

BIBLIOTEKA

STRIBOR

MARK TWAIN

PUSTOLOVINE TOMA SAWYERA

Znanje

Mark Twain

Pustolovine Toma Sawyera

eBook: BozaToza

OVU KNJIGU S LJUBAVLJU POSVEĆUJEM SVOJOJ SUPRUZI

Predgovor

Većina pustolovina opisanih u ovoj knjizi zaista se i dogodila. Jednu ili dvije doživio sam sâm, a ostale su doživjeli moji nekadašnji školski drugovi. Hucka Finna preslikao sam iz života, a isto tako i Toma Sawyera, ali ne po uzoru na jednu osobu – Tom je mješavina bitnih osobina trojice dječaka koje sam poznao pa zato pripada složenom građevinskom stilu.

Sve čudne praznovjerice o kojima se ovdje govori, bile su rasprostranjene među djecom i robovima na Zapadu u vrijeme kada se događa ova priča, što znači prije trideset-četrdeset godina.

Premda je glavna nakana moje knjige da posluži za zabavu dječacima i djevojčicama, nadam se da je zbog toga neće izbjegavati ni muškarci i žene, budući da mi je djelomično na umu bio pokušaj da odrasle na šaljiv način podsjetim na ono što su i sami nekada bili, kako su se osjećali, mislili i govorili te u kakve su se neobične pothvate ponekad upuštali.

PISAC

HARTFORD, 1876.

Prvo poglavlje

»Tome!«

Nema odgovora.

»Tome!«

Nema odgovora.

»Kamo je nestao taj dječak? Hej, Tome!«

Nema odgovora.

Stara gospođa spusti naočale i pogleda preko njih po sobi, zatim ih podiže i pogleda ispod njih. Malokad je gledala ili pak nikad nije gledala ravno kroz njih kad god bi tražila nešto tako sitno kao što je nekakav dječak: bile su to njezine svečane naočale, ponos njezina srca, a služile su joj samo »za ukas«, a ne i za gledanje – jednako je toliko mogla vidjeti i kroz dva koluta sa štednjaka. Na trenutak je zbunjeno gledala, a onda rekla, ne bijesno, ali ipak dovoljno glasno da je čuje i namještaj u sobi:

»E, pa, ako te dohvatim, ja ću...«

Nije dovršila rečenicu, jer se već bila sagnula i stala mlatarati metlom ispod postelje, pa joj je trebalo daha da naglasi svoje udarce. Istjerala je samo mačku.

»Tom dječaku nigdje para nema!«

Otišla je do otvorenih vrata, zastala i zagledala se između vitica rajčice i kužnjaka od kojih se sastojao njezin vrt. Toma nigdje nije bilo. Stoga je podigla glas do visine proračunate za veću udaljenost i povikala:

»H-e-e-e-j, Tome!«

Iza nje se začu slabašan zvuk pa se okrenula upravo na vrijeme da za skut na kaputiću zgrabi jednog dječaćića i spriječi ga u bijegu.

»Gle, kako se nisam sjetila ostave! Što si tamo radio?«

»Ništa.«

»Ništa! Pogledaj kakve su ti ruke. Pogledaj kakva su ti usta. Od čega ti je to?«

»Ne znam, tetko.«

»Zato ja znam. Od pekmeza – eto od čega. Stoput sam ti rekla da ću ti kožu oderati ako ne ostaviš taj pekmez na miru. Dodaj mi šibu.«

Šiba je već lebdjela u zraku – pogibelj je bila neizbježna...

»Ajoj, tetko! Pogledaj što je to iza tebe!«

Stara se gospođa brzo okrenula i skupila suknje da izbjegne opasnost. Dječak je pak umah utekao, uspenrao se preko visoke ograde i nestao.

Tetka Polly na trenutak iznenađeno zastade, a onda prasnu u dobrodušan smijeh.

»Vrag ga odnio, zar ja nikada ništa neću naučiti? Zar me nije dovoljno puta nasamario sličnim smicalicama, pa barem da sam ovaj puta pripazila? Nema veće budale od stare budale. Teško će stari pas naučiti nove vještine, kao što se kaže. Tako mi svega, taj dečko nikada ni dva dana za redom ne ponavlja istu varku pa kako da čovjek onda pogodi što će učiniti? On kao da točno zna koliko me dugo može mučiti prije nego me uhvati bijes, a zna i da će se, ako me samo na trenutak zadrži ili nasmije, sve smiriti i ja ga neću biti u stanju istući. Bože moj, živa je istina da ne izvršavam svoju dužnost prema tom dječaku. Štedi šibu i razmazi dijete, kao što Biblija kaže. Znam da time samo gomilam grijehe koje ćemo oboje morati okajati. On je živi vrag, Bože oslobodi, ali je jadnik sin moje pokojne sestre i nekako nemam srca da ga tučem. Svaki put kada mu popustim, peče me savjest, a svaki put kada ga udarim, puca mi staro srce. Bome je istina da je čovjek kojeg je žena rodila kratka vijeka i pun nevolja, kako kaže Sveto pismo, a i meni izgleda da je tako. Poslijepodne će opet pobjeći iz škole, a ja ću ga naprosto morati natjerati da za kaznu sutra radi. Silno je okrutno tjerati ga na rad subotom, kada se svi dječaci odmaraju, ali on mrzi raditi više nego išta drugo, a ja moram barem donekle izvršavati svoju dužnost prema njemu, inače ću upropastiti to dijete.«

Tom je zaista pobjegao iz škole i izvrsno se proveo. Vratio se kući upravo na vrijeme da malom crncu Jimu prije večere pomogne ispiliti drva i nasjeći triješća za idući dan – odnosno, stigao je na vrijeme da Jimu ispriča svoje pustolovine, a Jim je dotle obavio tri četvrtine posla. Tomov mlađi brat (točnije, polubrat) Sid već je bio završio svoj dio posla (pokupio iverje), jer je bio miran dječak i nije imao toliko pustolovnu i nezgodnu narav.

Dok je Tom večerao i krao šećer čim bi mu se za to ukazala prilika, tetka Polly mu je postavljala niz lukavih i vrlo oštroumnih pitanja – hoteći ga namamiti na neko kobno priznanje. Kao i mnoge druge bezazlene duše, i ona je u sebi samodopadno njegovala uvjerenje kako je obdarena sposobnostima za mračnu i tajnovitu diplomaciju te je svoje najprozirnije smicalice rado smatrala čudesima prave pravcate lukavosti. Ona reče:

»Bilo je prilično toplo u školi, je li, Tome?«

»Da, tetko.«

»Jako toplo, je li?«

»Da, tetko.«

»Zar nisi poželio otići na kupanje, Tome?«

Toma malčice uhvati strah, neka neugodna slutnja. Ispitivao je lice tetke Polly, ali mu ono nije ništa kazivalo, pa odgovori:

»Nisam, tetko. Zapravo, nisam baš jako.«

Stara gospođa ispruži ruku, opipa Tomovu košulju i reče:

»Sada ti ipak nije prevruće.« Laskala joj je pomisao što je otkrila da je košulja suha, a da nitko nije posumnjao kako je upravo to namjeravala otkriti. No, Tom je unatoč tome znao odakle vjetar puše. Tako je preduhitrio njezin sljedeći potez:

»Nas nekoliko polijevali smo se na pumpi vodom po glavi. Moja je još vlažna, vidiš?«

Tetku Polly naljuti činjenica što je previdjela ovu okolnost koja je posredno mogla poslužiti kao dokaz pa joj se lukavština izjalovila, ali onda dobi novo nadahnuće:

»Tome, ako si se samo polijevoao po glavi, nisi morao otparati ovratnik košulje koji sam ti prišila. Otkopčaj kaputić!«

Uznemirenosti nestade s Tomova lica. On otkopča kaputić. Ovratnik košulje bio je čvrsto prišiven.

»Nije valjda! Dobro, hajde-de. Bila sam sigurna da si pobjegao iz škole i otišao na kupanje. Opraštam ti, Tome. Izgled često vara, kao što se kaže, pa si i ti bolji nego što izgledaš. Ovaj put.«

Napola joj je bilo žao što je njezina oštroumnost zakazala, a napola drago što je, barem jednom, Tom ispao poslušan.

No, Sidney reče:

»Gle, ja sam mislio da si mu ovratnik prišla bijelim koncem, a ovaj je crn.«

»Pa i prišla sam ga bijelim koncem! Tome!«

No, Tom nije čekao nastavak. Na izlasku reče s vrata:

»Siddy, izmlatit ću te zbog ovoga.«

Na sigurnom mjestu Tom ispita dvije dugačke igle koje su mu bile zabodene u suvratke kaputića i omotane koncem – jedna bijelim, a druga crnim. Onda reče:

»Nikad ona to ne bi primijetila da nije bilo Sida. Dobijesa! Katkad šije bijelim, a katkad crnim. Volio bih više od svega da se drži ili jednoga ili drugoga – ovako nikad ne mogu pogoditi koji je sljedeći put na redu. No, bogami, namlatit ću Sida zbog ovoga. Pokazat ću ja njemu!«

Tom u svojem selu nije važio za uzorna dječaka. Vrlo je dobro znao kako bi trebao izgledati uzoran dječak i to mu se gadilo.

Za dvije minute ili čak i manje zaboravio je na sve svoje brige. Ne zato što bi te brige za nj bile išta manje teške i gorke no što su za odrasla čovjeka brige koje su njemu primjerene, nego zato što ih je potisnulo nešto novo i silno uzbudljivo te mu ih na neko vrijeme otjeralo iz misli – baš kao što odrastao čovjek zaboravlja svoje nevolje u uzbuđenju zbog novih pothvata. Tu je novu zabavu predstavljala vrijedna novina u zviždanju, način što mu ga je nedavno bio pokazao neki crnac pa ga je sada nastojao na miru uvježbati. Sastojao se u posebnom ćurliku, nalik na ptičji, svojevrsnom titravom cvrkutu koji se izvodio tako da jezik usred zviždanja u kratkim razmacima dodiruje nepce – ako je ikada bio dječak, čitalac će se vjerojatno sjetiti kako se to radi. Marljivošću i ustrajnošću uskoro je svladao tu vještinu i zakoračio niz ulicu usta ispunjenih skladom i duše ispunjene milinom. Osjećao se kao što se osjeća zvjezdoznanc koji je otkrio novi planet – u pogledu snage i dubine nepomućenog zadovoljstva, dječak je nesumnjivo bio u prednosti pred zvjezdoznancem.

Ljetne su večeri bile duge. Još se nije bilo smračilo. Najednom Tom prestade zvižducati. Ispred njega je stajao neznanac – dječak nešto malo veći od njega. Došljak bilo koje dobi ili spola pobudio bi znatiželju u jadnom i bijednom seocetu St. Petersburgu. Ovaj je dječak bio i dobro odjeven – previše dobro za radni dan. Ma, čudo neviđeno! Kapa mu je bila nešto predivno, kratki kaputić od plava sukna i s gustim kopčanjem nov i uredan, a

isto tako i hlače. Imao je i cipele na nogama – a bio je tek petak. Čak je nosio i kravatu, komadić nekakve svijetle vrpce. Izgledao je i ponašao se kao da dolazi iz grada, a to je Tomu išlo na jetra. Što je Tom duže piljio u ovo sjajno čudo, što je više dizao nos zbog neznančeve otmjenosti, vlastita mu se vanjšina činila sve jadnijom. Obojica su dječaka šutjela. Ako bi se jedan od njih pomaknuo, pomaknuo bi se i drugi – ali samo postrance, kružno se krećući i cijelo vrijeme ostajući licem u lice, okom u oko. Konačno Tom progovori:

»Ja sam jači od tebe!«

»E, baš bih to volio vidjeti.«

»Pa, bome i jesam.«

»Ni slučajno.«

»O, jesam.«

»Ne, nisi.«

»Jesam.«

»Nisi.«

»Jesam!«

»Nisi!«

Neugodna stanka, a onda Tom upita:

»Kako se zoveš?«

»To se tebe uopće ne tiče.«

»Ticat će me se kad ti pokažem što te ide.«

»Pa zašto mi ne pokažeš?«

»Samo reci nešto, pa i hoću.«

»Nešto – nešto – nešto. Eto ti!«

»O, misliš da si jako duhovit, ha? Mogao bih te istući s jednom rukom vezanom na leđima, samo da hoću.«

»Pa zašto to onda ne napraviš? Samo puno pričaš.«

»Pa i hoću, samo me izazivaj.«

»O, da – mnogi su već tako nadrapali.«

»Pametnjaković! Misliš da si netko i nešto, ha? O, kakav šešir!«

»Samo ga pipni ako ti se ne sviđa. Hajde, zbac mi ga s glave – tko god se to usudi, skupljat će zube po prašini.«

»Lažeš!«

»Ti lažeš.«

»U laganju si glavni, a ni prstom se ne usuđuješ maknuti.«

»‘Ajde prošeći.«

»Dosta! Ako i dalje budeš lupao gluposti, bacit ću ti kamen u glavu.«

»Ma, da ne bi.«

»Bome hoću.«

»Pa zašto to onda ne napraviš? Zašto samo stalno pričaš o tome? Zašto to ne napraviš? Bojiš se, eto, to je.«

»Ne bojim se.«

»Bojiš se.«

»Ne.«

»Da.«

Opet stanka, opet su se malo odmjeravali i obilazili jedan oko drugoga, a onda se nađoše rame uz rame. Tom reče:

»Miči se odavde!«

»Miči se ti«

»Neću.«

»Neću ni ja.«

Stajali su tako, svaki s koso ispruženom nogom radi boljeg oslonca, uzajamno se gurajući iz sve snage i pogledom punim mržnje strijeljajući jedan na drugoga. No, nijedan nije uspijevao nadjačati protivnika. Natezali su se tako sve dok se obojica ne zacrvenješe u licu i ne ugrijaše se, a onda i jedan i drugi s krajnjim oprezom popustiše stisak. Tom sada reče:

»Ti si kukavica i blesan. Tužit ću te svom starijem bratu: on te može smlaviti malim prstom, a ja ću mu i reći da to napravi.«

»Briga mene za tvog starijeg brata! Moj je brat stariji od tvoga – štoviše, moj brat može baciti tvoga preko one ograde. (Oba su brata bila izmišljena.)

»To je laž.«

»Čim ti tako kažeš, znači da nije tako.«

Tom nožnim palcem povuče crtu u prašini i reče:

»Usudi se ovo prekoračiti i istući ću te tako da nećeš moći ni ustati. Tko god se to usudi, nadrapat će.«

Novi je dječak brzo prekoračio crtu i rekao:

»Čuli smo što ćeš učiniti, pa da te sad vidimo.«

»Nemoj me požurivati. Bolje se pazi.«

»Pa rekao si što ćeš napraviti – zašto to onda i ne napraviš?«

»Ti bokca! Za dva centa i hoću.«

Novi dječak izvadi iz džepa dva bakrena novčića i s prezirom ih pruži Tomu. Tom ih tresne o zemlju. Učas su se oba dječaka valjala i kotrljala po prašini pograbivši se kao mačke. Cijelu su se minutu natezali i vukli jedan drugoga za kosu i odjeću, udarali se i grebli po nosu, a na njih se polagano spuštale prašina i slava. Najednom se zbrka raščistila i kroz maglu se bitke ukazao Tom koji je bio uzjahao na novog dječaka i sada ga je udarao šakama.

»Viči dosta!« govorio mu je.

Dječak se borio da se oslobodi. Plakao je – uglavnom od bijesa.

»Viči dosta!« – i udarci su se nastavljali.

Napokon je stranac izustio prigušeno »Dosta!« pa ga je Tom pustio da ustane i rekao mu:

»Ovo ti je bila dobra škola. Drugi put bolje pazi koga ćeš izazivati.«

Novi dječak ode otresajući prašinu s odijela, jecajući, šmrcajući, povremeno se osvrćući, odmahujući glavom i prijeteći što će sve učiniti Tomu »drugi put kad ga uhvati.« Tom na to odgovori rujanjem i kočoperno se udalji, no tek što je novom dječaku okrenuo leđa, ovaj zgrabi kamen, baci ga i pogodi Toma između lopatica, a onda podvi rep i pobježe kao zec. Tom je podmuklicu gonio sve do njegove kuće i tako otkrio gdje stanuje. Onda je neko vrijeme stražario pred ulazom i izazivao neprijatelja da izađe, ali mu se neprijatelj samo kreveljio kroz prozor i odbijao svaki izazov. Na kraju se pojavila neprijateljeva majka i nazvala Toma zločestim, pokvarenim i neodgojenim djetetom te ga otjerala. Tom je otišao, ali je »čvrsto« odlučio da će onog dječaka već »srediti«.

Te se večeri prilično kasno vratio kući, pa kada se oprezno popeo kroz prozor, otkrio je zasjedu u liku svoje tetke; a kada je tetka vidjela u kakvu mu

je stanju odjeća, njezina je odluka da mu subotnji odmor pretvori u sužanjstvo i prisilan rad postala čvršća od kremen.

Drugo poglavlje

Osvanulo subotnje jutro, cijela je ljetna priroda bila bistra i svježja i sve je odisalo životom. Sva su srca pjevala, a ako je srce bilo mlado, pjesma je sama navirala na usta. Na svačijem je licu sjala radost, a noge same poskakivale. Bagremi su cvjetali i njihov je miomiris ispunjavao zrak. Cardiff Hill što se nalazio nakraj sela i uzdizao se nad njim, obrastao zelenilom, ležao je upravo dovoljno daleko da bi se doimao kao obećana zemlja: sanjiv, spokojan i primamljiv.

Tom se pojavi na pločniku noseći vjedro puno vapna i četku dugačka drška. Očima premjeri ogradu i namah ga napusti sva radost, a duboka mu potištenost pade na dušu. Daščana ograda dugačka gotovo trideset jardi i visoka devet stopa! Život mu se učini ispraznim, a življenje tek kao težak teret. Uzdahnuvši, umoči četku i prijeđe njome duž najgornje daske. Ponovi postupak jednom, pa još jednom. Onda tu beznačajnu prugu što ju je netom bio premazao vapnom, usporedi s područjem neobijeljene ograde koje se pružalo do u nedogled pa obeshrabreno sjede na jednu ogradicu oko drveta. Uto se skakućući na ulazu pojavi Jim: u ruci je nosio limeno vjedro i pjevao »Cure u Buffalu«. Donošenje vode s javne crpke u Tomovim je očima ranije uvijek bilo mrzak posao, ali mu se sada nije tako činilo. Sjetio se da oko crpke uvijek ima nekakva društva. Uvijek je tamo bilo bijele djece, mulata, crnih dječaka i djevojčica – čekali su u redu, odmarali se, razmjenjivali igračke, svađali se, tukli i šalili. Još se sjetio i da se Jim s vjedrom vode, iako je crpka bila udaljena od kuće samo sto i pedeset jardi, nikad ne bi vratio za manje od sat vremena – a čak i onda bi redovito netko morao otići po njega. Tom reče:

»Slušaj, Jime, ja ću donijeti vodu ako ćeš ti malo krečiti.«

Jim odmahnu glavom i reče:

»Ne moći, gos'n Tom. Staro gospođa meni reklo ja morati ići po vodu i ne se natjeravati sa sva'ko. Ona kazati ona očekivati da gos'n Tom hoće da ja krečiti, ali ona meni reklo da se ne obazirim, nego radim svoj pos'o. Ona reći da ona nadgledavati krečenje.«

»O, baš te briga što ona kaže, Jime. Ona uvijek tako govori. Daj mi kantu, vraćam se za minutu. Neće ona ni znati.«

»O, ne smjeti, gos'n Tom. Staro gospođa meni skiniti glava. Zaista hoće.«

»Ona! Ona nikada nikog ne tuče. Samo te čvrkne napršnjakom po glavi, a htio bih znati tko mari za to. Ona govori strašne stvari, ali riječi ne bole – naravno, ako se ne rasplače. Jime, dat ću ti nešto posebno. Dat ću ti bijelu

kuglicu od pravog kamena!«

Jim se počinjao kolebati.

»Bijelu špekulu, Jim! To je prvoklasna špekula.«

»Ojoj, pikula je divota stvar, ja ti reći! Ali gos'n Tom, ja silno bojim staro gospođa...«

»Osim toga, ako hoćeš, pokazat ću ti svoj ranjeni nožni prst.«

Jim je bio samo ljudsko biće i ta je napast bila za njega prevelika. Spustio je vjedro i uzeo bijelu kuglicu, a zatim se, dok je Tom odmotavao zavoj, sa silnom radoznalošću nadnio nad njegov nožni prst. U idućem je trenutku letio s vjedrom niz ulicu češući se po stražnjici, Tom je vapnom odlučno premazivao plot, a tetka Polly povlačila se s bojnog polja s papučom u ruci i pobjedom u oku.

No, Tomova odrješitost nije dugo trajala. Poče razmišljati o svakojakim zabavama koje je bio smislio za taj dan i njegovi su jadi bivali sve brojniji. Uskoro će naići slobodni dječaci pa će proskakutati pored njega spremajući se na raznovrsne divne pothvate i na sve će se mile i nemile načine zabavljati na račun toga što on mora raditi. I sama pomisao na to pekla ga je kao vatra. Izvadi svoje ovozemaljsko blago i pregleda ga: komadići igračkaka, špekule i razni otpaci. Možda bi time i mogao nekoga potplatiti da ga odmijeni na poslu, ali ne bi bilo ni upola dovoljno za barem pola sata prave slobode. Stoga je ta oskudna sredstva vratio u džep i ostavio se pomisli na to da pokuša potkupiti nekoga od drugih dječaka. I u tom se mračnom i beznadnom trenutku u njemu rodilo nadahnuće! Ni više ni manje nego veliko, veličanstveno nadahnuće.

Podigao je četku i mirno nastavio raditi. Na vidiku se pojavi Ben Rogers, od svih dječaka baš onaj čijega se izrugivanja najviše plašio. Ben je išao poskakujući, cupkajući i dipajući, što je bio dovoljan dokaz za to da mu je srce bezbrižno, a očekivanja visoka. Jeo je jabuku i od vremena do vremena ispuštao neko dugo i zvučno tuljenje poslije kojega bi uslijedilo duboko ding-dong-dong, ding-dong-dong –to se on igrao parobroda. Kada se približio, smanji brzinu i uputi prema sredini ulice, nagnu se, što je više mogao, na desni bok pa stade zaokretati sporo i sa silnom uzvišenošću i ozbiljnošću – oponašao je »Veliki Missouri« i zamišljao da mu gaz iznosi devet stopa. On je bio brod, kapetan i brodska zvona, sve u isti mah, tako da je sebe u mašti morao doživljavati kao da istodobno stoji na vlastitoj gornjoj palubi, izdaje zapovijedi i izvršava ih:

»Zaustavi, momče! Cin-cilin-cin-cin!« Gotovo je posve izgubio brzinu i

polako počeo pristajati uz pločnik.

»Nazad uzvodno! Cin-cilin-cin!« Ispružio je ruke niz kukove i ukočio ih.

»Desnim kotačem još malo nazad! Cin-cilin-cin! Pljus, pljuuusss, pljuuusss, pljus!« Za to mu je vrijeme desna ruka dostojanstveno opisivala krugove, jer je predstavljala kotač od četrdeset stopa.

»Još malo nazad lijevim! Cin-cilin-cin! Pljus, pljuuusss, pljus!« Sada je i lijeva ruka počela opisivati krugove.

»Desni stoj! Cin-cilin-cin! Lijevi – stoj! Naprijed desnim! Zaustavljaj! Polako okreći vanjskim! Cin-cilin-cin! Pljuuusss! Izvuci glavno uže! Življe, daj! Bacaj pomoćno uže! Što čekate? Nabaci omču oko stupića! Pripremi mostić... spuštaj! Zaustavi strojeve! Cin-cilin-cin! Ššššš! (Ovo je bilo ispitivanje odušaka na parnom stroju.)

Tom je i dalje premazivao ogradu vapnom ne obraćajući ni najmanju pažnju na parobrod. Ben se na trenutak zapilji u njega, a onda reče:

»E-he-hej! Dolijao si, je li?« Odgovora nije bilo. Tom je umjetničkim okom promatrao svoj zadnji potez, onda je još jednom lagano povukao četkom pa, kao i maloprije, ponovno promotrio ishod. Ben se smjestio pokraj njega. Iako mu je voda dolazila na usta pri pomisli na jabuku, Tom je i dalje radio. Ben reče:

»Hej, stari, moraš raditi, ha?«

Tom se naglo okrenu i reče:

»A, to si ti, Bene! Nisam te ni primijetio.«

»Čuj, idem se kupati. A i ti bi, samo da možeš, ha? Ali ti više voliš raditi, je li? Naravno!

Tom malo odmjeri dječaka i zapita:

»Što ti nazivaš radom?«

»Eto, zar ovo nije rad?«

Tom nastavi bijeliti i nehajno odgovori:

»Možda jest, a možda i nije. Samo znam da Tomu Sawyeru to odgovara.«

»O, hajde, ne misliš valjda reći da ti se to sviđa?«

Četka se nije zaustavljala.

»Sviđa? Pa ne vidim zašto mi se ne bi sviđalo. Zar ti se svaki dan pruža

prilika da krečiš ogradu?»

To je stvar prikazivalo u sasvim novom svjetlu. Ben prestade grickati jabuku. Tom je pažljivo povlačio četkom amo-tamo, odmicao se da vidi što je napravio, dodavao ovdje-ondje pokoji potez i ponovno procjenjivao svoje djelo, a Ben je, promatrajući pažljivo svaki njegov pokret, pokazivao sve jače zanimanje i sve veću opčinjenost. Zatim reče:

»Čuj, Tome, daj i meni da malo krečim.«

Tom se zamisli i već se činilo da će pristati, ali se onda predomisli:

»Ne, ne, izgleda mi da bi to teško išlo, Bene. Vidiš, tetka Polly strašno pazi na ovu ogradu. Znaš, na samoj je ulici. Da je to stražnja ograda, bilo bi mi svejedno, a isto tako i tetki. Da, tetka jako pazi na ovu ogradu. Treba je jako pažljivo okrečiti. Izgleda mi da bi jedva jedan dječak od tisuću, možda i od dvije tisuće, mogao to napraviti baš kako treba.«

»Nije valjda? Daj, pusti me da pokušam. Samo malo. Tome, da sam ja na tvom mjestu, ja bih tebe pustio da krečiš.«

»Bene, rado bih ti ja to dopustio, majke mi, ali tetka Polly... Eto, i Jim je htio krečiti, ali mu nije dala. I Sid je htio, ali nije dopustila ni Sidu. Vidiš i sam kako je to gadno za mene. Ako ti počneš raditi na ovoj ogradi i nešto se dogodi...«

»Oh, koješta, pa pazit ću. Daj mi sad da pokušam. Evo, dat ću ti ogrizak od jabuke.«

»No, dobro. Ipak ne, Bene, ne mogu. Bojim se...«

»Dat ću ti sve što je ostalo!«

Tom mu predade četku neodlučna lica, ali s veseljem u srcu. I dok je bivši parobrod »Veliki Missouri« radio i znojio se na suncu, bivši je umjetnik sjeo u hlad na obližnju bačvu, mlatarao nogama, mljackajući jeo jabuku i smišljao daljnji pokolj nevine dječice. Žrtava mu nije ponestajalo jer bi onuda svaki čas prošao neki dječak. Dolazili su se rugati, a ostajali bi bijeliti ogradu. Kada se Ben umorio, Tom je sljedeću priliku prodao Billyu Fisheru za dobro pokrpana papirnatog zmaja. A kada je pak Billy ispao iz igre, njegovo je mjesto kupio Johnny Miller za crknutog štakora i uzicu na kojoj se taj štakor mogao vitlati – i tako dalje, i tako dalje, sat za satom. Još ujutro Tom je bio jadan, siromašan dječak, a oko sredine poslijepodneva doslovce je plivao u obilju. Pored ranije spomenutih stvari, imao je i dvanaest špekula, dio drombulje, komadić plavog stakla kroz koji se moglo gledati, top načinjen od drvenog kalema za konac, ključ kojim se ništa nije moglo otključati, komadić

krede, stakleni čep za brušenu bocu, limenog vojnika, dva punoglavca, šest praskavih žabica, jednooku mačkicu, mjedenu kvaku s vrata, pseću ogrlicu bez psa, držak od noža, četiri narančine kore i stari rasklimani prozorski okvir.

Sve je to vrijeme proveo lijepo, ugodno i dokono te ujedno i u velikom društvu, a na ogradi su se na kraju našla čak tri vapnena premaza! Da mu nije ponestalo vapna, bio bi otjerao u stečaj svakog dječaka u selu.

Tom zaključi da svijet, na kraju krajeva, baš i nije tako besmislen. I nehotice je bio otkrio najvažniji zakon prema kojem se ravna ljudsko djelovanje – naime, da je, ako čovjeka ili dječaka hoćeš natjerati da nešto poželi, samo potrebno to učiniti teško dostupnim. Da je on bio velik i mudar filozof, kao pisac ove knjige, tada bi shvatio kako se rad sastoji u onome što čovjek mora učiniti, a igra u onome što se ne mora. To bi mu pomoglo da shvati zašto je pravljenje umjetnog cvijeća ili okretanje kotača za navodnjavanje rad, dok su kuglanje ili penjanje na Mont Blanc samo zabava. U Engleskoj ima bogate gospode koja ljeti svakodnevno, na udaljenosti od dvadeset ili trideset milja, tjeraju četveroprežne putničke kočije zato što ih ta povlastica stoji svu silu novaca, no da im netko za taj isti posao ponudi plaću, sve bi se pretvorilo u rad, a oni bi odustali od te zabave.

Dječak je neko vrijeme mozgao o važnoj promjeni koja se dogodila u njegovu imovinskom stanju, a onda se uputi u glavno sjedište da ondje podnese izvještaj.

Treće poglavlje

Tom se pojavi pred tetkom Polly koja je sjedila kraj otvorenog prozora u ugodnoj prostoriji u stražnjem dijelu kuće, prostoriji koja je u isti mah bila spavaća soba, blagovaonica u kojoj se i doručkovalo i objedovalo te knjižnica. Blagi ljetni zrak, umirujuća tišina, miris cvijeća i sanjivo zujanje pčela učinili su svoje i ona je zadrijemala nad pletivom – jer nije imala drugoga društva osim mačke koja joj je spavala u krilu. Naočale je za svaki slučaj bila podigla na vrh sijede glave. Mislila je, naravno, da je Tom već odavno nekamo pobjegao i začudila se što joj se on tako neustrašivo opet predaje u ruke. Tom upita: »Tetko, mogu li se sada ići igrati?«

»Što, zar već? Koliko si napravio?«

»Sve, tetko.«

»Tome, ne laži. To ne podnosim.«

»Ne lažem, tetko, sve je napravljeno.«

Tetka Polly nije baš vjerovala takvoj izjavi te izade da se uvjeri kako stvari stoje: bila bi zadovoljna i da je dvadeset posto Tomove tvrdnje bilo istinito. Kada je vidjela da je cijela ograda obijeljena, i ne samo obijeljena, već i pažljivo namazana i premazana, a duž nje, štoviše, po zemlji povučena i dodatna pruga, njezino je iznenađenje bilo gotovo neizrecivo. Rekla je:

»No, tako nešto! Tome, bome se mora priznati da znaš raditi kad se na to odlučiš.« A onda je ublažila pohvalu dodavši: »Samo moram reći da se na to vrlo rijetko odlučuješ. Dobro, možeš se ići igrati, ali pazi da se vratiš još u toku ovog tjedna, inače ću te istući.«

Tomov ju je sjajni uspjeh toliko oduševio da je odvela dječaka u smočnicu, izabrala najljepšu jabuku i pružila mu je zajedno s poticajnom poukom o tome kako više vrijedi i bolje prija poslastica do koje dođemo bez grijeha i kreposnim naporom. I baš kad je taj govor završavala sretno nađenim biblijskim ukrasom, Tom joj »zdipio« i jedan uštipak.

Onda je pojurio van i ugledao Sida kako baš kreće uz vanjske stepenice

koje su vodile do stražnjih soba na katu. Za tren oka zrakom poletješe grude zemlje što su se Tomu našle pri ruci. Bješnjele su oko Sida kao oluja praćena tučom. Prije no što se tetka Polly uspjela pribрати od iznenađenja i pohitati Sidu u pomoć, šest-sedam gruda pogodilo je cilj, a Tom preskočio ogradu i nestao. Na ogradi su postojala i vrata, ali je on, kao i inače, bio u prevelikoj žurbi da bi se njima poslužio. Srce mu je sada bilo na mjestu jer se obračunao sa Sidom zbog onog upozorenja na crni konac i nevolja u koje ga je uvalio.

Obišao je ugao ograde i izašao na blatnu stazu koja je vodila iza staje u kojoj je tetka Polly držala krave. Uskoro se nađe izvan tetkina dohvata i siguran od kazne pa požuri prema seoskom trgu, gdje su se prema prijašnjem dogovoru trebale sukobiti dvije »vojske« dječaka. Tom je bio general jedne od njih, a Joe Harper (njegov najbolji prijatelj) general druge. Ova se dva velika zapovjednika nisu udostojala osobno sudjelovati u borbi – to je više priličilo sitnijoj ribi – nego su zajedno sjedila na povišenom mjestu i upravljala bitkama izdajući naredbe preko ađutanata. Tomova vojska, nakon duge i teške borbe, odnese veliku pobjedu. Tada prebrojiše mrtve, razmijeniše zarobljenike, ugovoriše uvjete idućeg nesporazuma i dogovoriše dan neizbježne bitke. Zatim se vojnici svrstaše u redove i odmarširaše, a Tom sam krenu kući.

Dok je prolazio pored kuće u kojoj je živio Jeff Thatcher, ugleda u vrtu nepoznatu djevojčicu – dražesno malo plavooko stvorenje žute kose spletene u dvije duge pletenice, u bijeloj ljetnoj haljinici i vezenim dugačkim ženskim gaćama. Upravo ovjenčani junak pade bez boja. Stanovita Amy Lawrence iščeznu mu iz srca i u njemu za sobom ne ostavi čak ni uspomenu. Mislio je da je voli do ludila i svoju je strast smatrao obožavanjem, a gle! – bila je to tek prolazna sićušna naklonost. Osvajao ju je mjesecima, a ona mu je jedva prije tjedan dana priznala svoju ljubav. Bio je naj sretniji i najponosniji dječak na svijetu tek sedam kratkih dana, a sada mu je ona u jednom jedinom trenutku nestala iz srca poput kakve slučajne došljakinje čiji je posjet završio.

Iz prikrajka je s obožavanjem promatrao ovoga novog anđela sve dok nije opazio da ga je djevojčica otkrila. Onda se pretvarao da ne primjećuje njezinu prisutnost i počeo se »šepiriti« izvodeći kojekakve djetinjaste budalaštine ne bi li stekao njezino divljenje. Neko je vrijeme ovako blesavo lakrdijao, ali je uskoro, usred neke opasne gimnastičke točke, letimično pogledao u stranu i vidio da se ona uputila prema kući. Prišao je ogradi i sav se žalostan naslonio na nju u nadi da će se djevojčica ipak nešto duže zadržati. Ona je načas zastala na stepenicama, a onda krenula prema vratima. Kad je nogom stupila na prag, Tom duboko uzdahnu, ali mu se lice odmah ozari jer mu je, čas prije no što će nestati, preko plotu dobacila maćuhicu.

Dječak potrča onamo, zaustavi se na stopu-dviije od cvijeta, zasjeni rukom oči i zagleda se niz ulicu kao da je otkrio da se tamo nešto zanimljivo događa. Zatim s tla podiže slamku i, zabacivši glavu, pokuša je zadržati u ravnoteži na nosu. Njišući se ovamo-onamo, u tom se nastojanju sve više približavao maćuhici. Napokon bosom nogom dotaknu cvijet, spretno ga uhvati nožnim prstima i sa svojim blagom u dva skoka nestade iza ugla. No, samo na trenutak, samo da bi mogao staviti cvijet pod kaput – blizu srca ili možda blizu želuca, jer se nije mnogo razumio u anatomiju, a i inače nije običavao previše cjepidlačiti.

Zatim se vratio, do mraka se motao oko ograde i »šepirio se« kao i prije. No, djevojčica se više nije pokazivala, premda se Tom donekle tješio nadom da ona u međuvremenu stoji blizu nekog prozora i promatra njegovo udvaranje. Napokon je nerado otišao kući, a jadna mu je glava bila ispunjena maštarijama.

Za večerom je cijelo vrijeme bio tako dobre volje da se tetka čudila »što je ušlo u to dijete«. Pošteno ga je izgrdila zato što je Sida gađao grudama zemlje, ali se činilo da to njega ni najmanje ne smeta. Pokušao je tetki ispred nosa krasti šećer i zbog toga je dobio po prstima. Rekao je:

»Tetko, kad Sid uzme šećera, njega nikad ne udariš.«

»Sid ne dodijava svima oko sebe kao ti. Da ja ne pazim, ti bi stalno bio u tom šećeru.«

Uskoro je otišla u kuhinju, a Sid je, sretan u svojoj nepovredivosti, tako pobjedonosno posegnuo za zdjelicom za šećer da je Tomu to bilo gotovo nepodnošljivo. No, prsti su mu se omaknuli, a zdjelica pala i razbila se. Tom se oduševio. Oduševio se do te mjere da je čak obuzdao jezik i šutio. Odlučio je da neće progovoriti ni kada tetka uđe u sobu, nego će sjediti savršeno mirno, sve dok ona ne upita tko je napravio ovu štetu, a tada joj sve objasniti i ništa na svijetu neće biti tako dobro kao gledati kako uzorni mezimac »dobiva svoje«. Bio je toliko razdragan da se jedva suzdržavao kad se stara gospođa vratila i stala iznad razbijene zdjelice, a iz očiju joj sijevale gnjevne munje. Rekao je sam sebi: »Sad počinje!« U idućem se trenutku našao ispružen na podu. Kada se snažna šaka dignula da ga ponovno udari, on povika:

»Stani, zašto mene tučeš? Sid ju je razbio.«

Tetka Polly zbunjeno zastade, a Tom je očekivao blagotvornu samilost. No, kada se tetki vratio dar govora, ona samo reče:

»Hm? Pa, izgleda mi da te nisam uzalud lupila. Dok nisam bila ovdje, vjerojatno si napravio neku drugu drsku nepodopštinu.«

Poslije ju je pekla savjest i čeznula je za time da mu kaže nešto ljubazno i nježno, ali je zaključila da bi se to moglo protumačiti kao priznanje vlastite pogreške i protivilo bi se pravilima dobrog odgoja. Zato je šutjela i teška srca krenula za svojim poslom. Tom se mrštio u kutu i preuveličavao svoje boli. Znao je da tetka u duši kleči pred njim i zburado je u tome uživao. Nikakva miga nije davao od sebe niti se obazirao na tetkine migove. Znao je da kroz koprenu od suza povremeno na njega baca čeznutljiv pogled, ali se pravio da to ne primjećuje. Zamišljao je kako leži smrtno bolestan, a tetka se naginje nad njega i moli ga za jednu jedinu riječ u znak da joj oprašta, ali on okreće lice k zidu i umire ne izrekavši tu riječ. Ah, kako bi se ona onda osjećala? I zamišljao je kako ga kući donose mrtva, izvukavši ga iz rijeke, uvojci mu posve mokri, a ranjeno srce spokojno. Kako bi se ona bacila na njega, kako bi joj suze tekle kao kiša, usne molile Boga da joj vrati njezina dječaka, a ona ga više nikada, nikada neće zlostavljati! No, on bi ležao hladan, blijed i bez znaka života – jadni mali patnik čije su muke napokon prestale. Toliko se raznježio nad tim dirljivim snovima da ga je stalno nešto stezalo u grlu i gotovo se gušio, a oči su mu bile zamagljene od vode koja je lila iz njih kad god bi trepnuo te klizila i kapala mu s vrha nosa. Podilaženje toj boli pričinjalo mu je silnu nasladu pa nije mogao podnijeti da je ometa kakvo svjetovno veselje ili radost. Bila je isuviše sveta za dodir s time, pa kada je malo zatim u sobu doplesala njegova sestrična Mary, sva sretna što se ponovno vratila kući nakon beskonačno dugih sedam dana provedenih u gostima, Tom je ustao te mračan i mrk izašao na jedna vrata, dok je ona kroz druga unosila pjesmu i sunce.

Lutao je daleko od mjesta na kakva dječaci obično zalaze i tražio samotne predjele koji su odgovarali njegovu raspoloženju. Na rijeci ga je primamila splav načinjena od trupaca, pa je sjeo na njezin vanjski rub i promatrao turobnu, golemu rijeku poželjevši na trenutak da se utopi, ali da to bude najednom i da prije toga izgubi svijest kako ne bi morao prolaziti kroz sve uobičajene neugodnosti koje je izumila priroda. Onda se sjetio cvijeta. Izvadio ga je, uvela i zgnječena, a to mu je samo još više povećalo sjetno blaženstvo. Pitao se bi li ga ona žalila da zna za ovo? Bi li plakala, poželjela da mu smije oviti ruke oko vrata i utješiti ga? Ili bi se hladno okrenula od njega kao i sav ovaj lažljivi svijet? Od ove su mu se slike tako bolno uskomešale ugodne patnje da ju je u sebi neprestano prerađivao i osvjetljavao je sad ovim, sad onim svjetlom, sve dok je nije sasvim iscrpio. Napokon je s uzdahom ustao i otišao u mrak.

Oko devet i pol ili možda deset prolazio je pustom ulicom u kojoj je stanovala obožavana neznanka. Zastao je na trenutak: nikakav mu zvuk nije

dopirao do načuljena uha. Jedna je svijeća bacala mutno svjetlo na zavjesu kojom je bio zastrt prozor na katu. Je li ondje predivna djeva? Pope se preko ograde i stade se kradom provlačiti kroz razno bilje, sve dok se nije našao pod onim prozorom. Dugo je uzbuđeno gledao gore, onda legao na zemlju ispod prozora i ispružio se na leđa, a ruke prekrižio na grudima držeći u njima onaj jadni uveli cvijet. Ovako će umrijeti – vani, u hladnom svijetu bez krova nad beskućničkom glavom, bez prijateljske ruke koja bi mu otrla samrtnički znoj s čela i bez ljubljenog lica koje bi se u posljednjem času samilosno nadvilo nad njega. Ovako će ga ona sutra ugledati kada kroz prozor pogleda u vedro jutro: oh, hoće li prolići makar jednu suzicu nad njegovim jadnim beživotnim tijelom, hoće li uzdahnuti kada vidi kako je grubo uništen i prerano prekinut ovaj blistavi mladi život?

Prozor se otvori, grubi glas neke služavke oskvrnu svetu tišinu, a mlaz vode smoči posljednje ostatke ispruženog patnika.

Zamrli junak skoči s uzdahom olakšanja. Onda zrakom prozujaju neki bačeni predmet popraćen tihom kletvom, uslijedi zvuk kao od razbijena stakla, a mala, nejasna prilika skoči preko ograde i odjuri u mrak.

Malo kasnije, kada je Tom, već se razodjenuvši za odlazak u postelju, uz svjetlo lojanice pregledavao mokru odjeću, probudi se Sid. No, ako je i imao kakvu nejasnu zamisao o tome da nešto »neodređeno napomene«, predomislio se i odšutio jer je nazreo opasnost u Tomovu oku.

Tom leže bez dodatne gnjavaže kakvu je za nj značila molitva, a Sid taj propust dobro zapamti.

Četvrto poglavlje

Sunce je izašlo nad spokojnim svijetom i obasjalo mirno selo poput blagoslova. Nakon doručka tetka Polly održa obiteljsko bogoštovlje: poče s molitvom sazdanom od biblijskih navoda složenih jedan na drugi kao opeke i spojenih tankom žbukom vlastitog mišljenja, a s vrha te građevine, kao sa Sinaja, potom izgovori i jedno mračno poglavlje iz nauka Mojsijeva.

Zatim Tom zasuka rukave, da tako kažemo, i dade se na posao da »nabuba zadane retke.« Sid je svoju zadaću bio naučio već prije nekoliko dana. Tom skupi svu snagu ne bi li upamtio pet redaka, a izabrao ih je iz Govora na gori, jer nije mogao pronaći ništa kraće. Poslije pola sata imao je nejasnu i općenitu predodžbu o svojoj zadaći, ali ništa više od toga, jer je u mislima prelazio cjelokupno područje ljudske mudrosti, a ruke mu se bavile kojekakvim igrama, što mu je odvrćalo pažnju od učenja. Mary mu uze knjigu da ga ispita, a on je kroz maglu pokušavao pronaći pravi put:

»Blago... a... a...«

»Siromasima...«

»E, da – siromasima: blago siromasima... a... a...«

»U duhu...«

»U duhu. Blago siromasima u duhu jer je njima... njima...«

»Njihovo...«

»Jer je njihovo. Blago siromasima u duhu jer je njihovo kraljevstvo nebesko. Blago onima koji tuguju jer... jer...«

»Ć...«

»Jer će... a...«

»Ć – E – S...«

»Jer će... S... Oh, ne znam što je to!«

»Jer će se!«

»Oh, jer će se! Jer će se... jer će se...a... a... isplakati... a... a... Blago onima koji će se... koji će... a... koji će se isplakati jer će ...a... što će napraviti? Zašto mi ne kažeš, Mary? Zašto si takva?«¹

»Oh, Tome, jadni tupoglavče, pa ne mučim ja tebe namjerno. Ni govora. Morat ćeš se opet prihvatiti učenja. Nemoj se obeshrabriti, Tome, svladat ćeš ti to – a ako uspiješ, dobit ćeš od mene nešto jako lijepo. Hajde sada, budi dobar dečko.«

»Važi! A što to, Mary, reci mi što ćeš mi to dati.«

»Ni brige te, Tome. Znaš da, kad kažem da je lijepo, onda je zaista lijepo.«

»Onda je sigurno tako, Mary. U redu, ponovno ću zapeti.«

I zaista je »ponovno zapeo« pa je, pod dvostrukim pritiskom znatiželje i nade u dobitak, učio s takvim žarom da je postigao sjajan uspjeh. Mary mu pokloni posve nov džepni nož vrijedan dvanaest i pol centa: grč ushita proleti mu tijelom i uzdrma ga do temelja. Istina, nožem se ništa nije moglo rezati, ali je to bio »bome pravi« Barlow,² u čemu se i sastojala njegova neshvatljiva veličina – premda je bila golema tajna, a vjerojatno će to i ostati, kako su dječaci sa Zapada došli do uvjerenja da je to oružje opasno. Tom je uspio nožem izrezuckati ormar i baš se spremao prijeći na komodu, kad ga pozvaše da se spremi za nedjeljnu školu.

Mary mu dade limeni umivaonik i komad sapuna, pa on izađe na dvorište i stavi umivaonik na klupicu: onda umoči sapun u vodu i odloži ga, potom zavrnu rukave, pažljivo izli vodu na zemlju, a zatim uđe u kuhinju i marljivo poče brisati lice ručnikom koji je visio iza vrata. No, Mary odmaknu ručnik u stranu i reče:

»Sram te bilo, Tome! Ne budi tako zločest! Voda ti neće naškoditi.«

Tom se mrvicu zbuni. Umivaonik je ponovno bio pun, pa on ovaj put časak postaja nad njim skupljajući odvažnost, a onda duboko udahnu i poče se prati. Kada se malo zatim vratio u kuhinju sklopljenih očiju i rukama naslijepo tražeći ručnik, s lica su mu kao uvjerljivo svjedočanstvo kapale sapunica i voda. No, kada je provirio iza ručnika, nije bio baš najbolje umiven jer se čisto područje iznenada prekidalalo na bradi i čeljustima, poput obrazine. Ispod te crte i iznad nje ležalo je tamno prostranstvo nenakvašena tla koje se sprijeda pružalo prema dolje, a prema otraga oko čitava vrata. Na to ga Mary uze u ruke pa je Tom, kada je bila s njim gotova, opet bio pravi čovjek i brat, bojom kože ravnopravan sa svima, kose mokre i uredno počešljane, a kratki

mu uvojci bijahu dotjerani tako da su pobuđivali milovidan i skladan opći dojam.³ (On ih je potajno nastojao izravnati, marljivo i teškom mukom, lijepeći kosu sasvim uz tjeme, jer je uvojke smatrao znakom ženskosti, pa su mu stoga vlastite kovrče zagorčavale život.) Onda je Mary između njegove odjeće izabrala odijelo koje je već dvije godine nosio samo nedjeljom – zvali su ga jednostavno »drugo odijelo« – po tome znamo koliko je uopće imao odjeće. Pošto se obukao, ona ga još malo »dotjera«: zakopča mu čisti kaputić sve do brade, široki ovratnik namjesti na ramenima, iščetka ga i stavi mu na glavu šaren slamnati šešir. Sada je izgledao izrazito pristalo, a vidjelo se i da se nelagodno osjeća. I zaista se osjećao upravo toliko nelagodno koliko se to na njemu i vidjelo: izjedala ga je sputanost što su mu je pričinjavale sva ta odjeća i čistoća. Nadao se da će Mary zaboraviti barem na cipele, ali mu se ta nada izjalovila: ona mu ih donese, prethodno ih temeljito premazavši lojem, kako je to već bio običaj. Na to Tom izgubi strpljenje i reče kako ga uvijek tjeraju raditi sve ono što ne želi. No, Mary uvjerljivo kaza:

»Molim te, Tome, budi dobar.«

I tako je, premda gundajući, obuo cipele. I Mary se brzo spremi pa se troje djece uputi u nedjeljnu školu – mjesto koje je Tom mrzio cijelim srcem; ali su ga Sid i Mary voljeli.

Nedjeljna je škola trajala od devet do pola jedanaest, a onda je slijedila misa. Od ovo troje djece dvoje je dobrovoljno ostajalo na propovijedi, a s njima je ostajalo i treće – samo zbog jačih razloga. U gole crkvene klupe s visokim naslonom moglo se smjestiti oko tri stotine osoba, a sama je crkva bila mala, neugledna zgrada s nekakvom ogradom od borovih dasaka na vrhu umjesto zvonika. Na vratima Tom malo zaostade i oslovi jednoga od svojih drugova u nedjeljnom ruhu:

»Čuj, Billy, imaš li žutu cedulju?«

»Imam.«

»Što tražiš za nju?«

»Što daješ?«

»Komadić slatkiša i udicu.«

»Daj da vidim.«

Tom pokaza ponudu. Zadovoljavala je pa vlasništvo prijede iz ruke u ruku. Zatim Tom dvije bijele kamenke zamijeni za tri crvene potvrde, a neke sitnice za nekoliko plavih papirića. Redom je presretao dječake kako bi god

koji od njih stigao i još deset-petnaest minuta kupovao cedulje različitih boja. Onda, zajedno s gomilom čistih i bučnih dječaka i djevojčica, uđe u crkvu, uputi se na svoje mjesto i započne svađu s prvim dječakom na kojega je naletio. Učitelj, ozbiljan, stariji čovjek, umiri ih, a onda im načas okrenu leđa pa Tom povuče za kosu dječaka u klupi ispred sebe i zadubi se u knjigu još prije nego se dečko uspio i osvrnuti. Domalo iglom ubode drugog dječaka da bi čuo njegovu »Joj!« te zasluži nov učiteljev ukor. Cijeli je Tomov razred bio na isto brdo tkan – nemiran, bučan i svadljiv. Kada je trebalo naizust izgovoriti zadaću, nitko ne bi u potpunosti znao ponoviti zadane retke, nego mu se cijelo vrijeme moralo pomagati. Uza sve to, nekako su se provlačili i svatko bi na kraju dobio nagradu – malenu plavu potvrdu s otisnutim odlomkom iz Svetog pisma. Svaki je plavi papirić bio nagrada za dva izgovorena retka. Deset je plavih potvrda vrijedilo koliko i jedna crvena, a mogle su se za nju zamijeniti. Deset je pak crvenih papirića vrijedilo kao jedan žuti, a za deset žutih potvrda od školskoga je ravnatelja učenik dobivao vrlo skromno uvezanu Bibliju (u ona je lijepa vremena stajala četrdeset centi). Koliko bi mojih čitalaca bilo tako marljivo i uporno da napamet nauči dvije tisuće biblijskih redaka, pa čak i za Doréovu Bibliju?⁴ Mary je ipak na taj način stekla dvije Biblije – bio je to strpljiv dvogodišnji trud – a jedan ih je dječak njemačkog podrijetla zaslužio četiri ili pet. Jednom je bez stanke izgovorio tri tisuće stihova; ali je taj napor bio prevelik za njegove umne sposobnosti pa je od toga dana gotovo posve šenuo – težak udarac za školu jer je u svečanim prigodama i pred mnoštvom svijeta ravnatelj običavao upravo tog dječaka pozvati da se »iskaže« (kako je Tom to zvao). Samo su stariji učenici uspijevali zadržati svoje cedulje i ustrajati na tom dosadnom poslu dovoljno dugo da dobiju Bibliju, pa je zbog toga dodjela ove nagrade bila rijedak i značajan događaj: zaslužni bi učenik toga dana bio tako važna i znamenita osoba da bi u srcu svakog đaka smjesta ponovno usplamtjela želja za slavom koja bi često potrajala i nekoliko tjedana. Premda Tom u svojem duhovnom želucu nikada nije zaista osjećao glad za takvim nagradama, cijelo mu je biće bez sumnje već dugo žudjelo za slavom i sjajem što su ih one donosile.

U danom trenutku za propovijedaonicu stade ravnatelj, držeći u ruci zatvorenu pjesmaricu, a kažiprst između njezinih listova, pa zatraži tišinu. Kad god neki ravnatelj nedjeljne škole drži svoj uobičajeni govorčić, pjesmarica u ruci isto mu je toliko nužna kao što su neizbježne note u ruci pjevača koji na koncertu stoji u prednjem dijelu pozornice i izvodi solo točku – premda je razlog tomu tajna: takvi se patnici, naime, nikad ne služe ni pjesmaricom ni notama. Ovaj je ravnatelj bio slabašan tridesetpetogodišnji

stvor sa žućkasto-crvenkastom kozjom bradicom i žućkasto-crvenkastom kratkom kosom, nosio je kruti uspravni ovratnik čiji mu je gornji rub gotovo dopirao do ušiju, a oštri mu se vrhovi sprijeda svijali prema kutovima usta – ta ga je ograda prisiljavala da gleda ravno preda se, kao i na to da se okreće cijelim tijelom kad god je htio pogledati ustranu. Podbradak mu je pak podupirala prostrana kravata, široka i dugačka kao kakva novčanica, a krajevi joj bili ukrašeni resicama. Vrhovi su mu se čizama, prema tadašnjoj modi, oštro uzvijali nagore poput salinaca na saonicama – ovo su mladi ljudi postizali ustrajnošću i trudom, i to tako što bi satima sjedili, ujedno pritišćući o zid vrhove cipela. U gospodina je Waltersa bio silno ozbiljan izraz lica, a veoma iskreno i pošteno srce: svete je stvari i mjesta tako poštovao i dijelio ih od svjetovnih zbivanja, da je u nedjeljnoj školi njegov glas i nehotice dobivao neki poseban prizvuk kojega u njemu nije bilo običnim danom. Počeo je ovako:

»A sada, djeco, svi sjednite što uspravnije i ljepše pa čas-dva pažljivo slušajte što ću vam reći. Eto, tako. Ovako se dobri dječaci i djevojčice i trebaju ponašati. Vidim tamo jednu djevojčicu da gleda kroz prozor –njoj se, bojim se, čini da sam ja negdje vani – možda na nekom drvetu držim govor ptičicama. (Hihotavo odobravanje.) Želio bih vam reći koliko mi je drago što vidim toliko ozarenih i čistih malih lica koja su se okupila na ovakvu mjestu da se nauče kako će činiti ono što je pravo i biti dobra.« I tako dalje, i tako dalje. Nije potrebno iznositi ostatak govora. Bio je sastavljen po stalnom obrascu kakav svi dobro poznajemo.

Posljednju su trećinu govora pokvarili neki zločesti dječaci nastavkom tučnjave i drugim zabavama, kao i nemir i šapat što su se bili nadaleko i naširoko proširili, podrivajući čak i temelje usamljenih i neuništivih stijena, kao što su bili Sid i Mary. No, kada je gospodin Walters spustio glas, iznenada prestade i svaka buka, a završetak govora bi primljen s iskazom tihe zahvalnosti.

Dobar je dio šaputanja bio izazvan jednim više-manje rijetkim događajem – ulaskom posebnih gostiju: bili su to odvjetnik Thatcher u pratnji vrlo slabašna starijeg gospodina, zatim neki stasit i naočit sredovječni gospodin čelično-sive kose te dostojanstvena gospođa, nedvojbeno njegova supruga, s djevojčicom koju je vodila uza se. Tom je do tada bio nemiran, pun nezadovoljstva i zlovolje, a isto tako i grižnje savjesti – nije mogao u oči pogledati Amy Lawrence, nije mogao izdržati njezin zaljubljeni pogled. No, kada je ugledao malu pridošlicu, dušu mu u trenu zahvati plamen radosti. Idućeg se trenutka poče »šepiriti« iz petnih žila – udarati dječake, vući ih za kosu, kreveljiti se – riječju, primjenjivati svako umijeće kojim se može očarati

neka djevojčica i steći njezino udivljenje. Na njegovu je zanosu bila tek jedna mrlja – sjećanje na poniženje što ga je doživio u vrtu ovoga anđela – ali su taj zapis u pijesku hitro ispirali valovi sreće koji su ga zapljuskivali.

Gosti dobiše počasna mjesta, a gospodin Walters ih, čim je završio govor, predstavi učenicima. Pokazalo se da je sredovječni gospodin silno ugledna osoba – ništa manje nego pokrajinski sudac – zacijelo najuzvišeniji stvor kojeg su djeca ikad ugledala pa ih je zanimalo kakvoj vrsti pripada: napola su mu htjeli čuti gromki glas, a napola su se bojali da bi im se to zaista moglo dogoditi. Bio je on iz Constantinoplea, mjesta udaljena čak dvanaest milja, što je značilo da je putovao i vidio svijeta – njegove su oči gledale zgradu pokrajinskog suda za koju se govorilo da ima limeni krov. Strahopoštovanje što su ga nadahnula ovakva razmišljanja, potvrđivali su veličanstvena tišina i nizovi ukočenih pogleda. Bio je to veliki sudac Thatcher, brat njihova mjesnog odvjetnika. Jeff Thatcher odmah mu pristupi u namjeri da pokaže prisnost s velikim čovjekom i izazove zavist cijele škole. Čuti ovakav šapat, za njegovu bi dušu bilo kao kakva glazba:

»Pogledaj ga, Jime! Ide gore. Ma, gledaj! Rukovat će se s njim – doista se rukuje s njim! Ti bokca, zar ne bi sad rado bio na Jeffovom mjestu?«

Gospodin Walters stade se »šepiriti« u svoj svojoj službenoj užurbanosti u vezi s raznoraznim poslovima, izdajući naredjenja, dajući savjete, dijeleći upute lijevo i desno, svugdje gdje bi to našao za shodno. Knjižničar se pak »šepirio« trčkarajući amo-tamo s naramcima knjiga i stvarajući buku i galamu u kojoj uživaju sitni službenici. Mlade su se učiteljice »šepirile« blago se naginjući nad učenike koje su nedugo prije toga bile ispljuskale, podignutim prstom ljupko opominjući male zločeste dječake, a nježno milujuć dobre. Mladi su se učitelji pak »šepirili« pokojom grdnjom i ostalim vidovima pokazivanja vlasti i pozivanja na besprijekoran red, a većina je učitelja i učiteljica imala nekakva posla u knjižnici, naime, kraj propovjedaonice i taj je posao valjalo ponavljati i po dva do tri puta (uz mnogo prividne ljutnje). Djevojčice su se »šepirile« na različite načine, a dječaci su u »šepirenju« pokazali takvu marljivost da je zrak bio ispunjen kuglicama od papira i žamorom nereda. Iznad svega je toga sjedio veliki čovjek, veličanstvenim sudačkim smiješkom obasjavao cijelu prostoriju i grijao se na suncu vlastite veličine – pa se tako i on »šepirio«.

Gospodinu je Waltersu za potpunost njegova ushita nedostajalo samo jedno, naime, prilika da nekom učeniku uruči Bibliju kao nagradu i pred svima prikaže to čudo od djeteta. Nekoliko je učenika imalo više žutih potvrda, ali ih nijedan nije imao dovoljno – bio se raspitao među najboljim

učenicima. Bio bi dao sve na svijetu da je onaj njemački dečko opet ovdje i pri zdravoj pameti.

I u tom trenutku, kada je već bilo nestalo svake nade, istupi Tom Sawyer s devet žutih potvrda, devet crvenih potvrda i deset plavih te zatraži Bibliju. Bio je to grom iz vedra neba. S te strane Walters nije barem još sljedećih deset godina očekivao takav zahtjev. No, nije ga mogao zaobići – pred njim su bili ovjereni nalozi za isplatu i izgledali su posve ispravno. Toma zato pozvaše do povišenog mjesta na kojem su sjedili sudac i ostali izabrani gosti, a vrhovna uprava objavi veliku novost. Bilo je to najnevjerojatnije iznenađenje desetljeća, a događaj tako nepojmljiv da se novi junak uzdigao gotovo u sudačke visine, a škola je zurila u dva čuda, umjesto u jedno. Svi su se dječaci izjedali od zavisti, ali su najgore muke trpjeli oni koji su prekasno shvatili da su sami pridonijeli ovome mrskom sjaju jer im je Tom potvrde platio blagom što ga je bio skupio prodajući im povlastice za bijeljenje ograde. Prezirali su sami sebe jer ih je budalama napravio podmukli varalica, ta lukava zmija skrivena u travi.

Ravnatelj je Tomu predao nagradu s onoliko oduševljenja koliko ga je u ovim okolnostima mogao iz sebe iscijediti: nije tu bilo istinskog izljeva osjećaja jer je jadniku nagon govorio da tu postoji neka tajna za koju bi možda bilo bolje da ne izađe na vidjelo. Bilo je naprosto nezamislivo da bi ovaj dječak u svojem štaglju mogao uskladištiti dvije tisuće snopova biblijske mudrosti – bez sumnje bi već i tuce toga bilo previše za njegove mogućnosti.

Amy Lawrence bila je ponosna i sretna pa je nastojala da Tom to zapazi na njezinu licu – ali je on nije ni gledao. Začudila se, onda se malo uznemirila, a zatim se u njoj javila nejasna sumnja, nestala, pa se opet javila. Bolje promotri Toma i jedan joj njegov potajice bačeni pogled sve reče – pa joj se tada slomi srce, obuzeše je ljubomora i bijes, suze joj navriješe i ona zamrzi sve i svakoga. Toma najviše od svih (kako je mislila).

Toma predstaviše sucu, ali se dječaku jezik bio svezao, jedva je disao, srce mu je podrhtavalo – djelomično zbog silne veličine toga čovjeka, ali uglavnom zato što je bio njezin otac. Da je bio mrak, najradije bi pao na koljena i poklonio mu se kao božanstvu. Sudac položi Tomu ruku na glavu, nazva ga krasnim mladićem i zapita ga kako se zove. Dječak zamuca i dah mu zastade, a onda konačno protisnu:

»Tom.«

»Oh, ne, ne baš Tom... nego...«

»Thomas.«

»E, to je već bolje. Mislio sam ja da to mora biti nešto dulje. Odlično. No, rekao bih da imaš i prezime, pa ćeš mi i to reći, je li?«

»Reci gospodinu kako ti je prezime, Thomase«, reče Walters, »i kaži gospodine suče. Ne zaboravi na lijepo ponašanje.«

»Thomas Sawyer...gospodine suče.«

»Tako je. Dobar si ti dječak. Krasan dječak. Krasan, pravi mali čovjek. Dvije tisuće stihova uistinu je mnogo – veoma velik broj. I nikada ti neće biti žao truda koji si uložio u to da ih naučiš jer znanje vrijedi više no išta drugo na svijetu: znanje stvara velike i dobre ljude. Jednoga dana, Thomase, i ti ćeš biti velik i dobar čovjek, a onda ćeš se osvrnuti iza sebe i reći: ‘Sve to zahvaljujem dragocjenom radu nedjeljne škole koju sam u djetinjstvu imao prilike pohađati, sve to zahvaljujem svojim dragim učiteljima koji su me naučili kako valja učiti, sve to zahvaljujem onom dobrom ravnatelju koji me hrabrio, pazio na mene i od kojeg sam dobio divnu Bibliju – sjajnu prekrasnu Bibliju – koju sam smio zadržati i sačuvati kao svoju... Sve to zahvaljujem pravom odgoju! Tako ćeš reći, Thomase, i osjećat ćeš kako te dvije tisuće stihova ne bi dao ni za kakve novce, zaista ne bi. A sada, neće ti biti teško da meni i ovoj gospođi ispričaš nešto od onoga što si naučio – znam da neće – jer se mi ponosimo takvim dječacima koji vole učiti. No, sigurno znaš imena dvanaestorice Isusovih učenika. Hoćeš li nam reći imena prve dvojice izabranih?«

Tom je natezao rupicu za dugme i izgledao kao da se smeo. Onda je pocrvenio i oborio pogled. Gospodinu Waltersu stade srce. Reče sam sebi kako je nemoguće da dječak odgovori i na najjednostavnije pitanje – zašto ga je sudac baš morao nešto pitati? Ipak se osjeti prisiljen da progovori pa reče:

»Odgovori gospodinu sucu, Thomase, ne boj se.«

Tom je još uvijek oklijevao.

»Hajde, znam da ćeš meni reći«, rekla je gospođa. »Prva dvojica učenika bili su...«

»David i Golijat!«

Spustimo zastor milosrđa nad nastavkom ovoga prizora.

Peto poglavlje

Oko pola jedanaest zazvoni napuklo zvono na malenoj crkvi pa se ljudi doskora počеше okupljati za jutarnju propovijed. Učenici nedjeljne škole razmjestiše se po crkvi i zauzeše mjesto uz roditelje da tako budu pod njihovim nadzorom. Stiže i tetka Polly pa Tom, Sid i Mary sjedoše uz nju, pri čemu Toma smjestiše tik do središnjeg prolaza eda bi sjedio što dalje od otvorena prozora i zavodljivih ljetnih prizora koji su se vani pružali. Gomila je nadirala kroz crkvene prolaze: postariji siromašni poštar koji je vidio i bolje dane; gradonačelnik i njegova žena – jer je to mjesto, pored ostalih nepotrebnih stvari, imalo i gradonačelnika, pa mirovni sudac, udovica Douglas, lijepa i pristala četrdesetogodišnjakinja, plemenita, dobrodušna i imućna osoba čija je kuća na brijegu bila jedina raskošna zgrada u mjestu, a usto najgostoljubivija i najdarežljivija prilikom raznih svetkovina kojima se ponosio St. Petersburg, za njom pogureni i poštovani major Ward sa suprugom, zatim dođe i odvjetnik Riverson, novi uglednik pristigao izdaleka, iza njega seoska ljepotica praćena mnoštvom mladih osvajača odjevenih u lanena odijela i iskićenih vrpcama, nakon toga cijelo društvo mladih trgovačkih pomoćnika iz mjesta – oni su prije toga bili stajali u predvorju grickajući drške na svojim štapovima, kako kakav kružni zid sastavljen od obožavatelja uljem namazane kose i s glupavim osmijehom na licu, sve dok i posljednja djevojka nije prošla između njih kao kroz šibe, a na kraju pristiže i uzorni dječak Willie Mufferson koji je sa svojom majkom postupao tako brižljivo kao da je ona od brušena stakla. Uvijek je pratio majku u crkvu i bio dika svih ozbiljnih starijih gospođa. Svi su ga dječaci pak mrzili zbog tolike uzornosti, kao i zbog toga što su im ga stalno »isticali kao primjer«. Bijela maramica mu je, kao i obično nedjeljom, visjela iz džepa – tobože slučajno. Tom nije imao maramice pa je dječake koji su je nosili smatrao umišljenima.

Kada su se svi župljani našli na okupu, zvono još jednom zazvoni opominjući spore i okašnjele, a onda se na crkvu spusti svečana tišina prekidana samo hihotom i šaptom crkvenog zbora na galeriji. Zbor je uvijek hihotao i šaptao za vrijeme cijeloga bogoslužja. Nekoć je postojao i neki crkveni zbor koji je bio pristojno odgojen, ali sam sada zaboravio gdje je to

bilo. Zbilo se to prije mnogo, mnogo godina i jedva da se ičega o njemu sjećam, ali mislim da je to bilo u nekoj stranoj zemlji.

Svećenik najavi pjesmu i pročita je s užitkom na onaj poseban način kojemu su se u ovom kraju silno divili. Glas bi mu isprva bio srednje visine, a potom bi se postupno dizao, sve dok ne bi stigao do određene točke, tu bi snažan naglasak istaknuo najvišu riječ, a onda bi se svećenikov glas strmoglavio kao s kakve skakaonice:

Na nebo zar ću dospjeti na cvjetnom ležaju
dok ostali će broditu po moru krvavu?

Cijenili su ga kao odlična čitača. Na crkvenim »domjencima« uvijek su ga pozivali da čita pjesme, a kada bi završio, gospođe su podizale ruke i bespomoćno ih spuštale u krilo, »prevrtale« očima i tresle glavom, baš kao da kažu: »Riječima se to ne može izraziti, to je prelijepo, prelijepo za ovaj smrtni svijet.«

Pošto nakon toga i otpjevaše pjesmu, velečasni gospodin Sprague pretvori se u oglasnu ploču pa stade čitati »obavijesti« o sastancima, društvima i drugim stvarima, sve dok se nije učinilo da će se popis otegnuti do sudnjega dana – čudan običaj koji se još uvijek čuva u Americi, čak i u velikim gradovima, pa i u današnje doba koje obiluje dnevnim i ostalim listovima. Često se to teže riješiti kakva vjekovnoga običaja, što za nj ima manje opravdanja.

Zatim svećenik otpoče s molitvom. Bila je to lijepa, velikodušna molitva koja je zalazila u razne pojedinosti: molio je za crkvu i sitnu dječicu crkvenu, za druge crkve u selu, za selo samo, za pokrajinu, za državu, za državne službenike, za Sjedinjene Države, za crkve u Sjedinjenim Državama, za Kongres, za Predsjednika, za vladine službenike, za jadne mornare što ih oluje bacaju amo-tamo po raznim morima, za milijune potlačenih koji stenju pod čizmom evropskih kraljeva i istočnjačkih vlastodržaca, za one do kojih su doprle svjetlost i radosna vijest, a oni nemaju očiju da vide ni ušiju da čuju, za neznabošce na dalekim otocima usred mora, a završavala je smjernom molbom da svećenikove riječi naiđu na milost i blagonaklonost i budu poput sjemena koje će, padne li na plodno tlo, s vremenom donijeti bogatu žetvu dobra. Amen.

Začu se šuštanje haljina i župljani, koji su do tada, stajali, posjedaše. Dječak čiju priču iznosi ova knjiga, nije uživao u molitvi, već ju je samo podnosio – a možda čak ni to. Vrpolio se cijelo vrijeme, a pojedinosti je molitve bilježio na rovaš, i to nesvjesno, jer nije slušao, nego je već odavno

poznavao to područje i uobičajeni put kojim ga je svećenik prelazio – pa ako bi negdje u sadržaju iskrsnula ma i najmanja novost, njegovo bi uho to otkrilo i sve bi se u njemu pobunilo: smatrao je ove dodatke nepoštenima i huljskima. Usred molitve na naslon se klupe pred njim spustila muha i mučila mu dušu mirno trljajući prednje nožice, dok je srednjim nogama obuhvatila glavu i tako je odlučno čistila da se činilo kako će joj se ona otkinuti od trupa, a pogledu se ukazivao vrat tanak poput končića. Stražnjim je nogama strugala krila i priljublivala ih trupu kao da su repovi na fraku, cijelo se vrijeme tako mirno dotjerujući kao da zna kako joj ne prijeti nikakva opasnost. A doista je i bilo tako, jer koliko god da su Toma ruke svrbjele od želje da je zgrabi, ipak se na to nije usuđivao: vjerovao je da bi mu duša smjesta bila osuđena na propast kada bi tako nešto napravio za vrijeme molitve. No, kod završne rečenice šaka mu se počela skupljati i pomicati prema naprijed pa u istome času kada bi izgovoren »amen«, muha postade ratnim zarobljenikom. Tetka opazi čime se on bavi i natjera ga da pusti muhu.

Svećenik je bio najavio predmet propovijedi pa sada stade jednolično razglabati o nekome tako dosadnom sadržaju da mnoge glave malo-pomalo klouše – koliko god da se propovijed bavila vječnom vatrom i sumporom, a broj onih koji su predodređeni da se spase u njoj bio sveden na tako malu družbu da ih gotovo nije imalo smisla ni spašavati. Tom je brojao stranice propovijedi: uvijek je poslije crkve znao koliko je u propovijedi bilo stranica, ali je rijetko znao nešto više o propovijedi samoj. Ovaj je put, međutim, načas pokazao pravo zanimanje. Svećenik im je predočavao veličanstvenu i dirljivu sliku o skupu svih bića na svijetu o prijelazu iz jednoga tisućljeća u drugo, kada će lav i janje zajedno ležati, a djetesce će ih voditi. Dječak nije shvaćao zanos, pouku i smisao toga velebnog prizora: mislio je samo o slavi koju će taj glavni lik uživati kod naroda što u nj upiru oči pa mu se na tu pomisao ozarilo lice i poželio je u sebi da on bude to dijete – pod uvjetom da lav bude pitom.

Tada priča opet postade dosadna i Tomove se muke nastaviše. Zatim se sjeti blaga koje je imao u džepu pa ga izvadi. Bio je to krupan crni kukac s velikim čeljustima – zvao ga je »jelenak« i držao ga u kutiji za naboje. Kukac ga za početak uštipnu za prst, na što ga Tom posve prirodno kvrcnu te kukac koprcajući se pade na leđa u prolaz između klupa, a ozlijeđeni prst završi u dječakovim ustima. Kukac je ležao bespomoćno mašući nožicama, nesposoban da se okrene. Tom ga je promatrao i žudio za njim, ali mu je kukac bio izvan dosega. I drugi ljudi koje propovijed nije zanimala nađoše olakšanje u tome da promatraju kukca. Malo potom onamo lijeno doskita nekakav pudl, žalostan, trom zbog ljetne vrućine i tišine, umoran od

zarobljeništva i željan promjene. Spazi kukca pa mu se spuštenu rep podiže i razmaha. Pseto je razgledavalo plijen, obilazilo ga, njušilo sa sigurne udaljenosti, a zatim ga ponovno obiđe; ohrabri se i uze ga njuškati iz veće blizine. Iza toga podiže labrnju i pokuša ga oprezno zgrabiti, no za mrvu promaši i pokuša još jedanput, pa onda još jednom. Sada je već počeo uživati u rasonodi: legao je na trbuh s kukcem među šapama i nastavio pokuse. Naposljetku se umori te postade ravnodušan i rastresen. Glava mu zakimala, a podbradak se malo-pomalo spusti i dotače neprijatelja koji ga odmah zgrabi. Pudl oštro zacvili, strese glavom, a kukac odleti nekoliko jardi i opet pade na leđa. U najbližim gledaocima zatitra neko blago unutrašnje veselje, nekoliko se lica sakri iza lepeza i maramica, a Tom je bio sav blažen. Pas je izgledao glupo, a vjerojatno se tako i osjećao, ali ga je isto tako u srcu peklo poniženje i žudio je za osvetom. Zato priđe kukcu i opet oprezno krenu u napad: skakao je na njega sa svake točke u krugu, dočekujući se na prednje šape tek koji palac od toga stvora, čak je iz bližega za njim posezao zubima i tresao glavom tako da su mu uši lamatale ovamo-onamo. No, nakon nekog se vremena umori; pokuša se zabaviti muhom, ali u tome ne nađe rasonode. Vukući njušku po podu pratio je nekog mrava, ali mu je i to brzo dosadilo pa je zijevnuo, uzdahnuo, posve zaboravio na kukca i – sjeo na njega! Začu se bjesomučan i bolan cvilež, a onda pudl poletje niz prolaz između klupa. Cvilež se nije smirivao, a nije ni pas: projuri poprijeko kroz crkvu ravno ispred oltara, sunu uz drugi prolaz, prijeđe ispred vrata na drugu stranu, potkraj trkališne staze zavijanje mu postade glasnije jer mu je i bol rastao s kretanjem, pa se psić ubrzo pretvori u vunenu repaticu koja se gibala po svojoj putanji, sjajna i brza poput svjetlosti. Mahniti mučenik napokon skrenu sa staze i skoči u krilo svojem vlasniku. Vlasnik ga pak izbací kroz prozor pa bolni lavež brzo oslabi i zamrije u daljini.

Do tada su već svi u crkvi bili crveni u licu i gušili se od suspregnuta smijeha, a propovijed je bila zapela na mrtvoj točki. Ubrzo se nastavila, ali neuvjerljivo i pentavo, jer se svaka mogućnost primanja dubljih utisaka bila okončala, a čak je i najozbiljnije osjećaje neprestano dočekivala prigušena provala bezbožnog veselja, u zaklonu iza nekoga udaljenog naslona klupe, kao da je jadni pop rekao neku rijetko šaljivu stvar. Svi župljani iskreno odahnuše kada prođe ovo teško iskušenje i bi podijeljen blagoslov.

Tom Sawyer krenu kući prilično radostan, razmišljajući o tome kako se u službi Božjoj može naći i nekog zadovoljstva kada se u nju unese malo raznovrsnosti. Samo mu je jedna pomisao kvarila dobro raspoloženje: nije imao ništa protiv što se pas igrao s njegovim »jelenkom«, ali je mislio kako od njega nije bilo u redu da mu ga i odnese.

Šesto poglavlje

U ponedjeljak se ujutro Tom Sawyer jadno osjećao. Uvijek se tako osjećao ponedjeljkom ujutro jer je ponedjeljak bio početak novoga tjedna ispunjenog dugotrajnom školskom patnjom. Taj mu je dan obično počinjao željom da krajem tjedna uopće ne bude blagdana jer mu se zbog blagdana povratak u ropstvo i okove činio još mnogo morskijim.

Tom je ležao razmišljajući. Odjednom mu pade na pamet kako bi bilo zgodno da se razboli: onda će ostati kod kuće i neće ići u školu. Nazre u tome nejasnu mogućnost pa preispita stanje svojega tijela. Ne nađe nikakve boljetice te se ponovno dade u istraživanje. Ovaj mu se put učini da naslućuje neke grčeve u trbuhu pa ih s velikom nadom stade prizivati, ali oni brzo popustiše i domalo nestadoše. Razmišljao je dalje. Najednom nešto otkri. Klimao mu se jedan od dva gornja prednja zuba. Bila je to prava sreća; već je »za početak«, kako je to nazivao, htio početi jaukati, kadli mu pade na um da će mu tetka, istupi li s takvim dokazom pred nju kao pred kakav sud, izvaditi zub, a to će ga boljeti. Zato odluči da će za sada zub ostaviti u rezervi te nastavi s potragom. Neko vrijeme ništa ne nađe, a onda se sjeti da je liječnik pričao o nekoj boljci koja je nekoga njegovu bolesnika na dva-tri tjedna spremila u postelju, a gotovo je zbog nje ostao i bez jednoga prsta na ruci. Dječak stoga ispod plahte hitro izvuče svoj ranjeni nožni prst i uze ga razgledavati. No, nije poznavao točne znakove spomenute bolesti. Učini mu se ipak vrijednim pokušati pa poče svojski stenjati.

Sid je, međutim, spavao kao top.

Tom glasnije zastenja umišljajući da ga prst već počinje boljeti.

Na Sida ni to nije djelovalo.

Do toga se vremena Tom već bio zadihao od napora. Malo se odmori, a onda skupi svu snagu i nekoliko puta zaredom upravo predivno zastenja.

Sid je i dalje hrkao.

Toma ovo ozlojedi. Reče: »Side! Side!« i prodrma ga. Ovaj se postupak pokazao uspješnim, pa Tom opet poče jaukati. Sid zijevnu, protegnu se, osloni

se na lakat glasno puhnuvši kroz nos i zapilji se u Toma. Tom je i dalje stenjao. Sid reče:

»Tome! Hej, Tome!« (Odgovora nije bilo.) »Čuj, Tome! Tome! Tome, što ti je?« Prodrma ga i uznemireno mu se zagleda u lice.

Tom prostenja:

»Joj, nemoj, Side. Ne tresi me tako.«

»Zašto, što ti je, Tome? Moram pozvati teticu.«

»Ne, ne treba. Sad će to proći... možda. Nemoj nikoga zvati.«

»Ali moram! Nemoj tako stenjati, Tome, to je užasno. Koliko dugo ti je zlo?«

»Satima. Jao! Oh, ne drmaj me tako, Side, ubit ćeš me.«

»Tome, zašto me nisi ranije probudio? O, Tome, nemoj! Koža mi se ježi kad te čujem. Tome, što ti je sad?«

»Side, sve ti opraštam. (Jauk.) Sve što si mi ikad učinio. Kad mene više ne bude...«

»Oh, Tome, pa valjda ne umireš? Nemoj, Tome, oh, nemoj. Možda...«

»Opraštam svima, Side. (Jauk.) Reci im to, Side. I Side, moj prozorski okvir i moju mačku s jednim okom daj onoj novoj djevojčici koja je došla u naše mjesto. I reci joj...«

No, Sid je već bio zgrabio odjeću i odjurio. Toma je sada već uistinu boljelo jer mu je mašta tako krasno radila da mu je stenjanje zvučalo baš kao pravo.

Sid je sletio niz stepenice i viknuo:

»Jao, tetko Polly, dođi! Tom umire!«

»Umire?«

»Da. Požuri, brzo dođi!«

»Gluposti! Ne vjerujem.«

No, ipak potrča gore, a Sid i Mary za njom. Lice joj je bilo problijedjelo, a usne joj drhtale. Stigavši do Tomove postelje, izusti bez daha:

»Tome, Tome, što je to s tobom?«

»Oh, tetice, ja...«

»Što ti je, što ti je, dijete moje?«

»Oh, tetice, obamro mi je onaj ranjeni prst na nozi!«

Stara gospođa klonu na stolicu: malo se smijala, pa malo plakala, a onda se stade smijati i plakati u isti mah. Oporavivši se od toga, reče:

»Tome, kako si me uplašio! A sada prestani s tim budalaštinama i izvlači se iz tog kreveta!«

Stenjanje prestade, a iz prsta iščeznu sav bol. Dječak se malo postidje pa reče:

»Tetko Polly, činilo mi se da je obamro, a tako me boljelo da sam posve zaboravio na zub.«

»Na zub! A što ti je sa zubom?«

»Klima mi se i nevjerojatno grozno me boli.«

»Dobro, dobro, samo nemoj opet početi sa stenjanjem. Otvori usta. Tako – zub ti se zbilja klima, ali od toga nećeš umrijeti. Mary, donesi mi svileni konac i ugarak iz kuhinje.«

Tom reče:

»Oh, molim te, tetice, nemoj mi ga čupati. Ne boli me više. Ne maknuo se s mjesta ako boli. Molim te, tetice. Ne bih htio izostati iz škole.«

»O, izostati iz škole, je li? Dakle, cijelu ovu strku napravio si zbog toga što si namjeravao izostati iz škole i otići na pecanje? Tome, Tome, ja tebe toliko volim, a ti kao da mi na sve moguće načine pokušavaš nepodopštinama slomiti staro srce.« Do tog je časa zubarski pribor već bio spreman. Stara gospođa jedan kraj svilenoga konca u vidu petlje pričvrsti oko Tomova zuba, a drugi kraj sveza za stup na postelji. Onda zgrabi ugarak i naglo zamahnu gotovo ga gurnuvši dječaku u lice. Zub se učas zanjaha uz posteljni stup.

No, gdje je jada, tu je i nagrada. Kada se Tom nakon doručka otputio u školu, zavidjeli su mu svi dječaci koje je sreo jer je zbog rupe u gornjem redu zuba mogao pljučkati na nov i prekrasan način. Skupila se oko njega prava sljedba sastavljena od dječaka koje je zanimalo taj prizor. Jedan od njih, koji je zbog porezanoga prsta do tada bio u središtu pažnje i poštovanja, sada je najednom ostao bez ijednog pristaše i lišen slave. Bilo mu je teško pri srcu pa je rekao s prezirom koji zapravo nije osjećao, kako pljuvati kao Tom Sawyer i nije ne znam što, ali mu je neki drugi dječak rekao: »Kiselo je grožđe!« pa se udaljio kao svrgnuti junak.

Malo potom Tom naiđe na Huckleberryja Finna, mladahnog seoskog

izopćenika iz društva i sina mjesnog pijanca. Huckleberryja su iskreno mrzile i bojale ga se sve majke u selu jer je bio lijen i razuzdan, prost i zločest – a i zato što su mu se sva djeca toliko silno divila, unatoč zabrani uživala u njegovu društvu i priželjkivala da budu nalik na nj. Tom je, kao i svi ostali pristojni dječaci, zavidio Huckleberryju na njegovu raznovrsnom izopćeničkom životu, a bilo mu je strogo zabranjeno da se s njime igra. Zato se i jest igrao s njime kad god bi mu se za to pružila prilika. Huckleberry je uvijek nosio iznošenu odjeću namijenjenu odrasloj osobi, odjeću koja je bila u vječnom cvatu i lepršala u dronjcima. Šešir mu je bio preširoka podrtina kojoj je na obodu nedostajao komad u obliku polumjeseca, kaput mu je, kada bi ga obukao, visio gotovo do peta, a stražnja mu se dugmad spuštala duboko niz leđa. Samo mu je jedna naramenica pridržavala hlače, stražnji mu je dio na njima visio i u njemu nije bilo ničega, a ako ih ne bi podvio, nogavice, iskrzane po rubovima, vukle bi mu se po blatu.

Huckleberry je išao kamo god bi mu se prohtjelo. Po lijepom je vremenu spavao na stepenicama pred kućnim vratima, a kada bi padala kiša, u praznim bačvama, nije morao ići u školu ni u crkvu, nikoga nije morao zvati gospodarom ili mu se pokoravati, mogao je ići na pecanje ili na kupanje kad god bi se na to odlučio i ostati ondje koliko god bi mu se svidjelo, nitko mu nije branio da se tuče, uvečer je mogao bdjeti do mile volje, u proljeće je uvijek prvi hodao bosonog, a u jesen posljednji obuvao cipele, nikada se nije morao umivati ni oblačiti čista odijela, a umio je čudesno psovati. Jednom je riječju taj dječak imao sve što život čini dragocjenim. Tako je mislio svaki kinjeni, sputani i pristojni dječak u St. Petersburgu.

Tom pozdravi romantičnog izopćenika:

»Zdravo, Huckleberry!«

»E, zdravo. Vidi malo kako t' ovo izgleda.«

»Što ti je to?«

»Crknita mačka.«

»Daj da vidim, Huck. Bome, dobrono je ukočena. Gdje si je nabavio?«

»Kupija san ju od jednog dečka.«

»Što si dao za nju?«

»Jednu plavu ceduljku i mjehur kojeg san dobija u klaon'ci.«

»Otkuda ti plava cedulja?«

»Kupija san ju prije dva tjedna od Bena Rogersa za štap kojizin se ćera

obruč.«

»Čuj, Huck, a čemu služe crknute mačke?«

»Čemu služe? To ti je za bradav'ce ličit.«

»Nemoj! Zaista? Ja znam nešto bolje od toga.«

»Moren se okladit da ne znaš. A šta to?«

»Pa, kišnica iz trulog panja.«

»Gnjilež-voda! Ne bi t' ja za gnjilež-vodu da' ni šupljoga boba.«

»Ne bi dao, ne bi? Jesi li kada pokušao?«

»Ja ne. Al' Bob Tanner jest.«

»Tko ti je to rekao?«

»Pa, on je reka' Jeffu Thatceru, a Jeff je reka' Bakeru, Johnny je reka' Hollisu, a Jim je reka' Rogersu, Ben je reka' nekom crnji, a crnjo je reka' meni. Eto ti!«

»No, pa što onda? Svi oni lažu. U najmanju ruku, svi osim crnca. Njega ne poznajem. Ali nikad nisam vidio crnca koji ne laže. Koješta! Ma, reci ti meni, Huck, kako je Bob Tanner to napravio.«

»Pa, otiša' je i umočija ruku u gnjili panj s kišnicom.«

»Po danu?«

»Jasno.«

»I okrenuo se licem prema panju?«

»Da. Bar bi ja tako reka' .«

»Je li što izgovorio?«

»Reka' bi' da nije. Ne znaden.«

»Aha! Ma, pričaj mi malo o tome da se bradavice liječe gnjilež-vodom na tako blentav način! Pa to uopće ničem ne služi. Moraš otići potpuno sam, i to duboko u šumu, tamo gdje znaš da ima neki panj pun kišnice, a onda se moraš točno u ponoć leđima nasloniti na panj, gurnuti ruku unutra i izgovoriti:

»Ječam trči, a rakija više,

Gnjilež-voda bradavice miče!«

Onda zatvorenih očiju odbrojiš jedanaest koraka od panja, okreneš se tri puta u mjestu i odeš kući, ali ne smiješ ni s kim progovoriti ni riječi, jer ako

bilo što kažeš, čarolija propadne.«

»Zbiljam, zvuči uvjerljivo, al' Bob Tanner nije tako postupija.«

»Ne, dragi moj, sigurno nije, zato on u našem mjestu i ima najviše bradavica. Ne bi bilo nijedne bradavice na njemu da je znao kako treba napraviti to s gnjilež-vodom. Ja sam se na taj način riješio tisuća i tisuća bradavica koje sam imao po rukama, Huck. Često se igram sa žabama pa od toga dobivam svu silu bradavica. Katkad ih skidam i grahom.«

»Da, graj je dobar. I ja sam tako radija.«

»I ti? A kako?«

»Uzmeš zrno graja i raskoliš ga, onda zarežeš bradav'cu dok ti krv ne poteče, pa krv staviš na jednu polov'cu graja, iskopaš rupu i tu polov'cu zakopaš na raskršću oko ponoća kad nima miseč'ne, a unda drugu polov'cu spališ. Vidiš, ona polov'ca koju si namaza' krvlju stalno će vuć' i vuć' i nastojat' da se spoji s drugom polov'com, pa će tako krv na kraju izvuć' bradav'cu i bradav'ce će ti brzo otpast'.«

»Da, tako je, Huck, tako je, ali je još bolje ako, dok zakapaš tu polovicu, izgovoriš 'Idi, grahu! Bradavico, pođi! Nikad više ti meni ne dođi!' Tako radi Joe Harper, a on je bio blizu Coonvilla i gotovo svagdje. Nego čuj – kako se liječe bradavice uz pomoć crknute mačke?«

»'Vako, uzmeš mačku i odeš na groblje, malo prije ponoći, i to na oni dan kad tamo pokopaju nekog zlog čouka. U ponoć će doć' vrag, a možda i dva ili tri vrage, al' ti njih ne mereš videt', možeš čut' samo nešto k'o vjetar ili možeš čuti njihov razgovor. Kad oni do'vate onog čovu da ga odvuku sa sobom, baciš za njizin mačku i kažeš: 'Vrag na leš, mačka na vrage, bradav'ce na mačku, a na meni ništa!' To će ti očistit' svaku bradav'cu.«

»Zvuči dobro. Jesi li to kad iskušao, Huck?«

»Ne, al' mi je to pripovid'la baba Hopkins.«

»O, onda mi izgleda da je tako. Za nju kažu da je vještica.«

»Kažu! Ma, Tome, ja znaden da ona to jest. Ona je začarala tatu. To mi je sam tata reka'. Ide ti on jedan dan i vidi da ga ona 'oće začarat', pa ti on uzme kamen'cu i da se nije sagnila, pogodija bi ju. E, a onda se iste noći skotrlja' sa šupe na kojoj je pijan spava' i slomija ruku.«

»Pa to je strašno. Kako je on znao da ga je ona htjela začarati?«

»Bogo moj, tata t' to lako prokljuvi. Veli da to, kad gledaju ravno u tebe, znači da nešta čaraju. Posebno ako usput nešta i mrmljaju, jer kad mrmljaju,

to t' one govoru Očenaš naopačke.«

»Reci, Huck, kad ćeš napraviti to s mačkom?«

»Noćas. Izgleda mi da će noćas doć' po starog Hoosa Williamsa.«

»Ali njega su pokopali u subotu. Zar ga nisu odnijeli još iste noći?«

»Svašto pričaš! Pa čarol'ja ne mere djelovat' prije ponoći! A onda, tu ti j' i nedilja. Izgleda mi da se vragovi nediljom baš mnogo ne petljaju okolo.«

»Toga se uopće nisam sjetio. Tako je. Mogu i ja s tobom?«

»Naravno, ak' te neće bit' stra'.«

»Strah! E, da ne bi. Hoćeš li mi mijauknuti?«

»Da, al' i ti meni odmijaukni ako budeš moga'. Zadnji put san zbog tebe mijauka' okolo sve dok stari Hays nije doša' i počeja bacat' kamen'ce i vikat' 'Mačket'na prokleta!' i tako ti ja bacija njemu ciglu u prozor – al' o tom ne smiš ni pisnit.«

»Neću. One noći nisam mogao mijaukati, jer je tetica pazila na mene, ali ovaj put hoću. Hej, šta ti je ovo?«

»Ma, nekaki krpelj.«

»Gdje si ga našao?«

»U šumi.«

»Što tražiš za njega?«

»Ne znam. Ne mislim ga prodavat'.«

»U redu. Ionako je jako mali.«

»O, sva'ko može podcinjivat' tuđeg krpelja. Ja sam s ovin zadovoljan. Meni je sasma dobar.«

»Pih, krpelja ima cijela gomila. Da hoću, mogao bih ih imati i tisuću.«

»I? Zašto i' onda nemaš? Zato što jako dobro znadeš da ne mereš. Ovo t' je jedan od prvi' krpelja, izgleda mi. Prvi kojog sam ja vidija ove godine.«

»Čuj, Huck, dat ću ti za njega svoj zub.«

»Da vidim.«

Tom izvadi komadić papira i pažljivo ga razmota. Huckleberry je pun čežnje promatrao zamotuljak. Bijaše to veoma jako iskušenje. Najzad upita:

»Je l' pravi?«

Tom podiže usnicu i pokaza rupu.

»Dobro, može«, reče Huckleberry, »gotov posa'«.«

Tom zatvori krpelja u kutiju za naboje u kojoj je donedavno čamio onaj jelenak pa se dječaci rastadoše, a svaki se od njih pritom osjećao bogatijim no što je prije bio.

Kada je Tom stigao do male osamljene daščane školske zgrade, uđe u nju žustro kao netko tko se svojski žurio da stigne ovamo. Objesi šešir na klin i s velikim se žarom i marom sruči na svoje mjesto. Učitelj se bio dostojanstveno zavalio u veliki naslonjač s pletenim sjedištem postavljen na povišenom mjestu i dremuckao, uljuljan u san učeničkim mrmljanjem. Tomov ga upad prenu.

»Thomase Sawyeru!«

Tom je znao da, kad god ga netko zove punim imenom, to ne znači ništa dobro.

»Izvolite, gospodine!«

»Dođi ovamo. A sada mi, molim te lijepo, objasni zašto si opet zakasnio, kao i obično?«

Tom je već htio pribjeći laži, ali uto ugleda dvije dugačke plave pletenice što su padale niz nečija leđa, a on ta leđa prepoznade zahvaljujući ljubavi koja ga je u taj čas stresla: pokraj te je osobe bilo jedino prazno mjesto na ženskoj strani učionice. Zato smjesta reče:

»Zadržao sam se u razgovoru s Huckleberryjem Finnom!«

Učitelju zastade srce i on se nemoćno zapilji preda se. Bruj dječjeg učenja prestade. Učenici su se pitali nije li ovaj ludo odvažni dječak skrenuo umom. Učitelj reče:

»Što? S kim si se zadržao?«

»U razgovoru s Huckleberryjem Finnom.«

Više nije moglo biti nikakve zabune u pogledu Tomovih riječi.

»Thomase Sawyeru, ovo je najnevjerojatnije priznanje koje sam ikada čuo. Za ovaj prijestup neće biti dovoljne samo packe. Svuci kaput.«

Učiteljeva je ruka udarala dok se nije umorila, a zaliha se šiba znatno smanjila. Onda uslijedi zapovijed:

»A sada, mladiću, idi i sjedi s djevojčicama. Neka ti to bude opomena.«

Činilo se da je hihot koji je prostrujao učionicom zbunio dječaka, ali su tome uzrok zapravo u većoj mjeri bili strahopoštovanje pred obožavanom neznanom i strahovit užitak zbog silne sreće što ga je dopala. Sjede na rub borove klupe, a djevojčica se odmače od njega zabacivši glavu. U razredu nastade opće gurkanje laktovima, namigivanje i došaptavanje, ali je Tom mirno sjedio držeći ruke na dugačkoj i nisko postavljenoj plohi za pisanje ispred sebe i doimao se zadubljen u knjigu.

Malo-pomalo prestadoše obraćati pažnju na njega i uobičajeno mrmljanje ponovno ispuni zagušljivi zrak. Dječak doskora poče krišom pogledavati djevojčicu. Ona to primjeti, »nakrivi usta« i na cijelu minutu okrenu glavu od njega. Kada se opet oprezno osvrnula, pred njom je ležala breskva. Ona je odgurnu. Tom pažljivo stavi breskvu natrag. Ona je opet odgurnu, ali manje neprijateljski. Tom strpljivo vrati breskvu na ranije mjesto. Ovaj je put djevojčica ostavi gdje je i bila. Tom nažvrlja na pločici za pisanje: »Molim te, uzmi je, imam ih još«. Djevojčica letimično pogleda napisane riječi, ali ne dade nikakva znaka od sebe. Onda dječak poče nešto crtati po pločici skrivajući lijevom rukom svoj rad. Djevojčica se neko vrijeme pravila da ništa ne primjećuje, ali se u nekim jedva primjetnim znacima uskoro kod nje poče očitovati urođena ljudska radoznalost. Dječak je i dalje radio kao da ništa ne opaža. Djevojčica je suzdržano virkala u njegovu pločicu, ali dječak nije pokazivao da to primjećuje. Napokon ona popusti i oklijevajući šapnu:

»Daj da vidim.«

Tom djelomično otkri turobno nakaznu sliku nekakve kuće s dva zabata i s dimom koji se poput svrdla izvijao iz dimnjaka. U djevojčice se tada probudi tako jako zanimanje za njegovo djelo te ona zaboravi na sve drugo. Kada je crtež bio dovršen, zagleda se trenutak u nj i prošapta:

»Zgodno. Nacrtaj čovjeka.«

Umjetnik u prednje dvorište smjesti čovjeka koji je veličinom bio nalik na dizalicu. Mogao je i kuću prekoračiti, no djevojčica nije previše cjepidlačila. Čudovište joj se svidje i ona prošapta:

»Čovjek je krasan, a sada nacrtaj mene kako idem prema kući.«

Tom nacrtu pješčani sat, pričvrsti mu na vrh pun mjesec, dodade mu udove nalik na slamke, a među raširene prste utakne čudovišnu lepezu. Djevojčica reče:

»Kako je to zgodno. Kad bih bar ja znala crtati.«

»To je lako«, šaptom će Tom, »ja ću te naučiti.«

»Zbilja? A kada?«

»U podne. Ideš li kući na ručak?«

»Ostat ću ovdje ako treba.«

»Onda, to je dogovoreno. Kako se zoveš?«

»Becky Thatcher. A ti? Oh, znam. Thomas Sawyer.«

»Pod tim imenom izvlačim batine. Kad sam dobar, zovu me Tom. Ti me zovi Tom, može?«

»Može.«

Tom tada uze nešto žvrljati na pločici skrivajući od djevojčice ono što je napisao. No, ovaj se put ona nije ustezala, već ga zamoli da joj pokaže pločicu. Tom reče:

»Oh, nema se tu što vidjeti.«

»Ma, ima.«

»Ma, nema. Bolje da ne vidiš.«

»Nije bolje, uopće nije bolje. Molim te, pokaži mi.«

»Pričat ćeš okolo.«

»Neću. Naj-naj-najozbiljnije ti kažem da neću.«

»Nećeš nikom reći? Nikad, dok si živa?«

»Ne, nikom nikad neću reći. Daj da sad vidim.«

»Oh, bolje da ne vidiš!«

»Kad si takav prema meni, baš ću vidjeti.« Pa stavi ručicu na njegovu i stadoše se natezati. Tom se pretvarao da se ozbiljno odupire, ali je postupno povlačio ruku sve dok se ispod nje ne otkriše ove riječi: Volim te.

»Oh, sram te bilo!« I ona ga žestoko lupi po ruci, no porumenje i činilo se da joj je drago to što je maločas vidjela.

Baš u tom presudnom trenutku dječak osjeti kako mu netko polako i zlokobno steže uho i nesmiljeno ga povlači uvis. Na taj način bi prenesen preko cijele prostorije i posađen na svoje pravo mjesto uz popratnu paljbu sveopćega učeničkog hihota. Tada se na nekoliko strašnih trenutaka učitelj ustoboči nad njim, a onda se bez riječi udalji prema svojem prijestolju. No, Tomu je, premda mu je uho bridjelo, srce klicalo od sreće.

Kada se učenici smiriše, Tom svojski pokuša prionuti na učenje, ali je

uzbuđenje u njemu bilo preveliko. Na satu čitanja sve je pobrkao, zatim je na satu zemljopisa jezera pretvorio u planine, planine u rijeke, a rijeke u kontinente, sve dok nije ponovno zavladao kaos, a napokon se na satu pravopisa »spetljao« kod niza najobičnijih riječi, sve dok se nije potpuno osramotio i izgubio kositreno odličje koje je razmetljivo nosio nekoliko mjeseci.

Sedmo poglavlje

Što se Tom više trudio da prikupi pažnju uz knjigu, to su mu misli više lutale. I tako najzad, uzdahnuvši i zijevnuvši, odustade od učenja. Činilo mu se da podnevni odmor nikada neće doći. Zrak je upravo stajao, ni daška u njemu nije bilo. Bio je to najsanjiviji od svih sanjivih dana. Uspavljujuće mrmljanje što se pri učenju širilo oko dvadeset i petero đaka, umirivalo je dušu poput čarolije kakvu u nju unosi pčelinji zuj. U daljini su se, kao grimizom obojeni, u plamenom sunčevu sjaju i kroz treperavi veo vrućine izdizali blagi zeleni obronci Cardiff Hilla, visoko je u zraku lebdjela poneka ptica lijeno mašući krilima, ni žive se duše nije vidjelo osim nekoliko krava, a i one su spavale. Tomovo je srce čeznulo za slobodom ili barem za nečim zanimljivim čime bi prikratio dosadno vrijeme. Ruka mu zaluta u džep pa mu se lice ozari žarkom zahvalnošću, što je zapravo bila molitva, iako on to nije znao. Potom krišom izvuče kutiju za naboje, oslobodi iz nje krpelja i stavi ga na dugačku ravnu klupu. U tom je trenutku i tog stvora vjerojatno prožeo bljesak zahvalnosti koja je prerasla u molitvu, no to je bilo preuranjeno: naime, kada je zahvalno krenuo svojim putem, Tom ga dodirom igle skrenu u stranu i uputi ga u novom smjeru.

Pokraj Toma je sjedio njegov najbliži prijatelj i patio se jednako kao i Tom maloprije, pa i on dočeka ovu razonodu sa svesrdnom i dubokom zahvalnošću. Taj se bliski prijatelj zvao Joe Harper. Dva su dječaka cijelog tjedna bila nerazdruživi prijatelji, a subotom zakleti neprijatelji. I Joe iz suvratka izvadi iglu i počne pomagati u mučenju zarobljenika. Iz časa je u čas igra postajala sve zanimljivija. Uskoro Tom reče da jedan drugome smetaju te da se tako nijedan ne može kako valja zabavljati s krpeljem, pa uze Joeovu pločicu, položi na klupu i na njoj po sredini odozgo do dolje povuče crtu.

»A sad«, reče, »dok je god na tvojoj strani, možeš ga ti bockati, a ja ću ga pustiti na miru. Ali ako ti zbriše i prijede na moju stranu, ne smiješ ga dirati sve dok god ga ja budem mogao zadržati da ne prijede granicu.«

»U redu, naprijed, potjeraj ga.«

Krpelj ubrzo umače Tomu i prijede ekvator. Joe ga je gnjavio neko

vrijeme, a onda mu kukac pobježe i opet prijeđe nazad. Krpelj je često mijenjao strane. Dok je jedan dječak s predanim zanimanjem dražio krpelja, drugi je to promatrao s jednakom napetošću, pa su se dvije glave zajedno nadnosile nad pločicu i dvije duše bile gluhe i slijepe za sav ostali svijet. Najzad se učini da se sreća u potpunosti opredijelila za Joea. Krpelj je pokušavao krenuti ovamo, onamo i na sve strane, a bio je isto toliko uzbuđen i uznemiren kao i dječaci, no svaki put kad je Tomu, da tako kažemo, pobjeda bila na dohvat ruke i prsti mu podrhtavali od želje da se uključi u igru, Joe bi iglom vješto skrenuo krpelja i zadržao ga u svom vlasništvu. Najzad Tom više ne izdrža. Iskušenje je bilo prejako, pa on posegnu za krpeljem i pruži prema njemu ruku s iglom. Joe se umah razljuti i reče:

»Tome, ostavi ga na miru.«

»Samo sam ga htio malo bocnuti, Joe.«

»A ne, stari moj, to nije pošteno. Pusti ga na miru.«

»Do vraga, neću ga puno gnjaviti.«

»Ostavi ga, kad ti kažem.«

»Neću!«

»Hoćeš – nalazi se na mojoj strani.«

»Slušaj, Joe Harperu, čiji je ovo krpelj?«

»Briga me čiji je, na mojoj je strani i nećeš ga ni dirnuti.«

»E, pa baš hoću. Krpelj je moj i ja ću s njim, do vraga, raditi što me volja, pa što bilo da bilo!«

Strašan se udarac spusti Tomu na rame, a isto takav i na Joeovo pa je čitave dvije minute iz dvaju kaputića letjela prašina, a cijeli je razred u tome uživao. Dječaci su se bili previše zadubili u igru da bi primijetili muk koji je maločas zavladao u razredu kada je učitelj na prstima krenuo kroz učionicu i nadvio se nad njih. Prilično je dugo promatrao predstavu prije no što će joj i sam pridonijeti unoseći u nju neke sitnije izmjene.

Kada u podne završi nastava, Tom požuri do Becky Thatcher i šapnu joj na uho:

»Stavi kapicu kao da ideš kući, a kad stigneš do ugla, neprimjetno se izvuci od ostalih, skreni kroz živicu i vrati se. Ja ću ići drugim putem pa ću im i ja pobjeći.«

Tako je jedno otišlo s jednom, a drugo s drugom skupinom učenika.

Uskoro se oboje sretoše u dnu puteljka koji je vodio kroz živicu pa pođoše do škole u kojoj sada nije bilo nikoga. Onda sjedoše jedno uz drugo stavivši pločicu ispred sebe, Tom pruži Becky pisaljku, uze njezinu ruku u svoju i poče je voditi te tako nacрта još jednu nevjerojatnu kuću. Kada im zanimanje za umjetnost stade opadati, raspričaše se. Tom je bio sav blažen. Zapita je:

»Voliš li ti štakore?«

»Ne, gade mi se!«

»Pa i meni – kad su živi. Ali ja mislim na crknute štakore, one koje možeš na uzici vitlati oko glave.«

»Ne, mene štakori uopće ne privlače. Ono što se meni sviđa, to je guma za žvakanje.«

»O, a meni! Da mi je sad malo žvake!«

»Hoćeš žvaku? Imam je. Dat ću ti da malo žvačeš, ali mi je moraš vratiti.«

Prijedlog bi prihvaćen i tako su naizmjenice žvakali, mašući nogama od prevelikog zadovoljstva i udarajući njima o klupu.

»Jesi li kad bila u cirkusu?« upita Tom.

»Jesam, a tata će me i opet voditi ako budem dobra.«

»A ja sam bio u cirkusu tri-četiri puta – puno puta. Crkva ti je posve bez veze u usporedbi s cirkusom. U cirkusu ti se svaki čas nešto događa. Kad odrastem, ja ću raditi u cirkusu kao klaun.«

»Oh, zbilja! To će biti krasno. Klaunovi su tako zgodni, onako cijeli šareni i išarani.«

»Još kako. A zarađuju i hrpe novaca – čak dolar dnevno kaže Ben Rogers. Reci, Becky, jesi li kad bila zaručena?«

»Što ti je to?«

»Zaručena, pa se poslije udaš.«

»Ne.«

»A je l' bi htjela?«

»Mislim da bih. Ne znam. Kako se to radi?«

»Kako? Pa, ništa naročito. Samo naprosto kažeš nekom dečku da nikad nećeš imati nikoga osim njega, uvijek, uvijek i uvijek, onda se poljubite i to je sve. To svatko može.«

»Poljubimo se? Zašto se treba poljubiti?«

»Pa, ovaj, znaš, to je... ma, to se uvijek tako radi.«

»Svi?«

»Pa da, svi koji su zaljubljeni. Sjećaš se što sam ti napisao na pločici?«

»Sje...sjećam se.«

»Što?«

»Neću ti reći.«

»Hoćeš da ja tebi kažem?«

»Ho... hoću... ali drugi put.«

»Ne, sada.«

»Nemoj, ne sada...su-sutra.«

»O, ne, sada. Molim te, Becky. Šapnut ću ti, šapnut ću ti sasvim tiho.«

Budući da je Becky oklijevala, Tom tu šutnju shvati kao pristanak, obuhvati je rukom oko struka pa joj, približivši usne njezinu uhu, veoma nježno šapnu one dvije čarobne riječi. A onda dodade:

»Sada šapni ti meni – to isto.«

Ona se načas opirala, a onda reče:

»Okreni glavu tako da me ne možeš gledati, pa ću ti onda šapnuti. Ali ne smiješ nikad nikom reći, je li da nećeš, Tome? Nećeš, reci da nećeš!«

»Ne, zaista, zaista neću. Hajde, Becky.«

Odvrti lice od nje, a ona se bojažljivo naginjala sve dok joj dah ne dodirnu njegove uvojke pa šapnu: »Volim... te!«

Onda odskoči i stade trčati oko klupa i između njih, a Tom za njom. Ona napokon nađe utočište u jednom kutu i sakri lice u bijelu pregačicu. Tom je zagrlj oko vrata i stade joj dokazivati:

»Eto, Becky, sve smo obavili – sve osim poljupca. Nemoj se bojati, to nije ništa. Molim te, Becky.« I uze je vući za pregaču i ruke.

Malo-pomalo popustila je i spustila ruke: iza njih se pokaza njezino lice zažareno od borbe i predade mu se. Tom joj poljubi crvene usne i reče:

»Sad smo sve obavili, Becky. Poslije ovoga, znaš, ne smiješ voljeti nikog osim mene, ne smiješ se udati ni za koga osim za mene, nikad, nikad i nikad.

Može?«

»Da, nikad neću voljeti nikog osim tebe, Tome, i nikad se neću udati ni za koga osim za tebe, a ti se isto tako ne smiješ nikad oženiti ni s kim osim sa mnom.«

»Jasna stvar. To spada u to. I uvijek kada idemo u školu ili iz škole kući, moraš ići sa mnom, kad nas nitko ne gleda, a na zabavama ti biraš mene, a ja tebe, jer tako se radi kad se zaručiš.«

»Baš je to zgodno. Uopće nisam znala za to.«

»O, ma to ti je sjajno! Eto, ja i Amy Lawrence...«

Raširene mu oči kazaše da se zaletio pa zašuti, sav zbunjen.

»Oh, Tome! Znači, nisam ja prva s kojom si se zaručio!«

Ona zaplaka, a Tom reče:

»Oh, ne plači, Becky, uopće mi više nije stalo do nje.«

»Ma, stalo ti je, Tome, znaš da ti je stalo.«

Tom joj pokuša oviti ruku oko vrata, no ona ga odgurnu, okrenu lice prema zidu pa plakaše i dalje. On je i opet pokuša umiriti blagim riječima, ali ga Becky ponovno odbi. Tada se u Tomu probudi i ponos i on krupnim koracima izađe iz razreda. Neko je vrijeme nemirno i neodlučno stajao, pogledavajući svaki čas prema vratima, u nadi da će se ona pokajati i poći za njim. No, Becky se nije pojavljivala. Onda mu postade teško i uhvati ga strah da je krivnja ipak do njega. Teško se u sebi borio s odlukom da joj ponovno pristupi, no skupi hrabrost i uđe. Ona je još uvijek stajala u onom kutu, jecajući, lica okrenuta k zidu. Tomu se steže srce. Priđe joj i na čas zastade, ne znajući točno što će dalje, a onda oklijevajući reče:

»Becky, meni... meni je stalo samo do tebe.«

Nije bilo odgovora – samo jecaji. »Becky«, kaza on molećivo. »Becky, zar mi nećeš ništa reći?«

Opet jecaji.

Tom izvadi svoje najveće blago, okruglu mjedenu ručku sa stalka za cjepanice ispred ognjišta, stavi je pred djevojčicu tako da je ona može vidjeti i reče:

»Molim te, Becky, uzmi.«

Ona tresnu ručku o pod, a Tom na to izađe iz školske zgrade i ode preko

brežuljaka pa iščeznu u daljini s namjerom da se toga dana više ne vrati u školu. Becky doskora to i nasluti. Potrča k vratima: njega nije više bilo na vidiku. Optrča igralište – nije bio ni tamo. Tada ona povika:

»Tome! Vrati se, Tome!«

Napeto je osluškivala, no odgovora nije bilo. Jedino društvo bili su joj muk i samoća. Sjede, pa opet uze plakati i samoj sebi predbacivati. U to se vrijeme učenici opet počеше okupljati pa ona morade sakriti svoje jade, primiriti slomljeno srce i podnijeti breme dugog, turobnog i bolnog poslijepodneva, jer među neznancima oko nje nije bilo nikoga s kim bi podijelila svoju tugu.

Osmo poglavlje

Tom je vrludao ovamo-onamo prolazima kroz živicu, dok se nije dobrano udaljio od puta kojim su se đaci vraćali u školu, a onda zlovoljno otklipsao dalje. Dva-tri puta je prešao mali »rukavac«, jer se držao široko rasprostranjene dječje praznovjericice da prelazak preko vode osujećuje potjeru. Pola sata kasnije zamače iza kuće udovice Douglas na vrhu Cardiff Hilla, a škola se jedva nazirala daleko u dolini iza njega. Zađe u gustu šumu pažljivo birajući neprohodan put prema njezinu središtu te najzad sjede na mahovinu ispod jednoga krošnjatog hrasta. Nije bilo ni povjetarca, a od teške je podnevne vrućine zamukao čak i ptičji pjev. Priroda se bila smirila u opojnom snu što ga je kuckanjem povremeno prekidao neki djetlić u daljini, a to kao da je još više produbljavalo sveopću tišinu i samoću. Tuga je prožimala dječakovu dušu, a osjećaji su mu bili u savršenom skladu s okolinom. Dugo je sjedio, zamišljeno se nalaktivši na koljena i stavivši bradu u ruke. Činilo mu se da je život u najboljem slučaju samo patnja i gotovo je zavidio Jimmyju Hodgesu koji se toga nedavno oslobodio. Mora da je pravo olakšanje, mislio je, ležati, spavati i sanjati neprestano i zauvijek, dok vjetar šapće kroz drveće i miluje travu i cvijeće na tvom grobu te više nema ama baš ničega što bi te mučilo i žalostilo. Da barem ima dobar uspjeh u nedjeljnoj školi, ne bi žalio umrijeti i prekinuti sa svime. Pa onda i ta djevojčica. Što joj je učinio? Ništa. Mislio je sve najbolje, a ona je s njime postupila kao sa psom – kao s običnim psom. Jednoga će dana požaliti, ali će onda možda biti prekasno. Ah, kad bi barem mogao samo privremeno umrijeti!

No, živahno mlado srce ne može dugo ostati stisnuto u jednome te istom kalupu. Tom se ubrzo neosjetno počeo vraćati brigama svagdašnjega života. Kako bi bilo da sada okrene leđa svemu i tajanstveno nestane? Kako bi bilo da nekamo ode, i to veoma daleko – u nepoznate prekomorske zemlje i nikada se više ne vrati? Kako bi se ona onda osjećala? Na um mu pade nekadašnja zamisao da postane klaun, no to ga je sada samo ispunjavalo gađenjem. Ta *, bilo je prava uvreda nametati lakoumnost, šale i šarene hlače duhu koji lebdi u maglovitom i uzvišenom carstvu romantike. Ne, on će biti vojnik i nakon mnogo će se godina vratiti iscrpljen od rata i slavan. Ne, još bolje, pridružiti će

se Indijancima, loviti bizone i polaziti u ratne pohode duž planinskih lanaca i širom prerijskih bespuća dalekog Zapada pa će se jednom u budućnosti vratiti kao veliki poglavica načičkan perjem i strahovito naličen, a onda će, jednoga pospanog ljetnog jutra, kočoperno doći na nastavu u nedjeljnu školu, uz ratni poklič od kojega se krv ledi u žilama, tako da svim njegovim prijateljima oči ispadnu od neutažive zavisti. Ali ne, ima nešto ljepše čak i od toga. Bit će gusar! To je prava stvar! Sada je budućnost jasno ležala pred njim i blistala nezamislivim sjajem. Kako li će se njegovo ime proćuti po svijetu i ljude ispunjati strahom! Kako li će veličanstveno sjeći razigrane valove ploveći na dugačkom, niskom, crnom i brzom brodu nazvanom »Duh oluje« što na pramcu vije sablasnu zastavu! Na vrhuncu slave pojavit će se nenadano u negdašnjem svojem selu i gizdavo ući u crkvu, lica preplanula i otvrdla od kiše i vjetra, u crnom baršunastom prsluku i kratkim hlačama, obuven u široke visoke čizme i s grimiznom vrpcom oko pasa, za pojas će zataknuti dvije kubure, a o boku će mu visjeti krvlju natopljen kratki mač sa širokom i zavnutom oštricom, nosit će mekani šešir spuštenu oboda s lepršavom perjanicom, razviti crnu zastavu s lubanjom i prekriženim kostima pa će sa sve većim zanosom slušati šaputanje: »To je gusar Tom Sawyer! Crni Osvetnik s Karipskog mora!«

Jest, to je riješeno: njegov je životni put određen. Pobjeći će od kuće i započeti nov život. Krenut će već sutra ujutro pa zato mora odmah početi s pripremama. Skupit će na hrpu sve svoje blago. Ode do jednoga trulog debela u blizini i poče s jednoga kraja džepnim nožem kopati ispod njega. Uskoro naiđe na drveni predmet koji šuplje zveknu. Gurnu ruku u otvor i značajnim glasom izgovori ovu bajalicu:

»Što nije ovdje, neka dođe! Što je ovdje, neka ovdje i ostane!«

Onda ukloni blato, a ispod njega se ukaza borova šindra. Odiže je pa se otkri lijepo oblikovana mala riznica kojoj su dno i stranice također bili načinjeni od krovnih daščica. U njoj je ležala jedna špekula. Tomovo je čuđenje bilo neizmjerljivo! Zbunjeno se počesa po glavi i reče:

»E, pa ovo je zbilja previše!«

Zlovoljno odbaci špekulu i stade razmišljati. Bila je živa istina da je praznovjerica zakazala u onome za što su on i njegovi prijatelji uvijek mislili da nepogrešivo djeluje. Ako zakopaš špekulu i usto izgovoriš stanovitu neizbježnu bajalicu pa ostaviš špekulu dva tjedna na miru, a onda otvoriš skrovište uz bajalicu koju je on maločas izgovorio, trebao bi u njemu naći na okupu sve špekule koje si ikada izgubio, bez obzira koliko su do tada bile daleko jedna od druge. No, sada se ta čarolija doista nedvojbeno izjalovila

uzdrnavši iz temelja cijelo zdanje Tomove vjere. Mnogo je puta čuo kako ova čarolija uspijeva, a nikada još da je zakazala. Nije mu padalo na pamet da je ovo isto i sam do sada već nekoliko puta pokušavao, ali kasnije nikada nije mogao naći skrovište. Neko je vrijeme premetao po glavi tu zagonetku i najzad zaključio da se tu umiješala neka vještica i razvrgla čaroliju. Odlučio je raščistiti to pitanje pa je tražio uokolo dok nije pronašao maleno pješčano mjesto i na njemu sitnu ljevkastu udubinu. Legao je na zemlju, stavio usta na udubinu i zovnuo:

»Lave mravlji, mravlji lave, reci mi što želim znati! Lave mravlji, mravlji lave, reci mi što želim znati!«

Pijesak se počeo micati i ubrzo se iz njega na časak pomoli malen crni kukac, a onda se opet preplašeno sjuri pod zemlju.

»Ne usuđuje se odgovoriti! Znači, ipak je ono vještica učinila. Točno sam znao.«

Dobro je znao da je isprazan pokušaj boriti se protiv vještica pa obeshrabren odustade od toga. Pade mu, međutim, na um da mu dobro može doći špekula koju je maločas odbacio te je počeo strpljivo tražiti, ali je nije mogao naći. Vratio se do riznice i pažljivo se postavi točno onako kako je stajao kada je odbacio špekulu, onda iz džepa izvadi još jednu špekulu i baci je u istom smjeru govoreći:

»Idi, sestro, i pronađi sestru svoju!«

Promatrao je gdje će se špekula zaustaviti pa otišao onamo i pogledao. No, mora da je pala preblizu ili predaleko pa zato pokuša još dva puta. Zadnji mu pokušaj uspje. Dvije su špekule ležale ni stopu udaljene jedna od druge.

Baš u tom trenu kroz zelene šumske prolaze slabo jeknu glas dječje limene trube. Tom zbací kaput i hlače, priveza oko struka jednu naramenicu umjesto pojasa, pretraži grmlje iza trulog debla, izvuče odande neobrađen luk i strijelu, mač od drvene letve i limenu trubu, pa u trenu sve to pograbi i bosonog odjuri tako da je košulja lepršala za njim. Ubrzo se zaustavi ispod velikog brijesta, dade u odgovor znak trubom, a onda se počeo šuljati i oprezno ogledavati na sve strane. Opresno reče tobožnjoj družini:

»Stojte, dobri ljudi! Ostanite ovdje skriveni dok ne zatrubim.«

Tada se pojavi Joe Harper, isto tako lagano odjeven i potpuno naoružan kao i Tom. Tom viknu:

»Stoj! Tko to Sherwoodskom šumom bez dozvole prolazi moje?«

»Guyu od Guisbornea ničije ne treba dozvole. Tko si ti da se ... da se...«

»Zboriti usuđuješ ovako«, pomože mu Tom jer su ovaj razgovor vodili »po knjizi« i prema sjećanju.

»Tko si ti da se zboriti usuđuješ ovako?«

»Zar ja? Ja Robin Hood sam, u što će uskoro i uvjerit se kukavička lešina tvoja.«

»Ti li si – zar – hajduk glasoviti onaj? Za prolaz kroz ugodnu šumu ovu vrlo ću se rado na megdanu ogledati s tobom. Hajde sad!«

Latiše se drvenih mačeva, svu ostalu opremu zbaciše na tlo, zauzeše mačevalački stav, nogom uz nogu, pa zametnuše ozbiljnu i opreznu borbu po pravilu »dva gore, dva dolje«. Uskoro Tom reče:

»Daj, ako možeš, življe udaraj!«

I tako su »udarali življe«, dašćući i znojeći se od napora. Naskoro Tom viknu:

»Padni! Padni! Zašto ne padneš?«

»Neću! Zašto ne padneš ti? Ti si zadobio više udaraca.«

»To nema veze. Ja ne mogu pasti jer onda nije isto kao u knjizi. U knjizi piše: 'Onda on, zamahnuvši mačem odostraga, jednim udarcem ubi jasnoga Guya od Guisbornea.' Moraš se okrenuti i pustiti da te udarim odostrag.«⁵

Pouzdanom se izvoru nije moglo proturječiti pa se Joe okrenu primi udarac i pade.

»A sad«, reče Joe ustajući, »ti meni moraš dopustiti da ja tebe ubijem. To je pošteno.«

»E, ne mogu, toga nema u knjizi.«

»Onda je to prokleti bezobrazluk, tako da znaš.«

»Pa, čuj, Joe, ti možeš biti fra Tuck ili mlinarev sin Much i lemati me batinom ili ću ja biti šerif od Nottinghama, a ti malo budi Robin Hood i ubij me.«

Joe pristade na ovo i tako se njihove pustolovine nastaviše. Onda se Tom opet pretvori u Robina Hooda, a izdajnička ga opatica pusti da na smrt iskrvari ne podvezavši mu rane. Konačno ga Joe, predstavljajući cijelu družbu rasplakanih hajduka, žalosno dovuče na otvoreno, stavi mu luk u nemoćne ruke, a Tom reče: »Gdje strijela padne ova, pod drvetom šumskim nek' hum

bude Robinu Hoodu nevoljnome.« Tada odape strijelu, pade nauznak i bio bi sigurno umro da nije pao na koprivu i poskočio uvis – malo previše živahno za mrtvaca.

Dječaci se odjenuše, sakriše opremu i odoše, žalosni što danas više nema hajduka i pitajući se čime li se suvremeni svijet može pohvaliti kao zamjenom za taj gubitak. Složiše se u tome da bi svaki od njih radije godinu dana bio hajduk u Sherwoodskoj šumi nego doživotni predsjednik Sjedinjenih Država.

Deveto poglavlje

Te večeri, kao i obično, Tom i Sid pođoše u postelju u pola deset. Pomoliše se i Sid ubrzo zaspa. Tom je pak ležao budan, u nemirnu i nestrpljivu iščekivanju. Kada mu se činilo da je već blizu zora, ču kako sat tek izbija deset! Bio je očajan. Nije se smio prevrtati ni vrpolti, kao što su mu živci zahtijevali, jer se bojao da bi mogao probuditi Sida pa je zato mirno ležao i zurio u mrak. Vladala je zlokobna tišina. Malo-pomalo iz te se tišine počеше izdvajati tihani, jedva čujni zvuci. Začulo se kuckanje sata. Stare su grede počinjale tajanstveno pucketati. Stepence su prigušeno škripale. Duhova je očito bilo posvuda. Iz sobe tetke Polly dopiralo je odmjerenom, prigušeno hrkanje. Zatim poče i jednolično zrikavčevo zrikanje, no odakle je dolazilo, to nikakva ljudska domišljatost ne bi bila mogla odrediti. Nakon toga Toma ispuni jezom sablasno kuckanje kuckara u zidu iznad njegova uzglavlja – to je kuckanje značilo da su nekome odbrojani dani. Onda se iz daljine kroz noćni zrak pronese pseće zavijanje, a kao odgovor na to, slabije zavijanje iz još veće daljine. Tom je umirao od straha. Na kraju mu se pričinilo da je vrijeme stalo i prešlo u vječnost, pa i protiv volje zadrijema: sat odbi jedanaest, ali ga on nije čuo. Tada mu se u polusan umiješa veoma sjetno mačje mijaukanje, a iz sna ga prenu podizanje nekoga prozora u susjedstvu. Povik: »Crkni, vraže!« i tresak prazne boce o stražnji zid tetkine drvarnice posve ga razbudiše pa se on u tren oka obuče, provuče se kroz prozor i četveronoške otpuza po krovu »krila« zgrade. Usput oprezno dvaput-triput »odmijauknu«, a onda skoči na krov drvarnice pa na zemlju. Ondje ga je čekao Huckleberry Finn držeći za rep crknutu mačku. Dječaci smjesta nestadoše u tamu. Za pola sata gazili su kroz visoku travu na groblju.

Groblje bijaše starinsko, kakva već jesu groblja na Zapadu. Nalazilo se na brežuljku, oko milju i pol udaljeno od sela. Bilo je ograđeno trošnom drvenom ogradom koja se na nekim mjestima naginjala prema unutra, a na nekima prema van, no nigdje nije stajala uspravno. Trava i korov bujali su po cijelom groblju. Svi su stari grobovi bili uleknuti, nigdje nijednoga nadgrobnog kamena, a drvene crvotočne ploče, zaobljene na vrhu, klimale se nad grobovima tražeći, no ne nalazeći uporište. Nekoć je na njima bojom bilo

ispisano »Posvećeno uspomeni« na toga i toga, ali se sada na njima većinom ništa ne bi moglo pročitati, čak ni kada bi bio dan.

Povjetarac zajeca kroz drveće pa se Tom uplaši da se to duhovi pokojnika žale zbog toga što ih njih dvojica uznemiruju. Dječaci su malo razgovarali, i to sasvim tiho, jer su im vrijeme, mjesto i sveopća svečana tišina tištali dušu. Nađoše svježi humak koji su tražili, pa se zakloniše iza tri velika brijesta što su zajedno rasla nekoliko stopa od groba.

Stadoše potom šutke čekati, a vrijeme im se silno otegnu. Huk sove u daljini bio je jedini zvuk koji je narušavao mrtvu tišinu. Toma su tištale tjeskobne misli pa je naprosto morao nešto izustiti. On prošapta:

»Hucky, izgleda li tebi da se mrtvima sviđa što smo mi ovdje?«

Huckleberry šaptom odgovori:

»I ja bi' to tija znat'. Je l' da je ovo grozno stravično?«

»Još pitaš.«

Usljedi znatna stanka, a za to je vrijeme svaki od dvojice dječaka u sebi pretresao ovo pitanje. Onda Tom prošapta:

»Čuj, Hucky, što misliš – čuje li Hoss Williams naš razgovor?«

»Naravska stvar. Bar nas čuje njegov duh.«

Tom će nakon stanke:

»Da sam bar rekao gospodin Williams. Ali zbilja nisam ništa loše mislio. Svi ga zovu Hoss.«

»Tome, ne mereš nikad bit' dosti oprezan kad govoriš o ovim ovdji mrcima«

Ovo je bio prijekor pa razgovor opet zamrije. Uskoro Tom zgrabi druga za mišicu i reče:

»Pst!«

»Šta je to, Tome?« Dva se dječaka priljubiše jedan uz drugoga, a srca im divlje udarala.

»Pst! Evo ga opet! Zar ti nisi ništa čuo?«

»Ja...«

»Evo! Sad čuješ.«

»Gospode, Tome, oni dolazu! Sigurno dolazu. Šta ć' mo sad?«

»Ne znam. Misliš da će nas vidjeti?«

»Jooj, Tome, pa oni vidu po mraku isto ka' i mačke. Da bar nisan ovdi dolazija.«

»Ma, ne boj se. Ja ne vjerujem da će nas dirati. Nismo učinili ništa loše. Ako ostanemosasvim mirni, možda nas neće ni primijetiti.«

»Provat ću, Tome, al'... Gospode, sav se tresen.«

»Slušaj!«

Dječaci istovremeno sagnuše glave ne usuđujući se ni dahnuti. Prigušeni zvuk glasova dopirao je s drugog kraja groblja.

»Pazi! Gledaj tamo!« šapnu Tom. »Što je ono?«

»To je vražja vatra. O, Tome, ovo je stra'ota jedna.«

Neki su se nejasni likovi približavali kroz tamu mašući starinskom limenom svjetiljkom čije je svjetlo po tlu prosipalo bezbrojne zvjezdice. Huckleberry s jezom prošapta:

»To su zbiljam đavli. I to troj'ca! Bogo mili, Tome, mi smo nadrapali. Znadeš se molit'?«

»Pokušat ću, ali ne boj se. Neće nam oni ništa. Anđele čuvaru mili, svojom snagom me...«

»Pst!«

»Što je, Huck?«

»To su ljudi! Jedan od nji' bome sigurno. Glas mu je ka' u starog Muffa Pottera.«

»Nije valjda? Siguran si?«

»Ma, sigurno, znaden ga ja. Nikamo nemoj ić', nemoj se micat'. Nema t' on dosti dobar nos da nas primijeti. Izgleda mi pijan ka' i obično... prokleti stari bekrija!«

»Dobro, bit ću miran. Gle, nešto su zapeli. Ne mogu ga naći. Evo, opet dolaze. Sad je toplo. Pa hladno. Vruće. Gori! Sad su pogodili kamo treba ići. Čuj, Huck, sad sam prepoznao i drugi glas: to je Crvenokožac Joe.«

»Vala, jes' – onaj mišanac i ubojica! Rađe bi mi bilo srest đavla neg' njega! Po šta su došli 'vamo?«

Šapat sada potpuno zamre jer su ona trojica bila stigla do groba i sada su

stajala na samo nekoliko stopa od Tomova i Huckova skrovišta.

»To je tu«, reče treći glas, a vlasnik tog glasa podiže svjetiljku i u njezinu se svjetlu ukaza lice mladog doktora Robinsona.

Potter i Crvenokožac Joe nosili su nosila i na njima uže i dvije lopate. Spustivši taj teret na zemlju, počеше raskopavati grob. Liječnik stavi svjetiljku vrh groba, priđe brijestovima i sjede na zemlju naslonivši se leđima na jedan od njih. Bio je toliko blizu dječacima da su ga mogli dodirnuti.

»Žurite se, ljudi!« reče tihim glasom. »Mjesec bi mogao svaki čas izaći.«

Oni nešto progundāše u odgovor i nastaviše kopati. Neko se vrijeme nije čulo ništa osim struganja lopata koje su izbacivale zemlju i šljunak. Sve je zvučalo vrlo jednolično. Napokon lopata uz mukao drveni odjek udari o lijes te ga ona dvojica za časak-dva izvukoše iz zemlje. Lopatama obiše poklopac, izvukoše tijelo i grubo ga baciše na tlo. Mjesec se bio pomolio iza oblaka i obasjao blijedo pokojnikovo lice. Primakoše nosila i položiše na njih mrtvo tijelo, pokriše ga pokrivačem i pričvrstiše užetom. Potter izvadi veliki sklopivi nož, odreza višak užeta koji se klatio i reče:

»Evo, prokleti leš je vani, kostolomče, pa ćeš sad izvaditi drugog petaka ili ovaj ostaje ovdje.«

»Pravo kažeš!« reče Crvenokožac Joe.

»Vidi sad, što to znači?« reče liječnik. »Tražili ste isplatu unaprijed i ja sam vam platio.«

»Bome si ti učinio i više od toga«, reče Crvenokožac Joe približavajući se liječniku koji je u međuvremenu bio ustao. »Prije pet godina otjerao si me iz očeve kuhinje kad sam jedne večeri došao izmoliti nešto za jelo i rekao mi da sigurno ne dolazim s dobrim namjerama, a kad sam se zakleo da ćeš mi to platiti, pa makar i za sto godina, dao me tvoj otac zatvoriti kao skitnicu. Mislio si da ću to zaboraviti? Nemam ja u sebi zabadava indijanske krvi. Sada te imam pa ćeš mi sve to platiti, da znaš!«

Sad je već prijetio liječniku mašući mu stisnutom šakom ispred nosa. Liječnik iznenada zamahnu i obori lupeža na tlo. Potter odbaci nož i viknu:

»Hej, ti, ne tuci mi ortaka!« i u idućem se trenu već bio uhvatio s liječnikom u koštac pa se obojica stadoše hrvati iz sve snage, gazeći travu i ukopavajući se petama u zemlju. Crvenokožac Joe skoči na noge, a oči mu se žarile od bijesa: zgrabi Potterov nož pa se, zgrbivši se poput mačke, stade šuljati oko boraca vrebajući povoljnu priliku. Najednom se liječnik istrže, zgrabi tešku drvenu ploču s Williamsova groba te njome obori Pottera na

zemlju – u istom času polutan uluči priliku i zari mladiću nož do drška u prsa. Liječnik zatetura i djelomice pade preko Pottera oblivši ga vlastitom krvlju: u istom trenu oblaci sakriše taj strahoviti prizor, a dva prestrašena dječaka odjuriše u mrak.

Uskoro se mjesec ponovno pojavi: Crvenokožac Joe stajao je iznad dva lika na tlu i promatrao ih. Liječnik još nešto nerazgovjetno promrmlja, jedanput-dvaput pokuša uhvatiti zraka pa se umiri. Polutan promrsi:

»Onaj dug si mi platio – proklet bio.«

Zatim opljačka leš, a nakon toga stavi Potteru smrtonosni nož u raširenu desnu šaku i sjede na otvoreni lijes. Prođe tri... četiri... pet minuta, a onda se Potter pomače i zastenja. Ruka mu se stisnu oko noža: on podiže oružje, pogleda ga i s grozom ga ispusti. Potom sjede odgurnuvši od sebe leš, zagleda se u nj i smučeno se ogleda unaokolo. Oči mu se sretoše s Joeovima.

»Gospode, što je ovo, Joe?« upita.

»Gadna stvar«, odgovori Joe ne maknuvši se. »Zašto si to napravio?«

»Ja?! Nipošto!«

»Čuj! Nećeš se izvući s tom pričom.«

Potter zadrhta i probljedje.

»Mislio sam da ću se otrijezniti. Nisam noćas trebao piti. U glavi mi se još jače muti nego kad smo krenuli ovamo. Sav sam zbrkan. Jedva da se ičega sjećam. Reci mi, Joe... pošteno, čuj, stari družo... jesam li ja to napravio? Nisam ga namjerno... tako mi svega na svijetu, nisam ga namjerno, Joe. Reci mi kako se to desilo, Joe. O, to je strašno... bio je tako mlad i tako je puno obećavao.«

»Pa, vas dvojica ste se natezali i on te raspalio tom nadgrobnom daskom, a ti si pao koliko si dug i širok. Onda si se ti digao, a sve si teturao i posrtao, zgrabio nož i zabio ga u njega, baš kad te on drugi put gadno tresnuo... pa si sve dosad ležao kao klada.«

»O, uopće nisam znao što radim. Dabogda odmah umro ako jesam. To je sve zbog viskija, a izgleda mi – i zato što sam se uzrujao. Nikad u životu nisam upotrijebio oružje, Joe. Jesam se tukao, ali nikad oružjem. To će svi posvjedočiti, Joe, nemoj me izdati! Kaži da nikom nećeš reći, Joe... budi drug. Uvijek sam te volio, Joe, čak sam jednom stao na tvoju stranu. Sjećaš se? Nećeš me odati, je li, Joe?« I jadnik pade na koljena pred beščutnog ubojicu i molećivo sklopi ruke.

»Ne, ti si uvijek bio otvoren i pošten prema meni, Muffe Potteru, i ja te neću iznevjeriti. Eto, što može biti poštenije od toga?«

»O, Joe, ti si anđeo. Bit ću ti zahvalan cijelog života.« I Potter udari u plač.

»Daj, no, dosta s tim. Nije sad vrijeme za cmizdrenje. Ti idi onim putem, a ja ću ovim. Hajde, kreni i pazi da za sobom ne ostaviš nekakav trag.«

Potter krenu brzim hodom, ali ubrzo prijeđe u trk. Polutan je stajao gledajući za njim i mrmljao:

»Ako je zbilja toliko omamljen od udarca i pijan od ruma, kako izgleda, neće se ni sjetiti noža sve dok ne ode tako daleko da se neće usuditi sam vratiti po njega na ovakvo mjesto. Plašljivi zec!«

Dvije-tri minute kasnije još je samo mjesec motrio na ubijena čovjeka, pokriveni leš, lijes bez poklopca i otkriveni grob. Ponovno je vladala potpuna tišina.

Deseto poglavlje

Dva su dječaka, obojica nijemi od užasa, bježala sve dalje prema selu. Povremeno su se prestrašeno ogledavali preko ramena, kao da se boje da ih netko slijedi. Svaki panj na koji bi putem naišli, pričinjao im se kao čovjek i neprijatelj te bi prestali disati; a dok su jurili pokraj nekih osamljenih koliba što su ležale u blizini sela, lajanje probuđenih pasa čuvara kao da im nogama dade krila.

»Samo da uspijemo stići do kožare prije nego se srušimo!« prošapta Tom u kratkim razmacima između dva udisaja i izdisaja. »Ne mogu više.«

Huckleberryjevo teško dahtanje bilo mu je jedini odgovor. Dječaci upraviše pogled na žučni cilj i upeše se iz petnih žila da do njega stignu. Ustrajno su napredovali te konačno, rame uz rame, projurili kroz otvorena vrata štavionice i uletjeli, presretni i iscrpljeni, u mračno utočište. Naskoro im se bilo umiri pa će Tom šaptom:

»Huckleberry, što tebi izgleda da će ispasti iz onoga?«

»Ako doktor Robinson umre, izgleda mi da će ispast' višanje.«

»Misliš?«

»Ne da mislin, neg' znaden.«

Tom malo razmisli i reče:

»A tko će prijaviti što se dogodilo? Mi?«

»Ma šta pričaš? Uzmi na primjer primjera da s' nešto desi pa Crvenokošca Joes ne obise? On će nas prije il' poslije ubit', to t' je isto tako sigurno ka' šta mi sad ovdje ležimo.«

»To sam upravo i ja pomislio, Huck.«

»Ako će ki prijavit', nek' to napravi Muff Potter – ako bude dosti lud za to. Obično je dosti pijan.«

Tom ništa ne reče, nego nastavi razmišljati. Uskoro šapnu:

»Huck, Muff Potter ništa ne zna. Kako bi uopće nešto mogao prijaviti?«

»Kako misliš da on ništa ne znade?«

»Zato što je dobio onaj udarac po glavi baš onda kad je Crvenokožac Joe ubo doktora. Kako misliš da je nešto mogao vidjeti? Ili da nešto zna?«

»Sunce mu žarko, vala je tako, Tome!«

»A osim toga, gledaj, možda ga je onaj udarac dokrajčio!«

»To ne, Tome. Bio je nacvrčan, to se vidilo, a i inače je uvijek pijan. Čuj, kad ti se moj tata naloče, mereš ga tresnit' i crkvom po glavi pa mu ništa neće bit'. On to i sam veli. Naravski, isto ti je i s Muffom Potterom. Al' ako je čouk mrtav trijezan, ne znaden, izgleda mi da bi ga taki udarac moga' i dokrajčit'.«

Tom je opet malo šutio, razmišljajući, a onda reče:

»Hucky, siguran si da ćeš moći držati jezik za zubima?«

»Tome, mi moramo držati jezik za zubima. To znaš. Oni crveni vrag b' nas utopija ka' dvi mačke da nešta zucnemo o tom, a njega ne obise. Gledaj 'vamo, Tome, 'ajmo se sad zakunit' jedan drugom, moramo to učinit' – zakunit' se jedan drugom da ćemo držat' jezik za zubima.«

»Slažem se, to je najbolje. Primit ćemo se za ruke i zakleti se da...«

»O, ne, za ovo ti to neće bit' dosti. To ti je dosti dobro za male, sitne obične stvarce, posebno s curama, jer t' one tako i tako izdadu i izlanu se čim se nešta naljute, al' u 'vako vel'koj stvari ka' šta je ova, to s' mora napisat'. I krvlju zapečatit'.«

Tom oduševljena srca dočeka ovu zamisao. Bila je tajanstvena, mračna i jezovita, a noćni sat, prilike i okolina potpuno su joj odgovarali. Dohvati čistu borovu krovnu daščicu koja je ležala na mjesečini, izvadi iz džepa komadić »crvene krede«, namjesti se tako da mu daščica bude na mjesečevu svjetlu pa s mukom, naglašavajući svaki potez nadolje tako što bi jezik stisnuo zubima, a popuštajući stisak zuba pri svakom potezu prema gore, naškraba ovih nekoliko redaka:

»Huck Finn i Tom Sawyer se zaklinju da će jezik držiti za zubovima i neka na mjestu umru ako ikad nešta kažu i neka istrunu.«

Huckleberryja zadivi kako Tom lako piše i kako se tankoćutno izražava. Odmah izvadi pribadaču iz suvratka i već se htjede ubosti u prst, kadli Tom reče:

»Stani! Ne radi to. Pribadača je od mjedi. Možda na njoj ima zelene patine.«

»A šta mu to dođe zelena patina?«

»Otrov, eto što je to. Pokušaj jednom malo progutati, pa ćeš vidjeti.«

Onda Tom odmotava konac s jedne od one svoje dvije igle pa se svaki dječak ubode u jagodicu na palcu i istisnu odande po kap krvi. S vremenom i nakon mnogo istiskivanja, Tom se uspje potpisati početnim slovima svojega imena i prezimena, služeći se jagodicom maloga prsta kao perom. Zatim Huckleberryju pokaza kako će napisati H i F te se time zakletva dovrši. Pločicu zakopaše pored zida, uz neke mračne obrede i bajanja pa su držali kako je brava što im zatvara usta, sada zaključana, a ključ bačen.

Uto se neka prilika kradomice provuče kroz otvor na drugom kraju ruševne zgrade, no njih je dvojica ne primijetiše.

»Tome«, prošapta Huckleberry, »'oće l' nas ovo spričit' da ikad nešta kažemo – i to uvijek?«

»Naravno. Što god se dogodilo, moramo držati jezik za zubima. Inače ćemo na mjestu umrijeti. Zar ti to ne znaš?«

»Jes', i meni to tako izgleda.«

Još su se neko vrijeme došaptavali. Najednom neki pas navali dugo i tužno zavijati, i to odmah pokraj štavionice – ni deset stopa od njih. Dječaci se u smrtnom strahu naglo pribiše jedan uz drugoga.

»Na kojog od nas misli?« dahnu Huckleberry.

»Ne znam, proviri kroz pukotinu. Brzo!«

»Ne, daj ti, Tome!«

»Ne mogu... ne mogu ja to, Huck!«

»Molin te, Tome. Evo ga jope'!«

»O, mili Bogo, hvala ti!« šapnu Tom. »Taj glas poznajem. To je Bull Harbison.«^{6*}

»Onda dobro. Bome, Tome, baš sam se smrtno prepa'. Bija bi' s' okladija u šta 'oćeš da je to pas lugal'ca.«

Pas ponovno uze zavijati, a dječacima srce još jednom klону.

»Ojoj! Nije t' ovo Bull Harbison!« prošapta Huckleberry. »Virni, Tome!«

Premda dršćući od straha, Tom popusti i prisloni oko na pukotinu. Glas mu se jedva čuo kad je prošaptao:

»O, Huck, to jest pas lotalica!«

»Brzo, Tome, brzo! Na kojog od nas misli?«

»Huck, mora da misli na obojicu... tu smo jedan kraj drugoga.«

»O, Tome, izgleda mi da je gotovo s nami. Nema zabune, izgleda mi, kamo ću ja. Oduvik sam bija zločest.«

»Bog te maz'o! To mi je zato što uvijek markiram i radim sve ono što mi kažu da ne smijem. Mogao sam biti dobar kao Sid, da sam se malo potrudio – ali, ma kakvi, nije mi se dalo. Ali ako se sada izvučem, obećavam da ću svojski zapeti u nedjeljnoj školi!«

I Tom malko šmrcnu.

»Ti zločest!« poče šmrcati i Huckleberry. »Dobisa, Tome Sawyere, ti s' pravo zlato prema tome kaki sam ja. O, Bogo, Bogo moj mili, kad bi' ja bija bar upo' tako dobar ka' ti!«

Tom prestade šmrcati i šapnu:

»Gle, Hucky, gle! Okrenuo se od nas!«

Huck pogleda s veseljem u srcu.

»Zbiljam s' okrenija, ti bokca! Je l' već i prije tako staja'?«

»Jest, ali se ja, k'o prava budala, nisam sjetio. Znaš, ovo je sjajno. Tko zna na koga sada misli?«

Zavijanje prestade. Tom načuli uši.

»Pst! Što je to?« prošapta.

»Zvuči ka'... ka' kad prasci rokću. Ne... to niki 'rče, Tome.«

»Hrče? Ma, gdje hrče, Huck?«

»Izgleda mi tamo dolje, na drugom kraju. Bar tako zvuči. Tata je ponekad onde spava', s prascima, al' Bog te očuva' – kad on 'rče, sve se trese. Osim toga, izgleda mi da s' on više nikad neće vratit' u ovo misto.«

U duši im se još jednom probudi pustolovni duh.

»Hucky, ako ja prvi pođem, hoćeš li za mnom?«

»Baš mi s' to jako i ne sviđa. Zamisli, Tome, ako je to Crvenokožac Joe?«

Tom zadrhta. No, uskoro iskušenje nadjača sve ostalo pa dječaci odlučiše da će poviriti onamo, ali se i složiše da će, ako hrkanje prestane, podbrusiti pete. Tako se počеше oprezno i na prstima spuštati jedan iza drugog. Kad su bili još samo pet koraka od čovjeka koji je hrkao, Tom nagazi na nekakvu grančicu i ona s oštrim praskom puče. Čovjek zastenja, malo se zgrči i okrenu pa mu se na mjesecini ukaza lice. Bio je to Muff Potter. Kada se čovjek pomaknuo, dječacima je bilo zastalo srce i ostavila ih je svaka nada, no straha sada nestade. Išuljaše se na prstima, provukoše kroz rupu u vanjskoj daščanoj oplati pa se malo dalje zaustaviše da se oproste. Noćnim se zrakom opet pronese ono dugo, žalostivo zavijanje! Okrenuše se i ugledaše istoga nepoznatog psa kako stoji na par stopa od mjesta gdje je ležao Muff Potter, i to okrenut prema njemu, a njušku uperivši prema nebu.

»Oh, sveca mu, pa on misli njega!« uskliknuše obojica u isti čas.

»Znaš, Tome, pripovida se da j' niki nepoznat džukac oko ponoća, otpril'ke prije dva tjedna, laja' oko kuće Johnnyja Millera. A na ogradu od stepenica još iste večeri slet'la im je i pomrakuša pa j' onako ječala, a još niki u nji'ovoj kući nije umra.«

»Da, znam. Uzmimo da nije. Ali zar nije Gracie Miller iduće subote pala na ognjište i strašno se opekla?«

»Jes', ali' nije umrla. Štoviše, već joj je bolje.«

»Dobro, samo čekaj pa ćeš vidjeti. Ona ti je gotova, baš kao što je potpuno sigurno da je i Muff Potter gotov. Tako kažu crnci, a oni ti sve znaju o tim stvarima, Huck.«

Potom se razidoše, duboko zamišljeni. Kada se Tom popeo kroz prozor svoje spavaće sobe, noć je već bila gotovo na izmaku. Svukao se krajnje oprezno i zaspao sretan i presretan što nitko ne zna za njegov bijeg. Nije znao da je Sid, koji je potihom hrkao, već čitav sat budan.

Kada se Tom probudio, Sid se već bio obukao i otišao. Po svjetlu se vidjelo da je kasno, a takav je osjećaj lebdio i u zraku. Uznemirio se. Zašto ga nitko nije probudio, dodijavao mu sve dok ne bi ustao, kao i obično? Ta ga misao ispuni zlim slutnjama. Za pet se minuta obukao i sišao, zlovoljan i pospan. Svi su još sjedili za stolom, ali su bili završili s doručkom. Nitko mu ne uputi nijedne prijekorne riječi, ali su se sve oči odvrćale od njega. Vladali su takav muk i svečano raspoloženje da je krivca zazeblo oko srca. Sjeo je i pokušao izgledati veseo, ali mu je to bio uzaludan trud. Ne uspje izazvati ničijeg osmijeha ni odgovora, pa utonu u šutnju i srce mu sasvim klonu.

Nakon doručka tetka ga povede ustranu, a Tom se gotovo razvedri u nadi

da će dobiti batina, no to se ne desi. Tetka se rasplaka nad njim i zapita ga kako joj može tako kidati staro srce, te mu naposljetku reče još i to da samo tako nastavi, pa će sebe uništiti, a njezina će sijeda glava od tuge leći u grob, jer ona više ne vidi svrhe u tome da s njime bilo što pokušava. To je bilo gore nego da je tisuću puta dobio batine i Toma je srce boljelo gore no što bi ga boljelo tijelo. Plakao je, molio tetku da mu oprost, obećavao i obećavao da će se popraviti, no kada je od nje i dobio otpust, osjećao je da mu nije potpuno oprostila i da mu baš mnogo ne vjeruje.

Otišao je od nje previše nesretan pa se čak nije poželio ni osvetiti Sidu te se stoga Sidov nagli uzmak kroz stražnja vrata pokazao nepotrebnim. Snužden i žalostan, Tom se odvuče do škole, ondje, zajedno s Joeom Harperom, dobi batine zbog jučerašnjeg izostanka, držeći se pri tome kao netko kome na srcu leže teže brige i kome je srce neosjetljivo na sitnice. Onda se uputi na svoje mjesto, nalakti se na klupu, bradu nasloni na ruke i zagleda se u zid kao čovjek čija je patnja dosegla vrhunac i ne može biti veća. Pod laktom je osjećao nešto tvrdo. Nakon duljeg vremena polako i tužno promijeni položaj i s uzdahom dohvati predmet zamotan u papir. Razmota ga. Ote mu se dug, polagan, pregolem uzdah i srce mu se slomi: bila je to mjedena ručka sa stalka za cjepanice!

Od ove se kapi naposljetku prepuni njegova čaša.

Jedanaesto poglavlje

Malo prije podneva cijelim selom iznenada prostruja strašna vijest. Brzjava, o kojem ljudi tada još nisu ni sanjali, nije ni trebalo: vijest je jurila od čovjeka do čovjeka, od skupine do skupine, od kuće do kuće, maltene brzinom brzjava. Učitelj je, dakako, tog poslijepodneva raspustio školu, jer bi se inače bio zamjerio cijelome mjestu.

Kraj ubijenoga je čovjeka pronađen krvav nož što ga netko prepoznade kao nož Muffa Pottera – tako se pričalo. A govorilo se i kako je neki kasni prolaznik oko jedan ili dva sata ujutro zatekao Muffa Pottera kako se pere na »rukavcu« te kako je Potter smjesta šmugnuo – sumnjive okolnosti, posebno ono umivanje koje nije bilo Potterov običaj. Govorilo se još da je cijelo mjesto pretraženo u potrazi za »ubojicom« (javnost je brza u pronalaženju dokaza i donošenju presude), ali ga nije bilo moguće naći. Konjanici su se razišli po svim putevima i krenuli u svim smjerovima, a šerif je »bio uvjerenja« da će ga uhvatiti prije mraka.

Cijelo je mjesto hrlilo prema groblju. Bol je iščezla iz Tomova srca i on se pridružio povorci, ne zato što ne bi tisuću puta radije otišao nekamo drugamo, nego zato što ga je onamo vukla neka strašna, nepojmljiva očaranost. Stigavši na ono jezovito mjesto, progura se onako sićušan kroz mnoštvo i ugleda onaj mučni prizor. Činilo mu se da su godine prošle otkako je posljednji put bio ovdje. Netko ga uštinu za mišicu. On se okrenu i pogled mu se sreće s Huckleberryjevim. Zatim obojica smjesta pogledaše na drugu stranu pitajući se je li netko nešto primijetio u pogledu što su ga maločas izmijenili. No, svi su razgovarali međusobno i zaokupljao ih je tek užasni prizor što se pred njima pružao.

»Jadnik!« – »Jadni mladić!« – »To neka bude pouka svima koji provaljuju u grobove!« – »Muff Potter će visjeti zbog ovoga ako ga uhvate!« U tom su smislu padale primjedbe, a svećenik je rekao: »To je Božja kazna. U tome se vidi prst Božji.«

Tom protrnu od glave do pete jer mu je pogled pao na bešćutno lice Crvenokošca Joea. U isti se čas gomila uzbiba i stade se gurati, a nekoliko

glasova povika: »Eno ga! Eno ga! Stiže!«

»Tko? Tko?« javi se njih dvadesetak.

»Muff Potter!«

»Hej, stao je! Pazite, okreće se! Ne dajte mu da pobjegne!«

Ljudi na granama drveća iznad Tomove glave rekoše kako Potter uopće ne pokušava bježati, već samo izgleda neodlučan i zbunjen.

»Paklenske li drskosti!« rekao je jedan promatrač: »Namjeravao je u miru pogledati svoje djelo, izgleda mi, ali nije očekivao nikakvo društvo.«

Mnoštvo se sada razmače i kroz njega se dostojanstveno probi šerif držeći Pottera za mišicu. Jadniku je lice bilo izbezumljeno, a oči mu odavale u kakvu je strahu. Kada stade pred umorenim čovjekom, poče drhtati kao prut, pokri lice rukama i briznu u plač.

»Nisam to ja učinio, prijatelji«, jecao je, »tako mi svega na svijetu, nisam ja.«

»A tko te optužuje?« doviknu jedan glas.

To je pitanje, izgleda, bilo pun pogodak. Potter podiže glavu i pogleda oko sebe s dirljivim beznađem u očima. Ugleda Crvenokošca Joea pa povika:

»Oh, Joe, obećao si mi da nikad nećeš...«

»Je li ovo tvoj nož?« gurnu mu ga šerif pod nos.

Potter bi se bio srušio da ga nisu pridržali i posjeli na zemlju. Zatim reče:

»Nešto mi je govorilo da, ako se ne vratim po...« Strese se, a onda nemoćno odmahnu mlitavom rukom i reče: »Reci im, Joe, reci... više nema smisla šutjeti.«

Huckleberry i Tom stajali su nijemi i iskolačenih očiju, slušajući kako okorjeli lažljivac glatko i bezbrižno iznosi svoje tvrdnje te su svakog časa očekivali da će mu se iz vedra neba na glavu sasuti strijele Božje i čudili se što grom nikako da udari. A kad je Joe završio i unatoč svemu ostao živ i zdrav, izbljedje i iščeznu njihova neodlučna namjera da prekrše onu svoju zakletvu i spase život sirotome prevarenom uhićeniku, jer je bilo očito da je ovaj zlikovac bio dušu zapisao sotoni pa bi bilo pogubno dirati u vlasništvo tako moćne sile.

»Zašto nisi pobjegao? Zašto si se uopće vraćao ovamo?« reče netko.

»Nisam drugo mogao, nisam mogao«, prostenja Potter. »Htio sam

pobjeći, ali izgleda da nisam mogao, nego sam morao doći ovamo.« I ponovno zajeca.

Nekoliko minuta kasnije Crvenokožac Joe dade iskaz u istrazi i pod zakletvom, i to jednako mirno kao i prvi put. Vidjevši da strijele nebeske još uvijek ne udaraju, dječaci se još čvršće uvjeriše u to da je Joe zapisao dušu đavolu: on sada za njih postade najzanimljiviji zlokobni stvor što su ga ikada vidjeli pa nikako nisu mogli odvojiti opčinjen pogled od njegova lica.

U sebi odlučiše da će noću, kad im se za to ukaže prilika, motriti na njega u nadi da će makar na čas baciti pogled na njegova strašnog gospodara.

Crvenokožac Joe pomože podići tijelo umorenoga čovjeka i staviti ga na kola koja će ga odvesti s groblja, a kroz uzdrhtalu se svjetinu pronese šapat da je u tom času iz rane poteklo malo krvi! Dječaci pomisliše kako će ta sretna okolnost skrenuti sumnju u pravom smjeru, ali se razočaraše kada jedan mještandin primijeti:

»Počela je krvariti na tri stope od Muffa Pottera.«

Tomova užasna tajna i nemirna savjest remetile su mu san još gotovo tjedan dana pa mu Sid reče jednog jutra za doručkom:

»Tome, ti se toliko prevrćeš i pričaš u snu da ja pola noći ne mogu spavati.«

Tom problijedje i obori oči.

»Loš znak«, ozbiljno je rekla tetka Polly. »Što ti je na duši, Tome?«

»Ništa. Ništa, koliko ja znam.« No, dječakova je ruka tako drhtala da je prolio kavu.

»I govoriš takve besmislice«, reče Sid. »Prošle noći govorio si: ‘To je krv, krv, kažem vam!’ Stalno si to ponavljao. I još si rekao: ‘Nemojte me tako mučiti, sve ću reći.’ Što? Što ćeš to reći?«

Tomu se zamagli pred očima. Teško je reći što bi se tada dogodilo da s tetkina lica srećom nije nestalo zabrinutosti te mu ona nehotice priteče u pomoć. Rekla je:

»Ha! To je sve zbog onog groznog umorstva. I ja gotovo svake noći o tome sanjam. Ponekad čak sanjam i da sam ga ja počinila.«

Mary reče da je i nju to potreslo gotovo na isti način pa to objašnjenje naoko zadovolji Sida. Tom nestade iz sobe što je brže mogao, a da to ne bude sumnjivo, a poslije toga se tjedan dana tužio na zubobolju i svake je noći stavljao povez oko glave. Nije znao da Sid noću leži i vrebna na nj, često mu

skida povez pa, oslonivši se na lakat, sluša do mile volje, a zatim opet vraća povez na mjesto. Tomova duševnog nemira malo-pomalo nestade, a zubobolja mu dojadi i on je se odreče. Ako je Sid doista i uspio nešto razabrati iz Tomova nesuvislog mrmljanja, zadržao je to za sebe.

Tomu se činilo da se njegovi školski drugovi nikada neće prestati baviti istragama o crknutim mačkama, čime su mu stalno prizivali u sjećanje vlastitu muku. Sid je zapazio da Tom ni u jednoj od tih istraga nikada ne nastupa kao istražitelj, premda mu je inače bio običaj prednjačiti u svim novim pothvatima. Zamijetio je i to da Tom nikada ne igra ulogu svjedoka, što je također bilo čudno. Nije Sid previdio ni činjenicu da Tom pokazuje naglašenu odvratnost prema takvim istragama i izbjegava ih gdje god može. Sid se čudom čudio, ali nije ništa govorio. Međutim, čak i istrage djeci napokon prestadoše biti zanimljive pa se tako okonča i mučenje Tomove savjesti.

U tome je tužnom razdoblju, svaki ili pak svaki drugi dan, Tom vrebao povoljnu priliku i odlazio do rešetke na zatvorskom prozorčiću pa kroz nju »ubojici« krijumčario raznorazne utješne sitnice do kojih je mogao doći. Zatvor je bio neugledan brlog sazidan od opeke, a nalazio se sred močvare na rubu sela: pred njim nije bilo straže, a i vrlo je rijetko tkogod boravio u njemu. Ovi su darovi uvelike pomogli Tomu da sebi umiri savjest.

Mještanima je bila žarka želja da Crvenokošca Joea zbog krađe leša namažu katranom i uvaljaju ga u perje, a onda na gredi pronesu kroz mjesto, ali je on bio tako užasne ćudi da se nije mogao naći nitko tko bi nešto slično potaknuo pa se od toga odustalo. On je pak dobro pazio da oba iskaza u istrazi započne od one tučnjave, ne priznajući krađu leša koja joj je prethodila. Zbog toga se mislilo da je za sada najmudrije taj slučaj ne iznositi pred sud.

Dvanaesto poglavlje

Jedan je od razloga koji je Tomove misli odvratio od raznih potajnih briga bila i njegova zaokupljenost još jednim novim i značajnim pitanjem. Becky Thatcher nije više dolazila u školu. Tom se nekoliko dana borio s ponosom i sam sebi govorio »neka je voda nosi«, ali uzalud. Počeo je noću tumarati oko kuće njezina oca i osjećao se silno nesretnim. Ona je bolesna. Što ako umre? Ta mu misao nije davala mira. Nije ga više zanimao rat, čak ni gusarstvo. Život je izgubio svaku draž i ostala je samo pustoš. Odbacio je обруč i štap: više ga nisu veselili. Tetka se zabrinula i počela na njemu iskušavati sve moguće lijekove. Bila je ona od onih ljudi koji se daju zaslijepiti gotovim tvorničkim lijekovima i svim novotarijama koje donose zdravlje ili ga poboljšavaju. U iskušavanju je svega toga bila upravo neumorna. Čim bi se na tom području pojavilo nešto novo, grozničavo bi pohitala da to iskuša, ali ne na sebi, jer ona nikada nije ni od čega болоvala, već na ma kome tko bi joj se našao pri ruci. Bila je pretplaćena na sve »zdravstvene« časopise i frenološke sljeparije, a u uzvišenoj neukosti kojom su se dičili osjećala se kao riba u vodi. Sve »besmislice« o provjetranju, o tome kako se liježe i ustaje, što treba jesti i piti, koliko se treba kretati, u kakvu se raspoloženju održavati, kakvu odjeću nositi – sve je to za nju bilo Sveto pismo i nikada nije primijetila da ti njezini zdravstveni časopisi u tekućem mjesecu redovito opovrgavaju sve ono što su prošli mjesec preporučivali. Bila je beskonačno prostodušna i čestita i zato ju je bilo lako nasamariti. Skupivši sve svoje nadržilječničke časopise i ljekarije te se tako naoružavši smrću, da se slikovito izrazimo, uzjahala bi zelenka, a pratio ju je »podzemni svijet«. ⁷ I nikada nije ni posumnjala u to da za bolesne bližnje može biti išta drugo do prurušeni anđeo iscjelitelj i pravi balzam gileadski. ⁸

Tada je novost bilo liječenje vodom i Tomova malaksalost došla joj je kao naručena. Jutrom bi ga u cik zore izvukla iz kuće, natjerala ga u drvarnicu i tamo na nj sručila cijeli potop ledene vode, a zatim ga trljala ručnikom kao turpijom i tako ga vraćala k svijesti. Onda bi ga umotala u vlažnu plahtu i utrpala pod pokrivače da mu se duša dobro iznoji i »iz nje na sve pore izade žuč«, kako je Tom govorio.

Usprkos svemu tome, dječak je postajao sve sjetniji, bljeđi i bezvoljniji. Tetka poče primjenjivati vruće kupke, sjedeće kupke, tuširanje i zagnjurivanje, ali je dječak i dalje izgledao kao da su mu sve lađe potonule. Uz liječenje vodom uvede mu i mršavu zobenu kašu kao način prehrane i poče mu stavljati obloge za izazivanje plikova. Izračunala mu je zapreminu kao da je u pitanju kakav vrč i u nj svaki dan ulijevala nadrilijekove za opću uporabu.

Tom je do tada već postao ravnodušan na sve to mučenje i to novo stanje staroj gospođi ispuni srce užasom. Dječaka je pod svaku cijenu trebalo trgnuti iz te ravnodušnosti. Tada je prvi put čula za Ubibol.⁹ Odmah naruči veliku količinu toga sredstva. Okusi ga i silno se obradova. Bila je to prava pravcata vatra u tekućem obliku. Odbaci tada liječenje vodom i sve drugo te se posve pouzda u Ubibol. Dade Tomu punu kavenu žličicu i s dubokom zabrinutošću iščekivaše ishod. Njezinih briga smjesta nestade i duša joj se opet smiri jer se dječak oteo svakoj »ravnodušnosti«. Da je pod njim zapalila vatru, ne bi bio pokazao pomamniju i veću živost.

Tom shvati kako mu je krajnji čas da se prene. Takav mu se način života u ranijem lošem stanju i mogao činiti prilično romantičnim, ali je sada nalazio u njemu premalo osjećaja, a previše neugodne raznovrsnosti. Zato se dade na razmišljanje o raznim planovima za spas te se najzad odluči da će se pretvarati kao da mu je drago uzimati Ubibol. Toliko ga je često tražio od tetke dok njoj to nije dozlogrdilo pa mu je najzad rekla da ga sam uzima i prestane je gnjaviti. Da je posrijedi bio Sid, ne bi bila nimalo sumnjičava i suzdržana u svojem zadovoljstvu. No, kako je bila riječ o Tomu, potajno je provjeravala bocu. Utvrdila je da se količina lijeka zaista smanjuje, ali joj nije bilo ni na kraj pameti da dječak njome liječi jednu pukotinu u podu dnevne sobe.

Jednoga je dana Tom upravo napajao pukotinu propisanom količinom lijeka, kadli naiđe tetkin žuti mačak, zaprede, požudno zirne u žličicu kao da bi i on rado kušao. Tom mu reče:

»Bolje ti je da se ovog okaniš, Peter.«

No, Peter pokaza da se s time ne slaže.

»Bolje još jednom razmisli.«

Peter razmisli.

»Sam si to tražio pa ću ti dati, jer nisam takav da ti ne bih dao, ali ako ti se ne sviđa, nemoj ni za što kriviti druge – za sve ćeš sam biti kriv.«

Peter se složi, pa mu Tom širom otvori gubicu i uli u grlo malo Ubibola. Peter skoči nekoliko jardi uvis, ispusti ratnički poklič pa stade juriti okolo-naokolo po sobi, sudarati se s pokuštvom, prevrtati lonce s cvijećem te općenito stvarati buku i lom. Onda se uspravi na stražnje noge i uze se propinjati mahnitajući od veselja, nakrivi glavu na rame i na sav glas objavi svoju neobičnu sreću. Zatim se opet rastrča po kući rasturajući i pustošeći sve pred sobom. Tetka je Polly ušla upravo na vrijeme da vidi kako mačak izvodi nekoliko dvostrukih okretaja u zraku, ispušta posljednji prodorni urlik radosti i prolijeće kroz otvoreni prozor rušeći usput preostale lonce s cvijećem. Zirkajući preko naočala, stara je gospođa stajala kao okamenjena od zaprepaštenja, a Tom je ležao na podu umirući od smijeha.

»Tome, zaboga, što je tom mačku?«

»Ne znam, tetko«, jedva izusti dječak.

»E, tako nešto još nisam vidjela. Što li mu je došlo?«

»Zbilja ne znam, tetko Polly. Mačke se uvijek tako ponašaju kad se igraju.«

»Tako se ponašaju, je li?« Bilo je nešto u njezinu glasu što je Toma zabrinulo.

»Pa, da. Bar ja tako mislim.«

»Ti tako misliš?«

»Da.«

Stara se gospođa sagnula, a Tom ju je promatrao s posebnim zanimanjem koje je bilo popraćeno nekom tjeskobom. Prekasno je naslutio kamo »smjera«. Drška je izdajničke kavene žličice provirivala ispod donjega ruba postelnog prekrivača. Tetka Polly je dohvati i podiže, a Tom se trže i obori pogled. Tetka sad podiže i njega, uhvativši ga za dršku koju je obično upotrebljavala – za uho, i zvučno ga čvrknu napršnjakom po glavi.

»Onda, mladiću, što ti je trebalo da tako mučiš tu jadnu nemuštu životinju?«

»Sažalio sam se na njega zato što on nema tetke.«

»Nema tetke! Tvrda tikvo, kakve to veze ima?«

»Ima, još kako. Da ima tetku, ona bi ga ispekla! Spržila bi mu utrobu i ne bi ga žalila više nego da je ljudsko biće.«

Tetku Polly odjednom zapeče savjest i cijela joj se stvar ukaza u novom

svjetlu: ono što je okrutno prema mačoru, možda je okrutno i prema kakvu dječaku. Raznježi se i bi joj žao. Oči joj malčice zasuziše, pa položi Tomu ruku na glavu i blago reče:

»Htjela sam ti samo dobro, Tome. I pomoglo ti je, Tome...«

Tom je pogleda u lice i kroz njegovu se ozbiljnost probi jedva primjetno podrugivanje.

»Tetkice, znam ja da si ti meni htjela sve najbolje, a to sam htio i ja Peteru. I njemu je pomoglo. Nikad ga još nisam vidio da tako živahno skakuće...«

»Daj, bježi mi s očiju, Tome, prije nego se ponovno razljutim. I pokušaj se jednom ponašati kao dobar dečko pa ti više neće trebati nikakav lijek.«

Tom je prerano stigao u školu. Primijećeno je da se odnedavna to čudo događa iz dana u dan. I ovaj se put, kao i obično u posljednje vrijeme, motao oko ulaza u školsko dvorište umjesto da se igra s drugovima. Bolestan je, rekao im je, a tako je i izgledao. Svim se silama pričinjao kao da gleda na sve strane samo ne onamo kamo je zaista gledao – niz ulicu. Uskoro mu se na vidiku pojavi Jeff Thatcher i Tomovo lice zasja: na čas se zagleda onamo, a onda se opet tužno okrenu. Kada Jeff stiže, Tom mu priđe i stade ga oprezno »navoditi« na mogućnost da nešto kaže o Becky, ali taj vjetropir nikako nije htio zagristi mamac. Tom je motrio i motrio, uvijek se iznova nadajući kad god bi se na vidiku pojavila kakva lepršava haljinica i mrzeći vlasnicu te haljinice čim bi shvatio da nije ona prava. Napokon se haljinice prestadoše pojavljivati i on zapade u beznadnu potištenost: uđe u praznu školsku zgradu i sjede u namjeri da se prepusti patnji. Tada kroz dvorišna vrata prođe još jedna haljinica i Tomu srce naglo poskoči. U sljedećem je trenutku već bio vani »izigravajući« Indijanca: vrištao je, smijao se, jurio za drugim dječacima, skakao preko ograde stavljajući glavu na kocku, premetao se i dubio na glavi – izvodio sve junačke podvige koje je mogao zamisliti, a cijelo je vrijeme ispod oka motrio Becky Thatcher da vidi je li ga primijetila. No, činilo se da ona ništa ne opaža, a čak ga nijednom nije ni pogledala. Je li moguće da i ne zna da je on ovdje? Nastavi s izvođenjem raznih podviga u njezinoj neposrednoj blizini, projuri unaokolo s ratnim pokličem na usnama, ote kapu jednom dječaku, zavitla je na školski krov, probi se kroz skupinu dječaka raspršivši ih na sve strane pa se izvali na tlo ravno Becky pred nosom i pritom je umalo ne obori – a ona se okrenula, visoko podigla nos i Tom je ču kako kaže: »Hm! Neki ovdje misle da su jako pametni – zato što se stalno zbog nečeg prave važni!«

Tomu planuše obrazi. Podiže se i odšulja odande, sav smlavljen i pokunjen.

Trinaesto poglavlje

Tom tada donese odluku. Bio je mrk i očajan. Napušten je, bez prijatelja i nitko ga ne voli, reče sam sebi. Kada svi oko njega uvide na što su ga natjerali, možda će im biti žao. Nastojao je biti dobar i udovoljiti ostalima, ali mu to nisu dopustili. Budući da i ne žele drugo doli da ga se otresu, neka tako i bude. Neka njega okrive za posljedice – ta*, zašto I ne bi? Kakva se prava ima žaliti onaj tko je ostao bez prijatelja? Jest, napokon su ga sami natjerali na to: otići će u razbojnike. Drugo mu ne preostaje.

Dotle je već bio poprilično odmakao Livadnim putem i zvuk školskogA zvona koje je pozivalo na nastavu jedva mu je dopirao do uha. Na pomisao da nikada, nikada više neće čuti taj stari poznati zvuk, zajeca – bilo mu je silno teško, no natjerali su ga na to: budući da su ga istjerali u hladni svijet, mora se pokoriti – ali on im svima oprašta. Zbog ovoga se samo još jače rasplaka.

Baš u tom času sreće Joea Harpera, svojega najprisnijeg i najboljeg druga – i njegov je pogled bio mrk, a na srcu mu očito ležala neka velika i kobna odluka. Tu se vidljivo nađoše »dvije duše i jedna mis'o«. ¹⁰ Tom obrisa oči rukavom pa poče nešto ridati o odluci da pobjegne od zlostavljanja i nerazumijevanja na koje nailazi kod kuće – otići će u bijeli svijet i nikada se neće vratiti, a na kraju reče kako se nada da ga Joe neće zaboraviti.

No, pokazalo se da je i Joe htio Toma zamoliti upravo za istu stvar te je radi toga krenuo u potragu za njim. Majka ga je bila išibala zato što je popio neko vrhnje koje on nije ni okusio niti je što znao o njemu: jasno je da joj je dodijao i priželjkuje njegov odlazak. Pa kad ona tako hoće, njemu ne preostaje ništa drugo nego da se pokori – nadao se da će ona biti sretna i da nikada neće zažaliti što je svojega jadnog dječaka otjerala u okrutni svijet da ondje trpi i umre.

Idući dalje, dva plačidrugara sklopiše novi sporazum o tome da će pomagati jedan drugome, da će se pobratiti i da se neće rastajati sve dok ih smrt ne oslobodi muka. Onda počеше kovati raznorazne naume. Joe se zalagao za to da treba postati pustinjač i živjeti od korice kruha u nekoj dalekoj spilji, a onda jednog dana umrijeti od studeni, oskudice i teške tuge. No, nakon što

saslušajući Toma, priznade da razbojnički život očito ima priličnih prednosti te tako pristade da postane gusar.

Tri milje nizvodno od St. Petersburga, na mjestu gdje je rijeka Mississippi široka nešto malo više od jedne milje, nalazio se dugačak i uzak šumoviti otok s plitkim pješćanim sprudom na njegovu gornjem dijelu, pogodnim za zbornu mjesto. Otok nije bio nastanjen, a ležao je bliže suprotnoj obali, sučelice gustoj i gotovo posve nenastanjenoj šumi. Tako njihov izbor pade na Jacksonov otok, ali se još nisu bili pozabavili pitanjem o tome tko će biti meta njihova gusarenja. Zatim potražiše Huckleberryja Finna, a on im se bez oklijevanja pridruži jer je za nj jedan životni poziv bio isti kao i drugi pa je u tom pogledu bio posve nepristran. Ubrzo se rastaše uz dogovor da će se sastati na osamljenu mjestu na riječnoj obali, dvije milje uzvodno od sela, i to u najpovoljniji čas – naime, u ponoć. Ondje je bila privezana omanja drvena splav koju su namjeravali zaplijeniti. Svaki će od njih sa sobom ponijeti udice i povraze, a od namirnica koliko god bude mogao ukrasti na što zakučastiji i tajanstveniji način – kako i dolikuje odmetnicima. I prije nego što je pao prvi mrak, oni su se već bili nauživali slatke slave šireći vijest o tome kako će se u mjestu prilično brzo »nešto čuti«, a svatko tko je taj neodređeni nagovještaj primio, ujedno je upozoren i da »drži jezik za zubima i čeka«.

Oko ponoći stiže Tom s kuhanom šunkom i još nekim sitnicama, zaustavi se u gustom šipražju na obali što se strmo nadvijala nad dogovorenim mjestom. Pod sjajem zvijezda sve je bilo veoma tiho. Moćna se rijeka pružala pred njim poput usnula oceana. Tom na trenutak osluhnu, no nikakav zvuk nije remetio tišinu. Tada on tiho i jasno zazvižda. Ispod strmine netko uzvraća. Tom zazvižda još dva puta i na oba poziva dobi jednak odgovor. Zatim nečiji oprezni glas zapita:

»Stoj! Tko je tamo?«

»Tom Sawyer, Crni Osvetnik s Karipskog mora. Kazujte svoja imena!«

»Huck Finn Krvavoruki i Joe Harper Užas Morski.« Tom je ove nadimke izvukao iz svojega omiljenog štiva.

»U redu. Lozinka!«

Dva promukla glasa u gluhoj noći istovremeno prošaptaše istu strašnu riječ:

»Krv!«

Tada Tom baci šunku preko ruba obale pa se i sam otkotrlja za njom, izderavši pri tom pothvatu u znatnoj mjeri i kožu i odjeću. Postojao je

pristupačan i udoban puteljak što je vodio duž obale ispod strmine, ali su njemu nedostajale osobine koje gusari toliko cijene: teškoća i opasnost.

Užas Morski donio je komadinu slanine i gotovo se iscrpio dok ju je dovukao ovamo. Finn Krvavoruki bio je ukrao tavu za prženje i svu silu napola osušena duhanskog lišća, a donio je usto i nekoliko klipova kukuruza da od njih naprave lule. No, osim njega nijedan od gusara nije pušio niti »žvakao« duhan. Crni Osvetnik s Karipskog mora reče da se s time neće moći ništa započeti bez vatre. To je bila mudra pomisao jer su šibice bile slabo poznate u ono doba. Opaziše vatru koja je tinjala na velikoj splavi stotinu jardi uzvodno pa se prikradoše onamo i pribaviše jedan ugarak. Od toga su napravili sjajnu pustolovinu: svaki su čas jedan drugome psikali »Pst!« i naglo se zaustavljali s prstom na ustima, mašali se za držak zamišljenih bodeža i jezivim šaptom određivali da »neprijatelju«, ako se samo makne, treba »bodež sjuriti do drška« jer »mrtva usta ne govore«. Sasvim su dobro znali da su svi splavari sišli u selo da obnove zalihe ili da se napiju, no to nije smjela biti izlika za to da se ovaj podvig izvede na neki negusarski način.

Uskoro se otisnuše od obale: Tom preuze zapovjedništvo, Huck stražnje veslo, a Joe prednje. Tom je stajao u sredini broda smrknuta čela i skrštenih ruku te tihim, strogim šaptom izdavao zapovijedi:

»Privjetrina! Dovedi je uz vjetar!«

»Razumijem, kapetane!«

»Miruj, miru-u-u-uj!«

»Mirujem, kapetane!«

»Za jednu zraku u stranu!«

»Za zraku, kapetane!«

Budući da su dječaci mirno i jednolično tjeroali splav prema sredini rijeke, nedvojbeno je jasno da su se ova naređenja izdavala samo »reda radi« te da zapravo i nisu imala nikakve posebne svrhe.

»Pod kojim jedrima plovimo?«

»Pod deblenjačama, košnjačama i prečkicom, kapetane.«

»Diži sve vrhovnjače! Šestorica na pramčani jarbol – gornju pramčanu košnjaču i donju pramčanu sljemenjaču! Življe, daj!«

»Razumijem, kapetane!«

»Razvij glavnu gornju sljemenjaču! Zatege i praće! Tako, junaci!«

»Razumijem, kapetane!«

»Zavjetrina – oštro ulijevo! Pazi da zadržiš smjer kad okrene! Ulijevo, ulijevo! Naprijed, ljudi! Složno! Miru-u-u-uj!«

»Mirujem, kapetane!«

Splav preplovi na drugu polovicu rijeke pa dječaci upraviše pramac nadesno i legoše na vesla. Rijeka nije bila visoka i tekla je brzinom od jedva dvije-tri milje. Za sljedećih tri-četvrt sata jedva je itko išta progovorio. Sada je splav plovila mimo njihova mjesta što se vidjelo u daljini. Dva-tri treperava svjetla ukazivala su na njegov položaj: ležalo je u spokojnu snu s druge strane nejasne, goleme rijeke okićene zvijezdama, ništa ne znajući o strašnome događaju što se baš u taj čas zbivao. Crni je Osvetnik stajao nepomično i prekrivenih ruku, »pogledom se opraštajući« od poprišta svojih negdanjih radosti i nedavnih patnji, želeći da ga »ona« sada može vidjeti kako, otisnuvši se na pučinu divljega mora, neustrašiva srca prkosi opasnosti i smrti te s okrutnim osmijehom na usnama srlja u vlastitu propast. Za njegovu maštu nije bio nikakav napor premjestiti Jacksonov otok nekamo daleko odakle se njihovo selo i ne može vidjeti pa se stoga, slomljena i zadovoljna srca, »pogledom opraštao« od njega. I drugi su se gusari također pogledom opraštali od svega te su se toliko dugo opraštali da ih je struja gotovo odnijela predaleko od otoka. No, na vrijeme opaziše opasnost i uspješno je otkloniše. Oko dva sata ujutro splav se nasuka na pješčani sprud oko dvije stotine jardi niže od vrha otoka pa su morali gaziti kroz vodu ovamo i onamo, sve dok nisu iskrkali sav tovar. Među opremom na maloj splavi bilo je i jedno staro jedro pa ga raširiše preko skrovišta u grmlju kao šator u kojem će čuvati živež, a oni sami po lijepom će vremenu spavati pod vedrim nebom, kako i dolikuje odmetnicima.

Zapališe vatru pored jedne velike klade, zašavši dvadeset-trideset koraka u tamnu šumsku dubinu, a onda u tavi ispržiše nešto slanine za večeru i potrošiše pola zalihe kukuruznog »kruha« što su ga bili donijeli sa sobom. Činilo se sjajnom zabavom gostiti se ovako divlje i slobodno, u djevičanskoj šumi na neistraženom i nenastanjenom otoku, daleko od svakoga ljudskog prebivališta, pa dječaci zaključiše da se više nikada neće ni vraćati u civilizaciju. Rasplamsala vatra osvjjetljavala im lica i bacala rumeni odsjev na debla drveća što su poput stupova opasivala njihov šumski hram te na blistavo lišće i isprepletene vriježe.

Kada smazaše i posljednji hrskavi režanj slanine i progutaše posljednji komad kukuruznoga kruha, dječaci se zadovoljno ispružiše na travi. Mogli su naći i hladnije mjesto, ali se nisu htjeli odreći tako romantična doživljaja kao

što je pucketava logorska vatra.

»Zar nije veselo?« upita Joe.

»Ludo je!« reče Tom. »Što bi rekli dečki da nas sad vide?«

»Što bi rekli? Ma, dali bi sve na svijetu da mogu biti ovdje... A, Hucky!«

»I meni bome tako izgleda«, reče Huckleberry. »U svakom slučaju meni ovo odgovara i ne treba mi ništa bolje. Inače obično nemam nikad dosti za jist', a ovdje me čak niki ne mere ni tuć' ni psovati'«.«

»Ovo je život za mene«, reče Tom. »Ne moraš svako jutro ustati, ne moraš ići u školu, prati se i sve neke takve gluposti. Vidiš, Joe, gusar, kad je na kopnu, ne mora ništa raditi, a pustinjač... e, on ti mora mnogo moliti, a osim toga nema nikakve zabave, nego ti je stalno sam-samcat.«

»E, da, tako je«, reče Joe. »Znaš, nisam ti ja puno o tome razmišljao. Sad kad sam vidio kako to ide, mnogo mi je draže što sam gusar.«

»Vidiš«, reče Tom, »danas ti ljudi do pustinjača ne drže onoliko kao u stara vremena, ali gusara uvijek cijene. Pustinjač mora spavati na najtvrdem mjestu koje može naći, oblačiti se u kostrijet i posipati se pepelom po glavi, pa stajati vani na kiši i...«

»A zašto oblači tu kostrijet i zašto se posipa tizijem pepelom po glavi?« raspitivao se Huck.

»Ne znam zašto, ali oni to moraju. Pustinjači uvijek tako rade. I ti bi tako morao raditi da si pustinjač.«

»Bi', vraga!« reče Huck.

»Dobro, a što bi ti radio?«

»Ne znaden, al' to sigurno ne bi'.«

»Ali, Huck, morao bi. Kako bi to izbjegao?«

»Pa, naprosto ne bi' izdrža'. Uteka' bi'.«

»Utekao! No, ti bi bome bio krasan primjer za starog pustinjača. Sve bi osramotio.«

Krvavoruki ne odgovori jer je imao važnijeg posla. Bio je izdubao jedan kukuruzni klip i u njega utaknuo šuplju trsku, pa ga napunio duhanom, prinio tome žeravicu i sad je otpuhivao oblake miomirisna dima – sav je cvao od uživanja u toj raskoši. Drugi su mu gusari zavidjeli na tom veličanstvenom poroku i u sebi odlučivali da će mu se što prije i sami odati. Uskoro Huck

upita:

»Šta gusari zapravo radu?«

Tom odgovori:

»Oh, sjajno se zabavljaju: otimaju lađe pa ih pale, otimaju novac pa ga zakopavaju na strašnim mjestima na vlastitom otoku, gdje ga onda čuvaju duhovi i sve takva neka bića, a na lađama pobiju sve ljude – tjeraju ih da prošetaju po dasci.«

»A žene odvođe na otok«, reče Joe. »Žene ne ubijaju.«

»Da«, složi se Tom, »žene ne ubijaju jer su jako plemeniti. A žene su, osim toga, uvijek lijepe.«

»A kakvu tek prekrasnu odjeću nose! Oh, da vidiš! Sve samo zlato, srebro i dijamanti«, reče s oduševljenjem Joe.

»Ki to?« upita Huck.

»Pa gusari.«

Huck žalosno promotri vlastitu odjeću.

»Izgleda mi da vi ja baš i nisan obučen ka' niki gusar«, reče on s bolnim žaljenjem u glasu, »al' i niman drugog odila izim ovizijeh prnja.«

No, drugi mu dječaci rekoše da će se prilično brzo domoći otmjena ruha, samo dok se svi zajedno bace na pustolovine. Objasniše mu da su njegovi jadni dronjci za početak dobri, iako je običaj da imućni gusari na prvi pohod kreću dolično odjeveni.

Postupno zamrije razgovor malih beskućnika i drijem im se počeo neprimjetno spuštati na očne kapke. Krvavorukome iz prstiju ispade lula i on zaspi snom klonula pravednika. Užasu Morskom i Crnom Osvetniku s Karipskog mora nije bilo tako jednostavno utonuti u san. Njih dvojica u sebi izmoliše molitve, i to ležeći, jer u blizini nije bilo nikoga starijeg tko bi ih natjerao na to da kleknu i mole se naglas. Zapravo, uopće im se nije ni dalo moliti, ali su se bojali da ne odu predaleko pa da time prizovu kakav nenadan i naročit udarac groma nebeskog. Onda se najednom nađu na rubu neizbježna sna i zalebdješe nad njim, no sada se pojavi uljez koji se nije htio ni »maknuti« od njih. Bila je to savjest. Uhvati ih nejasan strah da možda nisu pogriješili što su pobjegli. Onda pomisliše na ukradeno meso pa ih tek tada počeo razdirati prave muke. Pokušao ih odagnati podsjećajući vlastitu savjest na to da su i ranije često znali krasti slatkiše i jabuke, no ona se nije dala umiriti tako slabim izgovorima. Najzad im se učini kako je nemoguće

izbjeći tvrdoglavu činjenicu da uzeti kakav slatkiš znači tek nešto »maznuti«, dok je uzeti slaninu, šunku i slične dragocjenosti, prosto i naprosto krađa – a u Bibliji postoji zapovijed koja to zabranjuje. Stoga u sebi odlučiše da se njihovo gusarstvo, koliko god ostali pri tom poslu, više nikada neće okaljati zločinom koji se naziva krađom. Savjest tada prihvati primirje pa ovi neobično nedosljedni gusari mirno usnuše.

Četrnaesto poglavlje

Kad se Tom ujutro probudio, nije znao gdje je. Sjeo je, protrljao oči i pogledao oko sebe. Onda shvati. Svitala je hladna, siva zora, a duboka i sveobuhvatna tišina i muk odisali su ugodnim osjećajem mira i spokoja. Ni list se nije micao, nikakva zvuka koji bi veličanstvenu prirodu trgnuo iz njezine uronjenosti u sebe samu. Po lišću i u travi blistale su kapljice rose. Vatra je ležala zapretana pod bijelim slojem pepela, a tanki se plavi dašak dima uzdizao ravno uvis. Joe i Huck još su spavali.

Tada se daleko u šumi oglasi ptica, a druga joj se odazva. Uskoro se začu djetličjevo kuckanje. Hladno i mutno jutarnje sivilo postupno se rasvjetljavalo, a isto se tako postupno čulo sve više zvukova i život se polako budio. Čudo prirode, stresajući sa sebe san i spremajući se na rad, otkrivalo se pred zamišljenim dječakom. Mala zelena gusjenica približi se pužući po rosnom listu, od vremena do vremena odizujući u zrak dvije trećine svojega tijela i »njuškajući oko sebe«, a onda produžujući svojim putem – baš kao da nešto mjeri, kako to Tom u sebi reče. Gusjenica mu se od svoje volje polako primicala, a on je sjedio kao da je od kamena isklesan, dok su mu nade naizmjenice rasle ili tonule, već prema tome je li se to stvorenje i dalje kretalo u njegovu smjeru ili pak pokazivalo namjeru da skrene nekamo drugamo, te se, kada se gusjenica, izvivši tijelo u zrak, još cijeli jedan mučni trenutak premišljala da bi se potom odlučno spustila na Tomovu nogu i počela svoje putovanje preko nje, cijelim srcem uzradovao jer je to značilo da će dobiti novo odijelo – i to, bez sjenke sumnje, kićenu gusarsku odoru. Tada se, naizgled niotkuda, pojavi mravlja povorka i krenu za raznim poslovima: jedan se od mrava muški natezao s mrtvim paukom pet puta većim od sebe i teškom ga mukom vukao ravno uz deblo. Smeđa pjegava božja ovčica popela se na vrtoglavu visinu jedne travke, a Tom se sagnuo tik do nje i rekao: »Šaka-bako, šaka-bako, brzo kući sada leti: u plamenu kuća ti je, a djeci ti oganj prijeti.« Bubamara je raširila krila i poletjela da se o tome pobrine, što dječaka nimalo ne iznenadi jer je odavno znao koliko je ta bubica lakovjerna kada je riječ o požaru pa je već u više navrata zloupotrijebio njezinu bezazlenost. Zatim, ustrajno valjajući svoju kuglu, naiđe balegar te Tom dotaknu i to

stvorenjce, a kukac sklopi nožice uz tijelo i učini se kao da je mrtav. Do toga su se vremena i ptice već bile dobro razgalamile. Na drvo iznad Tomove glave sletje jedan drozd, sjeverni raznopojac, pa u veselom ushitu stade izvijati glasom oponašajući tako svoje susjede. Onda se poput blistave plave munje ovamo obruši šojka kreštalica i zastade na grančici gotovo nadomak dječaku, naže glavu pa s neutaživom znatiželjom uze promatrati neznance. Siva vjeverica i neki veliki stvor od lisičjega roda doskakutaše ovamo, povremeno sjedajući na stražnje noge da se nagledaju dječaka i nabrbļaju se s njima, jer te divlje zvjerke vjerojatno još nikada nisu bile vidjele ljude pa teško da su znale trebaju li ih se bojati ili ne. Cijela se priroda sada već bila sasvim razbudila i užurbala. Dugačka koplja sunčanog svjetla posvuda su se probijala kroz gusto lišće, a na mjesto zbivanja bilo je dolepršalo i nekoliko leptira.

Tom probudi i drugu dvojicu gusara pa sva trojica odbrzaše glasno vičući, za časak-dva se svukoše te su već u idućem trenu jurili jedan za drugim i uzajamno se preskakivali u bistrom plićaku kraj bijeloga pješčanog spruda. Nimalo nisu žalili za malim selom što je snivalo u daljini, onkraj veličanstvenoga vodenog prostranstva. Neki zalutali riječni val ili blagi porast vodostaja bio im je odnio splav, no njih je to samo radovalo, jer je njezinim nestankom na neki način spaljen most između njih i civilizacije.

U logor se vratiše čudesno osvježeni, radosna srca i mrtvi gladni te vatrice doskora ponovno zaplamsa. Huck je u blizini bio pronašao izvor bistre, hladne vode pa dječaci napraviše šalice od širokoga hrastova ili hikorijeva lišća, opazivši pritom kako voda, zasladi li se ovakvom šumskom čarolijom, može biti sasvim dobar nadomjestak za kavu. Dok je Joe rezao slaninu za doručak, Tom i Huck mu rekoše da časak pričeka pa odoše do zaljeva na riječnoj obali koji je mnogo obećavao, baciše ondje udice i gotovo u isti tren bijahu nagrađeni. Joea nije ni stigla uhvatiti nestrpljivost prije no što se oni vratiše s nekoliko lijepih grgeča, dva bucnja i jednim somićem – hranom dovoljnom za cijelu obitelj. Ispržiše ribu na slanini i začudiše se jer im se nikada ranije nikakva riba nije činila tako ukusnom. Nisu znali da je slatkovodna riba to bolja što, kada je upecamo, prije dospije na vatru, a nije im palo na pamet ni da se od spavanja pod vedrim nebom, kretanja na svježem zraku i kupanja pripravlja izvrstan umak za ribu, uz glad kao glavni sastojak.

Poslije doručka polijegaše u hlad, pa Huck popuši jednu lulu, a onda svi pođoše na istraživački pohod kroz šumu. Veselo su gazili preko natrulih klada, kroz gustu šikaru, između svećanih šumskih vladara po kojima su od krošnje do tla ispod njih visjele vriježe poput kakvih znakova kraljevske časti.

Tu i tamo nailazili su na skrivene kutke prekrivene travnatim sagom i ukrašene cvjetnim draguljima.

Otkriše mnoge stvari i oduševiše se njima, ali ih ništa posebno ne iznenadi. Ustanoviše da je otok oko tri milje dugačak, a četvrt milje širok i da ga od najbliže obale dijeli samo uzak tjesnac, širok jedva dvjesto jardi. Kupali su se otprilike svakih sat vremena, tako da se, kada su se vratili u logor, već bila približila i sredina poslijepodneva. Bili su previše gladni da bi se upuštali u pecanje ribe pa zato svesrdno navališe na hladnu šunku, a potom legoše u hlad da malo popričaju. No, razgovor ubrzo poče zapinjati, a zatim i zamrije. Mrtvilo, svečani ugođaj što je prožimao šumu i osjećaj samoće počeo djelovati na raspoloženje trojice dječaka. Skoliše ih raznorazne misli. Obuze ih neodređena čežnja koja ubrzo poprimi i neki nejasan oblik – to se u njima budila čežnja za domom. Čak je i Finn Krvavoruki sanjario o stepenicama pred kućnim vratima i o praznim bačvama. No, svi su se stidjeli svoje slabosti i nitko nije imao hrabrosti da kaže o čemu misli.

Već su neko vrijeme dječaci bili neodređeno svjesni nekoga čudnovatog zvuka u daljini, baš kao što čovjek katkada čuje kucanje sata, a da na to i ne obraća pažnju. No, sada taj tajanstveni zvuk postade izraženiji i prisili ih da ga primijete. Dječaci se trgnuše, letimice pogledaše jedan drugoga pa stadoše osluškivati. Najprije je vladala duga, duboka i nepomućena tišina, a zatim iz daljine doprije dubok, potmuo tutanj.

»Što je to?« u pol glasa uskliknu Joe.

»Ne znam«, šaptom će Tom.

»Grmljav'na nije«, reče Huck sa strahopoštovanjem, »jerbo grmljav'na...«

»Čuj!« reče Tom. »Slušajte... šutite!«

Čekali su neko vrijeme koje im se učini kao vječnost, a onda isti prigušeni tutanj ponovno uznemiri svečanu tišinu.

»Hajde da vidimo!«

Skočiše na noge i požuriše prema obali koja je gledala u smjeru njihova mjesta. Razmaknuše grmlje na strmini pa se, vireći kroza nj, zagledaše preko vode. Mala je parna skela, nošena strujom, plovila otprilike na milju nizvodno od sela. Činilo se da joj je prostrana paluba prepuna svijeta. U blizini je skele plovio ili plutao niz struju velik broj laganih čamaca na vesla, no dječaci nisu mogli razabrati što ljudi u njima rade. Uskoro veliki mlaz bijela dima pokulja s boka skele, a kada se taj mlaz rasprši i uzdiže kao lijeni oblak, do dječaka

opet dopre zvuk istoga onog potmulog tutnja.

»Sad znam!« uskliknu Tom. »Netko se utopio!«

»Vala, jes'«, reče Huck. »Tako su rad'li i prošlog lita kad se utopija Bill Turner: ispal'li su top priko vode, a od tog oni ki se udavija ispliva na površinu. A rade to i tako da uzmu komade kruva i stavu u nji' živu, pa i' metnu plivat' i di god se niki utopija, oni će otplivat' pravo 'namo i undi stat'.«

»Da, čuo sam za to«, reče Joe. »Pitam se zašto se to dešava s kruhom.«

»Oh, nije tu kruh toliko bitan«, reče Tom. »Izgleda mi da je važnije ono što se izgovori nad kruhom prije nego što ga spuste u vodu.«

»Al' niki ništa ne govori nad kruvom«, reče Huck. »Motrija san ja to i niki nije ništa reka'.«

»Pa, to je baš čudno«, reče Tom. »Ali možda govore nešto u sebi. Naravno, govore nešto u sebi. Bar bi to svakom trebalo biti jasno.«

Ostala se dva dječaka složiše da ima smisla u tome što Tom govori jer se od neukoga komada kruha, nepoučena čarobnim riječima, ne može očekivati da će se naročito pametno ponašati kada mu se povjeri ovako važan nalog.

»Ti bokca, kako bi sad volio biti tamo«, reče Joe.

»A tekar ja«, reče Huck. »Da' bi' sve na svitu samo da saznan ki se to utopija.«

Dječaci su još uvijek osluškivali i motrili. Odjednom Tomu u glavi bljesnu jedna misao i otkri mu rješenje zagonetke pa on uskliknu:

»Dečki, znam tko se utopio! Pa valjda mi!«

Istoga se časa osjetiše kao pravi junaci. Ovo je bilo veličanstveno slavlje! Njih trojica svima nedostaju, svi ih oplakuju, zbog njih su se mnoga srca slomila i prolijevaju se suze, bude se sjećanja što optužuju zbog krutosti prema ubogim, nestalim dječacima, sve i svakoga hvata beskorisno kajanje i grižnja savjesti, a najbolje je od svega to što sada čitavo mjesto govori samo o njima kao pokojnicima i što im svi dječaci zavide na toj blistavoj slavi. Bilo je to divno. Na kraju krajeva, isplatilo se otići u gusare.

Kad se spustio sumrak, skela se vrati svojem uobičajenom poslu, a čamci nestadoše. Gusari pak okrenuše prema logoru. Nadimali su se od taštine zbog netom stečene glasovitosti i veličanstvene uzbune koju su prouzročili. Naloviše riba, pripraviše večeru i pojedoh je, a onda počeh nagađati što se u selu sada o njima misli i govori: slike što su ih zamišljali o općoj žalosti što

vlada zbog njihova nestanka bilo je silno ugodno promatrati – s njihova gledišta. No, kada se nad njih nadviše noćne sjene, postupno prestadoše brbljati pa su samo sjedili zureći u vatru, dok su im misli očevidno kojekuda lutale. Uzbudjenje je sada već bilo minulo pa Tom i Joe nisu mogli zatomiti misli o nekim osobama kod kuće koje u ovoj krasnoj zabavi ne uživaju toliko kao njih dvojica. Spopadoše ih zle slutnje: uznemiriše se i osjetiše se nesretnima. Nehotice im se izvi i uzdah-dva. Naskoro se Joe plašljivo odvaži na zaobilazno »ispipavanje« u pogledu pitanja o tome kako ostali gledaju na moguću povratak u civilizaciju... ne baš odmah, ali...

Tom ga smrvi svojim prezirom! Huck, koji se do tada još nije bio opredijelio, pristade uz Toma, a kolebljivac se brzo »opravda«, sav sretan što se iz škripca izvukao s najmanjom mogućom ljagom što ju je na nj bacala kukavička čežnja za domom. Pobuna je za sada bila djelotvorno ugušena.

Kako je noć dalje odmicala, Huck poče kunjati te ubrzo zatim i zahrka, a Joe odmah za njim. Tom je neko vrijeme nepomično ležao naslonjen na lakat i napeto ih promatrao. Konačno se oprezno podiže na koljena i uz treperave odsjeve što ih je bacala logorska vatra poče tražiti nešto u travi. Podigao je i pregledao nekoliko velikih, napola svijenih komada tanke bijele platanine kore te konačno izabra dva koja mu se učiniše najzgodnijima. Zatim kleknu kraj vatre i »crvenom kredom« s mukom napisa nešto na svakome od njih. Jedan komad kore smota i stavi u džep svojega kaputića, a drugu ugura u Joeovu kapu koju malo odmače od njezina vlasnika. U tu kapu stavi i stanovito đaćko blago od gotovo neprocjenjive vrijednosti – između ostaloga, komad krede, gumenu loptu, tri udice i jednu od onakvih špekula koje su poznate kao »prave pravcate staklenke«. Onda se na prstima oprezno odšulja među drveće, a kada mu se učini da ga ona dvojica više ne mogu čuti, smjesta nadade u oštar trk prema pješčanom sprudu.

Petnaesto poglavlje

Nekoliko je časaka kasnije Tom već bio u plićaku kraj pješčanog spruda i kroz vodu gazio prema ilinojskoj obali. Voda mu je došla do pasa tek kada je već bio stigao na pola puta. Sada mu struja više nije dopuštala da dalje gazi pa se smjelo bacio u rijeku da prepliva preostalih sto jardi. Plivao je protiv struje, sjekući je poprijeko, ali ga je ona ipak vukla nizvodno nešto brže no što je očekivao. Uza sve to, konačno je stigao do obale, pa pustio da ga struja i dalje nosi, sve dok nije naišao na plićak i izvukao se iz vode. Stavi ruku u džep na kaputiću, ustanovi da je onaj komad kore još ondje, a onda udari kroz šumu, usporedo s obalom i u odjeći s koje se cijedila voda. Nešto prije deset sati izađe na čistinu nasuprot selu i vidje visoku riječnu obalu i skelu gdje leži u sjeni drveća. Pod treperavim je zvijezdama sve mirovalo. Širom otvorivši oči, on spuznu niz strmu obalu, kliznu u vodu, načini plivajući tri-četiri zamaha i pope se na laki čamac koji je bio privezan na krmi plovila kao »čamac za spašavanje«. Zavuče se pod veslačku klupu i stade čekati, uzbuđeno dišući.

Uskoro zveknu napuklo zvono i neki glas zapovijedi da se »odriješi užad«. Časak-dva kasnije kljun se čamca visoko podiže od udara valova što ih je skela podizala za sobom i putovanje otpoče. Tom se radovao ovom uspjehu jer je znao da je to skeli posljednji prelazak za tu noć. Nakon dugih dvanaest ili petnaest minuta kotači se zaustaviše, Tom kliznu preko ruba čamca, zapliva kroz tamu prema obali i izađe na suho pedeset jardi nizvodno, gdje nije bilo opasnosti da će naletjeti na kakve skitnice.

Poletje kroz puste uličice i uskoro se nađe pred stražnjom ogradom tetkine kuće. Pope se preko nje, približi se »krilu« i pogleda kroz prozor dnevne sobe u kojoj je gorjelo svjetlo. Ondje su zajedno sjedili i razgovarali tetka Polly, Sid, Mary i majka Joea Harpera. Bili su se smjestili uz postelju, a postelja se nalazila između njih i vrata. Tom priđe vratima i poče tiho povlačiti zasun, onda blago pritisnu vrata i ona se odškrinuše, a on nastavi oprezno gurati, drhteći svaki put kada bi škripnula, sve dok ne prosudi da bi se četveronoške mogao provući kroz njih. Stoga proturi glavu i poče oprezno puzati.

»Zašto ova svijeća tako treperi?« upita tetka Polly. Tom se požuri. »Bit će

da su se vrata otvorila. Pa, naravno da jesu. Čudnim stvarima nikad kraja. Side, daj ih zatvori!«

Tom u zadnji čas nestade ispod postelje. Ležao je tamo neko vrijeme i »ispuhivao se«, a onda dopuza tako blizu tetki da joj je gotovo mogao dodirnuti nogu.

»Kao što sam rekla«, reče tetka Polly, »nije on bio zločest, nego, da tako kažem, nekako nestašan. Znae, prevrtljiv i lakomislen, nimalo poslušniji od ždrebeta. Tom nije nikada ništa zlo mislio i imao je najbolje srce koje je ikad postojalo«, i ona zaplaka.

»Baš je takav bio i moj Joe – uvijek pun vragolija i sposoban za svaku ludoriju, ali tako nesebičan i mio... Bože oslobodi, kad pomislim da sam ga istukla jer mi je popio vrhnje, a nije mi uopće palo na pamet da sam ga sama bacila zato što se pokvarilo, a sad svojeg jadnog, nedužnog dečka nikad, nikad, nikad više neću vidjeti na ovom svijetu!« I gospođa Harper zajeca kao da će joj srce prepući.

»Nadam se da je Tomu dobro tamo gdje je sad«, reče Sid, »ali da je bio samo malo bolji...«

»Side!« Premda ga nije mogao vidjeti, Tom nasluti sijevanje u očima stare gospođe. »Neću ni riječi čuti protiv mog Toma, sad kad ga više nema. Bog će se pobrinuti za njega, ne trebaš se ti o tome brinuti, mladiću. Oh, gospođo Harper, ne znam kako ću bez njega, ne znam kako ću bez njega. Bio mi je takva utjeha, premda mi se zbog njega često kidalo staro srce.«

»Bog dao, Bog oduzeo. Blagoslovljeno budi ime Gospodnje. Ali ovo je tako teško, oh, tako teško. Eto, baš prošle subote moj Joe mi je zapalio praskavu žabicu ravno pod nosom i ja sam ga tresnula tako da se pružio koliko je dug i širok. Nisam tada ni slutila kako će brzo... O, da se taj trenutak može vratiti, ja bih ga sada zagrlila i blagosloвила.«

»Da, da, da, točno znam kako se osjećate, gospođo Harper, posve točno znam kako se osjećate. Još jučer u podne moj Tom je našeg mačka napojio Ubibolom pa sam pomislila da će nam životinja kuću prevrnuti. I onda sam, Bože mi prosti, čvrknula Toma napršnjakom po glavi. Jadni dečko. Jadni moj mrtvi dečko. Sada se riješio svih muka. A zadnje riječi koje sam od njega čula bile su prijekor zbog...«

No, ta uspomena bijaše previše bolna za staru gospođu i posve je slomi. Sada je već i sam Tom cmizdrio, i to više iz sažaljenja nad samim sobom negoli zbog drugih. Čuo je kako Mary plače i od vremena do vremena ubacuje poneku lijepu riječ o njemu. Već je i sam o sebi počinjao misliti

ljepše no ikada prije. Ipak, tetkin ga je teški jad dovoljno dirnuo da poželi iskočiti ispod postelje i pričiniti joj time silnu radost – a usto se i veličanstvena teatralnost takva postupka činila njegovoj naravi osobito privlačnom, ali se svlada i ostade mirno ležati.

Slušao je i dalje pa je po raznim sitnicama razabrao kako se isprva nagađalo da su se dječaci utopili na kupanju, a onda se otkrilo da je nestala mala splav. Zatim su neki dječaci rekli da su nestali dečki obećavali kako će se u selu uskoro »nešto čuti«, a mudre glave »zbrojile dva i dva« i zaključile da su dečki otplovili na toj splavi pa će se uskoro pojaviti malo niže u prvom susjednom gradiću. No, oko podneva su splav pronašli nasukanu na misurijskoj obali pet-šest milja nizvodno od sela pa je nada nestalo: bilo je sigurno da su se utopili, inače bi ih glad do mraka, ako ne i prije, bila potjerala kući. Vjerovalo se da je traganje za tijelima uzaludan napor, i to naprosto zato što su se dječaci zacijelo utopili nasred tjesnaca, jer bi se inače, kao dobri plivači, domogli obale. Danas je srijeda uvečer pa ako se tijela ne nađu do nedjelje, napustit će se svaka nada i istoga će se prijepodneva održati zadušnice. Tom uzdrhta.

Jecajući, gospođa Harper svima zaželje laku noć i okrenu se da pođe. No, onda dvije uciviljene žene, prepustivši se zajedničkom porivu, padoše jedna drugoj u naručje i pošteno se isplakaše uzajamno se tješeći, a onda se rastadoše. Kada je Sidu i Mary poželjela laku noć, tetka je Polly bila mnogo nježnija no što joj je bio običaj, pa čak i Sid malo šmrcnu, a Mary ode plačući iz sveg srca.

Tetka Polly kleknu i poče se moliti za Toma tako dirljivo, tako usrdno i s takvom neizmjernom ljubavlju u riječima i u staračkom drhtavom glasu da se dječak opet stao gušiti u suzama, još davno prije no što je ona završila molitvu.

I nakon što je tetka otišla u postelju, Tom se još dugo nije smio ni maknuti jer je ona od vremena do vremena bolno ječala, nemirno se prevrtala i bacala amo-tamo. Konačno se umiri pa bi u snu samo povremeno zastenjala. Tada se dječak iskrade, postupno se uspravi pored postelje, rukom zakloni svjetlo svijeće, stade iznad tetke i zagleda se u nju. Srce se ispuni sažaljenjem prema njoj. Izvadi iz džepa komad platanine kore i stavi ga kraj svijeće, no tada mu nešto pade na pamet pa neodlučno zastade. Od sretnoga rješenja do kojeg je došao ozari mu se lice i on žurno strpa koru natrag u džep. Zatim se naže nad tetku i poljubi joj uvele usne pa se smjesta išulja iz sobe zasunuvši vrata za sobom.

Do riječnog se pristaništa probi natrag istim putem, ne nađe ondje nikoga,

hrabro zakorači na skelu jer je znao da je prazna, izuzevši stražara koji je redovito odlazio na spavanje i spavao kao zaklan. Tom odveza čamac na krmi, skliznu u njega te doskora oprezno zavesla uzvodno. Kada je dospio na jednu milju iznad sela, poče veslati ukoso preko rijeke upinjući se iz petnih žila. Spretno pristade na suprotnoj obali jer je to za njega bila svakidašnja malenkost. Rado bi bio i zaplijenio čamac, uz tumačenje da ga je moguće držati za lađu pa, prema tome, i za punovaljani gusarski plijen, ali je znao da bi se za čamcem posvuda tragalo pa bi tako i on i njegovi prijatelji na kraju mogli biti otkriveni. Stoga se iskrca i zađe u šumu.

Sjede i dugo otpočinu mučeći se da za to vrijeme ostane budan, a onda se umorno podiže da prijeđe posljednji dio puta. Noć je bila na izmaku, a još prije no što se našao nasuprot otočnom sprudu, već se posve razdanilo. Opet otpočinu, sve dok sunce nije dobrano odskočilo i pozlatilo veliku rijeku svojim sjajem, a onda se baci u vodu. Malo kasnije, zastade, onako mokat, na rubu logora i ču Joea gdje govori:

»Ne, Tom ti je pouzdan kao nitko, Huck. Vratit će se on. Neće pobjeći. Zna on da bi to bila sramota za gusara, a i preponosan je za nešto takvo. Sigurno je nešto smislio, samo da mi je znati što!«

»Nu, ovo što je ostavija, to je na svaki način naše, a?«

»Gotovo tako, Huck, ali ne još. U poruci piše da će biti naše ako se on ne vrati do doručka.«

»I vratio se!« uskliknu Tom, iskoristivši ovaj trenutak za sjajan dramski dojam, pa dostojanstveno zakorači u logor.

Bogat doručak od slanine i ribe bi ubrzo pripravljen te dječaci prionuše uz jelo, a Tom im usput ispriповjedi (i uljepša) svoje pustolovine. Kada je završio s pripovijedanjem, junačka družina nije znala što će sa sobom od hvalisavosti i taštine. Zatim se Tom povuče u neki sjenoviti kutak da odspava do podneva, a ostala se dvojica gusara spremiše na pecanje i istraživanje.

Šesnaesto poglavlje

Poslije ručka cijela družba pođe na sprud u potragu za kornjačinim jajima. Obilazili su uokolo zabadajući štapove u pijesak, a kada bi naišli na kakvo mekano mjesto, kleknuli bi i stali kopati rukama. Katkada bi iz jedne rupe izvadili i po pedeset-šezdeset jaja. Bile su to savršeno oble bijele stvarce, mrvicu manje od običnog oraha. Te su večeri imali izvrsnu gozbu od jaja prženih na oko, a onda još jednu u petak ujutro.

Nakon doručka zabavljali su se na sprudu vičući, poskakujući i neprekidno hvatajući jedan drugoga te zbacujući usput odjeću sa sebe, sve dok nisu ostali posve goli, a onda nastaviše izvoditi ludorije daleko od plitke vode kraj spruda, boreći se sa snažnom strujom koja bi im od vremena do vremena povukla noge i time znatno povećavala zabavu. Povremeno bi stali u krug i dlanovima prskali vodu jedan drugome u lice, postupno se približavajući jedan drugome i okrećući glavu u stranu da izbjegnu zagušno prskanje vode, a naposljetku bi se pograbili i hrvali, sve dok netko od njih ne bi nadjačao i zagnjurio drugoga, a onda bi sva trojica završila pod vodom u klupku bijelih nogu i ruku pa opet izronili pušući, pljujući, smijući se i hvatajući zrak – sve u isti mah.

Kada bi se dobro izmorili, istrčali bi iz vode i izvalili se na suhi, vrući pijesak, ležali ondje i zasipavali se njime, a onda to prekinuli i opet odjurili u vodu da ondje ponove raniju igru. Konačno im pade na pamet da njihova gola koža izgleda baš kao kakav »triko« u boji puti pa u pijesku narisaše krug i tako načiniše cirkus – i to čak s tri klauna, jer nijedan nije tu najslavniju ulogu htio prepustiti kome drugom.

Zatim se prihvatiše špekula pa su se igrali gađanja »sa zemlje«, »iz kruga« i »za ozbiljno«, sve dok im i ta zabava ne dojadi.¹¹ Onda se Joe i Huck još jednom okupaše, no Tom se ne usudi poći za njima jer je upravo u tom času otkrio da je, zbacujući hlače, s gležnja zbacio i nisku načinjenu od čegrtaljki zmije čegrtuše pa se čudio kako mu je bez zaštite te misteriozne amajlije. tako dugo uspjelo izbjeći grč. Nije se usuđivao ući u vodu dok je nije našao, a dotle su se druga dvojica umorila i spremila da malo otpočinu.

Postupno se razidoše svaki na svoju stranu, »raspekmeziše se« i čeznutljivo zagledaše prema selu koje je s druge strane široke rijeke drijemalo na suncu. Tom se zateče kako nožnim palcem u pijesku ispisuju Becky, izbrisa to i naljuti se na sebe zbog vlastite slabosti. No, unatoč tomu, opet ispisa to ime: nije tomu mogao odoljeti. Izbrisa ga još jednom, a onda se riješi daljnje napasti tako što pozva onu drugu dvojicu i pridruži im se.

No, Joe je bio do te mjere klonuo duhom da mu gotovo nije bilo spasa. Toliko je čeznuo za domom da je jedva podnosio taj jad. Suze samo što mu nisu potekle. A i Hucka je bila uhvatila sjeta. Tom je bio snužden, ali se trsio da to ne pokaže. Čuvao je tajnu i još je nije bio spreman odati, ali je znao da će je, ako ta buntovna potištenost još malo potraje, morati otkriti pa reče, tobože pokazujući veliku razdraganost:

»Dečki, kladim se da je na ovom otoku već bilo gusara. Mi ćemo ga opet pretražiti. Ovdje negdje sigurno postoji zakopano blago. Čujte, što biste rekli da slučajno nabasate na trulu škrinju punu zlata i srebra?«

No, njegove riječi izazvaše samo mlak zanos koji izbljedje bez ikakva odgovora. Tom ih pokuša namamiti na još jedan ili dva pothvata, ali mu i ti pokušaji propadoše. Bio je to bezizgledan trud. Joe je sjedio čeprkajući štapom po pijesku i doimajući se veoma smrknuto. Konačno reče:

»Dečki, hajde da prekinemo s ovim. Ja bih kući. Ovdje je tako pusto.«

»Oh, nemoj, Joe, proći će tebe to neraspoloženje«, reče Tom. »Samo se sjeti kako je ovo dobro mjesto za pecanje.«

»Nije me briga za pecanje. Hoću kući.«

»Ali, Joe, nigdje se ne može tako dobro kupati kao ovdje.«

»Što će mi kupanje? Nekako mi se i ne da kupati kad mi to nitko ne brani. Ja ozbiljno idem kući.«

»Oh, koješta! Derište! Sve mi izgleda da bi ti htio k svojoj mami.«

»Da, hoću se vratiti mami – baš kao što bi i ti htio, samo da imaš mamu. Nisam ništa veće derište nego ti.« I Joe malo zašmrca.

»Dobro, pustit ćemo cmizdravca da ide kući k mami, je li tako, Huck? Jadan mali – ne može bez mamice! Pa, dobro. Tebi se ovdje sviđa, je li, Huck? Nas dvojica ćemo ostati, a?«

Huck reče: »A-ha«, i to prilično nevoljko.

»Dok sam živ, s vama više neću razgovarati«, reče Joe ustajući. »Tako da znate!« Zlovoljno se udalji i poče se oblačiti.

»Vrlo važno!« reče Tom. »Nitko te i ne treba. Idi kući pa neka ti se smiju. Ma, krasan si mi ti gusar. Huck i ja nismo cmizdravci. Nas dvojica ćemo ostate, je li, Huck? A on neka ide ako baš hoće. Izgleda mi da ćemo se vjerojatno snaći i bez njega.«

Međutim, Tomu uza sve to nije bilo lako i uznemirio se videći da se Joe i dalje prkosno oblači, a obeshrabrio se vidjevši kako i Huck čeznutljivo gleda Joeove pripreme i ustrajava u nekakvoj zloslutnoj šutnji. Uskoro Joe, bez ijedne oprostajne riječi, poče gaziti kroz vodu prema ilinojskoj obali. Tomu klonu srce i on pogleda prema Hucku. Huck ne izdrža njegov pogled, već obori oči. Onda reče:

»Tome, i ja bi' iša' odavlen. Ovdje se sve već pritvor'lo u samu čamot'nju, a sad će bit' još i gore. 'Ajmo i mi, Tome.«

»Ja ne idem. Vas dvojica možete ići ako hoćete. Ja bome ostajem.«

»Tome, odo' ja.«

»Dobro, idi – tko te drži?«

Huck počne skupljati razbacanu odjeću pa reče:

»Tome, volija bi kad bi i ti pošao'. Razmisli još jedared. Nas dva ćemo te čekati na obali.«

»E, onda ćete se vraški načekati, tek toliko da znate.

Huck žalosno krenu, a Tom ostade gledati za njim, u srcu mučen žarkom željom da odbaci ponos te i sam pođe. Nadao se da će ona dvojica stati, no oni su polako gazili sve dalje. Iznenada mu sinu da je sve oko njega postalo vrlo pusto i tiho. Po posljednji se put uhvatio u koštac s ponosom, a onda poletje za drugovima vičući:

»Čekajte! Čekajte! Moram vam nešto reći!«

Oni odmah stadoše i osvrnuše se. Stigavši do mjesta na kojem su se njih dvojica zaustavila, Tom im poče otkrivati svoju tajnu, a oni su ga zovoljno slušali, sve dok konačno ne shvatiše ono »glavno« na što je ciljao. Tada s odobravanjem ispustiše ratnički poklič i rekoše kako je to »sjajno!«, kao i to kako, da im je to odmah rekao, ne bi bili ni krenuli. On se uvjerljivo opravdavao, ali je pravi razlog bio u tome što se bojao da ih čak ni ta tajna neće predugo zadržati pa ju je odlučio sačuvati kao posljednji mamac.

Dječaci se veselo vratiše i opet se s voljom prihvatili ranijih igara, cijelo vrijeme brbljajući o Tomovoj izvanrednoj zamisli i diveći se njezinoj nadahnutosti. Nakon slasnog obroka od jaja i ribe, Tom reče da bi sada volio

naučiti pušiti. I Joeu se svidje ta namjera pa reče da bi i on htio pokušati. Tako Huck napravi lule i napuni ih. Dvojica početnika ranije nikada nisu pušila ništa osim cigara napravljenih od vinova lišća, a one su »peckale« jezik i nipošto se nisu računale kao muževno pušenje.

Ispružiše se i osloniše na laktove pa oprezno i s nepovjerenjem povukoše prvi dim. Bio je odvratna okusa i malo im se povraćalo, ali je Tom rekao:

»Pa, to je baš lako! Da sam znao da je sve u ovome, odavno bih propužio.«

»I ja«, reče Joe. »Ništa naročito.«

»Zbilja, toliko puta sam gledao ljude kako puše i mislio kako bih rado da i ja to mogu, a nisam nikad ni pomislio da zapravo i mogu«, reče Tom.

»Baš je tako bilo i sa mnom, je li Huck? Pa, Huck, ti si me čuo kad sam to govorio! Evo, neka ti Huck kaže.«

»Jes' bome, još kol'ko puta«, potvrdi Huck.

»A tek ja!« reče Tom. »O, stotinu puta. Jednom dolje kod klaonice. Sjećaš se, Huck? Kad sam to rekao, tamo su bili i Bob Tanner, Johnny Miller i Jeff Thatcher. Pa, Huck, valjda se sjećaš da sam to govorio?«

»Jesi, vala«, reče Huck. »Bilo je to oni dan nakon šta san ja izgubija pravu bilu kamenku. Ne, još jedan dan ran'je.«

»Eto, što sam ti rekao?« reče Tom. »Huck se sjeća.«

»Vjerujem da bih cijeli dan mogao pušiti lulu«, reče Joe. »Uopće mi nije mučno.«

»Nije ni meni«, reče Tom. »I ja bih mogao pušiti cijeli dan. Ali se kladim da Jeff Thatcher ne bi.«

»Jeff Thatcher! Pa, on bi se srušio da samo dvaput povuče. Samo da jednom pokuša, vidio bi on svoje.«

»Još kako! A Johnny Miller – baš bih volio jednom vidjeti Johnnyja Millera da puši lulu.«

»Oh, a ja misliš da ne bih?« reče Joe. »Ma, kladim se da Johnnyju Milleru to uopće ne bi išlo, baš kao ni bilo što drugo. Njega bi sredilo već i da samo omiriše dim.«

»Bome je tako, Joe. Čuj – što bih volio da nas dečki sada vide!«

»I ja.«

»Čujte, dečki, nećemo o ovome nikome ništa govoriti. Pa, kad jednom oni budu u blizini, ja ću prići k tebi i reći: 'Joe, imaš lulu? Baš bih malo zapalio', a ti ćeš reći, onako nehajno, kao da to nije ništa, reći ćeš: 'Da, imam onu staru lulu i još jednu, ali mi duhan nije baš dobar.' A ja ću reći: 'Oh, nema veze, samo ako je dosta jak.' Onda ćeš ti izvaditi lule pa ćemo nas dvojica mirno zapaliti, a oni će samo zinuti od čuda.«

»Ti bokca, Tome, što će to biti veselo. Volio bih da to može sada biti!«

»I ja isto! A tek kad im kažemo da smo pušiti naučili na gusarenju, kako će im samo biti žao što i oni nisu bili s nama!«

»Oh, i meni tako izgleda, čak bih se i okladio u to.«

Ovako je tekao razgovor, ali je doskora počeo ponešto zapinjati i postao nepovezan. Stanke su postajale sve duže, a izbacivanje je pljuvačke čudesno učestalo. Svaka se pora na Tomovim i Joeovim obrazima pretvorila u prepuno vrelo te su njih dvojica jedva stizali dovoljno brzo izbacivati vodu iz podruma ispod jezika da spriječe poplavu, a usprkos svim naporima, nešto im se sline slijevalo u grlo i svaki ih čas tjeralo na povraćanje. Oba su dječaka sada već bila jako probljedjela, a lica im izgledala jadno. Joeu lula ispade iz mlitavih prstiju, a nakon toga se isto desi i Tomu. Oba su izvora bjesomučno tekla, a obje su sisaljke crple iz sve snage. Joe nemoćno reče:

»Izgubio sam nož. Idem ga potražiti.«

A Tom dodade drhtavih usana i zastajkujući u govoru:

»Ja ću ti pomoći. Ti pođi onim putem, a ja ću tražiti oko izvora. Ne, Huck, ti ne moraš s nama – već ćemo ga mi naći.«

Tako je Huck ponovno sjeo i čekao sat vremena. Onda mu postade dosadno pa krenu u potragu za svojim drugovima. Nađe ih u šumi, svakoga na svojoj strani, obojicu vrlo blijede i obojicu u čvrstom snu. No, po nekim sitnicama zaključio da su se, ako su i imali kakvih nevolja, toga i riješili.

Toga dana za večerom nisu baš bili razgovorljivi. Djelovali su postideno, a kad je Huck nakon obroka sebi napunio lulu i spremao se isto napraviti i za njih, odbiše rekavši da se ne osjećaju baš najbolje – pokvarili su želudac nečim što su pojeli za ručak.

Oko ponoći, Joe se probudi i zovnu ostalu dvojicu. U zraku je ležala teška sparina koja je naviještala oluju. Dječaci se šćućuriše jedan uz drugog i potražiše prijateljsko utočište kraj vatre, unatoč sparnom zraku i njegovoj sumornoj, nepomičnoj toplini koja ih je gušila. Sjedili su mirno, u napetom iščekivanju. Svečani je muk i dalje vladao. Crna je tmina bila progutala sve

izvan domašaja svjetlosti vatre. Ubrzo sijevnu drhtavi bljesak koji na trenutak nejasno osvjetli lišće, a zatim nestade. Domalo sijevnu i drugi, malo jači. Zatim još jedan. Onda kroz šumsko granje s uzdahom prođe slabašan jecaj, a dječaci na obrazu osjete kratkotrajan dašak i protrnuše od pomisli da je to kraj njih prohujao duh noćni. Nastupi stanka, a onda sablasna munja pretvori noć u dan i u njezinu se sjaju ukaza, zasebno i jasno, svaka, pa i najmanja vlat trave što im je rasla oko nogu. Ukazaše se isto tako i tri blijeda, preplašena lica. Duboka orljava groma dovalja se i grunu s nebesa, a onda se izgubi u daljini poput potmule tutnjave. Proletje zapuh ledena zraka, od čega sve lišće zašušta, a pahuljasti se pepeo oko vatre poput snijega rasprši na sve strane. Još jednom nemilosrdno blještavilo rasvijetli šumu i u isti se tren prolomi prasak, a dječacima se učini da se od njega kidaju vrhovi drveća ravno iznad njihovih glava. U neprozirnoj tmini koja je nakon toga zavládala pribiše se od straha jedan uz drugoga. Po lišću jednolično zabubnja nekoliko krupnih kapi kiše.

»Dečki, brzo! Idemo u šator!« uzviknu Tom.

Jurnuše spotičući se u mraku o korijenje i vriježe, a ni dvojica od njih ne potrčaše u istom smjeru. Bijesna je vjetrušina hučala kroz drveće, nagoneći u stenjanje sve na što bi naišla. Jedna je munja za drugom zasljepljivala oči, jedna orljava groma za drugom zaglušivala uši. Onda pljusnu kiša kao iz kabla, a stade se podizati i vihor, šibajući u zapusima njome po tlu. Dječaci su se uzajamno dozivali, no huk vjetra i tutnjava gromova potpuno im zaglušiše glasove. Konačno ipak jedan po jedan dovludaše do šatora i skloniše se u nj, promrzli, preplašeni i mokri do kože: bili su, međutim, sretni što nisu sami u nevolji. Razgovarati nisu mogli – toliko je staro jedro bijesno udaralo, čak da su i uspjeli nadjačati ostalu buku. Oluja je sve više mahnitala pa se jedro uskoro otrže sa svojih vezova i odletje lepećući na vjetru. Dječaci se uhvatiše za ruke i pobjegoše, uz mnogo padova i masnica, u zaklon velikog hrasta koji je rastao na obali rijeke. Bitka je sada bila u punom jeku. Pod neprekidnim požarom munja što je plamtio na nebesima sve se na zemlji ocrtavalo oštro kao izrezano i u nezasjenjenoj jasnoći: povijeno drveće, uzburkana rijeka bijela od pjene, brizgavo prštanje vodene izmaglice, nejasni obrisi strme obale na drugoj strani rijeke što se nazirala kroz rastrgane oblake i iskošenu kišnu koprenu. Svaki bi čas neko divovsko stablo klonulo u borbi i srušilo se kršeći mlade raslinje. Neumorna orljava gromova sada je parala uši prodornim i oštrim, neopisivo užasnim praskom. Oluja doseže vrhunac u još neviđenom naletu te se činilo da je kadra rastrgati otok na komadiće, spaliti ga, potopiti ga sve do vrhova drveća, otpuhati ga i zaglušiti svakoga živog stvora na njemu, i to sve u isti mah. Teško je mladim lualicama bilo provesti ovu noć

na otvorenom.

No, borba se napokon završi i sile se prirode stadoše povlačiti uz sve tiše prijetnje i gundanje te ponovno zavlada mir. Dječaci se vratiše u logor, dobrono ustrašeni, no ondje ustanoviše kako ipak imaju razloga da budu sretni i presretni: naime, veliku je platanu što je pružala zaklon njihovu ležaju, munja bila uništila i spalila, a oni su u času te nesreće bili daleko odatle.

Sve je u logoru bilo preplavljeno, pa i logorska vatra. Njih su trojica bili tek nepromišljeni dječaci, kao i svi dječaci njihovih godina, te uopće nisu bili zaštitili vatru od kiše. Bio je to itekakav razlog da se zabrinu jer su bili pošteno pokisli i promrzli. Na sav glas udariše u kuknjavu, no onda otkriše da je vatra odozdo bila toliko duboko nagorjela veliku kladu kraj koje su je bili naložili (ondje gdje se klada krivila prema gore i odvajala se od zemlje) da je onoliko žara koliko bi otprilike stalo na dlan, izbjeglo vlazi. Strpljivo su je poticali, sve dok iverjem i korom drveća koju su našli ispod zaštićenih klada ne navedoše vatru na to da se ponovno rasplamsa. Onda stadoše na nju gomilati suho granje, sve dok se huktavi oganj ponovno ne razgorje i njima opet postade lako pri duši. Osušiše kuhanu šunku i pogostiše se, a nakon toga sjedoše uz vatru te uzeše raspredati o svojoj ponoćnoj pustolovini i slaviti je sve do jutra, jer nigdje uokolo ionako nije bilo suha mjesta na kojem bi se moglo spavati.

Kada se ujutro prikralo sunce i zasjalo odozgor na njih, dječake svlada pospanost te odoše do pješčanog spruda da malo odspavaju. Domalo sunce pripeče pa se nevoljko prihvatiše spravljanja doručka. Nakon jela osjećali su se kiselo i ukočeno, a i opet ih je pomalo uhvatila čežnja za domom. Tom opazi znakove takva raspoloženja pa uze razveseljavati gusare što je bolje znao i umio. No, njima nije bilo ni do špekula, ni do cirkusa, ni do kupanja, baš kao i ni do čega drugog. Podsjeti ih na zajedničku veliku tajnu i potaknu u njima tračak razdraganosti pa ih, dok se ona još nije izgubila, uspje pridobiti za novu zabavu. Neko će vrijeme prekinuti s gusarenjem pa će za promjenu biti Indijanci. Ta ih zamisao privuče te ne potraja dugo, a oni su se već svukli i od glave do pete išarali prugama od crna blata tako da su izgledali kao zebre – sva su trojica, dakako, bili poglavice – a onda se razletješe po šumi da napadnu kakvo englesko naselje.

Naskoro se podijeliše na tri neprijateljska plemena, pa su uz strašne bojne pokliče napadali jedan drugoga iz zasjede, uzajamno se ubijali i skalpirali kao da ih ima na tisuće. Bio je to krvav, pa prema tome i krajnje ugodan dan.

Sastaše se u logoru u vrijeme večere, gladni i sretni. No, sada se pojavi jedna poteškoća – zaraćeni Indijanci ne mogu jedni s drugima lomiti pogaču

ako najprije ne sklope mir, a to je jednostavno nemoguće ako se najprije ne popuši lula mira. Za neki drugi način nisu bili nikada čuli. Dvojica među našim urođenicima gotovo zažališe što više nisu gusari. Druge im, međutim, nije bilo pa s onoliko prividnog veselja koliko su ga mogli u sebi skupiti, zatražiše lulu te stadoše redom iz nje povlačiti dimove, baš onako kako dolikuje.

I gle, bi im drago što su postali divljaci jer su iz toga izvukli neku korist: ustanoviše kako sada već mogu pomalo pušiti, a da ne moraju odmah krenuti u potragu za izgubljenim nožem. Nije im bilo toliko mučno da im ozbiljno pozlije pa nije bilo vjerojatno da će ovu izvanrednu priliku propustiti iz pukog nehaja. Ne, nakon večere počеше oprezno vježbati, i to s poprilično dobrim uspjehom, pa tako cijelu večer provedoše likujući. Zbog novostečene su vještine bili ponosniji i sretniji nego da su mogli odrati kožu i skinuti skalp pripadnicima svih Šest plemena.¹² Ostavit ćemo ih sada da puše, brbljaju i hvastaju se jer nam za sada više nisu potrebni.

Sedamnaesto poglavlje

Toga istog mirnog subotnjeg poslijepodneva u njihovu mjestancetu, međutim, nije bilo veselo. Harperovi i obitelj tetke Polly bili su se zavili u crninu uz veliku žalost i mnogo suza. Neobična se tišina bila nadvila nad selo, iako je, ruku na srce, ondje i inače bilo dovoljno tiho. Mještani su rastreseno išli za svojim poslovima, malo su govorili i često uzdisali. Subotnji dan, inače predviđen za odmor, djeci je bio samo na teret. Nisu imala volje za uobičajene zabave pa su uskoro i odustala od njih.

Becky Thatcher, ophrvana sjetom, vukla se poslijepodne pustim školskim dvorištem, ne nalazeći ondje nikakve utjehe. Pritom je razgovarala sama sa sobom:

»Oh, da bar sad imam onu njegovu mjedenu kuglu! Nemam ništa što bi me sjećalo na njega«, i suspregnu tihi jecaj.

Uskoro stade i reče u sebi:

»To je točno ovdje bilo. O, da se to može ponoviti, ne bih mu više ono rekla, ne bih –ni za što na svijetu. Ali njega sad nema i ja ga više nikad, nikad, nikad neću vidjeti.«

Ta je pomisao slomi i ona odluta dalje, a suze joj se same kotrljale niz obraze. Onda naiđe poprilična skupina dječaka i djevojčica, sve Tomovi i Joeovi drugovi u igri: zaustaviše se gledajući preko ograde od kolja i smjernim glasom razgovarajući o tome kako je Tom svojevremeno napravio ovo ili ono, kada su ga zadnji put vidjeli te kako je Joe rekao ovu i onu nevažnu sitnicu (u kojoj se već onda krilo jezivo proročanstvo, kako se to sada jasno vidi!), a svaki je govornik pokazivao točno mjesto na kojem je tada stajao koji od dvojice nestalih dječaka pa onda dodavao nešto poput: »A ja sam stajao baš ovako – kao što sad stojim, a ti kao da si on – bio sam mu ovako blizu – a on se nasmijao, baš ovako – a onda, nekako, kao da me jeza prošla – nešto grozno, znaš – i uopće nisam shvaćao što to znači, naravno, ali sad mi je sve jasno!«

Onda nastade prepirka o tome tko je pokojne dječake posljednji vidio žive

pa su mnogi svojatali tu žalosnu čast i nudili dokaze popraćene više ili manje iskrivljenim svjedočanstvima. Kada je konačno zaključeno tko je zaista posljednji vidio pokojnike i s njima posljednji razmijenio nekoliko riječi, ti sretnici zadobiše nekakvu svetu važnost, a svi su ostali blenuli u njih i zavidjeli im. Neki jadničak koji nije našao ništa drugo čime bi se mogao pohvaliti, reče, prilično se očevidno ponoseći tom uspomenom:

»E, pa, mene je Tom Sawyer jednom izmlatio.«

No, to i nije bila neka naročita ponuda. Većina je dječaka mogla spomenuti to isto pa se time ovoj časti snižavala cijena. Družba se otklata dalje, glasom punim strahopoštovanja oživljavajući sjećanja na nestale junake.

Kada sutradan prijepodne završi nastava u nedjeljnoj školi, zvono, umjesto da zvoni na uobičajen način, počne zvoniti za mrtve. Bila je to veoma tiha nedjelja, a žalosni se zvuk dobro slagao sa sjetnim mukom što se bio nadvio nad prirodu. Mještani su se počinjali okupljati, zastajkujući časkom u predvorju da se šaptom malo porazgovore o tužnom događaju. No, u crkvi nitko nije šaptao i tišinu je prekidal samo sumorno šuštanje kakve haljine kada bi koja žena zauzimala svoje mjesto u klupi. Nitko se nije sjećao da je crkvena ikada ranije bila tako puna. Napokon nastade stanka puna napetosti, šutnja puna iščekivanja, a onda uđe tetka Polly u Sidovoj i Marynoj pratnji, te za njima obitelj Harper, svi u dubokoj crnini, pa svi župljani, a s njima i stari svećenik, s puno poštovanja ustadoše i ostadoše na nogama, sve dok žalobnici ne posjedaše u prvu klupu. Tada opet uslijedi sveopća tišina, na mahove prekidana prigušenim jecajima, a potom svećenik raširi ruke i počne moliti. Bi otpjevana ganutljiva crkvena pjesma i uslijedi propovijed nadahnuta biblijskom rečenicom: »Ja sam uskrsnuće i život.«

U nastavku bogoslužja svećenik iznese tako slikovit opis kreposti, umiljatog ponašanja i rijetke darovitosti nestalih dječaka te se svaka duša, misleći da ih prepoznaje u tom prikazu, žacnula sjećajući se kako je prije uvijek bila ustrajno slijepa prema njima i kako je u jadnim dječacima ustrajno vidala samo pogreške i mane. Svećenik isto tako ispriča mnoge dirljive zgode iz života malih pokojnika koje osvjetliše njihovu umilnu i velikodušnu narav, pa svi stadoše uviđati koliko su ti događaji bili uzvišeni i lijepi te se s dubokom žalošću sjetiše da su se njima, u vrijeme kada su se zbivali, činili kao pravi pravcati nitkovluci koji zaslužuju da budu kažnjeni bičem od sirove goveđe kože. Što se dirljiva priča više nastavljala, župljane je obuzimalo sve jače i jače ganuće, dok naposljetku cijeli skup ne zarida i u zboru se bolnih jecaja ne pridruži uciviljenim žalobnicima, a i sam svećenik dade maha

osjećajima i zaplaka na propovjedaonici.

Na galeriji se ču neki šušanj koji nitko ne zamijeti, a trenutak kasnije zaškripaše crkvena vrata. Svećenik podiže suzne oči iznad maramice i zastade kao okamenjen! Najprije jedan, pa onda drugi par očiju krenu za svećenikovim pogledom, a onda, svi župljani ustadoše kao jedan i zagledaše se u trojicu mrtvih dječaka koji su koračali prolazom između klupa. Tom na čelu, za njim Joe, a na kraju se stidljivo vukao Huck, poput kakve hrpe ovješanih dronjaka. Njih su se trojica krila na napuštenoj galeriji slušajući vlastito posmrtno slovo.

Tetka Polly, Mary i Harperovi baciše se oko vrata uskrslim dječacima, obasuše ih poljupcima upućujući ujedno Svevišnjemu izljeve zahvalnosti, dok je jadni Huck stajao zbunjen i u neprilici, ne znajući točno što da napravi ili kamo da se sakrije pred tolikim neprijaznim očima. Pokoleba se i već htjede šmugnuti kadli ga Tom uhvati za ruku i reče:

»Tetko Polly, ovo nije u redu. Ljudi bi se trebali radovati i tome što vide Hucka.«

»I bit će tako. Ja se radujem što ga vidim, to jedno siročče bez majke!« Jedino je pažnja puna ljubavi kojom ga je obasula, mogla u Hucku izazvati još veću nelagodu od one koju je do tada osjećao.

Nenadano svećenik povika iz sveg glasa: »Hval'te Boga od kog je blagoslov svaki – pjevajte! – i to iz punog srca!

I zapjevaše. Slavodobitno se zaori napjev Stari Stoti, a dok su se od njega tresle krovne grede, gusar Tom Sawyer gledao je na zavidnu mladež, u dnu srca priznajući samome sebi da mu je ovo najsretniji trenutak u životu.¹³

Hrleći iz crkve, »nasamareni« su župljani govorili kako bi gotovo pristali da ih netko opet ovako izvrgne ruglu samo da još jednom mogu čuti gdje se ovako pjeva Stari Stoti.

Toga je dana Tom izvukao više udaraca i poljubaca – ovisno o promjeni raspoloženja tetke Polly – no što bi ih ranije zaslužio u godini dana, a da pritom ni sam nije zapravo znao što od toga dvoga u većoj mjeri izražava zahvalnost prema Bogu i ljubav prema njemu samome.

Osamnaesto poglavlje

To je bila ona Tomova velika tajna – naum da se zajedno sa svojom gusarskom subraćom vrati kući i prisustvuje vlastitim zadušnicama. U subotnje su predvečerje na nekoj kladi doveslali do misurijske obale i iskrkali se pet ili šest milja nizvodno od sela, u šumi na rubu mjesta spavali gotovo do svitanja, a onda se sporednim prolazima i uličicama odšuljali do crkve i ondje na galeriji još malo odspavali usred nabacane hrpe polomljenih klupa.

U ponedjeljak ujutro, za doručkom, tetka Polly i Mary bile su vrlo nježne prema Tomu i ispunjavale mu svaku želju, a svi su govorili više no inače. U toku razgovora reče tetka Polly:

»Dobro, Tome, ne kažem da nije bila krasna šala držati sve nas gotovo tjedan dana na mukama tako da se vas trojica zabavite, ali nisi morao biti baš tako tvrdog srca pa i mene pustiti da tako patim. Ako si mogao preploviti ovamo na kladi da stigneš na vlastite zadušnice, mogao si i prije prijeći rijeku i nekako mi dati do znanja da nisi mrtav, nego si samo pobjegao.«

»Da, Tome, mogao si to učiniti«, reče Mary, »i vjerujem da bi ti to i napravio samo da si se toga sjetio.«

»Napravio bi to, Tome?« upita tetka Polly, a lice joj čeznutljivo zasja. »Reci, da si se toga sjetio, bi li doista tako napravio?«

»Ja... ovaj... ne znam. To bi sve pokvarilo.«

»Tome, nadala sam se da me bar toliko voliš«, reče tetka Polly potištenim glasom koji dječaka silno uznemiri. »Da ti je bilo dovoljno stalo da misliš o tome, već bi i to bilo nešto, čak da to i nisi napravio.«

»Hajde, tetice, nije to nikakvo zlo«, zauze se za njega Mary, »to je samo Tomova smušenost – uvijek je u takvoj žurbi da se nikad ničega ne sjeti.«

»Tim žalosnije. Sid bi se sjetio. Sid bi to i napravio. Tome, jednog dana, kad bude prekasno, sjetit ćeš se ovoga i zažaliti što ti je bilo premalo stalo do mene, a to bi te tako malo stajalo.«

»Ali, tetice, pa ti znaš da mi je stalo do tebe«, reče Tom.

»Otkud da ja to znam kad mi to nikad ne pokazuješ!«

»Sad mi je žao što se nisam sjetio«, Tom će pokajničkim glasom, »ali sam te zato sanjao. Pa i to je nešto, je li?«

»Nije mnogo – i mačke sanjaju – ali bolje išta nego ništa. Što si sanjao?«

»Eto, u srijedu navečer sam sanjao da ti sjediš ovdje kraj kreveta, Sid je sjedio pored drvene škrinje, a Mary kraj njega.«

»Pa, tako je i bilo. Uvijek tako sjedimo. Raduje me što su se bar tvoji snovi toliko pomučili oko nas.«

»A sanjao sam i da je ovdje bila majka Joea Harpera.«

»Pa i bila je ovdje! Jesi li još nešto sanjao?«

»O, mnogo toga, ali mi je sad sve tako nejasno.«

»Dobro, hajde, bar se pokušaj sjetiti!«

»Nekako mi se čini kao da je vjetar... da je vjetar puhnuo u...u...«

»Potrudi se, Tome! Vjetar je doista puhnuo u nešto. Hajde dalje!«

Tom je prstima pritiskao čelo naprežući se cijelu minutu, a onda rekao:

»Imam ga! Sad ga imam! Puhnuo je u svijeću!«

»Bože, smiluj nam se! Nastavi, Tome, nastavi!«

»Čini mi se da si rekla: 'Gle, bit će da su se vrata...'
«

»Nastavi, Tome!«

»Samo trenutak, pusti me da razmislim... samo trenutak. Oh, da... rekla si kako ti se čini da su se vrata otvorila.«

»Dabogda ne sjedila ovdje ako to nisam i rekla! Sjećaš se, Mary? Nastavi!«

»A onda... a onda... pa, nisam baš sasvim siguran, ali mi se čini kao da si rekla Sidu da... da...«

»No? No? Što sam mu rekla da napravi, Tome? Što sam mu rekla?«

»Rekla si mu... rekla si mu... Oh, rekla si mu da ih zatvori.«

»Ma, za ime svega! Nikad u životu nisam čula ovako nešto! Meni neka više nitko ne priča da u snovima nema ničega. Iz ovih stopa idem to ispričati Sereny Harper. Voljela bih vidjeti kako će joj u ovom pomoći ono njezino mudrovanje o praznovjerju. Nastavi, Tome!«

»Oh, sad mi već sve postaje jasno kao dan. Onda si rekla da nisam zločest, nego samo nestašan i lakomislen te da nisam ništa poslušniji od... od... Mislim da si rekla 'od ždrebeta' ili nešto slično.«

»Tako je i bilo! Za Boga miloga! Nastavi, Tome!«

»A onda si počela plakati.«

»I jesam. Jesam. I to mi nije bilo prvi put, nije. A onda...«

»Onda je i gospođa Harper počela plakati i rekla da je i Joe isto takav i požalila je što ga je izmlatila zato što je dirao vrhnje koje je zapravo ona sama bacila...«

»Tome! To je Duh Sveti bio sišao na tebe! Postao si vidovit – eto, to se desilo! Tako ti Boga, nastavi Tome!«

»Onda je Sid rekao... rekao je...«

»Mislim da ja ništa nisam rekao«, reče Sid.

»Jesi, Side, rekao si », reče Mary.

»Začepite vas dvoje i pustite Toma da nastavi! Što je Sid rekao, Tome?«

»Rekao je... mislim da je rekao kako se nada da je meni dobro tamo kamo sam otišao, ali da sam bio samo malo bolji...«

»Gle, čujete li vi ovo? To su točno njegove riječi!«

»A ti si mu rekla da zašuti.«

»Bome, jesam! Mora da je tu bio neki anđeo. Tu je negdje bio anđeo!«

»Onda je gospođa Harper pričala o tome kako je nju Joe preplašio praskavom žabicom, a ti si govorila o Peteru i Ubibolu...«

»Živa istina, baš kao što ja ovdje stojim!«

»I još ste nadugo i naširoko pričali o tome kako ste zbog nas pretraživali dno rijeke i da će u nedjelju biti zadušnice, a onda ste se ti i gospođa Harper zagrlile i plakale i ona je otišla.«

»Baš tako! Baš tako, dabogda ne sjedila na ovom mjestu ako nije baš tako bilo. Tome, ne bi to točnije mogao ispričati ni da si nas vidio! A što je onda bilo? Nastavi, Tome!«

»Onda, mislim da si se molila za mene – vidio sam te i čuo svaku tvoju riječ. Legla si u krevet, a meni je bilo tako žao zbog tebe da sam uzeo komad platanine kore i na njemu napisao: 'Nismo mrtvi – samo smo otišli u gusare',

stavio sam ga na stol kraj svijeće, a tada... izgledala si tako draga, dok si tu ležala i spavala, da mislim da sam ti prišao, sagnuo se i poljubio te u usta.«

»Zbilja, Tome, zbilja? Zbog ovoga ti sve opraštam!« Pa steže dječaka u tako čvrst zagrljaj da se Tom sam sebi učini kao najgora ništarija.

»Bilo je to jako lijepo od tebe, premda je bilo samo – u snu«, razmišljao je Sid na sav glas.

»Šuti, Side! Čovjek i u snu radi isto što bi radio i na javi. Evo ti velika jabuka milamka koju sam čuvala za tebe, Tome, ako se ikada vratiš...¹⁴ A sad – hajde u školu. Zahvaljujem Bogu dragome i našem nebeskom Ocu što mi te vratio, njemu koji je tako strpljiv i milosrdan prema onima koji vjeruju u njega i drže njegovu riječ, iako samo nebo zna da ja to nisam zaslužila. Ali kad bi on samo zaslužnima davao svoj blagoslov i pružao ruku da ih provede kroz tegobe, malo bi se njih smiješilo na ovome svijetu ili bi ikada našli svoj mir u Gospodu kada nastupi vječna noć. Hajde, Side, Mary i Tome, idite, već ste me dovoljno zadržali.«

Djeca pođoše u školu, a stara gospođa u posjet gospođi Harper da njezinu trezvenom gledanju suprotstavi Tomov čudesni san. Sid je bio toliko pametan da glasno ne izrazi misao koja mu je pri izlasku iz kuće bila na pameti, a glasila je ovako: »Prilično prozirno – tako dugačak san, a bez ijedne greške!«

Kakav li je Tom tek sada postao junak! Nije skakutao i đipao, nego je koračao dostojanstveno se kočopereći, kako i dolikuje gusaru koji je svjestan toga da se sve oči u njega upiru. A zaista je tako i bilo. Nastojao se pretvarati da ne vidi poglede i da ne čuje primjedbe kojima je bio popraćen njegov prolazak, ali se njima zapravo hranio i opijao. Dječaci manji od njega trčkarali su mu za petama, isto toliko ponosni što se mogu pokazati uz njega i što ih on trpi uza se kao da je Tom bubnjar na čelu kakve povorke ili slon koji putujući zvjerinjak predvodi pri ulasku u kakvo mjesto. Njegovi su se pak vršnjaci pričinjali kao da i ne znaju da je bio otišao od kuće, ali su se svejedno izjedali od zavisti. Bili bi sve dali za njegovu tamnu, od sunca preplanulu kožu i blistavu glasovitost, a Tom se ne bi bio rastao ni od jednoga ni od drugoga, čak ni za cijeli cirkus.

U školi su se djeca toliko zanosila njime i Joeom, a njihove ih oči obasipale tako rječitim divljenjem, da su oba naša junaka doskora nepodnošljivo visoko »digla nos«. Željnim su slušateljima pripovijedali o svojim pustolovinama – no, samo bi započeli jer, uz maštu koja je neprestano iznalazila novu građu, nije bilo vjerojatno da bi u svojem pripovijedanju ikada mogli doći do kraja. A kada su konačno izvadili i lule pa se ushodali

bezbrižno odbijajući dimove, njihova je slava dosegla vrhunac.

Tom zaključi da će sada moći izdržati i bez Becky Thatcher. Slava je dostatna. Živjet će za slavu. Sada, kada se istaknuo, možda će ona poželjeti da se »pomire«. Pa, neka pokuša – vidjet će ona da i on može biti isto toliko ravnodušan kao i neki drugi ljudi. Uskoro se Becky pojavila, a Tom se pretvarao da je ne vidi. Udaljio se i prišao skupini dječaka i djevojčica pa počeo s njima razgovarati. Ubrzo opazi da ona veselo skakuće amo-tamo, zažarena lica i nemirnih očiju, pretvarajući se da je zaokupljena samo igrom lovice sa školskim drugaricama i vrišteći od smijeha kad koju od njih uhvati, ali je primijetio i da ih uvijek lovi u njegovoj blizini te da u takvoj prilici baca stidljive poglede prema njemu. To je pak samo godilo opakoj taštini u njemu pa je Becky, umjesto da ga pridobije, postigla tek to da njemu još jače »poraste perje«, štoviše, da još revnije izbjegava pokazati kako zna da je ona negdje u njegovoj blizini. Uskoro je prestala zbijati vragolije i stala se neodlučno vrzmati naokolo, jednom ili dvaput uzdahnuvši te potajice i čeznutljivo bacajući letimične poglede prema Tomu. Tada opazi da Tom sada više razgovara s Amy Lawrence nego s bilo kim drugim. Osjeti oštru bol te se odmah smete i zbuni. Pokuša se udaljiti, ali je umjesto toga vlastite izdajničke noge odvedoše do one skupine. S hinjenom se živahnošću obrati djevojčici koja je stajala gotovo kraj Tomova lakta:

»Hej, Mary Austin! Sram te bilo, zašto nisi bila u nedjeljnoj školi?«

»Bila sam. Nisi me vidjela?«

»Pa, ne. Bila si? Gdje si sjedila?«

»Bila sam u razredu gospođice Peters, tamo gdje uvijek sjedim. Ja sam tebe vidjela.«

»Ma, je li? Zbilja je čudno što te nisam vidjela. Htjela sam ti reći za izlet.«

»O, izvrsno. Tko će ga prirediti?«

»Moja mama će ga prirediti za mene.«

»Oh, baš krasno. Nadam se da će i mene pozvati.«

»Naravno da hoće. Taj izlet priređuje radi mene. Pozvat će sve koje joj ja kažem da pozove, a ja ću joj reći za tebe.«

»Vrlo lijepo od tebe. Kada će to biti?«

»Uskoro. Možda za vrijeme školskog raspusta.«

»O, ala će to biti zabavno. Hoćeš li pozvati sve cure i dečke?«

»Da, sve svoje prijatelje... ili one koji to žele biti«, i ona opet kriomice baci pogled na Toma, no on je i dalje razgovarao s Amy Lawrence pričajući joj o strašnoj oluji na otoku i o tome kako je munja rascijepila veliko platanino stablo »pretvorivši ga u triješće«, dok je on »stajao na svega tri stope od njega«.

»Oh, mogu li i ja doći?« upita Gracie Miller.

»Možeš.«

»A ja?« reče Sally Rogers.

»Možeš.«

»I ja?« pitala je Susy Harper. »I Joe?«

»Možete.«

I tako redom, plješćući rukama od veselja, sve dok svi iz skupine, osim Toma i Amy, nisu izmolili poziv. Onda se Tom hladnokrvno udalji i povede Amy sa sobom, nastavljajući s njome razgovor. Becky zadrhtaše usne i suze joj navriješe na oči, ali ona te znakove slabosti prikri usiljenom veselošću i nastavi brbljati, samo što joj sada više ništa nije značio ni izlet ni ma što drugo. Čim joj se pružila prilika, udalji se i sakri te se, kako to kažu pripadnice njezina spola, »dobro isplaka«. Nakon toga je, zlovoljna i povrijeđena u svojem ponosu, sjedila u školskoj klupi sve do zvona, a onda ustade s osvetoljubivim bljeskom u očima i zabacivši dugačke pletenice, reče sama sebi da zna što će učiniti.

Za vrijeme odmora Tom, samozadovoljno likujući, nastavi očijukati s Amy. Nепrestano se motao uokolo ne bi li našao Becky i mučio je tom svojom predstavom. Konačno je ugleda, ali mu tu sva živahnost najednom splasnu. Becky se bila udobno smjestila na klupici iza školske zgrade i razgledavala neku slikovnicu u društvu Alfreda Templea – bili su se toliko zadubili u knjigu, a glave im, onako nadvijene nad njom, bile tako blizu jedna drugoj te se činilo kako ništa drugo na ovome svijetu i ne vide. Užarena ljubomora poteče Tomovim žilama. Poče mrziti sam sebe što je odbacio priliku za izmirenje koju mu je bila pružila Becky. Nazva sam sebe budalom i svim pogrđnim imenima kojih se mogao sjetiti. Dođe mu da zaplače od bijesa. Amy je, šećući uz njega, i dalje sretno čavrljala jer joj je srce pjevalo, no Tomu se bio svezao jezik. Nije slušao što mu ona govori pa je, kad god bi zastala očekujući njegov odgovor, mogao samo nespretno izmucati da se s njom slaže, što bi isto toliko često izrekao u pravom koliko i u krivom trenutku. Svejednako ga je nešto nēprestano tjeralo iza školske zgrade da vlastite oči muči mrskim prizorom koji se tamo odigravao. Nije mogao tome

odoljeti. I dovodilo ga je do bijesa što vidi, kao što mu se činilo, kako Becky Thatcher uopće i ne primjećuje da on postoji među živima. No, ona ga je bila itekako opazila i shvatila da dobiva bitku pa joj je bilo drago da sada i on malo pati kao što je i ona ranije patila.

Amyno je sretno klepetanje postajalo nesnosno. Tom je spominjao poslove koji ga čekaju, stvari koje mora napraviti, a vrijeme leti. No, uzalud – djevojčica je i dalje cvrkutala. Tom pomisli: »O, vrag je odnio, zar je se nikad neću riješiti?« Konačno se zbilja morao pobrinuti za spomenute poslove – a ona je bezazleno rekla da će biti »tu negdje« kada nastava završi. On na to naglo ode mrzeći je zbog toga što je rekla.

»Bilo tko drugi!« mislio je Tom škrgućući zubima. »Bilo koji dečko iz našeg mjesta, samo ne taj pametnjaković iz Saint Louisa koji misli da se jako otmjeno oblači i da je od posebnog roda. O, u redu stvar, gospodine, izmlatio sam te prvog dana kad si ugledao ovo mjesto, a izmlatit ću te i opet. Samo čekaj dok te dohvatim. Ma, ja ću te...«

I on stade izvoditi nekakve kretnje kao da mlati dječaka kojeg je zamišljao pred sobom – bubetao je šakama zrak, udario nogama i kopao protivniku oči. »'Oćeš još, a? Dosta ti je, je l' da? To će ti biti dobra škola!« I tako se tobožnja tučnjava završi na njegovo zadovoljstvo.

Tom u podne pobježe kući. Niti mu je savjest više mogla podnositi Amynu zahvalnu sreću niti ljubomora podnositi onaj drugi jad. Becky je nastavila razgledanje slikovnice u Alfredovu društvu, no minute su se oduljile, a nigdje nije bilo Toma da zbog toga pati, pa joj se radost zbog pobjede poče mutiti i ona izgubi zanimanje za daljnju igru. Ovome se priključise ozbiljnost i rastresenost, a zatim i potištenost. Dva-tri puta načulila je uho čuvši nečiji korak, ali je to bila lažna nada: Toma nije bilo. Na kraju se potpuno sneveseli i požali što je u svemu tome tako daleko otišla. Kada je jadni Alfred, i ne znajući kako se to događa, vidio da ona na nj više ne obraća pažnju pa uzeo neprestano uzvikivati: »Oh, kako je ova slika krasna! A pogledaj ovu!«, konačno je izgubila strpljenje i rekla: »Ma, ne gnjavi me! Baš me briga za slike!«, briznula u plač, ustala i otišla.

Alfred pristade za njom s namjerom da je pokuša utješiti, no ona mu reče: »Slušaj, odlazi i ostavi me na miru. Mrzim te!«

Dječak zastade pitajući se što joj je skrivio – jer je bila rekla da će tokom cijeloga podnevnog odmora s njim razgledavati slike, a ona ode plačući. I dalje razmišljajući o tome, Alfred uđe u praznu školsku zgradu. Bio je ponižen i ljut. Lako je pogodio istinu – djevojčica ga je bila jednostavno

iskoristila da bi na taj način prkosila Tomu Sawyeru. Kada mu ta misao pade na pamet, zamrzi Toma još više nego ranije. Poželje mu nekako napakostiti, a da sam pritom ne stavi mnogo na kocku. Pogled mu pade na Tomovu čitanku. To je bila povoljna prilika. S velikim zadovoljstvom otvori knjigu na stranici s vježbom predviđenom za to poslijepodne i po njoj proli tintu.

U tom je trenutku iza njegovih leđa kroz prozor provirila Becky, vidjela što je Alfred napravio i otišla dalje ne odavši svoju prisutnost. Zatim je pošla kući s namjerom da pronađe Toma i sve mu ispriča: Tom će joj biti zahvalan i razmirice će se među njima riješiti. Međutim, prije no što je prešla pola puta do kuće, predomisli se. Sjeti se Tomova postupka prema njoj u času kada je govorila o izletu, pa je to ponovno zapeče i ispuni stidom. Odluči dopustiti da ga kazne šibom zbog umrljane čitanke, a ona će ga, povrh svega, još i zauvijek mrziti.

Devetnaesto poglavlje

Tom stiže kući u turobnu raspoloženju, a po prvim tetkinim riječima shvati da na ovdašnjem tržištu neće uspjeti proturiti svoje jade:

»Tome, mogla bih ti živom kožu oderati!«

»Tetice, što sam napravio?«

»I previše, bogami. Odem ja do one Sereny Harper, kao prava stara budala, i sve računam kako ću je uvjeriti u one koještarije o tvojem snu, a kad tamo, gledaj, ona već saznala od Joea da si ti bio ovdje i čuo sve što smo mi one noći govorili. Tome, ja ne znam što će biti od dečka koji je u stanju učiniti tako nešto. Krivo mi je već i kad pomislim kako si me pustio da odem do Sereny Harper i od sebe napravim takvu budalu, a ni riječju me nisi upozorio.«

Cijela priča sada dobi posve drugačiji izgled. Jutrošnja se domišljatost ranije Tomu činila dobrom i vrlo duhovitom šalom. Sada mu je sve to izgledalo otrcano i ružno. Pognu glavu ne znajući što bi rekao u tom trenu. Onda progovori:

»Tetice, volio bih da to nisam napravio – ali nisam mislio.«

»O, dijete moje, ti nikad ni na što ne misliš. Nikad ne misliš ni o čemu osim o vlastitom zadovoljstvu. Mogao si smisliti kako ćeš u noći doći ovamo čak s Jacksonovog otoka da bi se smijao našim jadima, mogao si smisliti kako ćeš mene smotati s onom laži o snu, ali uopće nisi ni pomislio da se sažališ na nas i prištediš nam tugu.«

»Tetice, sad znam da je to bilo ružno, ali nisam htio da tako ispadne. Nisam, časna riječ. Osim toga, nisam one noći došao ovamo zato da bih vam se smijao.«

»Zbog čega si onda dolazio?«

»Zato da ti kažem kako se ne morate za nas brinuti, jer se nismo utopili.«

»Tome, Tome, ja bih bila najsretnije stvorenje na cijelom svijetu kad bih

mogla povjerovati da je tebi ikad pala na pamet neka tako lijepa misao, ali i sam znaš da nije tako – a i ja to znam, Tome.«

»Zbilja, zbilja jesam, tetice – ne maknuo se s mjesta ako nisam.«

»O, Tome, nemoj lagati – nemoj još i to. Zbog toga sve postaje još sto puta gore.«

»Ne lažem, tetice, to je istina. Htio sam da ti ne budeš tužna – samo zbog toga sam i došao.«

»Dala bih cijeli svijet da mogu u to povjerovati – time bi se iskupio za velik dio svojih grijeha, Tome. Onda bi mi gotovo bilo i drago što si pobjegao i tako se zločesto ponio. Ali nekako u to ne vjerujem jer... dijete moje, zašto mi se nisi javio?«

»Eto, vidiš, tetice, kad ste počeli razgovarati o zadušnicama, meni je na pamet pala posve šašava zamisao da bismo se nas trojica mogli vratiti i sakriti u crkvi pa mi je bilo teško da to pokvarim. Tako sam koru od drveta stavio natrag u džep i zadržao jezik za zubima.«

»Kakvu koru?«

»Koru na kojoj sam napisao da smo nas trojica otišli u gusare. Sad mi je žao što se nisi probudila kad sam te poljubio – žao mi je, časna riječ.«

Krute se crte na tetkinu licu opustiše i nenadana joj nježnost sinu u očima.

»Zaista si me poljubio, Tome?«

»Pa, da, jesam.«

»Sigurno, Tome?«

»Pa, da, jesam, poljubio sam te, tetice – najsigurnije što može biti.«

»Zašto si me poljubio, Tome?«

»Jer te jako volim, a ti si ležala i ječala pa mi te bilo žao.«

Ove su riječi imale u sebi prizvuk istine. Kada je progovorila, stara je gospođa teško mogla prikriti drhtaj u glasu:

»Poljubi me opet, Tome! A sad se nosi u školu i ne gnjavi me više.«

Čim je Tom otišao, ona pojuri do ormara i odande izvadi upropašteni kaputić u kojem je Tom bio otišao u gusare. Onda zastade držeći ga u ruci i reče sama sebi:

»Ne, ne usuđujem se. Jadni dečko, izgleda mi da je to sve slagao – ali je

to blagoslovljena, blagoslovljena laž koja me toliko utješila. Nadam se da će mu Gospodin – znam da će mu Gospodin oprostiti jer ga je samo dobro srce navelo da to kaže. Ali ja ne želim otkriti da je to laž. Neću ni gledati.«

Odložila je kaputić i za trenutak zamišljeno zastala. Dvaput je ispružila ruku za tim komadom odjeće i dvaput se zaustavila. Osmjelila se još jednom i ovaj put samu sebe ohrabrila pomišlju: »To je bila laž u dobroj namjeri – u dobroj namjeri – neću dopustiti da me to rastuži.« Pretraži džep na kaputiću pa je trenutak kasnije kroz more suza čitala ono što je pisalo na komadiću kore i govorila: »Sad bih tom dečku mogla sve oprostiti, pa da je počinio i milijun grijeha!«

Dvadeseto poglavlje

U držanju je tetke Polly, kada je poljubila Toma, bilo nešto posebno što je raspršilo njegovu potištenost i vratilo mu raniju vedrinu i radost. Krenuo je u školu i na svoju veliku sreću na početku Livadnog puta nabasao na Becky Thatcher. Uvijek se ponašao u skladu sa svojim raspoloženjem pa joj bez i najmanjeg kolebanja pritrča i reče:

»Becky, danas sam se ponašao jako ružno i žao mi je zbog toga. Neću to nikad, nikad više učiniti, sve dok sam živ – molim te, daj da se pomirimo?«

Djevojčica je stala i prezirno ga pogledala pravo u lice:

»Bila bih vam zahvalna kad bi me pošteđjeli svojeg društva, gospodine Thomase Sawyeru. Nikad više neću s vama ni riječ progovoriti.«

Ona visoko diže glavu i pođe dalje. Tom se tako zabezeknu da u sebi nije našao čak ni dovoljno prisutnosti duha da joj odbrusi: »Pa što onda, gospođice Pametnjakovičko?«, prije no što je već bilo prekasno da išta kaže. I tako nije rekao ništa. No, ipak se svojski razbjjesnio. Zlovoljno se dovuču u školsko dvorište žaleći što ona nije muško i zamišljajući kako bi je tada izmlatio. Uskoro naleti na nju i u prolazu joj dobaci neku zajedljivu primjedbu. Ona mu ne ostade dužna pa uzajamna ljutnja sada otvoreno izbi. Becky se, u žestokom uzbuđenju u kakvu je bila, činilo kako nikada neće dočekati da »zazvoni za nastavu«, toliko je jedva čekala da vidi kako će Tom izvući batine zbog umrljane čitanke. Ako se ranije i kolebala u tome hoće li ili neće raskrinkati Alfreda Templea, Tomova je oštra uvreda potpuno odgnala svaku neodlučnost.

Jadna djevojčica nije znala koliko se brzo i njoj samoj približava nevolja. Gospodin Dobbins, njihov učitelj, bio je zašao već i u srednju dob, a da nije ostvario cilj kojem je stremio. Želja je njegova života bila da postane liječnikom, ali je siromaštvo bilo odlučilo da će ga učiniti tek običnim seoskim učiteljem.. Svaki je dan on iz ladice na katedri izvlačio neku tajanstvenu knjigu i povremeno se, kada nitko od učenika ne bi odgovarao, zadubljivao u nju. Držao je tu knjigu uvijek pod ključem. Nije bilo u školi nijednog derišta koje nije umiralo od želje da zaviri u nju, samo nikada nitko

za to nije imao prilike. Svaki dječak i svaka djevojčica imali su svoju teoriju o naravi te knjige, ali se ni dvije od tih teorija nisu poklapale, a nije bilo ni načina da se u vezi s tim slučajem dođe do pravih činjenica. Prolazeći pored katedre koja je stajala blizu vrata, Becky opazi ključ u bravi! Bio je to neprocjenjiv trenutak. Obazre se uokolo, ustanovi da je sama i u sljedećem joj se trenu knjiga nađe u rukama. Ono što je stajalo na koricama knjige – »Anatomija« iz pera nekakva profesora – nije joj ništa značilo pa stoga uze prevrtati listove. Odmah naleti na lijepo obojen bakrorez s lijeve strane naslovnog lista – čovječji lik, i to potpuno gol. U tom trenu na stranicu pade nečija sjena i kroz vrata uđe Tom Sawyer, a pogled mu se spusti na sliku. Becky htjede navrat-nanos sklopiti knjigu, no nekom zlom srećom do polovice podera baš onaj prilog u boji, i to točno po sredini. Ona gurnu knjigu u ladicu na katedri, okrenu ključ pa od sramote i jada briznu u plač.

»Tome Sawyeru, takav podlac kao ti nitko ne može biti. Uhodiš ljude i zaviruješ u ono što oni gledaju.«

»Otkud sam ja mogao znati da ti nešto gledaš?«

»Sram te može biti, Tome Sawyeru, ionako ćeš me tužiti. Oh, što ću sad, što ću sad! Dobit ću batina, a još me nikad nisu tukli u školi.«

Onda je lupnula nožicom i rekla:

»Pa onda budi podlac ako baš hoćeš! Ja znam još nešto što će se nekome dogoditi. Samo čekaj i vidjet ćeš. Gadiš mi se, gadiš i gadiš!« – pa u novoj provali plača izjuri iz školske zgrade.

Tom ostade nepomično stajati, prilično zbunjen ovim bijesnim napadom. Uskoro reče sam sebi:

»Kakve su blesače te cure. Nikad je nisu tukli u školi. Koješta, kao da su batine nešto! To se od cure može i očekivati – sve su one tako tankih živaca i zečjeg srca. Ja, naravno, tu malu ludaču neću tužiti starom Dobbinsu jer ima drugih načina da se s njom obračunam, i to načina koji nisu tako podli, ali što s tim? Stari Dobbins će pitati tko mu je poderao knjigu. Nitko se neće javiti. Onda će on postupiti onako kao što uvijek radi – prvo će pitati jednog, pa drugog, a kad dođe do prave djevojčice, sve će mu biti jasno bez ijedne riječi. Curama se na licu uvijek sve vidi. Nemaju one kičme. I onda će je istući. Bome, Becky Thatcher je upala u takav škripac da će se iz njega teško izvući.« Tom još koji čas promozga o tome, a onda dodade: »Uostalom, baš dobro. Ona bi voljela vidjeti mene u sličnom položaju – neka se sad malo preznoji!«

Tom se pridruži gomili đaka koji su vani zbijali vragolije. Za nekoliko

trenutaka stiže i učitelj i »zazvoni za nastavu«. Toma učenje baš nekako i nije zanimalo. Svaki put kada bi kradomice bacio pogled na žensku stranu učionice, uznemirilo bi ga Beckyno lice. S obzirom na sve, nije ju želio žaliti, ali mu ta želja nije mnogo pomagala. O nekakvu pak osjećaju zloradog likovanja nije bilo ni spomena. Malo zatim učitelj otkri njegovu umrljanu čitanku pa je nakon toga Tomu neko vrijeme glava bila puna vlastitih briga. Becky se bila trgnula iz svojega očajničkog mrtvila te je sada sa živim zanimanjem pratila što se zbiva. Nije očekivala da će se Tom, time što će poreći da je sam prolio tintu po čitanci, moći izvući iz nevolje i bila je u pravu. Poricanje kao da je samo još i pogoršalo Tomov položaj. Becky je ranije bila pretpostavila da će je to obradovati i sada je pokušavala samu sebe uvjeriti da se doista i raduje, ali je otkrila da u to baš i nije sigurna. Kada su stvari počele ići sa zla na gore, osjetila je u sebi poticaj da ustane i oda Alfreda Templea, ali se suzdržala i prisilila samu sebe da ostane mirna – jer će, govorila je sama sebi, »on sigurno reći da sam ja poderala onu sliku. Neću reći ni riječi, pa da mu je i život u pitanju.«

Tom je podnio batine i vratio se na svoje mjesto, nimalo ojađen, jer je mislio da je možda u nekom natezanju, i ne znajući, sam prolio tintu po čitanci – a poricao je reda radi, kao i zato što je to bio običaj, a onda je načelno ustrajao u tom poricanju.

Prođe cijeli sat: učitelj je sjedio na svojem prijestolju i mirno kunjao, a zrak je bio snen od učeničkog mrmljanja. Zatim se gospodin Dobbins ispravi, zijevnu pa otključa katedru i posegnu za knjigom, ali neodlučno zastade, kao da ne zna bi li je izvadio iz ladice ili ne. Većina učenika načas nehajno podiže pogled prema njemu, no dvoje je među njima napetim pogledom pratilo svaki učiteljev pokret. Gospodin Dobbins neko je vrijeme rastreseno pipkao knjigu prstima, zatim je izvadi i zavalio se u naslonjač s namjerom da počne čitati. Tom letimično pogleda Becky. Jednom je bio vidio progonjenog i bespomoćnog zeca, puška mu bila uperena u glavu, a izgledao je baš kao i ona sada. Smjesta je zaboravio da su u zavadi. Brzo – nešto se mora učiniti! I to munjevitom brzinom! No, pred neminovnošću je bliske pogibelji nestalo sve njegove dosjetljivosti. O, da – nešto mu je ipak palo na pamet! Potrčat će, zgrabiti knjigu, jurnuti kroz vrata i pobjeći. No, na kratak se čas pokoleba u svojoj odlučnosti i prilika propade – učitelj je već bio otvorio knjigu. Da se Tomu mogla još jednom pružiti propuštena prilika! Prekasno, za Becky sad više nema spasa, pomisli on. Idućeg se trenutka učitelj zagleda u učenike. Sve se oči spustiše pred tim pogledom. Bilo je u njemu nečega od čega čak i nedužni protrnuše od straha. Tišina potraja koliko bi nekome trebalo da izbroji do deset, a u učitelju se za to vrijeme skupljao bijes. Onda progovori:

»Tko je poderao ovu knjigu?«

Ni glaska. Moglo se čuti i muhu da proleti. Duboka je tišina i dalje trajala, a učitelj na jednom licu za drugim tražio znakove krivnje.

»Benjamine Rogerse, jesi li ti poderao ovu knjigu?«

Odrečan odgovor. Ponovno stanka.

»Josephe Harperu, a ti?«

Još jedan odrečan odgovor. Tomova je nelagoda sve više rasla zbog mučne sporosti ovoga postupka. Učitelj pogledom prijeđe po klupama u kojima su sjedjeli dječaci, časak porazmisli, aonda se okrenu prema djevojčicama:

»Amy Lawrence?«

Odmahivanje glavom.

»Gracie Miller?«

Isti znak.

»Susan Harper, jesi li ti to učinila?«

Još jedan niječan odgovor. Sljedeća je na redu bila Becky Thatcher. Tom je od uzbuđenja drhtao od glave do pete, osjećajući svu beznadnost njezina položaja.

»Rebecca Thatcher« – Tom baci letimičan pogled na njezino lice: bilo je bijelo od straha – »jesi li ti... Ne, pogledaj me u oči« – ona zalomi rukama prizivajući pomoć – »jesi li ti poderala ovu knjigu?«

Poput munje, jedna misao sijevnu u Tomovoj glavi. On skoči na noge i povika: »Ja sam je poderao!«

Učenici zapanjeno iskolačiše oči na ovu nevjerojatnu ludost. Tom načas zastade da sabere zbrkane misli, a kada je istupio da primi kaznu, iznenađenje, zahvalnost i divljenje kojima ga obasjaše oči jadne Becky, učiniše mu se kao dovoljna nagrada i za stotinu batinanja. Nadahnut divotom vlastitoga čina, bez ijednoga je jauka podnio najnemilosrdnije šibe što ih je gospodin Dobbins ikada nekome udijelio. Isto je tako ravnodušno dočekao dodatnu okrutnu naredbu da nakon nastave za kaznu još dva sata mora ostati u školi – jer je znao tko će ga vani čekati sve do kraja njegova zatočeništva i ta dva dosadna sata neće smatrati izgubljenim vremenom.

Te je večeri Tom otišao u postelju smišljajući kako da se osveti Alfredu Templeu jer mu je Becky, uz mnogo srama i kajanja, bila sve ispričala, ne

zaboravivši ni vlastitu podmuklost. No, čak je i čežnja za osvetom ubrzo uzmaknula pred ugodnijim mislima te on konačno usnu, dok su mu Beckyne posljednje riječi sanjivo odzvanjale u uhu:

»Tome, kako si samo mogao biti tako plemenit?«

Dvadeset i prvo poglavlje

Približavao se školski raspust. Učitelj, i inače uvijek strog, postao je stroži i zahtjevniji no ikada jer je htio da se na dan »ispita« njegova škola iskaže. Štap i ravnalo sada su malokad bili besposleni – barem među mlađim učenicima. Samo su najstariji dječaci i mlade gospođice od osamnaest ili dvadeset godina izmicali batinama. K tomu je gospodin Dobbins i veoma krepko udarao jer je, premda mu je glava ispod vlasulje bila posve ćelava i sjajna, bio tek zašao u srednju dob pa u njegovim mišicama nije bilo ni najmanjega znaka slabosti. Što se veliki dan više primicao, sve je više izbijala na površinu sva silnička narav koja je bila u njemu skrivena: kao da je osvetoljubivo uživao u kažnjavanju i najsitnijih nedostataka. Ovo je pak urodilo time da su mlađi dječaci dane provodili u strahu i patnji, a noći u snovanju osvete. Nisu propuštali nijednu priliku da učitelju prirede kakvu psinu. Odmazda koja bi uslijedila nakon svakoga njihova osvetničkog uspjeha, bila je tako sveobuhvatna i veličanstvena da su se dječaci s bojnog polja uvijek povlačili uz teške gubitke. Napokon skovaše urotu i smisliše osnovu koja je obećavala sjajnu pobjedu. U urotu uvukoše i pismoslikareva sina, iznesoše mu što su zamislili i zamoliše ga za pomoć. On oduševljeno prihvati poziv, i to iz vlastitih razloga jer je učitelj stanovao u kući njegova oca te je dječaku pružao i suviše povoda da ga mrzi. Učiteljeva se žena kroz nekoliko dana spremala u goste na selo pa ne bi trebalo biti nikakve prepreke da se naum izvede. Sam se učitelj pak za velike prilike uvijek pripravljaio tako da bi se dobro napio pa je pismoslikarev sin, kako sam reče, »stvar kanio udesiti« kada učitelj uvečer prije ispita popije svoju mjeru i zadrijema u naslonjaču. Onda će ga u pravi čas probuditi i brzo otpremiti u školu.

Prođe vrijeme pa dođe rok i za tu zanimljivu prigodu. U osam sati uvečer školska je zgrada bila sjajno osvjetljena i ukrašena vijencima i viticama od lišća i cvijeća. Učitelj se bio dostojanstveno zavalio u veliki naslonjač postavljen na povišenu mjestu ispred školske ploče. Doimao se kao da je već poprilično dobre volje. Tri reda klupa sa svake strane i šest redova ispred njega bili su zauzeli mjesni dostojanstvenici i učenički roditelji. Lijevo od njega, iza klupa u kojima su sjedili građani, bila je podignuta privremena

pozornica, a na njoj su pak bili smješteni đaci koji će sudjelovati u večerašnjoj priredbi: redovi dječaćića, umivenih i odjevenih tako da im bude nepodnošljivo nelagodno, redovi nezgrapnih starijih dječaka, snježni nanosi što su ih tvorile djevojčice i mlade dame odjevene u batist i muslin, vidljivo svjesne svojih golih nadlaktica, starinskog nakita svojih baka te ružičastih i plavih vrpci i cvijeća u svojoj kosi. Ostatak su školske zgrade ispunjavali učenici koji u priredbi nisu imali nikakvu ulogu.

Priredba poče. Na noge se diže sićušan dječaćić i stade plaho deklamirati: »Teško netko moje dobi na pozornici zborio bi...« i tako dalje – poprativši tu deklamaciju mučno pravilnim i grčevitim kretnjama kakve bi i stroj mogao izvesti, pod pretpostavkom da je taj stroj mrvičak neispravan. No, sretno stiže do kraja, unatoč silnome strahu, pa je na kraju, kada se izvještačeno naklonio i povukao s pozornice, dobio i poprilično snažan pljesak.

Mala sramežljiva djevojčica izmuca: »Janješce Mary imala...«, i tako dalje, klecnula savivši jedno koljeno i izazvavši opće sažaljenje, pobrala zaslužen pljesak pa sjela, sva rumena u licu i sretna.

S uobraženom samouvjerenošću istupi Tom Sawyer i zalebdi kroz neugasivo i neuništivo slovo: »Slobodu mi dajte il' dajte mi smrt«, ¹⁵ krasno se raspalivši i razmahavši rukama, no onda točno na polovici zastade. Uhvatio ga užasan strah od javnog nastupa, noge mu se odsjekle i doslovce mu ponestalo daha. Istina, gledalište je ovo dočekalo s razumijevanjem, ali i sa šutnjom, što je bilo čak i gore od razumijevanja. Učitelj se namršti i to Toma do kraja slomi. Još se neko vrijeme naprezao, a zatim se potpuno poražen povuče. Odjeknu slabašan pokušaj pljeska, no brzo i zamrije.

Usljedi »Dječak na brodu sred plama«, potom »Sruči se Asirac« i drugi deklamatorski biseri. ¹⁶ Onda dođoše vježbe čitanja i borba s pravopisom. Nekolicina latinaca pokaza izvrsno znanje. Sada je na redu bila glavna točka cijele večeri – vlastiti »sastavci« mladih gospođica. Jedna za drugom izlazile su na rub pozornice, svaka bi malo kašljucnula, podigla svoj rukopis (vezan dražesnom vrpcom) pa počela čitati obraćajući pri tome istančanu pažnju na »izražaj« i rečenične znakove. Iste su ove predmete u sličnim prilikama prije njih kićeno razjašnjavale njihove majke, njihove bake te bez sumnje i sve ranije pripadnice njihove loze, čak tamo do križarskih ratova. Jedan je od naslova glasio »Priateljstvo«, a onda redom »Uspomene na davne dane«, »Vjera tokom povijesti«, »Zemlja snova«, »Kultura i njezine prednosti«, »Usporedba i suprotnost među različitim oblicima političke vladavine«, »Nujnost«, »Ljubav prema roditeljima«, »Srce i njegove čežnje«, i tako dalje, i tako dalje.

Glavno je obilježje tih sastavaka bila sjeta koja se općenito njegovala i tetošila, a drugo – rastrošna i obilna bujica »biranih riječi«. Sljedeće je obilježje bila težnja k tome da se u njima na sve moguće načine natežu posebno cijenjene riječi i izrazi sve dok se ne bi potpuno otrcali, a kao posebna osobina, naglašeno ih je obilježavala i nagrđivala uvriježena i nepodnošljiva pouka, mašući kusim repićem na kraju svakoga od tih sastavaka. Kakav god bio predmet nekoga sastavka, zahvaljujući izuzetnom umnom naporu, izobličavao se na ovaj ili onaj način eda bi ga čudoredno i vjersko shvaćanje moglo upotrijebiti za duševnu izgradnju. Ni očita neiskrenost tih pouka nije dostajala da dovede do izbacivanja toga običaja iz škola, a ni dan-danas nije za to dostatna, kao što možda neće biti dostatna ni dok je svijeta i vijeka. Nema nijedne škole u cijeloj našoj zemlji u kojoj mlade gospođice ne osjećaju obvezu da svoj sastavak završe takvom poukom, a otkrit ćete da je pouka najlakomislenije i najmanje pobožne djevojčice u školi uvijek najduža i najnesmiljenije pobožna. No, dosta o tome. Jednostavne istine uvijek su neugodne.

Vratimo se »ispitu«. Prvi je pročitan sastavak pod naslovom »Zar je ovo život?« Možda čitalac uspije podnijeti jedan odlomak.

»Na običnim životnim stazama, s kakvim prekrasnim čuvstvima mlada duša žudno iščekuje naslućeni prizor neke svetkovine! Mašta marno riše ružičasto obojene slike radosti. U takvim mislima strastvena poklonica otmjene odjeće usred svečane vreve sebe vidi kao 'slavljenju među slavljenicima'. Ljupki njezin lik, uokviren poput snijega bijelim haljama, vrti se kroz labirinte radosna plesa. Njezino je oko najvedrije, njezin korak najlakši u tome živahnom skupu.

U tako slatkim maštarijama vrijeme brzo promiče i stiže dobrodošli trenutak za njezin ulazak u rajski svijet o kojem je sanjala tako blistave sne. Kako se vilinskom svaka stvar ukazuje njezinu opčinjenu pogledu! Svaki je novi prizor čarobniji od prethodnoga. No, domalo otkriva da se ispod te pristale vanjštine krije samo taština. Laskanje koje joj je jednoć očaravalo dušu, sada joj hrapavo struže po uhu. Plesna je dvorana izgubila sav čar. Narušena zdravlja i ogorčena srca, odvraća se s uvjerenjem da ovozemaljska zadovoljstva ne mogu utažiti duševne čežnje!«

I tako dalje, i tako dalje. Za vrijeme čitanja od vremena se do vremena čuo zadovoljan žamor popraćen prošaptanim usklikima: »Baš slatko!«, »Tako rječito!«, »Prava istina!« i tako dalje, a pošto se djelo zaključi naročito tugaljivom poukom, prolomi se oduševljen pljesak.

Ustade zatim vitka, nujna djevojka čije je lice odavalo »zanimljivu

bljedoću«, izazvanu pilulama i lošom probavom, pa pročita svoju »pjesmu«. Dvije će nam kitice posve dostajati:

Misurijska se djeva prašta s Alabamom

O, Alabamo, praštam se s tobom,

Voljena zemljo nada sve stvari!

Srce mi sada puni se tugom,

Na tebe spomen čelo mi žari!

Kroz luga tvojih tumarah ja cvat,

S knjigom se šetah Tallapoosea tik,

Slušah Tallassejevih vala rat,

Željno kraj Coose čekah zore cik.

Stid mene nije što srce zdvaja,

Zbog suznog oka sebe ne ružim,

Ne odiljam se od tuđeg kraja

Niti za tuđim ljudima tužim.

Doma radosna tu bješe mi cvijet,

Dôle i gòre sad dalji će skrit:

Nek' ugasnu oči, srce i tète

Da Alabamu mogu ostavit.

Među prisutnima je tek malo njih znalo što znači riječ tète, ali je pjesma unatoč tomu doživjela silan uspjeh.

Sljedeća se pojavila tamnoputa, crnooka i crnokosa mlada gospođica koja na trenutak zastade radi dojma, načini tragičan izraz lica i poče čitati odmjerenim i svečanim glasom:

Priviđenje

Mrkla i olujna bijaše noć. Oko prijestolja na nebeskim visinama nijedna zvijezda nije treperila, no duboki glas snažne grmljavine neprestance odjekivaše u uhu, dok su strašne munje u ljutitu raspoloženju pomamno hitale kroz oblačne nebeske odaje, kao da preziru moć kojom je slavni Franklin skršio njihovu strahovladu! Čak i žestoki vjetrovi kao jedan bijahu izašli iz svojih tajanstvenih kuća te bješnjahu na sve strane, kao da prizoru žele

pripomoći ne bi li postao još divljijim.

U takvu času, tako tamnu i tako turobnu, za ljudskom je sućuti čeznula moja duša, no namjesto toga:

»Drúga mila što vodi me, tješi i savjet mi dade,

Radost u tuzi, u radosti ushit« uza me stade.

Kretaše se kao jedno od onih sjajnih bića što ih romantična i mlada srca dočaravaju na sunčanim stazama bajnoga Edena, poput kakve kraljice ljepote koja se ničime ne kiti do vlastitom nadzemaljskom divotom. Tako joj lak bijaše korak da za njim ne ostajaše čak ni šum, a da nije bilo čarobna drhtaja što ga pobuđivaše njezin dobrostivi doticaj, ona bi, kao i sve ostale nenametljive ljepotice, odlebdjela neopažena i netražena. Čudna joj neka žalostivost oblijevaše lice, kao ledene suze po ogrtaču prosinačkom, dok mi ukazivaše na prirodne sile što se vani sukobljavahu i poticaše me na promišljanje o dvama bićima što mi se prikazivahu.

Ova je noćna mora obuhvaćala rukopis od nekih deset stranica i završavala poukom toliko zatornom po svaku nadu svih onih koji nisu prezbiterijanci da je osvojila prvu nagradu, a sastavak se smatrao uistinu najljepšim uspjehom cijele večeri. Gradonačelnik je ovoga mjesta, uručujući nagradu njegovoj sastavljačici, održao topao govor u kojem je rekao da je to bilo daleko »najrječitije« djelo što ga je on ikada čuo te da bi se njime mogao iskreno ponositi i sam Daniel Webster.¹⁷

Može se usput primijetiti i to kako se broj sastavaka u kojima su se riječi »dika i hvala« prekomjerno njegovale i u kojima se ljudsko iskustvo spominjalo kao »stranica života«, mogao mjeriti s uobičajenim prosjekom.

Tada učitelj, već toliko dobre volje da je to gotovo graničilo s razgaljenošću, maknu naslonjač u stranu, okrenu se leđima prema prisutnima i uze na školskoj ploči crtati zemljovid Amerike prema kojoj će se ispitivati zemljopis. No, traljav mu je posao obavila nesigurna ruka pa se školskom zgradom stade razlijegati prigušen hihot. Učo shvati u čemu je stvar i lati se popravljanja. Obrisa spužvom pojedine crte i ponovno ih povuče, ali ih samo još jače iskrivi, a hihot postade glasniji. Sada se on potpuno unese u posao, kao da nipošto ne namjerava dopustiti da ga opći podsmijeh u tome omete. Osjećao je da se sve oči upiru u njega. Umišljao je sebi da mu posao ide za rukom, ali se hihot svejedno nastavi, pa se čak i očito pojača. A bilo je za to i razloga. Gore je bilo potkrovlje, a nad učiteljevom glavom probijeno okno i kroz taj se otvor spuštala mačka, viseći na uzici pričvršćenoj oko kukova, dok joj je oko glave i njuške bila svezana krpa da ne mijauče. Silazeći polako sve

niže i niže, sad se izvijala nagore i zabadala kandže u špagu, a sad se strmoglavljivala i kandžama grebla nedodirljivi zrak. Hihot se sve glasnije i glasnije uzdizao. Mačka je već bila stigla na manje od šest palaca od učiteljeve glave – on se sav bio zadubio u rad, spustila se još malo dolje, još dolje, pa još malo niže, očajnički mu zabila kandže u vlasulju, čvrsto se uhvatila za nju i u tren oka, zajedno s plijenom koji nikako nije ispuštala, bila odvučena natrag na tavan! Kako li se samo krasno odbijalo svjetlo od učiteljeve ćelave tikve koju je pismoslikarev sin bio pozlatio!

Skup se raspade. Dječaci su se bili osvetili. Nastupio je raspust.

Napomena: Tobožnji »sastavci« navedeni u ovom poglavlju bez izmjena su preuzeti iz knjige Zapisci i pjesme jedne gospođe sa Zapada, ali oni točno i u stopu slijede obrazac kojim se služe naše učenice pa su stoga mnogo prikladniji no što bi to moglo biti puko oponašanje.

Dvadeset i drugo poglavlje

Tom je pristupio novoosnovanom savezu pod nazivom »Mladi trezvenjaci« jer ga je privukla gizdavost njihove »odore«. ¹⁸ Obećao je da će se, sve dok bude član tog udruženja, uzdržavati i od pušenja, žvakanja duhana i psovki. Tako je otkrio nešto novo – naime, obećanje da nešto nećeš raditi najsigurniji je način na svijetu da čovjek upravo to poželi i učiniti. Toma uskoro stade razapinjati želja da pije i psuje. Želja je rasla i postala tako jaka da ga više ništa, osim nade kako će imati prilike da se pokaže s crvenom vrpcom oko pasa, nije zadržavalo od istupanja iz društva. Približavao se Četvrti srpnja, ali se on ubrzo okanio tog blagdana – i to prije no što je u trezvenjačkim okovima proveo četrdeset i osam sati – te sve nade usmjerio na staroga Frazera, mirovnog suca koji je očevitno bio na smrtnoj postelji, a očekivao ga je, budući da je bio u tako visokoj službi, velik javni sprovod. Tri je dana bio duboko zabrinut za sučevo stanje i gutao svaku vijest o tome. Katkada bi mu se nade vinule tako visoko da bi se osmjelio izvaditi »odoru« i vježbati pred ogledalom. No, sučevo ga je zdravlje svojim kolebanjem upravo obeshrabrivalo. Konačno se proču da je sucu bolje – a zatim i da se oporavlja od bolesti. Toma to ogorči, a usto se i osjeti kao da mu je učinjena nepravda. Smjesta potpisa istupnicu – a sucu se još iste noći stanje ponovno pogorša i on umrije. Tom odluči da više nikada neće vjerovati takvu čovjeku.

Pogreb je bio izvanredan. Mladi su se trezvenjaci tom prilikom sračunato razmetali eda bi njihov bivši član puknuo od zavisti. Međutim, Tom je ponovno bio slobodan dječak, a i to je nešto značilo. Sada je smio piti i psovati – ali je, na vlastito iznenađenje, otkrio da to više ne želi. Jednostavna činjenica da nešto smije odagnala je želju i uništila svu čar zabranjenoga.

Uskoro se Tom začudi i otkriću da praznike koje je toliko priželjkivao, sve više osjeća kao dosadan teret.

Pokušao je voditi dnevnik, ali se u tri dana ništa nije dogodilo pa se toga ostavio.

Čak je i Četvrti srpnja donekle propao jer je uporno padala kiša pa zato nije bilo ni povorke, a u najvećem čovjeku na svijetu (prema Tomovu

mišljenju), naime, u gospodinu Bentonu, pravom senatoru Sjedinjenih Država, razočarao se preko svake mjere – ne samo što nije bio visok dvadeset i pet stopa, nego čak ni približno toliko.

Prva u crnce prurušena pjevačko-plesna družina pojavi se u mjestu i izazva opće zanimanje. Tom i Joe Harper tada i sami sastaviše takvu družinu pa se na dva dana time zadovoljiše.¹⁹

Stiže i cirkus. Tri su se dana nakon toga dječaci igrali cirkusa u šatorima napravljenim od krpenih prostirki – ulaznina za dječake tri igle, dvije za djevojčice – a onda se ostaviše i cirkusiranja.

Stigoše i neki frenolog i hipnotizer – pa opet otiđoše, a u selu nakon njih postade još dosadnije i tužnije nego prije.

Bilo je i nekoliko zajedničkih zabava za dječake i djevojčice, ali ih je bilo tako malo i bile su tako ugodne da su se bolni razmaci između njih kasnije činili još bolnijima.

Becky Thatcher bila je otišla kući u Constantinople da školske praznike provede s roditeljima – tako da u životu nije bilo nijedne svijetle strane.

Strašna tajna o umorstvu stalno je mučila Toma, kao prava pravcata rak-rana, ustrajna i mučna.

Onda stigoše i ospice.

Duga je dva tjedna ležao kao zatvorenik, izgubljen za svijet i sve što se u njemu zbivalo. Bio je zaista bolestan i ništa ga nije zanimalo. Kada je konačno stao na noge i mlitavo krenu kroz mjesto, tužna je promjena već bila nastupila u svemu i obuzela svako živo stvorenje. U mjestu se u međuvremenu bio održao »vjerski zbor« pa su se svi bili »vratili vjeri«, i to ne samo odrasli, nego i djeca. Hodao je uokolo beznadno se nadajući da će ugledati barem jedno blaženo grešno lice, ali je svugdje nailazio samo na razočaranje. Joea Harpera zateče u proučavanju Novoga zavjeta i žalosno se odvratiti od toga očajničkog prizora. Potraži Bena Rogersa i nađe ga gdje obilazi sirotinju s punom košarom pobožnih knjižica. Pronađe Jima Hollisa koji mu skrenu pažnju na to da na ospice od kojih je upravo ozdravio, valja gledati kao na dragocjen blagoslov u vidu božanske opomene. Svaki dječak na kojeg bi naišao, pridodao bi još nešto njegovoj utučenosti. I kada je konačno, u krajnjem očaju, poletio da nađe utočište na prijateljskim grudima Huckleberryja Finna i ondje naletio na biblijski navod, prepuče mu srce i on se odvuče kući te leže u postelju sa spoznajom kako je jedini u cijelom mjestu izgubljen zauvijek i za sva vremena.

Te se noći spusti strahovita oluja, uz kišu nošenu vjetrom, užasne udarce groma i pravi pljusak jarkih munja. Tom se pokri pokrivačem po glavi, u užasu i neizvjesnosti u pogledu sudbine koja ga čeka jer nimalo nije sumnjao u to da se sva ova huka i buka podigla zbog njega. Vjerovao je da je do krajnjih granica izazivao popustljivost nebeskih sila pa je to urodilo ovakvim plodom. Možda bi mu se činilo suvišnim sjaj i streljivo topovske baterije tratiti na ubijanje kakva kukca, ali mu se nije činilo neprimjerenim podići tako skupu oluju kao što je bila ova, i to još s grmljavinom, da bi se izmakla tratina pod nogama kukčiću kao što je on.

Uskoro se nepogoda stiša i prestade ne postigavši cilja. Prvi je dječakov poriv bio da zahvali nebesima i da se popravi. Drugi je bio da pričeka – jer možda više i ne bude novih oluja.

Sutradan opet pozvaše liječnika. Tom se bio ponovno razbolio. Tri tjedna koja je ovaj put odležao, učiniše mu se kao cijela vječnost. Kada je konačno ustao iz postelje, jedva da se obradovao što je i ovo preživio, sjetivši se da je sam na svijetu, napušten i bez igdje ikoga. Bezvoljno se odvuče niz ulicu i naiđe na Jima Hollisa kako kao sudac predsjedja maloljetničkom sudu gdje se nekoj mački baš sudilo zbog umorstva jedne ptice, i to u prisutnosti njezine žrtve. Joea Harpera i Hucka Finna zateče kako na kraju jedne staze jedu ukradenu dinju. Jadni dečki! I njih su – kao i Toma – opet bile uhvatile stare boljke.

Dvadeset i treće poglavlje

Naposljetku se gradić trže iz svojega pospanog raspoloženja – i to snažno: pred sudom bijaše na red došla rasprava o umorstvu. Za selo suđenje smjesta postade izuzetno zanimljivim predmetom razgovora. Ni Tom se tome nije mogao ukloniti. Na svaki spomen umorstva zadržalo bi mu srce jer je zbog nečiste savjesti i strahovanja bio gotovo uvjeren kako mu se razne napomene podmeću radi »ispipavanja«. Nije shvaćao kako bi se na nj moglo sumnjati da išta zna o umorstvu, ali se ipak usred svega tog naklapanja nije ugodno osjećao. Cijelo su ga vrijeme zbog toga podilazili ledeni trnci. Povede Hucka na neko osamljeno mjesto da s njim porazgovara. Bit će mu ipak nekakvo olakšanje da barem nakratko odriješi jezik, da breme svojega jada podijeli s drugim patnikom. Osim toga želio se uvjeriti je li Huck štogod zucnuo.

»Huck, jesi li ikad nekom spomenuo nešto o... o onome?«

»O čemu?«

»Znaš o čemu.«

»Ma, jasna stvar da nisan.«

»Ni riječi?«

»Ni jedne jedine riči, bogami. Zašto pitaš?«

»Pa, bojao sam se.«

»Ej, Tome Sawyeru, pa ne bi mi preživili ni dva dana da niki to dozna. To dobro znadeš.«

Tomu malo odlanu. Nakon stanke reče:

»Huck, je li da te nitko ne bi mogao natjerati da se odaš?«

»Naćerat me da se odan? Pa, samo kad bi tija da me oni đava' od mišanca utopi, moga' bi me neki naćerat' da se odan. Druge nema.«

»Dobro, onda je sve u redu. Izgleda mi da smo sigurni dokle god držimo jezik za zubima. Ipak, hajde da se opet zakunemo. Sigurno je sigurno.«

»Vala, jes' .«

Tako se opet zakleše uza sve svečane strahote kao i ranije.

»Što se okolo pripovijeda, Huck? Svašta sam čuo.«

»Šta se pripovida? Pa, sve samo o Muffu Potteru, o Muffu Potteru, o Muffu Potteru. Stalno se zbog tog preznojavan pa bi se najrađe zavuka' negdi da me niki i ne vidi.«

»Baš isto to i ja stalno slušam. Izgleda mi da njemu nema spasa. Je li tebi ponekad žao zbog njega?«

»Skoro uvijek– skoro uvijek. Nije on ne znaden 'ko, al' ipak nikad nikom nije ništa na ža' učinija. Malo peca da štagod zaradi pa da se može napit' – a najvećma izigrava dangubu. Zaboga, a ki to ne radi – bar većina – popovi i njima slični. Al' on ti je dobrič'na – da' mi je jednom po' ribe, a nije bila dosti ni za dvoj'cu i puno puti mi je pomoga' kad mi je lošo išlo.«

»A meni je krpao zmajeve i vezivao udice na povraz. Da ga bar možemo nekako izvući odande!«

»Ojoj! Tome, ne meremo mi to. A i kake vajde od tog! Opet bi ga uvat'li.«

»Da, baš tako. Ali mi je grozno kad čujem kako ga psuju, kao sami vragovi, a on uopće nije kriv za... ono.«

»I meni je to grozno, Tome. Gospode, čuja san ih kako kažu da niki ne izgleda krvoločnije od njega u cilom kraju i čude se da ga već prije niki nije obisija.«

»Da, stalno tako govore. Čuo sam i da kažu kako bi ga linčovali kad bi izašao iz zatvora.«

»Bome, tako bi i urad'li.«

Dječaci su dugo razgovarali, ali im taj razgovor nije donio naročitu utjehu. Kada se poče hvatati sumrak, stadoše se motati u blizini maloga samotnog zatvora, vjerojatno s nekom neodređenom nadom da će se možda dogoditi nešto čime će se riješiti njihove teškoće. No, ne dogodi se ništa. Kao da ni anđelima ni vilama nije bilo stalo do nesretnog zatvorenika.

Kao i već mnogo puta do tada, dječaci priđoše rešetki na prozoru ćelije i odniješe Potteru nešto duhana i šibice. Potter je bio smješten u prizemlju, a čuvara nije bilo.

Zbog njegove ih je zahvalnosti za ovakve darove i ranije pekla savjest, a ovaj je put taj osjećaj bio jači no ikada. Sami su se sebi činili kao najgore

kukavice i izdajice kada im je Potter rekao:

»Dečki, vas dvojica ste jako dobri prema meni – bolji nego bilo tko drugi u ovom mjestu, a ja to ne zaboravljam. Često govorim sam sebi, kažem: ‘Ranije sam svim dečkima popravljao zmajeve i svašta drugo, pokazivao im gdje se može dobro pecati, pomagao im kako god sam znao, a sad, kad sam u nevolji, svi su zaboravili starog Muffa. Ali ne i Tom, ne i Huck – oni ga nisu zaboravili’, kažem ja, ‘a nisam ni ja zaboravio njih.’ E, pa, dečki, napravio sam nešto grozno – bio sam tada pijan i lud i to jedino tako mogu objasniti – i sad me zbog toga čekaju vješala, a tako je i pravo. Pravo, a i najbolje, izgleda mi – bar se nadam. No, nećemo o tome, ne bih vas htio žalostiti, vas dvojica ste mi kao prijatelji. Ali hoću vam reći ovo: nemojte se nikad napiti – pa nećete nikad do ovog dotjerati. Stanite malo više na zapadnu stranu... tako ... tako valja. Kad se nađeš u ovako gadnoj nevolji, najveća utjeha ti je kad vidiš prijateljsko lice, a k meni nitko ne dolazi osim vas. Dobra prijateljska lica, dobra prijateljska lica. Popnite se jedan drugom na ramena da vam mogu dotaknuti lice. Eto, tako. Dajte da se rukujemo – vaše će ruke proći kroz rešetke, moje su prevelike. Male slabšaše ručice, ali su jako pomogle Muffu Potteru, a i više bi mu pomogle, samo da mogu.«

Tom se sav nesretan vrati kući, a užas mu je te noći ispunjavao san. Sutradan i dan iza toga bazao je oko sudnice, osjećajući gotovo neodoljiv poriv da uđe, ali prisiljavajući sebe da ostane vani. Isto je tako bilo i s Huckom. Njih su se dvojica namjerno izbjegavala. Svaki bi od njih od vremena do vremena nekamo odlunjavao, ali bi ih kobna očaranost uskoro opet dotjerala natrag. Kad god bi se neki besposličar išetao iz sudnice, Tom bi napeo uši, ali bi redovito čuo samo žalosne vijesti. Mreža se oko jadnog Pottera sve nepopustljivije stezala. Krajem drugoga dana u selu se govorilo da je iskaz što ga je dao Crvenokožac Joe čvrst i neoboriv te da nema ni najmanje sumnje u to kakvu će odluku donijeti porota.

Tom je te noći bio dokasna vani, a na spavanje se vratio kroz prozor. Sav je drhtao od uzbuđenja i prošli su sati prije no što je uspio zaspati. Sutradan ujutro cijelo se selo sjati u sudnicu jer se očekivalo da će ovo biti odlučan dan. Među prisutnim općinstvom tiskao se podjednak broj muškaraca i žena. Nakon duga čekanja jedan za drugim uđuše porotnici i zauzeše mjesta. Malo potom uvedoše Pottera, u lancima, blijeda i izmoždena, uplašena i očajna, pa ga posjedoše onamo gdje su sve znatiželjne oči mogle buljiti u njega. Ništa manje nije upadao u oči ni Crvenokožac Joe, beščutan kao i obično. Tu nastupi još jedna stanka, a onda stiže i sudac, a šerif objavi početak rasprave. Uslijedi uobičajeno došaptavanje između branitelja i tužitelja te skupljanje spisa. Ove sitnice i odgađanje do kojega je zbog njih došlo, izazvaše napeto

iščekivanje koje je koliko uzbuđivalo, toliko i opčinjavalo prisutne.

Zatim pozvaše svjedoka koji posvjedoči da je Muffa Pottera zatekao kako se u rani sat pere na potoku, i to baš onog jutra kada je otkriveno umorstvo, na što se Potter smjesta izgubio. Poslije još nekoliko pitanja, tužitelj se obrati branitelju:

»Svjedok je vaš.«

Uhićenik na čas podiže oči, ali ih opet i spusti kada branitelj reče:

»Nemam nikakvih pitanja.«

Drugi svjedok pouzdano ustvrdi da je kraj leša našao nož. Tužitelj reče:

»Svjedok je vaš.«

»Nemam nikakvih pitanja«, odgovori Potterov odvjetnik.

Treći svjedok pod prisegom izjavi da je isti taj nož često vidao u Potterovim rukama.

»Svjedok je vaš.«

Potterov branitelj otkloni ispitivanje. Lica ljudi okupljenih u sudnici počеше odavati nezadovoljstvo. Zar ovaj odvjetnik namjerava bez borbe žrtvovati štíćenikov život?

Više svjedoka dade iskaz o tome da je, kada su Pottera doveli na mjesto umorstva, njegovo ponašanje ukazivalo na krivnju. I njima bude dopušteno da se s mjesta za svjedoke udalje bez unakrsnog ispitivanja.

Vjerodostojni svjedoci iznesoše pak svaku pojedinost u vezi s pogubnim okolnostima zatečenim onoga jutra na groblju, a kojih su se svi prisutni tako dobro sjećali, ali Potterov odvjetnik nijednoga od njih ne podvrgnu unakrsnom ispitivanju. Cijela sudnica mrmljanjem izrazi svoju zbunjenost i izazva sučevu opomenu, a tužitelj reče:

»Na temelju iskaza što su ih pod prisegom dali građani čija je već i sama riječ iznad svake sumnje, utvrdili smo da je ovaj strašni zločin nesporno počinio nesretni optuženik. Optužba je time završila.«

Jauk se omače bijednome Potteru pa on sakri lice u ruke lagano se njišući cijelim tijelom, dok je u sudnici vladala mučna tišina. Ovo ganu mnoge muškarce, a mnoge žene suzama posvjedočiše svoju sućut. Branitelj ustade i reče:

»Slavni sude, u svojim napomenama na početku ove rasprave bili smo nagovijestili namjeru da dokažemo kako je naš štíćenik ovo strašno zlodjelo

počinio u stanju krajnje zaslijepljenosti i neuračunljivosti izazvane pićem. Promijenili smo mišljenje. Nećemo iznijeti takvu obranu.« Zatim se obrati pisaru: »Pozovite Thomasa Sawyera!«

Na svakom se licu u sudnici, ne izuzimajući ni Potterovo, javi zaprepaštenost pomiješana s čuđenjem. Kada se Tom popeo i zauzeo mjesto na klupi za svjedoke, sve se oči sa začuđenim zanimanjem prikovaše uz njega. Dječak je bio u silnom strahu pa se doimao prilično izbezumljeno. Zaprisegnuše ga.

»Thomase Sawyeru, gdje ste se nalazili sedamnaestog juna oko ponoći?«

Tom letimice pogleda u željezno lice Indijanca Joea i jezik ga izdade. Prisutni bez daha napeše uši, ali riječi nikako nisu dolazile. No, nakon nekoliko trenutaka dječak ipak prikupi malo snage i uspje progovoriti dovoljno jakim glasom da ga čuje dio sudnice:

»Na groblju!«

»Malo glasnije, molim vas. Ne bojte se. Bili ste...«

»Na groblju.«

Prezriv osmijeh preletje Crvenokošcu Joeu preko lica.

»Jeste li bili u blizini groba Horsea Williamsa?«

»Jesam, gospodine.«

»Govorite... samo mrvicu glasnije. Koliko ste bili udaljeni od groba?«

»Toliko koliko sad od vas.«

»Bili ste skriveni ili niste?«

»Bio sam skriven.«

»Gdje?«

»Iza brijestova na rubu groba.«

Crvenokožac se Joe jedva primjetno trže.

»Je li tko bio s vama?«

»Jest, gospodine. Otišao sam tamo s ...«

»Čekajte... čekajte čas. Ne morate spominjati ime svojeg pratioca. Njega ćemo pozvati kada dođe vrijeme za to. Jeste li išta nosili sa sobom?«

Tom je oklijevao i izgledao zbunjeno.

»Recite otvoreno, mladiću... nemojte se ustručavati. Istina je uvijek vrijedna poštovanja. Što ste ponijeli sa sobom?«

»Samo c... c... crknutu mačku.«

Zažamori smijeh, ali ga sudac stiša.

»Predočit ćemo kostur te mačke. A sada, mladiću, ispričajte nam sve što se događalo, ispričajte to vlastitim riječima, nemojte ništa preskočiti i ne bojte se.«

Tom poče – isprva neodlučno, ali kada se zagrijao za predmet, riječi mu stadoše sve lakše teći. Duskora se nije čulo drugoga zvuka do njegova glasa i svi su pogledi bili uz njega prikovani. Otvorenih usta i suspregnuta daha prisutni su gutali svaku njegovu riječ, ne primjećujući kako vrijeme protječe i zatavljeni čarobnom stravom njegove priče. Napetost izazvana suzdržanim uzbuđenjem doseže vrhunac u trenutku kada dječak reče:

»... i kad je doktor daskom dohvatio Muffa Pottera i Potter pao, Crvenokožac Joe je skočio s nožem u ruci i...«

Tres! Brz kao munja, mješanac jurnu prema prozoru, probi se između svih koji su mu se našli na putu i više ga nije bilo!

Dvadeset i četvrto poglavlje

I opet Tom postade slavan junak – miljenik starijih, a predmet zavisti mlađih ljudi. Ime mu je čak ovjekovječio i tisak jer su ga seoske novine nahvalile na sva usta. Bilo je i takvih koji su vjerovali da će on možda postati i Predsjednik, samo ako prije toga ne završi na vješalima.

Kao što je i uobičajeno, prevrtljiv i nerazuman svijet privinu Muffa Pottera na svoje grudi i uze ga isto toliko velikodušno tetošiti koliko ga je prije ružio. No, takvo ponašanje samo ide svijetu u prilog pa zato u njemu ne valja vidjeti ništa pogrešno.

Tomovi su dani bili puni slave i likovanja, ali mu je zato noći ispunjavao užas. U svakom mu se snu javljao Crvenokožac Joe, a u oku mu je uvijek vrebala smrt. Teško da je išta dječaka moglo dovesti u iskušenje da, kada padne mrak, izađe iz kuće. Jadni je Huck također živio na mukama i u stravi jer je Tom cijelu priču odvjetniku bio ispričao u noći prije glavne rasprave pa je Huck umirao od straha da bi i njegov udio u toj stvari još mogao izaći na vidjelo, unatoč tome što ga je bijeg Crvenokošca Joea spasio od tegobnoga svjedočenja na sudu. Jadni je momak izvukao od odvjetnika obećanje da će čuvati tajnu, ali što s tim? Otkako je nemirna savjest uspjela Toma natjerati da noću ode do odvjetnikove kuće i ondje strahovitu priču iščupala s usana koje su bile zapečaćene najstrašnjom i najgroznijom prisegom, Huckovo je povjerenje u ljudski rod bilo gotovo potpuno poljuljano.

Danju je Tomu zbog zahvalnosti Muffa Pottera bilo drago što je odlučio progovoriti, ali je noću žalio što mu usta nisu ostala zapečaćena.

Polovicu je vremena Tom provodio u strahu da Crvenokošca Joea nikada neće uhvatiti, a drugu polovicu u strahu da se to ne dogodi. Pouzdano je osjećao da više nikada neće moći slobodno disati, sve dok taj čovjek ne bude mrtav i dok mu on ne vidi leš.

Raspisaše nagrade, pretražiše cijeli kraj, no Crvenokošca Joea ne nađoše. Iz St. Louisa stiže jedno od onih ljudskih čuda koja sve znaju i svima ulijevaju strahopoštovanje, neki detektiv koji je sve ispregledao, tresao glavom, mudro se držao i postigao onako sjajan uspjeh do kakva se obično

vinu pripadnici toga zanata. To će reći da je »našao ključ zagonetke«. No, »ključ zagonetke« ne može se objesiti umjesto ubojice pa je detektiv poslije tog postignuća otišao kući, a Tom se osjećao jednako nesigurnim kao i ranije.

Dani su polako odmicali i nakon svakoga mu je od njih teret strepnje bivao nešto lakši.

Dvadeset i peto poglavlje

U životu svakoga dječaka, ako se taj život pravilno oblikuje, jednom dođe vrijeme kada ga uhvati silna želja da pođe nekamo u potragu za skrivenim blagom. Jednoga dana ta želja iznenada spopade i Toma. On naglo izjuri iz kuće da nađe Joea Harpera, ali bezuspješno. Zatim potraži Bena Rogersa – on je pak bio otišao na pecanje. Malo kasnije slučajno nađe na Krvavorukoga Hucka Finna. Huck mu je baš odgovarao. Tom ga povede na neko osamljeno mjesto i u povjerenju mu otkri u čemu je stvar. Huck se bio voljan upustiti u to. Huck se uvijek bio voljan upustiti u svaki pothvat koji je nudio zabavu, a nije zahtijevao nikakvo novčano ulaganje, jer je na raspolaganju imao na pretek one nezgodne vrste vremena koje nije novac. »Di ćemo kopat'?'« upita Huck.

»O, svagdje pomalo.«

»Pa je l' toga ima svugdi?«

»Ne, nije to baš tako. Blago se skriva na krajnje neobičnim mjestima, Huck, nekad na nekom otoku, nekad u truloj škrinji ispod vrha glavne grane na starom, usahlom drvetu, baš tamo gdje u ponoć pada sjena, ali najčešće ispod poda u kući u kojoj se javljaju duhovi.«

»Ki ga skriva?«

»Pa, razbojnici, naravno – a što misliš tko? Ravnatelj nedjeljne škole?«

»Ne znaden. Da je moje, ja ga ne bi skriva', nego bi ga potrošija i dobro se proveja.«

»I ja. Ali razbojnici tako ne rade. Uvijek ga samo sakriju i ostave.«

»I više nikad po njeg ne dođu?«

»Ne. Misle da će se vratiti po blago, ali uglavnom zaborave znakove koje su za sobom ostavili ili umru. U svakom slučaju ono ti tamo leži dugo vremena i zahrđa, a onda netko nađe neki stari žuti papir na kojem se objašnjava kako ćeš naći pojedine znakove – taj se papir mora odgonetati oko tjedan dana jer se većinom sastoji od samih znakova i hijeroglifa.«

»Od 'ije... od čega?«

»Od hijeroglifa – slike i slične stvari, znaš, koje izgledaju kao da ništa ne znače.«

»Imadeš li ti taki papir, Tome?«

»Nemam.«

»Pa kako ćeš unda pronać' znakove?«

»Ne trebaju mi znakovi. Razbojnici blago uvijek zakopaju u ukletoj kući ili na nekom otoku ili ispod suhog drveta na kojemu strši glavna grana. Dakle, Jacksonov otok smo već malo pregledali, a možemo ga jednom opet pregledati. Iznad Pecarinog rukavca nalazi se stara ukleta kuća, a suhah grana i suhog drveća ima koliko voliš – brdo svega i svačega.«

»I na svakon ton mistu ima blaga?«

»Ma što pričaš! Nema!«

»Kako ćeš onda znat di ćeš tražit'?«

»Tražit ću svugdje!«

»Pa, Tome, cilo lito će nam na to otić'.«

»I što s tim? Zamisli da nađeš mjedeni lonac sa sto dolara u njemu, svi potamnjeni i zveketavi, ili truli sanduk pun dijamanta. Kako ti se to čini?«

Hucku sinuše oči.

»To je ka' nika bajka. Za me i previše. Daj ti meni samo sto dolari pa mi dijamanti i ne tribaju.«

»Dobro, ali tek toliko da znaš – ja neću samo tako odbaciti dijamante. Neki vrijede i dvadeset dolara po komadu. Nema skoro nijednog, tek tu i tamo poneki, da vrijedi tri četvrt dolara ili dolar.«

»Ne ćeraš šegu sa mnon? Zbiljam?«

»Naravno. Svatko će ti to reći. Huck, jesi li ti ikad vidio dijamant?«

»Kol'ko pamtin, baš i ne.«

»Kraljevi ih imaju na gomile.«

»Al' ja ti, Tome, ne poznan nijednog kralja.«

»I meni izgleda da ne poznaješ, ali da odeš u Evropu, vidio bi ih svu silu prilikom obilaska.«

»Je l' to oni nešto obilazu?«

»Obilaze? Ma, što je tebi? Ne!«

»Pa zašto si onda reka' da nešto obilazu?«

»Koješta, mislio sam samo da bi ih ti vidio – ne obilaze ništa, naravno? Zašto bi nešto obilazili? Samo hoću reći da bi ih naprosto vidio – raštrkane na sve strane, znaš, onako općenito. Kao onaj stari grbavi Richard.«

»Richard? Kako mu je prezime?«

»Nema on prezime. Kraljevi imaju samo krsno ime.«

»Samo to?«

»Da, samo to.«

»Ha, ako se njizin tako sviđa, u redu stvar. Ja ti ne bi tija bit kralj i imat samo ime, ko kaki crnjo. Nego recider ti meni – di 'oćeš najprvo kopat?«

»Pa, ne znam. Da krenemo, na primjer, od onog starog osušenog stabla na brežuljku s druge strane Pecarinog rukavca?«

»Važi.«

I tako njih dvojica uzeše trnokop slomljena vrha i lopatu pa se pješice dadoše na put dug tri milje. Na cilj stigoše vrući i zadihani pa se baciše u hlad ispod obližnjeg brijesta da se odmore i popuše po jednu.

»Sviđa mi se ovo«, reče Tom.

»I meni.«

»Čuj, Huck, ako ovdje nađemo blago, što ćeš ti napraviti sa svojim dijelom?«

»Pa, svaki ću dan jist' paštetu i popit' po čašu limunade i ić' u svaki cirkus koji dođe 'vamo. Ne beri brigu, fino ću se provodit'.«

»A ne namjeravaš ništa ostaviti za kasnije?«

»Za kašnje? Zašto?«

»Pa, tako da i poslije imaš od čega živjeti.«

»Eh, kake vajde od toga. Tata bi jedared već doša' u ovo misto i sve bi ščepa' u svoje šape ako se ja ne požurin, a viru ti dajen, on bi to čas posla profučka'. A što ćeš ti sa svojim dilon, Tome?«

»Kupit ću novi bubanj, pravu pravcatu sablju, crvenu kravatu, mladog buldoga i oženiti se.«

»Oženit' se!«

»Tako je.«

»Tome, ti – ti si skrenija pameću.«

»Samo polako pa ćeš vidjeti.«

»Nu, to je najluđa stvar koju bi moga' učinit'. Vidi mog tatu i majku. Svade se i svade! Ma, ranije su se cijelo vrime svadili. Još kako se sićan.«

»To nema veze. Djevojka kojom ću se ja oženiti, neće se sa mnom svađati.«

»Tome, meni izgleda da su ti one sve iste. Sve ti one čouka gnjave. Bolje ti je na vrime promislit' o tom. Bolje ti je, velin ti. Kako ti se zove to ženskinje?«

»Ona nije nikakvo ženskinje, nego djevojka.«

»Sve ti to izade na isto, izgleda mi. Neki kažu ženskinje, neki kažu divojka – i jedno i drugo ti isto vridi. Nu, bez obzira, Tome, rec' ti meni kako se ona zove?«

»Reći ću ti jednom – ne sada.«

»A, nek' ti bude. Samo, ako ćeš se ti oženit', ja ću bit' sam-samcit – više nego ikad prije.«

»Nećeš, doselit ćeš se k meni. Sad prestani o tome, nego daj da počnemo kopati.«

Radili su i znojili se pola sata. Bez uspjeha. Mučili su se još pola sata. I opet bez uspjeha. Huck reče:

»Je l' blago uvijek zakopaju na 'vaku dubinu?«

»Katkad, ne uvijek. Uglavnom, ne. Izgleda mi da nismo pogodili pravo mjesto.«

Odabraše stoga novo mjesto pa otpočeše iznova. Kapanje im je sada išlo malo sporije, ali su još uvijek napredovali. Neko su vrijeme šutke i ustrajno kopali. Konačno se Huck nasloni na lopatu, obrisa rukavom kapljice znoja s čela i reče:

»A di ćemo kopat' kad ovdje završimo?«

»Pa da možda krenemo od onog starog stabla iza udovičine kuće, tamo prijeko na Cardiff Hillu.«

»I ja bi reka' da će to bit dobro drvo. Al' što ako nam udov'ca otme blago, Tome? Drvo raste na njez'nom imanju.«

»Ona da nam ga otme! Samo neka se usudi! Skriveno blago pripada onom tko ga nađe. Bez obzira na to na čijoj je zemlji.«

To zadovolji Hucka pa se posao nastavi. Uskoro Huck reče:

»Đava' ga odnija, mora bit' da smo jope' na krivom mistu. Šta ti misliš?«

»Ovo je zbilja jako čudno, Huck. Ne razumijem. Ponekad se i vještice znaju umiješati u to. Izgleda mi da je vjerojatno i sada u tome nevolja.«

»Koješta, vištice po danu nemaju nikake moći.«

»Pa da, tako je. Toga se nisam sjetio. Ma, znam u čemu je stvar! Mi smo dva prokleta blesana! Moramo vidjeti kamo će sjenka glavne grane pasti u ponoć pa tamo kopati.«

»Dobisa! Badava radimo cilo ovo vrime ka' dvi budale. A, đava' ga lipi odnija, moramo se noćas vratit', a to je strašno dugačak put. 'Oćeš moć' izać' iz kuće?«

»Naravno da hoću. Osim toga, moramo to svakako noćas napraviti, jer ako netko vidi ove jame, shvatit će isti čas o čemu se radi i sam potražiti blago.«

»Pa, unda ću ti ja noćas opet mijaukat' pred kućon.«

»Važi. Pijuk i lopatu ćemo sakriti u grmlju.«

Te se noći, otprilike u dogovoreno vrijeme, dječaci ponovno nađoše na istom mjestu. Sjedoše u sjenu da pričekaju. Mjesto je bilo osamljeno, a po staroj se predaji ovaj sat smatrao strahotnim. Duhovi su šaptali u šuštavu lišću, utvare se skrivale u tamnim zakucima, duboki lavež lovačkog psa negdje je daleko lebdio u zraku, a sova mu odgovarala sablasnim zovom. Sve su se ove strahote obrušile na dječake pa su malo govorili. Uskoro procijeniše da je odbilo dvanaest. Obilježiše mjesto na koje je padala sjenka pa počеше kopati. Nade im stadoše rasti, zanimanje postade jače, a marljivost išla u korak s to dvoje. Jama je bivala sve dubljom i dubljom, no svaki put kada bi im srce poskočilo zbog toga što su čuli da trnokop o nešto udara, samo bi doživjeli još jedno novo razočaranje. Bio bi to samo kamen ili komad tvrda drva. Konačno Tom reče:

»Nema koristi od ovoga, Huck, opet krivo kopamo.«

»Ma, to ne mere bit'. Na dlaku smo označili misto di je pala sinka.«

»Znam, ali ima tu i nešto drugo.«

»Šta to?«

»Pa, samo smo nagadali vrijeme. Lako je moguće da smo došli prekasno ili prerano.«

Huck ispusti lopatu.

»Vala, jes'«, reče on. »Tu smo pogrišili. Triba odustat i ovaj put. Ne možemo nikako znat' točno vrime, a osim toga, sve je ovo previše strašno, tu u ovo doba noći uz vištice i avetinje koje obliću oko nas. Osićan ka' da je cilo vrime nešto iza mene i stra' me se okrenit' jerbo možda oni ispid mene baš na to i čekaju. Ježuri me prolaze otkako san doša' 'vamo.«

»Pa, i sa mnom je skoro isto tako, Huck. Kad zakopaju blago ispod drveta, najčešće tamo stave i mrtvaca da ga čuva.«

»Bogo!«

»Da, baš tako. Stoput sam o tom slušao.«

»Tome, meni ti se puno ne sviđa bavit' ovdje s mrcima. Čouk s njizin sigurno može samo nastradat'.«

»Ni ja im baš ne bih rado smetao. Zamisli da ovaj tu pomoli lubanju i progovori!«

»Tome, nemoj! To je jezivo.«

»Baš tako, Huck. Ni ja se ugodno ne osjećam.«

»Čuj, Tome, 'ajmo mi odavlen pa da probamo negdi drugo.«

»Važi, i meni izgleda da će tako biti bolje.«

»A kamo ćemo poć'?«

Tom časak razmisli, a onda reče:

»Ukleta kuća. Tamo idemo!«

»Đava' ga lipi odnija, Tome, ne volin ti ja te uklete kuće. Ma, to ti je 'iljadu put' gore nego mrci. Mrci možda mogu govorit', al' ti se ne mogu došuljat' iza leđa zamotani u ponjavu i provirit' ti najedared preko ramena i zaškrgutat' zub'ma ka' šta to rade dusi. Ne bi t' ja moga' tako nešto podnit', Tome, niki to ne bi moga'.«

»Da, Huck, ali duhovi lutaju okolo samo noću. Neće nas ometati ako budemo ondje kopali danju.«

»Vala, jes'. Al' jako dobro znadeš da ljudi u take uklete kuće ne iđu ni po danu ni po noći.«

»Pa, većinom zato što nitko ne voli ići tamo gdje je netko ubijen, ali oko te kuće nikad nitko nije ništa vidio – osim noću, i to samo neko treptavo plavkasto svjetlo kraj prozora, a ne prave duhove.«

»Pa, Tome, di god vidiš neko tako plavo svitlo da miga, možeš se kladit da ni dusi nisu daleko. Jasna stvar. Znaš da se takim svitlom niki i ne služi osim duhova.«

»Bome, jest. Ali svejedno ih nema tamo danju pa čega da se onda plašimo?«

»Pa, dobro, ako ti tako veliš, pregledat ćemo i tu ukletu kuću – al' mi se vidi da je to isto ka' i đavla izazivat'.«

Dotle već bijahu krenuli niz brežuljak. Odmah ispod njih, nasred doline obasjane mjesečinom, na pustoj je osami stajala ukleta kuća, ograda joj bila odavno propala, bujni korov prekrilo stepenice pred ulaznim vratima, dimnjak se bio survao, otvori za prozore zjapili prazni, a jedan se ugao krova urušio. Dječaci su časak zurili onamo, napola očekujući da mimo prozora prolebdi plavičasto svjetlo, a onda, razgovarajući tihim glasom kakav je pristajao dobu noći i okolnostima, udariše sasvim nadesno ne bi li obišli ukletu kuću i krenuli kući putem kroz šumu koja je krasila stražnje obronke Cardiff Hilla.

Dvadeset i šesto poglavlje

Sutradan oko podneva dječaci se opet nadoše kraj osušenoga stabla: bili su došli po oruđe. Tom je jedva čekao da krenu do uklete kuće, a i s Huckom je u priličnoj mjeri bilo tako, no on ipak najednom reče:

»Gle ‘vamo, Tome, je l’ ti znaš koji je danas dan?«

Tom u mislima preleti dane u tjednu, a onda brzo podiže oči iz kojih je izbijala prepast:

»Ojoj! Nisam se toga ni sjetio, Huck!«

»Pa ni ja, al’ mi je najedared došlo u pamet da je danas petak.«

»Prokletstvo, Huck, nikad ne možeš biti dovoljno oprezan. Vjerojatno bismo se gadno usosili da se ovakvog posla prihvatimo u petak.«

»Vjerojatno! Radije reci da bi se sigurno usos’li! More bit da ima i neki’ sretni’ dana, al’ petak ti sigurno nije taki.«

»Pa to već i vrapci znaju! Nisi ti to prvi otkrio, Huck.«

»Pa, nisam ni reka’ da jesan. A i nije samo petak u pitanju. Noćas sam sanja’ gnusno loš san – sanja’ san štakore.«

»Nisi valjda! To znači sigurnu nevolju. Jesu li se tukli međusobno?«

»Nisu.«

»E, Huck, to je dobro. Kad se ne tuku, to samo znači da se općenito sprema neka nevolja. Moramo jedino dobro gledati oko sebe i paziti da ne upadnemo u nju. Danas ćemo to ostaviti na miru i igrati se. Jesi li čuo za Robina Hooda, Huck?«

»Ne. Ki ti je taj Robin Hood?«

»Pa, on ti je jedan od najvećih ljudi što su ikad živjeli u Engleskoj – i najbolji. Pljačkaš.«

»Prvorazredna stvar, i ja bi to volija bit’. A koga je robija?«

»Samo šerife i biskupe i bogataše i kraljeve i njima slične. Ali siromahe nikad nije gnjavio. Njih je volio. S njima je uvijek sve dijelio najpoštenije što može biti.«

»E, pa, mora da je bija duša od čouka.«

»Nego što, Huck. Ma, bio ti je on najplemenitiji čovjek što ga se ikad moglo naći. Danas više nema takvih, mogu ti reći. Mogao je izmlatiti bilo koga u Engleskoj, i to s jednom rukom vezanom na leđima, a iz tisovog luka mogao je svaki put pogoditi novčić od deset centi, i to na daljinu od milju i pol.«

»A šta ti to dođe tisov luk?«

»Ne znam. Nekakav luk, jasno. A ako ne bi novčić pogodio u sredinu, spustio bi luk i rasplakao se – i počeo psovati. Igrat ćemo se Robina Hooda – to ti je prava zabava. Objasnit ću ti.«

»Važi.«

I tako su se cijelo poslijepodne igrali Robina Hooda, tu i tamo bacajući čeznutljive poglede prema ukletoj kući i izmjenjujući napomene o sutrašnjim izgledima i mogućnostima što ih ondje očekuju. Kada je sunce stalo tonuti prema zapadu, kroz duge se sjenke drveća zaputiše kući te ih doskora šuma na Cardiff Hillu sakri od svačijeg pogleda.

U subotu, malo nakon podneva, dječaci se opet nađoše kod suhoga stabla. U hladu popušiše po jednu i malo probrblijaše, a potom mrvicu pročeprkaše po posljednjoj jami, bez velike nade, već naprosto zato što je Tom rekao kako su u mnogo slučajeva ljudi digli ruke od blaga, a samo im je još šest palaca trebalo do njega, pa je onda tuda prošao netko drugi i iskopao ga jedan jedini put zabivši lopatu u zemlju. Ovom prilikom, međutim, nije bilo tako pa dječaci podigoše oruđe na rame i odoše odande s osjećajem da nisu tek kušali sreću, nego su udovoljili svim zahtjevima što ih pred čovjeka postavlja potraga za skrivenim blagom.

Kada stigoše do uklete kuće, u mrtvoj se tišini što je ondje vladala pod žarkim suncem, krilo nešto tako sablasno i sumorno, a u vezi se s osamljenošću i pustoši toga mjesta osjećalo nešto tako tjeskobno da se u prvi tren nisu usuđivali prići. Onda se prikradoše vratima i dršćući proviriše u kuću. Unutra ugledaše prostoriju zaraslu u korov, bez poda i sa zidovima s kojih bijaše otpala žbuka, a u njoj stari kamin, prozori bez stakala i ruševno stepenište. Napuštena je paučina u krpama visjela na sve strane. Malo potom i udoše, tiho, dok im je bilo ubrzano tuklo, govor se bio spustio do šapta, uši načulile da uhvate ma i najmanji šum, a mišići napeli, spremni na brzi uzmak.

Domalo se naviknuše pa im se strah ublaži i krenuše u pomno i radozno razgledanje cijeloga mjesta, zapravo se diveći, a isto tako i čudeći vlastitoj smjelosti. Zatim smisliše da bi mogli pogledati što ima na katu. To je doduše značilo da će sami sebi odsjeći odstupnicu, no njih se dvojica stadoše uzajamno izazivati pa je to moglo, dakako, dovesti samo do jednoga – obojica baciše oruđe u kut i krenuše na kat. I gore naiđoše na iste znakove oronulosti kao i dolje. U jednom je kutu stajao ormar koji je slutio na tajanstvenost, ali je ta slutnja bila lažna – ormar je bio prazan. Sada su se već bili potpuno pribrali i ohrabрили pa su se upravo spremili da pođu dolje i prihvate se posla kadli...

»Pst!« reče Tom.

»Šta biva?« šapnu Huck problijedjevši od straha.

»Pst!... Slušaj! Čuješ ih?«

»Čujen!... Ojooooj! Kidajmo otale!«

»Miruj! Ne miči se! Idu ravno prema vratima.«

Dječaci se ispruže na pod prislonivši svaki oko na rupu nastalu od čvora u dasci pa ostadoše tako ležati u smrtnome strahu.

»Stali su... Ne... dolaze... Evo ih. Da nisi više ni pisnuo, Huck. Nebesa, da bar nisam ni nosa pomolio ovamo!«

Uđoše dvojica muškaraca. Dječaci rekoše u sebi: »To je onaj stari i gluhonijemi Španjolac koji se u zadnje vrijeme u jedan ili dva navrata motao po mjestu, a drugog još nikad nisam vidio.«

»Drugi« je bio odrpan, zapušten stvor na čijem licu nije bilo ama baš ničeg prijaznog. Španjolac se bio zaogrnuo serapom,²⁰ nosio je čupave bijele zaliske, dugačka mu je bijela kosa visjela ispod sombrera, a na nosu je imao zelene naočale. Dok su ulazili, onaj je »drugi« tihim glasom nešto govorio, a kada sjedoše na pod, licem okrenuti prema vratima, a leđima prema zidu, on nastavi ono što je ranije bio započeo. Što je dulje govorio, ponašanje mu je bivalo manje oprezno, a riječi razgovjetnije:

»Ne«, reče, »razmislio sam o tome i stvar mi se ne sviđa. Opasno je.«

»Opasno!« progundā »gluhonijemi« Španjolac na silno iznenađenje dvojice dječaka. »Baš si mekušac!«

Od ovoga glasa dječaci ostadoše bez daha i uhvati ih drhtavica. Bio je to glas Crvenokošca Joea! Neko je vrijeme vladala tišina. Onda Joe reče:

»Što je moglo biti opasnije od onog posla tamo gore pa se ništa nije

dogodilo.«

»To je nešto drugo. Visoko gore uz rijeku, a u blizini nijedne kuće. Uostalom, tko će i znati da smo nešto pokušavali sve dok u tome ne uspijemo?«

»Pa, što je opasnije nego po danu dolaziti ovamo? Bit ćemo sumnjivi svakome tko nas vidi.«

»Znam ja to. Ali poslije one ludorije nije bilo zgodnijeg mjesta. Najradije bih da odemo iz ove stračare. Htio sam da to napravimo već jučer, samo uz ona dva mala prokletnika i njihovu igru na brdu odakle su nas mogli jasno vidjeti, tko bi se mogao maknuti odavde?«

Na ove riječi »dva mala prokletnika« ponovno uhvati drhtavica te pomisliše kako su se na svu sreću bili sjetili da je petak i zaključili da će pričekati naredni dan. U srcu požališe što nisu pričekali i cijelu godinu!

Ona dva čovjeka izvadiše pak nešto hrane i prihvatiše se jela. Crvenokožac Joe najprije je dugo i zamišljeno šutio, a onda reče:

»Slušaj me sad, momče – ti pođi uzvodno, onamo odakle si i došao. Čekaj dok ti se nekako ne javim. Ja ću se još jednom odvažiti na to da odem do mjesta i malo vidim što se zbiva. ‘Opasni’ posao ćemo obaviti tek kad ja malo pronjuškam okolo i zaključim da je trenutak povoljan. A onda u Teksas! Zajedno ćemo dati nogama maha!«

Ovo zadovolji obojicu. Ubrzo i jedan i drugi stadoše zijevati pa Crvenokožac Joe reče:

»Umirem od pospanosti! Na tebi je red da čuvaš stražu.« Sklupča se među korovom i uskoro zahrka. Njegov ga drug jedanput-dvaput prodrma pa hrkanje prestade. Domalo i stražar zakunja: glava mu je sve niže padala pa tako obojica zahrkaše.

Dječaci duboko i zahvalno odahnuše. Tom prošapta:

»Ovo nam je prilika – dođi!«

Huck reče:

»Ne smin – umrit ću ako se niki od nji’ dvoj’ce probudi.«

Tom ga je požurivao, a Huck se opirao. Naposljedku Tom polagano i tihano ustade pa krenu sam. No, već pri prvom koraku što ga je napravio, trošni pod tako grozno zaškripa da on klonu, jedva živ od straha. Na ponovni pokušaj nije ni pomišljao. Dječaci su mirno ležali brojeći beskrajne trenutke, sve dok im se ne učini da je vrijeme stalo, a i sama beskonačnost ostarjela:

bili su presretni primijetivši da barem sunce zalazi.

Jedan od one dvojice prestade hrkati. Crvenokožac Joe sjede i ogleda se pa se zlobno podsmjehnu svojem drugu kojem je glava padala na koljena, udari ga nogom i reče:

»Ej! Krasno ti to stražariš! Ipak, svejedno, ništa se nije dogodilo.«

»Ojoj! Zaspao sam?«

»Malčice jesi. Skoro nam je i vrijeme da krenemo, ortače. Što ćemo s onom sitnicom od plijena što nam je još ostala?«

»Ne znam – da to ostavimo ovdje kao što smo uvijek i radili? Nema to smisla nositi odavde prije nego krenemo prema jugu. Šest stotina i pedeset u srebru treba bome i nositi.«

»Pa... dobro... ništa se neće desiti ako još jednom i dođemo ovamo.«

»Ne, ali bih rekao da je bolje dolaziti ovamo noću kako smo to ranije radili.«

»Da, ali gledaj: može proći dosta vremena prije nego se meni pruži prava prilika za taj posao. Svašta se može desiti, a ovdje nije na dovoljno sigurnom mjestu. Najbolje da ga zakopamo kako se to već i radi – i to duboko.«

»Dobar prijedlog«, reče njegov drug, prijeđe preko sobe, kleknu, podiže jedan kamen sa stražnje strane ognjišta pa izvadi vrećicu koja veselo zazveketa. Izvadi iz nje dvadeset-trideset dolara za sebe i isto toliko za Crvenokošca Joea pa dodade vrećicu polutanu koji je već klečao u jednom kutu kopajući zemlju velikim lovačkim nožem.

Dječaci u času zaboraviše na sav strah i na sve jade. Pohlepni su pogledom pratili svaki pokret. Kakve li sreće! Na ovako sjajnu priliku ni u snu nisu pomišljali! Šest stotina dolara dovoljno je novaca da se od toga obogati pola tuceta dječaka! Njihova se potraga za blagom odvija u najsretnijim mogućim okolnostima – bez one mučne neizvjesnosti o tome gdje treba kopati! Svaki su čas laktom gurali jedan drugoga – a to je gurkanje bilo rječito i lako se razumijevalo jer mu je značenje naprosto bilo: 'A, je l' ti sad drago što smo ovdje?'

Joeov nož udari o nešto tvrdo.

»Hej!« reče on.

»Što je sad?« reče njegov drug.

»Napola trula daska... ne, nekakav sanduk, izgleda. Daj, prihvati pa da

vidimo što će on ovdje. Ne treba, probio sam rupu.«

Gurnu ruku unutra, a onda je izvuče...

»Čovječe, pa to su pare!«

Njih dvojica pregledaše šaku kovanica. Bile su zlatne. I dječaci iznad njih bijahu jednako uzbuđeni kao i oni, a i jednako tako ushićeni.

Joeov drug reče:

»Brzo ćemo to srediti. Tamo u kutu među korovom, s druge strane ognjišta, ima jedan stari zahrđali pijuk – maločas sam ga vidio.«

On potrča onamo pa donese trnokop i lopatu koje su dječaci bili ondje ostavili. Crvenokožac Joe uze trnokop, ispitivački ga pogleda, odmahnu glavom, promrmlja nešto sebi u bradu, a onda zamahnu. Brzo iskopaše sanduk. Nije bio naročito velik, ali je bio okovan željezom, a mora da je bio veoma jak prije no što su ga načele duge godine. Zamuknuvši od blaženstva, dva su čovjeka neko vrijeme promatrala blago.

»Ortače, ovdje ima na tisuće dolara«, reče Crvenokožac Joe.

»Uvijek se pričalo da se Murrelova banda motala ovuda jednog ljeta«, primijeti neznanac.

»Znam«, reče Crvenokožac Joe, »a po ovome bih rekao da je tako i bilo.«

»Sad se nećeš morati gnjaviti s onim drugim poslom.«

Polutan se namršti pa reče:

»Ne razumiješ ti mene. Ili bar ne razumiješ što je tu na stvari. Nije meni u tome važna pljačka, nego osveta!« I zlokobno mu svjetlo bljesnu u očima. »U tome ću trebati tvoju pomoć. A kad to bude gotovo, onda u Teksas. Idi sad kući, svojoj Nance i djeci, i ostani tamo dok ti se ne javim.«

»Pa, ako ti tako kažeš. A što ćemo s ovim – da ga opet zakopamo?«

»Da. (Neizmijerna ushićenost na katu iznad njih.) Ne! Tako mi velikog poglavice, ne! (Na katu iznad njih goraka ojađenost.) Skoro sam zaboravio. Na ovom pijuku ima vlažne zemlje! (Dječaci na čas premriješe od užasa.) Što pijuk i lopata uopće ovdje rade? Otkud svježja zemlja na njima? Tko ih je donio ovamo i kamo je taj netko nestao? Jesi li nekoga čuo? Nekoga vidio? Ma, da! Da ove pare opet zakopamo pa da drugi dođu i nađu raskopano prizemlje? Nikako, nipošto. Odnijet ćemo ga u moje skrovište.«

»Pa jasno! Trebao sam se i sâm toga sjetiti! Misliš na broj jedan?«

»Ne... broj dva... ispod križa. Ono drugo mjesto nije dobro, previše je izloženo.«

»Dobro. Već se skoro dovoljno smračilo pa možemo krenuti.«

Crvenokožac se Joe uspravi i pođe od prozora do prozora oprezno izvirujući. Malo potom reče:

»Tko je mogao ovamo donijeti taj pijuk i lopatu? Misliš da ima nekoga gore?«

Dječaci ostadoše bez daha. Crvenokožac Joe položi ruku na nož, na tren neodlučno zastade, a onda krenu prema stepenicama. Dječacima pade na pamet ormar, ali ih snaga bijaše ostavila. Koraci su škripali uza stepenice, a nepodnošljivost strašnoga položaja probudi u dječacima pokolebanu odlučnost pa su već htjeli jurnuti prema ormaru, kadli se začu prasak trule slomljene daske i Crvenokožac se Joe nađe na zemlji usred ostataka srušenog stepeništa. On psujući ustade, a drug mu reče:

»Čemu sve to? Ako nekog i ima i ako se nalazi ondje gore, neka gore i ostane – što nas briga? Ako baš i želi skočiti ovamo dolje i upasti u nevolje, tko mu brani? Za petnaest minuta će se spustiti mrak pa neka ide za nama ako baš hoće. Nemam ništa protiv. Kako ja mislim, tko god da je dovukao ovamo taj pijuk i lopatu, već nas je opazio i pomislio da smo duhovi, đavoli ili nešto slično. Kladim se da se od straha još nije zaustavio.«

Joe je još neko vrijeme gundao, a onda se složi s prijateljem da ostatak danjega svjetla treba iskoristiti i sve pripremiti za polazak. Brzo nakon toga njih se dvojica išuljaše iz kuće u sumrak koji se sve jače spuštao i sa svojim se dragocjenim sandukom uputiše prema rijeci.

Tom i Huck ustadoše, s osjećajem slabosti, ali i silnoga olakšanja, pa se kroz pukotine između brvana na zidovima zagledaše za njima. Da ih slijede? Ni u ludilu. Bili su zadovoljni što su se domogli prizemlja ne slomivši pri tome vrat i što su mogli preko brda krenuti natrag u mjesto. Nisu mnogo razgovarali. Iz dubine su duše proklinjali sami sebe – proklinjali zlu sreću koja ih je navela da ponesu sa sobom u kuću lopatu i trnokop. Da toga nije bilo, Crvenokožac Joe nikada ne bi ništa posumnjao. Sakrio bi srebro pored zlata i ostavio sve ondje dok on ne izvrši onu »osvetu«, a onda bi na svoj veliki jad otkrio da je novca nekim čudom nestalo. Gorke li, gorke sudbine što su ponijeli oruđe sa sobom!

Odluče da će budno motriti na Španjolca kada opet dođe u mjesto da izvidi priliku za onu svoju osvetničku rabotu i slijediti ga do »broja dva«, ma gdje to bilo. Onda Tomu na pamet dođe jeziva pomisao:

»Osveta? A što, Huck, ako misli na nas?«

»Joj, ne!« reče Huck gotovo se onesvijestivši.

Podrobno to pretresoše pa su na ulasku u mjesto bili skloni uvjerenju da je vjerojatno mislio na nekoga drugog – odnosno da je u najmanju ruku mislio samo na Toma jer je samo Tom i svjedočio protiv njega.

Slaba je, vrlo slaba utjeha Tomu bila što je u opasnosti ostao sam! U društvu bi mu, mislio je, bilo daleko lakše.

Dvadeset i sedmo poglavlje

Pustolovina koju je doživio u toku dana, cijele je noći u snovima silno uznemiravala Toma. Četiri je puta već bio položio ruke na ono pregolemo blago i četiri mu se puta pod prstima sve rasplinulo u ništavilo kada ga je san izdao, a java ga suočila s krutom stvarnošću i vlastitim jadom. Dok je tako rano ujutro ležao prisjećajući se pojedinosti svoje velike pustolovine, shvati da mu se one čine čudno nejasne i daleke – kao da su se zbile u nekom drugom svijetu ili u davno minulom vremenu. Tada mu pade na um kako mora da je cijela ta velika pustolovina bila tek san! U prilog je toj njegovoj pomisli govorio vrlo čvrst dokaz – naime, količina novca što ga bijaše vidio, bila je prevelika da bi bila stvarna. Do tada nikada nije na hrpi vidio više od pedeset dolara pa je, kao i svi dječaci njegove dobi i životnih prilika, svaki spomen na »stotine« i »tisuće« shvaćao kao kićeni govorni ukras te mislio da takve svote uistinu ne postoje na ovom svijetu. Ni na trenutak nije pretpostavljao da se tako golema svota kao što je stotinu dolara u gotovu novcu može naći u ma čijem vlasništvu. Da je tko поближе zagledao njegove pojmove o skrivenom blagu, otkrio bi kako to blago sačinjavaju pregršt stvarnih kovanica od deset centi i cijeli vagan sjajnih, neuhvatljivih dolara.

No, zgode doživljene u toku ove pustolovine pod pritiskom su se stalnog razmišljanja o njima ocrtavale sve oštrije i jasnije tako da Tom doskora stade naginjati uvjerenju kako, na kraju krajeva, sve skupa možda i nije bilo tek san. Tu je neizvjesnost trebalo odagnati. Na brzinu će pojesti nešto za doručak, a onda potražiti Hucka.

Huck je sjedio na rubu teglenice, ravnodušno brčkajući nogama po vodi i doimajući se veoma turobno. Tom odluči kako će Hucka pustiti da sam načne razgovor o blagu. Ako to ne učini, time će se dokazati da je cijela pustolovina zapravo bila samo san.

»Zdravo, Huck!«

»Zdravo i tebi!«

Šutnja, no samo na čas.

»Tome, da smo oni prokleti pijuk i lopatu pust'li kod onog suvog drveta, sad bi pare bile naše! Ma, je l' to nije grozno?«

»Znači, nije san, nije! Nekako mi je i krivo da nije. Vrag me odnio ako nije tako, Huck.«

»Šta nije san?«

»Ma, ono jučer. Napola sam povjerovao da jest.«

»San! Da se one stepen'ce nisu survale, vidija bi ti svoj san! Ja san dosta cilu noć sanja, i to sve neke snove u kojizin me progonija oni Španac s povezom na oku, đava' ga lipi odnija!«

»Ma, ne! Ako ga odnese, nikad ga više nećemo naći! Ni ući novcu u trag!«

»Tome, nikad mi njega nećemo nać'! Čouku se samo jednon može posrećit' da se dočepa take 'rpe para, a nama je ta srića pobigla. A i jako bi mi gadno bilo da ga moran opet vidit'.«

»Pa, i meni, ali bih ga ipak rado vidio i slijedio do onog broja dva.«

»Do broja dva, da, ta ti piva. Razmišlja san o tom, ali se ničem nemogu dositit'. Šta tebi izgleda da bi to moglo bit'?«

»Ne znam. Tako tajanstveno zvuči. Čuj, Huck, možda je to broj neke kuće!«

»Sjajno!... Ne, Tome, neće to bit'. A ako i jest, onda to neće bit' u ovoj selendri. Ovdje nema brojova.«

»Pa, bome je tako. Čekaj čas da razmislim. Evo – to je sigurno broj sobe – znaš, kao u svratištu!«

»A, to će bit' to! Samo su dva svratišta. Brzo se to more otkrit'.«

»Huck, ostani ovdje dok se ne vratim.«

I Tom brzo otrča. Na javnim mu je mjestima bilo draže da ne bude u Huckovu društvu. Nije ga bilo natrag pola sata. Otkrio je da se u sobi broj dva u boljem od dva svratišta već odavno nastanio neki mladi odvjetnik i da još uvijek ondje stanuje. U manje otmjenoj gostionici u vezi je sa sobom broj dva postojala neka tajna. Gostioničarov mu sinčić reče kako je ta soba cijelo vrijeme zaključana, a da on nikada nije nikoga vidio da ulazi onamo ili odande izlazi, osim noću: ne zna koji je tome razlog, malo ga mori radoznalost, ali ne previše, a najviše čemu se mogao domisliti u vezi s tom tajnom bilo je da se zabavlja predodžbom o tome kako je soba broj dva

»ukleta«, pa je čak prethodne noći primijetio u njoj i svjetlo.

»Toliko sam uspio saznati, Huck. Izgleda mi da je to baš onaj broj dva koji tražimo.«

»I ja bi to reka', Tome. Šta ćeš sad?«

»Čekaj da razmislim.«

Tom je dugo razmišljao, a onda reče:

»Ovako ćemo. Stražnja vrata sobe broj dva, to su ti ona vrata koja vode u uski prolaz između krčme i ostataka srušenog starog dućana. Ti se sada domogni svih ključeva koji ti dođu pod ruku, a ja ću maznuti sve tetine, pa ćemo, čim dođe prva noć bez mjesečine, otići onamo i iskušati ih. I ne zaboravi pripaziti na Crvenokošca Joea jer znaš da će, sam je to rekao, navratiti u mjesto i možda uvrebatu priliku za osvetu. Ako ga vidiš, samo pođi za njim pa ako ne ode do sobe broj dva, onda to nije pravo mjesto.«

»Bogo, ne bi' ja njega sam slidija!«

»Pa to će ti sigurno biti noću. Možda te čak neće ni vidjeti, a da te i vidi, možda neće ništa posumnjati.«

»Pa, ako bude dosti velik mrak, reka' bi da ću poč' za njin. Ne znaden – ne znaden. Provat ću.«

»Tako da znaš, Huck, ja bih ga po mraku slijedio. Možda neće imati prilike za osvetu pa će odmah otići po novac.«

»Imaš pravo, Tome, imaš pravo. Poć' ću za njin, bokca mu, 'oću!«

»Tako se govori! Drži se toga, Huck, a bome ću i ja!«

Dvadeset i osmo poglavlje

Te se noći Tom i Huck spremiše za novu pustolovinu. Sve do iza devet sati motali su se u blizini svratišta, jedan izdaleka motreći na prolaz, a drugi na ulaz u svratište. Nitko nije ušao u prolaz niti izašao iz njega, nitko nalik na Španjolca nije prošao kroz ulaz svratišta. Činilo se da će noć biti obasjana mjesečinom pa Tom ode kući dogovorivši se s Huckom da, zađe li mjesec dovoljno za oblake, dođe po njega i »zamijauče«, a Tom će se tada iskrasti i poći s njime da iskuša ključeve. No, noć je i dalje bila vedra pa Huck oko dvanaest sati napusti stražu i povuče se na počinak u neku praznu bačvu u kojoj se ranije držao šećer.

U utorak je dječake pratila jednako zla sreća. Isto tako i u srijedu. No, u četvrtak se učini da stvari kreću na bolje. Tom se u pravi čas iskrade iz kuće noseći tetkinu staru limenu svjetiljku i veliki ručnik kojim će je zakloniti. Svjetiljku sakri u Huckovu bačvu za šećer i njihovo stražarenje otpoče. Sat vremena prije ponoći zatvori se gostionica i svjetla se u njoj (jedina u okolici) pogasiše. Nikakva Španjolca nisu vidjeli. Nitko nije ulazio u prolaz ni izlazio iz njega. Sve im je išlo na ruku. Posvuda vladaše mrkli mrak, a gluhu tišinu prekidaao tek povremeni mrmor daleke grmljavine.

Tom pođe po svjetiljku, zapali je u bačvi, čvrsto je omota ručnikom pa se dvojica pustolova kroz tamu odšuljaše prema svratištu. Huck ostade na straži, a Tom oprezno krenu niz prolaz. Nastade razdoblje tjeskobna iščekivanja koje je poput kakve planine nalijegalo Hucku na dušu. Poželi čak ugledati i blijesak svjetiljke – zbog toga bi se doduše prepao, ali bi barem znao da je Tom još živ. Činilo mu se da su već prošli i sati od Tomova odlaska. Sigurno će biti da se onesvijestio, a možda je čak i mrtav: možda mu srce nije izdržalo sve to uzbuđenje i stravu. U svojem se nemiru Huck sve više primicao prolazu, strahujući od svakojakih grozota i svaki čas očekujući da se dogodi neka užasna nesreća od koje će mu se presjeći dah. I nije bilo baš mnogo toga što bi se moglo presjeći jer je ionako jedva uspijevao tu i tamo usrknuti ponešto zraka, a sudeći po načinu kako je tuklo, i srce mu se spremalo uskoro smalaksati. Odjednom ugleda blijesak svjetla i Tom kao vihor prohuja pored njega:

»Bježi!« reče. »Bježi koliko te noge nose!«

Hucku nije trebalo dvaput reći – dosta je bilo i jednom: prije no što je drugi put čuo upozorenje, već je bio postigao brzinu od trideset-četrdeset milja na sat. Dječaci se ni na čas nisu zaustavljali, sve dok ne stigoše do šupe kraj napuštene klaonice na drugom kraju sela. Tek što se skloniše u njezin zaklon, izbi oluja i spusti se pljusak. Čim mu se vratio dah, Tom reče:

»Huck, bilo je grozno! Iskušao sam dva ključa što sam tiše mogao, ali se od toga čulo tako glasno škljocanje da sam od straha jedva dolazio do daha. A nijedan se nije htio ni okrenuti u bravi. I onda, ma nisam ni primjetio što radim, nego sam uhvatio za kvaku i vrata su se otvorila! Uopće nisu bila zaključana! Uletio sam unutra, maknuo ručnik i... tako mi duše moje!

»Što, Tome, što si vidio?«

»Huck, skoro sam stao na ruku Crvenokošcu Joeu!«

»Nisi valjda!«

»Jesam! Ležao je na podu i spavao kao zaklan, s onim povezom preko oka, a ruke je bio raširio u stranu.«

»Bogo! I šta s' unda? Je l' se probudija?«

»Ne, ni maknuo se nije. Bio je pijan, izgleda mi. A ja sam zgrabio ručnik i zbrisao!«

»Bome se ja ručnika ne bi ni sitija!«

»Pa, ja sam se toga morao sjetiti. Tetka bi mi uši izvukla da ga izgubim.«

»Čuj, Tome, a je l' si vidiya oni sanduk?«

»Huck, nije mi uopće bilo do razgledavanja. Nisam vidio sanduk. Nisam vidio križ. Nisam vidio ništa osim boce i limenog lončića na podu kraj Crvenokošca Joea. Da, vidio sam u sobi i dvije bačve i još gomilu boca. Sad shvaćaš što je zapravo s tom 'ukletom' sobom?«

»Šta?«

»Ma, od viskija je ukleta! Možda u svim trezvenjačkim krčmama postoji po jedna takva ukleta soba, a, Huck?«

»Pa, reka' bi da more bit i jes' tako. Ki bi to mislija? Nego, čuj, Tome, ako se Crvenokožac Joe napija, sad bi baš bilo pravo vrime da uzmemo oni sanduk.«

»Kako da ne! Izvoli, idi po njega!«

Huck se strese.

»Pa, ne... izgleda mi da baš i ne bi'.«

»I meni tako izgleda, Huck. Samo jedna boca kraj Crvenokošca Joea nije dosta. Da ih ima tri, tek bi onda bio dosta pijan pa bih i ja uzeo sanduk.«

Zastadoše pa su dugo šutke razmišljali, a potom Tom reče:

»Pazi ovamo, Huck, bolje da više ništa ne pokušavamo sve dok ne budemo sigurni da Crvenokošca Joea nema u sobi. Ovo je da umreš od straha. Nego, ako budemo svaku noć stražarili, sasvim sigurno ćemo ga prije ili kasnije vidjeti kad bude izlazio, a onda ćemo brzo i brzinom maznuti sanduk.«

»Pa, važi što se mene tiče. Ja ću stražariti' cilu noć, i to svake noći, samo ako ti 'očeš obaviti' oni drugi dio posla.«

»Može. Ti onda samo protrči kroz Hooperovu ulicu do prvog ugla i zamijauči, a ako ja budem spavao, baci mi kamenčić u prozor da me probudiš.«

»Važi. Dogovorito!«

»Čuj, Huck, oluja je prestala pa ja idem kući. Za sat-dva će i svanuti. Ti se vrati i stražari do jutra, može?«

»Reka' san ti da 'oću, Tome, pa unda i 'oću. Neću se maknut' od te krčme, makar i cilu godinu! Po danu ću spavati', a noću stražariti'.«

»Izvršno. A gdje ćeš spavati?«

»Na sinu kod Bena Rogersa. On mi je dopustija, a pustiti će me i čiča Jake, onaj crnjo šta pripada njegovom tati. Ja čiči Jakeu uvijek donesen vode kad god mu treba, a on mi, svaki put kad ga pitam, da nešto za jisti' ako mu šta god ostane. To ti je strašno dobar crnjo, Tome. Mene voli jer se nikad ne drži ka' da nešto više vridin neg' on. Nekad čak i sidnemo zajedno pa i jedan s njim. Al' nemoj to dalje govoriti'. Kad si grozno gladan, moraš raditi' i nike stvari koje inače ne bi radija.«

»Znači, ako te po danu ne budem trebao, pustiti ću te da spavaš. Neću te gnjaviti. A ti, čim noću vidiš da se nešto dešava, odmah skoči do mene i zamijauči.«

Dvadeset i deveto poglavlje

Prvo što je Tom čuo u petak ujutro bila je radosna vijest – obitelj se suca Thatcherera sinoć bila vratila u mjesto. I Crvenokožac Joe i blago na čas padoše u zaborav i najzanimljivija mu ponovno postade Becky. Sastade se s njom pa se dobro zabaviše, do mile se volje igrajući »skrivača« i »lovice«, zajedno s gomilom druge djece iz škole. Na sveopće zadovoljstvo, dan na kraju bi okrunjen posebnim obećanjem. Becky je od majke bila izmolila pristanak da se sutradan priredi onaj dugo obećavani i dugo odgađani izlet. Njezinoj radosti nije bilo kraja, a ni Tomova nije bila umjerenija. Još prije sumraka razaslaše pozive pa svu mladež u selu namah uhvati grozničavo uzbuđenje što ga izazvaše pripreme i radosno iščekivanje. Tom od uzbuđenja nije prilično dugo mogao zaspati te se nadao da će dočekati i Huckovo »mijau« pa će sutradan moći tim blagom zapanjiti Becky i ostale izletnike, no razočarao se. Nikakva znaka te noći nije bilo.

Napokon stiže i jutro pa se oko deset-jedanaest sati nestašna i obijesna družba okupi u kući suca Thatcherera i tako sve bi spremno za polazak. Nije bio običaj da stariji svojom prisutnošću kvare izlet, a smatralo se da će djeca biti dovoljno sigurna pod paskom nekoliko mladahnih osamnaestogodišnjih gospođica i nekolicine mlade gospode u dobi od nekih dvadeset i tri godine. Za ovu je prigodu unajmljena stara parna skela i domalo je veseli čopor, natovaren košarama punim hrane, hrlio uz glavnu ulicu. Sid se bio razbolio pa je morao propustiti ovu zabavu, a Mary bijaše ostala kod kuće da ga zabavlja. Posljednje što je gospođa Thatcher rekla Becky, bilo je:

»Nećete se vratiti sve dokasna, mila. Možda bi bilo bolje da prenoćiš kod neke od djevojčica koje stanuju blizu pristaništa.«

»Onda ću ostati kod Susy Harper, mama.«

»Izvršno. Pazi da se lijepo vladaš i ne upuštaš se u nestašluke.«

Malo kasnije, dok su išli putem jedno uz drugo, Tom reče Becky:

»Čuj – znaš što ćemo napraviti? Umjesto da pođemo do Joea Harpera, popet ćemo se na brežuljak i otići do udovice Douglas. Kod nje će sigurno biti

sladoleda! Ima ga u nje gotovo svaki dan – na vagone. A njoj će biti strašno drago da dođemo.«

»O, to će biti zabavno!«

Potom Becky na tren razmisli pa reče:

»Ali, što će mi mama reći?«

»Pa ona neće ni znati!«

Djevojčica promisli o prijedlogu pa nevoljko reče:

»Izgleda mi da ne bih smjela... ali...«

»Ma, koješta! Tvoja majka neće znati za to, pa što je onda u tome loše? Njoj je najvažnije da se tebi ništa ne dogodi, a kladim se da bi te i sama poslala udovici da se toga sjetila. Siguran sam da bi!«

Sjajna gostoljubivost udovice Douglas bila je zamamna meka. Ta meka i Tomovo uvjeravanje uskoro odnijese pobjedu. Stoga pade odluka da nikome ništa ne govore o svojem naumu za tu noć. Tomu doskora pade na um i to da bi možda Huck baš noćas mogao doći po njega i javiti se ugovorenim znakom. Ta mu pomisao djelomično pomuti iščekivanje. Ipak se ne bi rado odrekao veselja da ode u posjet udovici Douglas. A zašto da ga se i odrekne, razmišljao je – sinoć nije bilo znaka, pa zašto bi bilo vjerojatnije da će ga biti baš noćas? Sigurna večerašnja zabava prevagnu nad neizvjesnim blagom pa se Tom, kao pravi dječak, opredijeli za ono što ga je jače privlačilo i odluči da se toga dana ni u jednom trenutku neće prepustiti mislima o sanduku s novcem.

Tri milje nizvodno od mjesta parna se skela zaustavi kraj ulaza u šumovitu dolinu i ondje pristade. Družba poput roja pčela pohrli na obalu pa doskora udaljeni šumski zakuci i krševiti visovi nadaleko i naširoko odzvanjahu povicima i smijehom. Iskušavši najrazličitije načine na koje čovjeku može postati vruće i na koje se može umoriti, lugalice se, poprilično ogladnjele, malo-pomalo vratiše u logor i stadoše tamaniti ukusne zalihe koje bijahu ponijeli sa sobom. Nakon gozbe osvježiše se odmorom i čavrljanjem u hladovini krošnjatih hrastova, a malo potom netko povika:

»Tko je za to da se ide u špilju?«²¹

Svi su bili za to. Odnekuda se pojaviše svežnjići svijeća i nastade opća trka uzbrdo. Ulaz u špilju nalazio se visoko na obronku brijega, a otvor mu je bio u obliku slova A. Teška ulazna vrata nisu bila osigurana poprečnom šipkom. Iza njih je bila uska komorica, studena kao ledenica, od prirode

ozidana čvrstim vapnencem što se rosio hladnim kapljicama. Bilo je romantično i tajanstveno stajati ondje u mrkloj tami i gledati van na zelenu dolinu, svu blistavu od sunca. No, uzbuđenost ovoga položaja brzo izbljedje i ponovno se razliježe vesela graja. Čim bi se upalila neka svijeća, svi bi nasrnuli na njezina vlasnika, nakon čega bi uslijedila borba i junačka obrana, ali bi svijeća uskoro poletjela na tlo ili se ugasila, a potom bi se prosuo radostan smijeh i započela nova jurnjava. No, svemu dođe kraj pa se uskoro svrstaše jedan iza drugoga i tako se stadoše spuštati niz oštru strminu glavnoga hodnika, a treptavi im niz svijeća nejasno otkrivao uznosite stjenovite zidove gotovo sve do mjesta gdje su se na visini od šezdeset stopa međusobno spajali. Sam glavni hodnik nije bio širi od osam do deset stopa. Svakih nekoliko koraka na obje su se strane od njega odvajali visoki i još uži prosjeci jer McDougalova špilja i nije bila ništa drugo do golem splet krivudavih prolaza koji su se sastajali jedan s drugim i onda opet razdvajali, a da pri tome nikamo nisu vodili. Govorilo se da bi čovjek dane i noći mogao lutati kroz tu zakučastu zavrzlamu raspuklina i bezdana, a da nikada ne dođe do kraja špilje. Mogao bi se spuštati sve niže i niže, pa još niže u utrobu zemljinu, no sve bi bilo isto – splet hodnika ispod spleta hodnika i nigdje kraja nijednome od njih. Špilju nitko nije »upoznao«. To je bilo nemoguće. Većina je mladih ljudi upoznala jedan njezin dio, a nije bilo uobičajeno odvažiti se mnogo dalje od toga poznatog dijela. Tom Sawyer bio je upoznao špilju isto toliko koliko i bilo tko drugi.

Povorka prevali glavnim hodnikom nekih tri četvrt milje, a potom se skupine i parovi počеше osipati po pokrajnjim ograncima, hitati kroz zloslutne galerije te nenadano iskrsavati na mjestima gdje su se galerije ponovno spajale. Pojedine su skupine mogle jedna drugu izbjegavati i po pola sata, a da ne izađu izvan »poznatog« područja.

Malo-pomalo jedna skupina za drugom dovluda natrag do ulaza u špilju, svi zadihani, razdragani, od glave do pete umrljani lojem nakapalim sa svijeća, olijepljeni ilovačom i ushićeni uspješnim danom. Zapanjiše se otkrivši kako im je vrijeme brzo prošlo i da je već blizu noć. Prodorno ih je zvono dozivalo već pola sata. Ovakav je završetak pustolovnoga dana bio, međutim, romantičan pa su njime svi bili zadovoljni. Kada se parna skela sa svojim nestašnim teretom otisnula uz struju, nitko osim njezina kapetana nije ni najmanje žalio za izgubljenim vremenom.

Huck je već stajao na straži kada odsjev svjetala s parne skele kliznu mimo pristaništa. Sa skele nije čuo ni glaska jer je mlađarija bila tako mirna i tiha kako to biva s ljudima kad su nasmrt umorni. Zapitao se kakva je to brodica i zašto se nije zaustavila na pristaništu, a potom ju je smetnuo s uma i

obratio pažnju na svoju zadaću. Sve je dalje odmicala noć, oblačna i tamna. Dođe i deset sati, prestade tandrkanje kola, raštrkana se svjetla stala trnuti, nestadoše zakašnjeli pješaci, selo se prepustilo snu, a maloga stražara ostavilo nasamo u tišini i društvu duhova. Izbi i jedanaest pa se ugasiše i svjetla u svratištu te sada posvuda zavlada mrak. Huck je čekao nesnosno dugo, kako mu se činilo, no desilo se nije ništa. Osjećao je sve manje pouzdanja. Ima li ovo smisla? Ima li ovo uopće smisla? Zašto da ne odustane i ode spavati?

Do uha mu doprije neki šum. U tren se oka sav pretvori u uho. Vrata što su vodila u prolaz, bila su se tiho zatvorila. On jurnu do ugla staroga dućana. U narednom trenutku dvojica muškaraca strugnuše pored njega, a jedan od njih kao da je nosio nešto pod miškom. Mora da je to onaj sanduk! Znači, blago namjeravaju nekamo prenijeti. Kako da sad pođe po Toma? Bila bi to besmislica – ova dvojica bi nestala zajedno sa sandukom i više ih nitko nikada ne bi pronašao. Ne, zalijepit će se za njih i slijediti ih kao sjena: pouzdat će se u to da će ga tama zaštititi pa ga ljudi ispred njega neće otkriti. Razglabajući ovako sam sa sobom, Huck izađe iz zaklona te se stade poput mačke i bosonog šuljati za dvojicom muškaraca, dopuštajući im da odmaknu samo toliko da ih ne izgubi iz vida.

Prodoše tako mimo tri skupine kuća u ulici uz rijeku, a potom skrenuše nalijevo u jednu poprečnu ulicu. Zatim produžiše ravno, sve dok ne stigoše do puta koji je vodio na Cardiff Hill, a onda pođoše njime. Bez krzmanja ostaviše za sobom kuću staroga Velšanina, na pola puta uz brijeg, te se nastaviše uspinjati. Dobro je, pomisli Huck, zakopat će ga u starom kamenolomu. No, ona se dvojica ne zaustaviše ni kod kamenoloma. Produžiše dalje, sve do vrha. Zadoše na usku stazicu među visokom rujevinom i najednom ih proguta tmina. Huck se primače smanjujući razmak, uvjeren da ga sada nikako neće moći vidjeti. Neko je vrijeme kaskao za njima, a onda uspori korak, u strahu da ih prebrzo sustiže. Krenu još malo, a onda se zaustavi. Osluhnu – nigdje ni glaska, osim što mu se činilo da čuje udarce vlastitog srca. Iza brda dopre huk sove – zloslutna li zvuka! No, koraci se nisu čuli. Nebesa, zar je sve propalo? I baš je htio odjuriti kao na krilima, kada se ni četiri stope daleko od njega netko nakašlja! Hucku srce skoči u grlo, ali proguta strah, pa ostade stajati drhteći kao da se najedanput na njega sručilo tuce vrućica i osjećajući se tako slabačak da je mislio kako će sigurno svaki čas pasti na zemlju. Znao je gdje se nalazi. Znao je da se nalazi na pet stopa od nogostupa koji je preko ograde vodio na zemljište udovice Douglas. Odlično, pomisli, neka ga samo ovdje zakopaju: tu ga neće biti teško pronaći.«

A onda se začu glas... veoma tih glas... glas Crvenokošca Joea:

»Prokleta bila, vjerojatno je neko društvo kod nje – svjetlo još gori, a već je kasno.«

»Ja ne vidim nikakvo svjetlo.«

Bio je to glas onoga nepoznatog čovjeka iz uklete kuće. Od smrtnog se straha Hucku sledi srce u grudima – to je, znači, bila ona »osvetnička« rabota! Prva mu je pomisao bila da pobjegne. Potom se sjeti kako je udovica Douglas više nego jednom bila ljubazna prema njemu, a ovi su je ljudi možda nakanili ubiti. Volio bi da se može odvažiti na to da je sam upozori, no znao je da se to neće usuditi – ova bi ga dvojica mogla u tome uloviti. Sve mu ovo, a i više od toga, prođe glavom u trenutku što je protekao između neznančevih riječi i Crvenokoščeva odgovora koji je glasio:

»Zato što ti smeta grm. Gle.. ovako... vidiš li sada?«

»Da. Pa, izgleda mi da je zbilja neko društvo kod nje. Bolje da odustanemo.«

»Da odustanemo, a ja se baš spremam zauvijek otići iz ovog kraja! Da odustanemo i da nam se možda više nikad ne pruži prilika za to! Ponovno ću ti reći, kao što sam ti već ranije rekao, nije mi stalo do njezinih para – neka budu tebi. Ali je njezin muž okrutno postupio sa mnom... mnogo puta je okrutno postupio sa mnom... a najglavnije od svega, kao mirovni sudac osudio me zbog skitnje. I to nije sve. To nije ni milijunti dio svega! Dao me bičevati! – bičevati ispred zatvora, kao crnčugu! I cijelo mjesto je to gledalo! Dao me bičevati! Razumiješ? Gadno me sredio, ali je umro. Zato ću sada ja nju srediti.«

»Oh, nećeš je valjda ubiti! Nemoj je ubiti!«

»Ubiti? Tko je spomenuo ubojstvo? Njega bih ubio da je živ, ali nju neću. Kad se hoćeš osvetiti na ženi, nećeš je ubiti – ni govora! Moraš je unakaziti. Rasporiti joj nosnice i razrezati uši kao krmači!«

»Bože, pa to je...«

»Svoje mišljenje zadrži za sebe! Bolje će ti biti. Zavezat ću je za krevet. Ako nasmrt iskrvari, jesam li ja za to kriv? Neću plakati ako se to i dogodi. Pajdo moj, ti ćeš mi u tome pomoći... radi mene... zato i jesi ovdje... sam možda ne bih uspio. Ako se predomisliš, ubit ću te. Razumiješ? A ako budem morao ubiti tebe, ubit ću i nju pa tako nitko nikad neće doznati tko je to učinio.«

»Pa, ako se mora, daj da to obavimo. Što brže, to bolje – mene već jeza hvata.«

»Sada? A društvo u kući? Slušaj ti – još ću u tebe i posumnjati, da znaš. Ne, pričekat ćemo dok se svjetla ne pogase, nikamo nam se ne žuri.«

Huck nasluti da će sada nastupiti šutnja – nešto mnogo gore od bilo kakva, pa i najdužega razgovora o umorstvu, te suspregnu dah i oprezno zakorači unatrag. Pažljivo i čvrsto spusti stopalo na zemlju, zanjihavši se prije toga na jednoj nozi, nesigurno, tako da se gotovo prevrnuo, te naginjući se prvo na jednu, pa onda na drugu stranu. Načini još jedan korak unatrag, uz isti složeni postupak i istu opasnost, a potom još jedan, pa još jedan, a onda mu pod nogom – krcnu grančica! Zaustavi dah i osluhnu. Nikakva zvuka. Potpuna tišina. Huckovoj sreći nije bilo kraja. Vрати se sada putem kojim je i došao, prolazeći između zidova od rujevine, okrenu se pažljivo poput kakva broda, a onda brzo, no oprezno krenu dalje. Kada izbi kraj kamenoloma, osjeti se sigurnim pa podbrusi pete i poletje. Brzao je, brzao sve niže, dok ne stiže do Velšaninove kuće. Zalupa na vrata i začas se kroz prozor pomoli starčeva glava i glave dvojice njegovih snažnih sinova.

»Kakva je to strka? Tko lupa? Što hoćete?«

»Puštite me brzo unutra! Sve ću van ispričat' .«

»Ma nemoj, a koji si ti?«

»Huckleberry Finn... brže, otvor'te mi!«

»Huckleberry Finn, još i to! To baš i nije ime pred kojim se vrata otvaraju, rekao bih! Ali pustite ga unutra, momci, da vidimo o kakvoj se nevolji radi.«

»Molin vas, nemojte nipošto odat' da san vam ovo ja reka'«, bile su prve Huckove riječi kada se našao u kući. »Nemojte, molin vas... inače ću ja sigurno poginit'... al' je udovica znala bit' dobra prema meni, pa bi' van tija reć'... a i oću van reć', samo ako obećate da nikad nećete odat' da san van to ja javija.«

»Svetoga mi Jurja, on nam zaista ima nešto reći, inače se ne bi ovako držao!« uzviknu starac. »Na sunce s tim, momče, a nitko od nas ovdje nikad te neće odati.«

Tri su se minute kasnije starac i njegovi sinovi, dobro naoružani, već bili uspeli uz brijeg i na prstima kročili stazicom između grmova rujevine, s oružjem u ruci. Huck ih nije dalje pratio. Sakrio se iza velikoga kamena i napeto slušao. Troma, tjeskobna tišina, a onda najednom prasnu hitac i začu se nečiji krik.

Huck nije čekao da dozna pojedinosti. Skočio na noge i što su ga noge nosile odbrza niz brijeg.

Trideseto poglavlje

U nedjelju ujutro, s prvim zracima zore, Huck se pope uz brijeg i tiho pokuca na vrata staroga Velšanina. Ukućani su još spavali, no zbog noćasnjih su događaja spavali tek napola uha. Kroz prozor se začu:

»Tko je?«

Huckov plašljivi glas tiho odvrati:

»Otvor'te mi, molin vas! To san ja, Huck Finn!«

»Pred tim se imenom, momče, naša vrata otvaraju i danju i noću! Dobro nam došao!«

Neobično su zvučale ove riječi u ušima maloga skitnice, a ugodnijih nikada nije čuo. Zadnjom ga pak rečenicom, koliko se sjećao, nikada nitko nije dočekaao. Na vratima škljocnu brava i on uđe. Ponudiše mu da sjedne, a starac i dvojica njegovih visokih sinova na brzinu se odjenuše.

»E, pa, mladiću, nadam se da možeš dobro pojesti jer će doručak biti gotov čim izađe sunce, a da će biti vreo tako da će se sve pušiti, o tome ne moraš brinuti! Ja i moji dečki noćas smo se nadali da ćeš se vratiti ovamo i kod nas prenoćiti.«

»Stra'otno san se uplašija«, reče Huck, »pa san uteka'. Sta' san bižat' kad su puknili oni pištolji i tri se milje nisan zaustavlja'.Sad san doša' zato što, znate, 'oću čut' što je bilo, a doša' san prije zore jer nisan 'tija naletit' na one đavle, pa da su i mrtvi.«

»E, jadni moj dečko, bome se vidi na tebi da si proveo tešku noć, ali će se ovdje za tebe naći krevet čim završiš s doručkom. Ne, dečko moj, nisu mrtvi, i silno nam je krivo zbog toga. Znaš, prema tvojem opisu točno smo znali gdje ih možemo zgrabiti pa smo im se prišuljali na prstima, sve dok se nismo našli na petnaest stopa od njih – na onom puteljku kroz rujevinu bilo je mračno kao u rogu – a meni ti je baš onda došlo da kihnem. Pasja sreća! Pokušao sam se suzdržati, ali od toga nikakve vajde – morao sam kihnuti i kihnuo sam! Ja sam išao prvi i držao spreman pištolj pa, kad sam počeo

kihati, a oni lupeži sa staze skočili u grmlje, zavikao sam: ‘Pucajte, dečki!’ i opalio onamo odakle se čulo šuštanje grmlja. Isto su napravili i moji dečki, ali su gadovi klisnuli u tren oka, a mi za njima, sve kroz šumu. Bojim se da im nismo došli ni blizu. Kad su počeli bježati, ispalili su svaki po jedan hitac, ali su meci samo prozujali kraj nas i nisu nas ni okrzneli. Kad im više nismo čuli korake, odustali smo od progona, vratili se u mjesto i probudili redarstvenike. Oni su skupili četu i pošli na rijeku da stražare, a čim svane, šerif će skupiti ljude i pretražiti šumu. I moji dečki će im se odmah pridružiti. Šteta što nemamo njihov opis – to bi nam poprilično pomoglo. Ali pretpostavljam, mladiću, da ni ti u mraku nisi vidio kako ti zlikovci izgledaju, je li?

»O, jesan, vidiya san ih u mistu i poša’ za njima.«

»Sjajno! Opiši nam ih, dečko, opiši ih!«

»Jedan je onaj stari Španac šta ne mere ni čut ni govorit, a koji se ovud’ već jednom il’ dvaput mota’, a drugi neki podmukli klippan, sav odrpan...«

»To će biti dosta, mladiću, poznajemo mi njih! Naletio sam na njih u šumi iza udovičine kuće pa su samo brisnuli. Hitro na noge, dečki, pa ispričajte ovo šerifu – doručkovat ćete sutra!«

Velšaninovi sinovi smjesta krenuše, a Huck im na izlasku iz prostorije pritrča i povika:

»Al’ molin vas, nemojte nikom reć’ da san i’ ja cinka’! ‘Vako vas molin!«

»U redu, Huck, ako ti tako kažeš, ali tebi to što si učinio može služiti samo na čast.«

»O, ne, ne! Molin vas, nemojte!«

Kada su mladići otišli, stari Velšanin reče:

»Njih dvojica će šutjeti, a isto tako i ja. Ali zašto ne želiš da se to zna?«

Huck nije htio ništa dalje objašnjavati, osim što reče da o jednom od tih ljudi već i previše zna pa ni zašto na svijetu ne bi htio da taj čovjek dozna kako on o njemu zna nešto što bi ga moglo teretiti... jer će ga inače sigurno ubiti.

Starac mu još jednom obeća da neće nikome ništa reći pa kaza:

»Kako si došao na to da podeš za tim prijanima, momče? Izgledali su ti sumnjivo?«

Huck je šutio smišljajući što je moguće oprezniji odgovor. Potom reče:

»Pa, vid’te, ja san van zločest dečko – bar tako svaki kaže, a ja protivu

toga neman šta reć' – pa kadikad ne meren puno spavat' zato što mislin o tom i pokušavan smislit' kako bi se tu moglo nešto učinit' da to prominin. Tako van je bilo i prošlu noć. Nisan moga' spavat' pa san oko ponoća izaša' van na ulicu i malo se mota' i livo i desno, pa kad san doša' do one stare ruševne zgrade od cigle u kojoj je bija dućan kraj Trezvenjačke krčme, naslonija san se na zid da još malo razmislin. I baš van onda naiđu ova dva prijaška i prođu kraj mene, a nešto su nos'li pod rukon pa san odma' pomislja da su to sigurno neđere zdupili. Jedan je pušija cigaru, a drugi je od njeg zatražija vatre. Tako su stali baš ispreda me pa su in cigare bacale svitlo na lice i tako san ja vidija da je jedan od nji' taj gluvonimi Španac – pozna' san ga po biloj bradi i povezu priko oka, a drugi nekakva đavolja rđa od čouka, sav u prnjan'.

»Kako si pri svjetlu cigare uspio vidjeti da je u prnjama?«

Hucka ovo načas osupnu, a onda reče:

»Pa, ne znan – čini mi se ka' da san vidija.«

»I onda su oni pošli dalje, a ti si...«

»... poša' za njizin. Da, to san napravija. 'Tija san vidit' šta se dešava – kad su se oni uzeli tako šuljat'. Iša' san za njizin sve do mista di se može prić' priko udovič'nog plota pa san staja' u mraku i čuja odrpanca di moli za udovičin život, a Španca di se kune da će joj isić' lice ka' šta san jučer reka' vama i vašim deč...«

»Što kažeš? Da je gluhonijemi čovjek sve to izgovorio?«

Huck je i opet strahovito pogriješio! Svim se silama trudio da starcu ne pruži ni najmanji nagovještaj o tome tko bi mogao biti onaj »Španac«, no jezik kao da je bio čvrsto odlučio da mu, što god on učinio, navuče nevolju na glavu. Pokušavao se na sve mile načine izvući iz škripca, ali je pod starčevim budnim okom samo upadao iz pogreške u pogrešku. Nakon nekog vremena Velšanin reče:

»Dečko moj, mene se nemoj bojati. Zbog mene ti neće ni za što na svijetu ni vlas s glave pasti. Ne, ja ću te zaštititi, zaštitit ću te. Taj tvoj Španac uopće nije gluhonijem – to ti je nehotice izletjelo i ne možeš to više povući. Ti o tom Španjolcu nešto znaš za što bi htio da se ne sazna. Imaj povjerenja u mene – reci mi o čemu je riječ, a vjeruj mi – neću te izdati.«

Huck se načas zagleda u čestite starčeve oči, a onda se naže k njemu i prošapta mu u uho:

»Nije to nikaki Španac – to je Crvenokožac Joe!«

Velšanin umalo skoči sa stolice. Domalo reče:

»Sad mi je sve jasno. Kad si ono pričao da se prijete kako će joj razrezati uši i rasporiti nosnice, mislio sam da si to sve sam iskitio jer se bijelci tako ne osvećuju. Ali on je Crvenokožac! To je već nešto sasvim drugo.«

Za vrijeme doručka razgovor se nastavi pa starac između ostaloga ispriča kako su on i njegovi sinovi, prije nego će se prošle noći vratiti u postelju, bili uzeli svjetiljku i pregledali prijelaz preko ograde i sve uokolo tražeći tragove krvi. Nisu našli nikakav krvavi trag, nego pozamašan svežanj, au njemu...

»Šta je bilo u njem'?'«

Da su te riječi bile munja, ne bi Hucku mogle izletjeti s problijedjelih usana takvom nevjerojatnom brzinom. Oči mu se razrogačile, a dah zastao u očekivanju odgovora. Velšanin se trže pa se i on zagleda u Hucka... na tri... pet... deset sekundi, a onda odvрати:

»Provalnički alat. Ama što je tebi?'«

Neizrecivo sretan, Huck klonu natrag u stolicu, tiho, ali duboko odahnuvši. Velšanin ga ozbiljno i radoznalo promotri pa doskora reče:

»Da, provalnički alat. Kao da ti je zbog toga silno laknulo. Ma što si se ti zbog toga toliko preplašio? Što si očekivao da ćemo naći?'«

Huck je bio na sto muka – ispitivačko je starčevo oko počivalo na njemu... bio bi dao ne znam što da se može sjetiti nekakva vjerodostojna odgovora... ništa mu nije dolazilo na um... ispitivačko je oko sve dublje pronicalo u nj... nametnu mu se besmislen odgovor... a nije bilo vremena da ga odvagne pa bubnu slabašnim glasom:

»Možda knjige za vjeronauk.«

Jadni je Huck bio previše prestravljen da bi se pri tome još i nasmiješio, no zato se starac glasno i veselo nasmija, tresući se od glave do pete tako da mu je na tijelu svaka koščica podrhtavala, te na kraju reče kako ovakav smijeh zlata vrijedi jer čovjeku prištedi izdatak za liječnika. Onda dodade:

»Jadna moja momčino, sav si mi blijed i iscrpljen – loše izgledaš. Nikakvo čudo da si malo rastresen i smućen. Ma, doći ćeš ti k sebi. Vjerujem da će te odmor i san oporaviti.«

Huck se ljutio na sebe što je bio tako blesav i pokazao tako sumnjivu uzbuđenost kad je, čim je čuo razgovor kraj prijelaza preko udovičine ograde, već ionako bio odbacio pomisao da se u svežnju što su ga razbojnici donijeli iz svratišta nalazi blago. On je, međutim, samo mislio da nije riječ o blagu, a

nije to zasigurno znao pa je spomen o pronađenom zavežljaju bio previše za njegovo samosvladavanje. No, sve u svemu, bilo mu je drago što je došlo do ove zgrade jer je sada bez ikakve dvojbe znao da ovaj zavežljaj nije onaj pravi zavežljaj pa mu pri duši postade lijepo i lagodno. Zapravo, činilo se da sada sve ide baš onako kako i treba: blago mora da je još uvijek u broju dva, onu će dvojicu još istoga dana uhvatiti i strpati u zatvor, a on i Tom noćas će se domoći zlata bez ikakvih neprilika i straha da će ih tkogod pri tome zateći.

Netom podoručkovaše, a na vratima se začu kucanje. Huck skoči i pohita da se sakrije jer mu nipošto nije bilo stalo do toga da ga netko, makar i izdaleka, dovede u vezu s noćasnjim događajima. Velšanin pusti u kuću nekoliko gospođa i gospode, među ostalima i udovicu Douglas, a primijeti i skupine mještana koji su se penjali uzbrdo i dolazili da pogledaju prijelaz preko udovičine ograde. Vijest se, znači, već bila proširila.

Posjetioci zatražiše od Velšanina da im ispriča sve što se protekle noći događalo. Udovica mu nije mogla dovoljno zahvaliti što joj je spasio život.

»Nemojte to ni spominjati, gospođo. Ima još netko kome možda dugujete još veću zahvalnost nego meni i mojim dečkima, ali mi je ta osoba zabranila da joj odam ime. Da te osobe nije bilo, ne bismo se mi uopće našli kraj vaše kuće.«

Ovo, dakako, potače tako golemu radoznalost da posjetioci gotovo zapostaviše glavni događaj, no Velšanin ne htjede udovoljiti znatiželji koja ih je izjedala, a kasnije zahvatila i cijelo mjesto i odbi odati tajnu. Kada se sve ostalo saznalo, udovica reče:

»Ja sam čitala u krevetu i tako zaspala pa sam prespavala svu tu gužvu. Zašto niste pokucali i probudili me?«

»Mislili smo da to nije nužno. Bilo je jasno da se oni prijani neće vratiti, a osim toga više nisu imali ni otpirača, pa kakvog bi smisla imalo da vas probudimo i na smrt preplašimo? Moja su tri crnca sve do jutra pazila na vašu kuću. Eto, baš su se vratili.

Stiže još posjetitelja pa se sve ovo pričalo i prepričavalo još nekoliko sati.

Za vrijeme školskog raspusta nije bilo nedjeljne škole, ali zato svi poraniše u crkvu. O uzbudljivom se događaju preklapalo i crno i bijelo. Stiže i vijest da se zlikovcima još nije ušlo u trag. Nakon završetka propovijedi žena suca Thatcherera priđe gospođi Harper koja se, zajedno sa svima ostalima, prolazom između klupa kretala prema crkvenim vratima pa joj reče:

»Hoće li to moja Becky prespavati cijeli dan? I mislila sam da će biti

mrtva umorna.«

»Vaša Becky?«

»Da«, uz prestravljen će pogled gospođa Thatcher, »pa zar nije kod vas prenoćila?«

»Ma, nije.«

Gospođa Thatcher problijedje i sruši se na klupu baš u trenutku kad je onuda prolazila tetka Polly u živahnu razgovoru s nekom prijateljicom. Tetka Polly reče:

»Dobro jutro, gospođo Thatcher. Dobro jutro, gospođo Harper. Mog dečka opet nigdje nema. Sve mi izgleda da je prenoćio kod vas – kod jedne od vas dvije. A sad ga je strah doći u crkvu. Morat ću to s njim raščistiti.«

Gospođa Thatcher slabašno odmahnu glavom i problijedje jače no ranije.

»Kod nas nije bio«, reče gospođa Harper i na njoj se poče opažati uznemirenost. Na licu se tetke Polly jasno odražavala tjeskoba.

»Joe Harperu, jesi li jutros vidio mojeg Toma?«

»Nisam, gospođo.«

»Kad si ga zadnji put vidio?«

Joe se pokušava sjetiti, ali nije mogao ništa sigurno tvrditi. Svijet zastade na izlasku iz crkve. Prostruja šapat i na svakom se licu pojavi zloslutna uznemirenost. Stadoše zabrinuto ispitivati djecu, kao i mlade učitelje i učiteljice. Svi rekoše da nisu primijetili jesu li Tom i Becky bili na skeli prilikom povratka kući: bio je mrak, a niko nije ni pomišljao na to da provjerava jesu li svi na broju. Neki mladić napokon izlanu kako se boji da su njih dvoje možda ostali u špilji! Gospođa se Thatcher onesvijesti, a tetka Polly briznu u plač i stade kršiti ruke.

Uzbuna se pronese od usta do usta, od skupine do skupine, od ulice do ulice pa su za pet minuta već zvonila sva zvona i cijelo mjesto bilo na nogama! Događaj na Cardiff Hillu začas izgubi svaku važnost i razbojnici padoše u zaborav: ljudi osedlaše konje, ukraše se u čamce, pokrenuše parnu skelu pa je, još i prije no što je prošlo pola sata otkako se pročula užasna vijest, dvije stotine ljudi cestom i rijekom hrlilo prema špilji.

Cijelo je beskrajno poslijepodne selo bilo pusto i kao izumrlo. Brojne su žene dolazile u posjet tetki Polly i gospođi Thatcher u želji da ih utješe. Plakale su zajedno s njima, a to je pomagalo više od riječi. Cijelu je beskonačnu noć mjesto iščekivalo vijesti, no kada konačno osvanu jutro, stiže

samo poruka: »Pošaljite još svijeća – i hrane.« Gospođa je Tatsher skoro izludjela, a isto tako i tetka Polly. Sudac Thatcher iz špilje im je poručivao da se nadaju i da budu hrabre, no te im poruke ne donesoše mnogo utjehe.

Stari se Velšanin vrati kući u svitanje, ulijepljen lojem od svijeća i umrljan ilovačom te gotovo posve iznuren. Hucka zateče kako još uvijek leži u postelji koju mu je bio pripremio, i to u grozničavu bunilu. Svi su liječnici bili otišli u špilju, pa se stoga udovica Douglas prihvati brige o bolesniku. Udovica reče da će ga njegovati kako najbolje bude znala i umjela jer je on, bio dobar, zao ili nešto treće, ipak Božje stvorenje, a što god je Božje, ne smije se zapustiti. Velšanin pak reče da u Hucku ima i dobrih osobina, a udovica će na to:

»Pouzdana je tako. To je biljeg Božji. On ga uvijek utisne na nas. Uvijek. Bar donekle njime obilježi svako stvorenje koje izađe iz ruku njegovih.«

Rano prijepodne stadoše u selo pristizati raštrkane skupine iscrpljenih ljudi, no najizdržljiviji mještani nastaviše s potragom. Jedine vijesti do kojih se moglo doći glasile su da su pretraženi i najudaljeniji dijelovi pećine u koje još nikad nitko nije zašao, da će se temeljito pregledati svaki zakutak i svaka pukotina te da, kamo god netko odlutao sletom prolaza, svakako će vidjeti titranje i treperenje svjetala u daljini, a odjek povika i hitaca iz pištolja potmulo odzvanja kroz mračne hodnike. Na jednom mjestu, daleko od dijela kamo obično zalaze posjetoci, nađoše na stijeni imena Becky & Tom, ispisana čađavim plamenom svijeće, a u blizini lojem umrljan komadić vrpce. Gospođa Thatcher prepoznade vrpcu i rasplaka se nad njom. Reče da će joj ta vrpca ostati kao posljednja uspomena na njezinu djevojčicu i da joj nijedan drugi spomen ne bi mogao biti toliko dragocjen jer se ova vrpca posljednja oprostila od njezina živog tijela prije no što ga je odnijela strašna smrt. Govorilo se da bi u pećini tu i tamo zasjalo neko daleko svjetlašce pa bi se tada razlegli oduševljeni poklici i gomila bi ljudi uz glasan bat koraka žurno potrčala niz prolaz, a onda bi redovito uslijedilo gorko razočaranje: bila bi to samo svijeća nekoga od tragača.

Tri su se užasna dana i noći sati beskonačno vukli, a selo zapalo u beznadnu čamu. Nitko nije imao volje ni za što. Baš se tada slučajno otkri da vlasnik Trezvenjačke krčme toči žestoka pića, no to jedva da i uzbudi općinstvo, ma koliko činjenica sama po sebi izazivala zaprepaštenost. Došavši na čas k svijesti, Huck slabašnim glasom svrnu razgovor na krčmu te na kraju zapita – nejasno strahujući od najgorega – jesu li, otkako se on razbolio, u Trezvenjačkoj krčmi išta pronašli.

»Jesu«, reče udovica.

Divlja pogleda, Huck se uspravi u postelji:

»Što? Što su pronašli?«

»Viski! I krčma je sad zatvorena. Lezi, dijete, kako si me prestrašio!

»Recite mi samo jedno – samo jedno, molim vas! Je li ga pronašao Tom Sawyer?«

Udovicu obliše suze. »Pst, pst! Pst, maleni! Već sam ti rekla da ne smiješ govoriti. Teško si, teško bolestan!«

Znači, pronašli su samo viski. Da je u pitanju bilo zlato, već bi bilo buke i strke. Blago je, dakle, zauvijek nestalo – zauvijek! No, zbog čega udovica plače? Čudno da je kadra za to.

Ove su se misli Hucku mutno motale po glavi i tako ga izmučile da je od iscrpljenosti zaspao. Udovica reče u sebi:

»Zaspao je, siročče moje malo. Je li ga Tom Sawyer našao! Dao Bog da netko nađe Toma Sawyera! Ah, malo ih je ostalo u kojima još ima dovoljno nade ili snage da nastave s potragom.!«

Trideset i prvo poglavlje

Vratimo se sada k Tomu i Becky i onome što se s njima dvoma zbivalo na izletu. S ostalim su društvom tamarali kroz mrkle prolaze obilazeći poznate ljepote McDougalove špilje – ljepote koje su se dičile ponešto pretjerano zvučnim imenima, kao što su »Salon«, »Katedrala«, »Aladinov dvorac« i tako redom. Duskora započne vesela igra skrivača pa se Tom i Becky gorljivo uključise u nju, a onda ih od trčanja uhvati lagani umor pa odvludaše krivudavim hodnikom, visoko podižući svijeće i iščitavajući pravu zamršenu paukovu mrežu imena, datuma, poštanskih adresa i izreka kojima su kamene stijene (s pomoću plamena svijeće) bile oslikane kao kakvim freskama. Neprestano idući naprijed u međusobnom razgovoru, jedva su i primjećivali da su dospjeli do dijela pećine gdje po stijenama nije bilo nikakvih natpisa. Čađavim plamenom svijeće ispisaše svoja imena ispod jedne kamene izbočine pa krenuše dalje. Duskora stigoše do mjesta gdje je slab mlaz vode, kapajući preko nekog izbojka i noseći sa sobom vapnenački talog, u sporom protoku vječnosti od svjetlucava i neuništiva kamena stvorio pravi pravcati slap od nabora i čipke. Tom je bio dovoljno malen da se zavuče ispod njega pa ga osvjetli da Becky može uživati u tom prizoru. Usput otkri da slap poput zavjese zakriva strmo prirodno stepenište stisnuto između dvije uske stijene pa ga najednom obuze silna želja da postane istraživač. Becky se odazva njegovu pozivu pa svijećom zajedno načiniše oznaku koja će im kasnije poslužiti kao putokaz i dadoše se na istraživanje. Skretali su i lijevo i desno, spustili se sve do tajanstvenih dubina špilje, ondje načinili još jednu oznaku pa otkrivudali dalje u potrazi za novinama o kojima će pričati svijetu na površini zemlje. Na jednom mjestu nađoše prostranu dvoranu s čijega je stropa visjelo mnoštvo blistavih stalaktita dugačkih i debelih poput čovječje noge. Obiđoše cijelu dvoranu, čudeći se i diveći, pa uskoro odande izađoše kroz jedan od brojnih prolaza što su vodili u nju i iz nje. Taj ih put domalo dovede do čarobnog vrela čije je korito bilo obloženo sjajnim kristalnim injem, a nalazilo se usred dvorane čiji su zidovi počivali na svoj sili čudesnih stupova nastalih spajanjem stalaktita i stalagmita, što je pak bio plod neprestanoga kapanja vode tokom brojnih stoljeća. O svod se u velikim grozdovima bili objesili šišmiši, na tisuće njih u jednoj takvoj gomili:

svjetlost uznemiri te stvorove pa se na stotine njih u jatima obruši prema njima dvoma, cičeći i bijesno se zalijećući u svijeće. Tom im je poznavao ćud i znao kakva opasnost prijeti od ovakva njihova ponašanja. Zgrabi Becky za ruku i hitro je povuče u prvu galeriju na koju se namjeriše: i ni trenutka prerano jer jedan šišmiš krilom ugasi Beckynu svijeću baš u času kada je zakoračila da izađe iz dvorane. Šišmiši su ih još dosta daleko progonili, no mali bi bjegunci uvijek zamakli u svaki novi prolaz koji bi se pojavio pred njima te se naposljetku otarasiše tih opasnih stvorova. Malo zatim Tom otkri podzemno jezero koje se u svoj svojoj veličini mutno protezalo u daljinu, sve do mjesta gdje su mu se obrisi gubili u sjenkama. Poželje mu istražiti obale, no zaključi da će biti najbolje najprije sjesti i malo otpočnuti. I tada duboka tišina ovoga mjesta prvi put spusti vlažnu i ljepljivu ruku na njihovu dušu. Becky reče:

»Gle, nisam dosad na to ni mislila, ali mi se čini da već dugo nisam nikoga čula.«

»Nemoj zaboraviti, Becky, da smo mi ovdje duboko ispod njih, a ne znam ni sam koliko smo daleko od njih otišli prema sjeveru, jugu, istoku ili već nekamo. Ne možemo ih ovdje čuti.«

Becky se zabrinu.

»Tko zna, Tome, koliko smo već dugo ovdje dolje. Bolje da se vratimo.«

»Da, i meni tako izgleda. Možda će tako biti bolje.«

»Tome, znaš li ti kuda moramo krenuti? Meni je sve to tako spetljano i zbrkano.«

»Izgleda mi da ću naći put, ali tamo ima šišmiša. Ako nam ugase obje svijeće, bit će nam gadno. Daj da krenemo nekim drugim putem tako da ne moramo proći kraj njih.«

»Dobro, samo se nadam da se nećemo izgubiti. To bi bilo grozno!« – i djevojčica protrnu na tu užasnu pomisao.

Krenuše jednom galerijom i dugo su šutke njome hodali, zagledajući u svaki novi otvor da vide ima li ondje čega što bi im se učinilo poznatim, ali im je sve bilo strano. Svaki put kada bi se Tom dao u istraživanje, Becky bi mu promotrila lice tražeći na njemu znak ohrabrenja, a on bi raspoloženo rekao:

»Ma, sve je u redu. Ovo nije pravi prolaz, ali ćemo ga svaki čas naći!«

No, nakon svakoga je razočaranja i sam sve više gubio nadu pa uskoro

stade nasumce zaokretati u kojekakve prolaze koji su vodili raznoraznim smjerovima, u očajničkoj nadi da će pronaći traženi put. Još je uvijek govorio da je sve »u redu«, ali mu je na srce bila nalegla takva strava da su mu riječi bile izgubile uvjerljiv prizvuk i zvučale su kao da kaže: »Sve je izgubljeno!« Becky se u tjeskobnu strahu pripila uz njega i uzalud pokušavala zadržati suze koje su same navirale. Naposljetku reče:

»O, Tome, nema veze za šišmiše: daj da se vratimo onim putem! Čini mi se da ovako stalno samo sve više i više lutamo.«

Tom zastade.

»Slušaj«, reče.

Grobna tišina: tako duboka tišina da je taj muk narušavalo čak i njihovo disanje. Tom viknu. Povik odjeknu kroz prazne prolaze pa zamrije u daljini kao slabašan zvuk, posve nalik na mreškanje podrugljiva smijeha.

»Oh, Tome, nemoj više, zbilja je jezivo«, reče Becky.

»Jezivo je, ali ću to ipak opet napraviti, Becky: znaš, možda će nas tako netko čuti«, pa ponovno viknu.

Ono »možda« izazivalo je još ledeniji užas od sablasnoga smijeha jer je bilo priznanje o tome da su im nade sve slabije. Djeca su mirno stajala i osluškivala, no sve je bilo uzaludno. Tom se smjesta okrenu i hitrim koracima krenu natrag putem kojim su došli. No, nije prošlo mnogo vremena, a neka neodlučnost u njegovu ponašanju ukaza Becky na još jednu strašnu činjenicu – nije se više znao vratiti!

»O, Tome, pa ti nisi ostavljao nikakve oznake!«

»Becky, glupo sam postupio! Baš glupo! Nisam ni pomislio da ćemo se vraćati istim putem! Ne, ne znam kako ćemo natrag. Sve mi se pomiješalo.«

»Tome, Tome, izgubili smo se! Izgubili! Nikad se nećemo izvući s ovog groznog mjesta! Oh, zašto smo se odvajali od ostalih!«

Becky klonu na tlo i briznu u tako grčevit plač da se Tom prestravi pomislivši da bi ona mogla i umrijeti ili izgubiti razum. Spusti se uz nju na tlo i ovi ruke oko nje, a ona skloni lice na njegove grudi, privi se k njemu, pa sav strah i bespomoćno kajanje provališe iz nje, a daleka jeka pretvori joj riječi u podrugljiv smijeh. Tom ju je molio da opet u sebi nađe nade, no ona reče da ne može. Onda on stade grditi i okrivljavati sebe zbog toga što je nju doveo u ovako strašan položaj, a to urodi boljim plodom. Becky reče da će se pokušati ponovno ponadati, da će se pridići i poći za njim kamo god je povede, samo

neka više tako ne govori. Njega ne treba ništa više kriviti za ovo nego nju, reče.

I tako opet krenuše – bez cilja, potpuno nasumce: sve što su mogli, bilo je da se kreću naprijed, stalno naprijed. Načas se javi i tračak nade – i to bez ikakva razloga koji bi iza nje stajao, već naprosto zato što je nadi u naravi da uvijek iznova oživljava, sve dok joj čovječja dob i pomirenost s porazima ne oduzmu sav polet.

Malo kasnije Tom uze Beckynu svijeću i ugasi je. Ova je štedljivost toliko govorila! Riječi nije ni trebalo. Becky shvati i nada joj ponovno zgasnu. Znala je da je Tomova svijeća tek načeta i da ima još tri-četiri komadićka u džepu – a ipak se moralo štedjeti.

Tada i umor poče postavljati svoje zahtjeve: djeca se pokušашe ne obazirati na to jer im je bilo užasno i pomisliti da sjednu dok vrijeme postaje sve dragocjenije. Kretati se u nekom smjeru, u bilo kojem smjeru, značilo je barem ići naprijed i moglo je uroditi plodom, a sjesti je bilo isto što i prizivati smrt i skratiti njezin progon.

Napokon krhke nožice nisu mogle dalje nositi Becky i ona sjede. I Tom počinu kraj nje pa stadoše razgovarati o svojem domu, o prijateljima koje su tamo ostavili, o udobnoj postelji te, kao najvažnije od svega, o svjetlosti! Becky se rasplaka, a Tom pokuša smisliti kako bi je utješio, no sva su se hrabrenja već bila izlizala od upotrebe i zvučala su kao gorka šala. Umor je djevojčicu bio toliko obvladao da je san i neprimjetno shrva, a Tom je nebesima zahvaljivao za to. Sjedio je gledajući u njezino ispijeno lice i promatrajući kako se u blaženstvu sna na nj vraćaju mekoća i prirodnost, a domalo ga obasja i smiješak te se na njemu zadržava. Nešto mira i okrepe uli se s toga smirenog lica i u Tomovu dušu, a misli mu odlutaše prema prošlim vremenima i sanjarskim uspomenama. Baš kad je tako utonuo u misli, Becky se probudi s bezbrižnim smijehom, ali joj se on najednom sledi na usnama i prijeđe u jauk.

»Oh, zašto sam spavala? Da se bar nikad, nikad nisam probudila! Ne! Ne, ne mislim to ozbiljno, Tome! Nemoj me tako gledati! Neću to više govoriti.«

»Becky, drago mi je da si malo odspavala. Sada si se odmorila pa ćemo naći i izlaz odavde.«

»Pokušat ćemo, Tome, ali sam u snu vidjela tako divan kraj. Sve mi se čini da ćemo onamo dospjeti.«

»Možda i nećemo, možda i nećemo. Razvedri se, Becky, pa da pokušamo.«

Ustadoše i odlutaše dalje, s rukom u ruci i bez ikakve nade. Pokušao procijeniti koliko su već dugo u špilji, no znali su samo da se njima to vrijeme pričinja kao dani i tjedni, premda im je bilo jasno da ne može tako biti jer im ni svijeće još nisu dogorjele. Dugo vremena nakon toga – teško bi im bilo reći koliko, Tom reče kako moraju tiše koračati i oslušivati neće li začuti kapanje vode – moraju naći neki vratak. Ubrzo ga i nađoše pa Tom reče kako je vrijeme da se opet odmire. Oboje su bili nasmrt umorni, ali Becky ipak reče da misli kako bi mogla još malo hodati. Iznenadi se kada Tom ne pristade na to i nije ga mogla razumjeti. Sjedoše i Tom grudicom ilovače priljepi svijeću na stijenu ispred njih. Duskora ih skoliše misli pa neko vrijeme ni riječi ne progovoriše. Onda Becky prekide tišinu:

»Tome, tako sam gladna!«

Tom izvadi nešto iz džepa.

»Sjećaš se što je ovo?« reče.

Becky se umalo nasmiješi.

»Naš svadbeni kolač, Tome.«

»Da... Šteta što nije velik kao kuća, jer je to sve što imamo.«

»Sačuvala sam ga za nas, Tome, kao uspomenu s izleta, onako kao što odrasli rade sa svadbenim kolačem, ali će nam to sad biti...«

Becky se prekide usred rečenice. Tom podijeli kolač na dva dijela pa Becky u slast pojede svoj komad, dok je Tom od svoje polovice tek malo odgrizao. U izobilju je bilo hladne vode da njome zaliju gozbu. Malo potom Becky predloži da pođu dalje. Tom je časak šutio, a onda reče.:

»Becky, hoćeš li moći podnijeti da ti nešto kažem?«

Becky problijedje u licu, no reče kako misli da hoće.

»E, pa, Becky, moramo ostati ovdje gdje imamo vode za piće. Ovo nam je zadnji komadić svijeće!«

Becky dade maha suzama i jadicovkama. Tom je na sve mile načine pokušao utješiti, no s malo uspjeha. Naposljetku Becky reče:

»Tome!«

»Reci, Becky!«

»Primijetit će da nas nema pa će poći u potragu za nama!«

»Jasno da hoće! Sigurno će nas tražiti!«

»Tome, možda su već i krenuli u potragu za nama.«

»Pa, rekao bih da jesu. Nadam se da je tako.«

»Tome, što misliš kad bi mogli primijetiti da nas nema?«

»Kad stignu do skele, pretpostavljam.«

»Tome, onda će možda već biti mrak – misliš da će opaziti da nismo među njima?«

»Ne znam. U svakom slučaju, tvoja će majka primijetiti da te nema čim se svi vrate kući.«

Na prestravljen izraz Beckyna lica Tom se pribra i uvidje svu svoju nesmotrenost. Becky se te noći uopće nije trebala vratiti kući! Oboje djece ušutje i zamisli se. Začas nova provala Beckyna očaja pokaza Tomu da je ono što je njemu bilo na umu, i njoj palo na pamet – da može proći polovica nedjeljnoga prijepodneva prije no što gospođa Thatcher otkrije da Becky nije kod gospođe Harper.

Pogleda prikovana uz ostatak svijeće, promatralo je dvoje djece kako se on polako i nemilosrdno topi, vidjelo kako naposljetku od njega ostaje tek pola palca dugačak stijenj, vidjelo kako slabašan plamičak liže uvis i trne, kako se iz stijena izvija tanak pramen dima, časkom leluja na njegovu vrhu, a potom – svojim ih užasom obvi potpuna tama!

Koliko je vremena proteklo do časa kada je Becky polako došla k sebi i shvatila da plače u Tomovu naručju, nijedno od njih dvoje ne bi znalo reći. Znali su samo to da su se, kako izgleda, nakon silno duga vremena, trgnuli iz obamrlosti mrtvačkog sna i opet se našli usred istih jada. Tom je rekao da je vjerojatno već nedjelja ili možda čak i ponedjeljak. Pokušavao je navesti Becky na razgovor, no nju je čemer bio prejako shrvao i bila je izgubila svaku nadu. Reče joj i kako mora da je njihov nestanak već odavno primijećen i da je potraga nesumnjivo već započela. On će stoga vikati pa će možda netko i doći. Pokuša, no daleki su odjeci u tami tako jezivo odzvanjali da se više toga nije prihvaćao.

Promicali su sati i glad ponovno stade moriti dvoje zatočenika. Bio im je ostao još jedan dio Tomove polovice kolača: podijeliše ga i pojedose, no od toga im se učini da su još i gladniji nego prije. Taj im je bijedni zalogajčić samo probudio tek.

Najednom Tom reče:

»Pst! Čuješ?«

Oboje zadržaše dah i osluhnuše. Začuše zvuk nalik na silno slabašno, daleko dozivanje. Tom se odazva pa, uhvativši Becky za ruku, tapkajući krenu galerijom u tom smjeru. Domalo opet osluhnu, a zvuk se opet začu, i to kao iz nešto veće blizine.

»To su oni«, reče Tom. »Dolaze ovamo! Požuri, Becky – spašeni smo!«

Radost je dvoje zatočenika bila gotovo neizdrživa. Napredovanje im je, međutim, bilo sporo jer je posvuda bilo jama pa su se toga morali čuvati. Ubrzo stigoše do jedne od njih i moradoše zastati. Mogla je biti duboka tri stope, a moglo ih je biti i stotinu – kako bilo da bilo, preko nje nisu mogli. Tom leže potrbuške na zemlju i segnu rukom što je dublje mogao. Nema dna. Moraju ostati ovdje i sačekati dolazak potrage. Osluhnuše: udaljeni su se povici očito još i udaljavali! Za časak-dva potpuno utihnuše. Srce im zastade od očaja! Tom je dozivao iz puna grla, sve dok nije promukao, no od toga nije bilo koristi. Obrati se Becky s nadom u glasu, no u tjeskobnu im iščekivanju proteče cijela vječnost, a da do njih više ne dopre nikakav zvuk.

Djeca ponovno otapkaše natrag do vrutka. Vrijeme se tegobno vuklo: opet zaspashe pa se probudiše izgladnjeli i očajni. Tom je vjerovao kako sada mora da je već utorak.

I tada mu nešto pade na um. U blizini je bilo nekoliko pobočnih odvojaka. Bolje bi bilo istražiti koji od njih nego skrštenih ruku podnositi teret teških sati. Izvadi iz džepa uzicu za puštanje zmaja, priveza je za neki izbojak, pa on i Becky krenuše: Tom naprijed, odmatajući uzicu i pipajući ispred sebe. Nakon dvadeset koraka galerija je završavala »skokom«. Tom kleknu i stade pipati ispod ruba, a onda segnu rukama iza ugla što je dalje mogao: napregnu se i istegnu još malo više udesno i u tom se trenutku, ni na dvadeset jardi od njih, iza neke stijene pojaviše ljudska ruka i u njoj svijeća! Tomu se iz grla izvi slavodobitan uzvik, no u istom se času za rukom pojavi i tijelo kojemu je ona pripadala – tijelo Crvenokošca Joea! Tom se ukoči: ni maknuti se nije mogao. U sljedećem trenu stade zahvaljivati nebesima vidjevši da je »Španjolac« podbrusio pete i išceznuo mu iz vida. Tom se začudi što mu Joe nije prepoznao glas i vratio se da ga ubije zbog onoga svjedočenja na sudu. No, mora da mu je odjek bio izobličio glas. Bez sumnje je to u pitanju, zaključi. Od straha mu je na tijelu bio smalaksao svaki mišić. Reče sam sebi da će ostati kraj vrutka, samo ako smogne dovoljno snage da se onamo vrati, pa ga više nikakvo iskušenje neće navesti na to da se izloži opasnosti i opet naiđe na Crvenokošca Joea. Potrudio se da od Becky sakrije što je vidio. Reče joj da je viknuo samo onako »na sreću«.

No, na duži rok glad i nevolja nadvladaše strah. Nakon ponovnoga

dugočasna čekanja kraj vrela i ponovnoga dugačka sna djeca se drugačije osjećahu. Probudiše se mučena divljom glađu. Tom je bio uvjeren kako mora da je već srijeda ili četvrtak ili čak i petak odnosno subota pa da se od potrage već i odustalo. Smisli da bi mogao pretražiti neki drugi odvojak. Osjećao se spremnim čak i na to da se suoči s Crvenokošcem Joeom i svim drugim užasima, ali je Becky bila silno slaba. Bila je utonula u neku tupu bezvoljnost pa je nije mogao ni na noge podići. Izjavila je da će čekati tu gdje jest i da će umrijeti, a to i tako više nije daleko. Reče Tomu da, ako tako hoće, samo krene u istraživanje uz pomoć zmajeve uzice, ali ga usrdno zamoli da se povremeno vraća do nje i javi joj se te zatraži da joj obeća kako će, kada dođe strašni trenutak, biti uz nju i držati je za ruku do samoga kraja.

Tom je poljubi, a u grlu ga nešto stegnu: ponašao se kao da je uvjeren u to kako će ili naići na potragu ili naći izlaz iz špilje. Potom uze zmajevu uzicu u ruku i pipajući odbaulja četveronoške niz jedan od odvojaka, iznuren glađu i bolestan od slutnje o kobi što ih je čekala.

Trideset i drugo poglavlje

Dode i utorak poslije podne, a potom i poslijepodne stade prelaziti u sumrak. Selo St. Petersburg još je uvijek bilo u tuzi. Izgubljena se djeca nisu našla. Javno su se za njih čitale molitve, a i mnoge su molitve pojedini molitelji izmolili potihom i iz sveg srca, no iz špilje još uvijek nisu stizale dobre vijesti. Tragači su većinom bili odustali od potrage i vratili se svakodnevnim poslovima rekavši kako je jasno da se djeca više neće moći pronaći. Gospođa se Thatcher teško razboljela i ležala u bunilu gotovo cijelo vrijeme. Govorilo se kako se čovjeku srce para kada je čuje gdje doziva kćer i vidi gdje povremeno podiže glavu pa cijelu minutu osluškuje, a potom je opet s jaukom spušta. Tetku je Polly zahvatila neka smirena beživotnost, a sijeda joj je kosa bila gotovo posve pobijeljela. U utorak je uvečer selo, tužno i bespomoćno, pošlo na počinak.

Oko ponoći pomamnom se zvonjavom oglašiše seoska zvona i ulicama u času povrvje napola odjeven i izbezumljen svijet vičući: »Probudite se! Probudite se! Našli su ih! Našli su ih!« Buci se pridružiše limene tave i rogovi, a seljani se zbiše u gomilu i krenuše prema rijeci. Ondje naiđoše na djecu u otvorenoj kočiji što su je vukli razdragani mještani, skupiše se oko njih i ispratiše ih putem u selo, veličanstveno ispunjavajući glavnu ulicu uz gromoglasne povike »hura« što su se razlijevali jedan za drugim.

U selu se zapališe sva svjetla: nitko se više ne vrati u postelju. Bila je to najveća noć što ju je ovo mjestance ikada doživjelo. Tokom je prvih pola sata kroz kuću suca Thatchera prošla cijela povorka mještana, pa su svi čvrsto stezali i ljubili spašenu djecu, stiskali ruku gospođi Thatcher, pokušavali nešto reći dok su im riječi zastajale u grlu te izlazili iz kuće zalijevajući pravom kišom suza sve oko sebe.

Sreća je tetke Polly bila potpuna, a gotovo je isto tolika bila i sreća gospođe Thatcher. Tek kada glasnik koji je s velikom viješću krenuo u špilju, preda poruku njezinu mužu, moći će se i ona osjetiti potpuno sretnom. Tom je ležao na sofi okružen znatiželjnim slušateljstvom i pripovijedao priču o čudesnoj pustolovini, usput u nju uplećući mnoštvo izvanrednih dopuna i

kiteći je njima. Zaključio je opisujući kako je ostavio Becky i krenuo u istraživački pothvat. Kroz dva je hodnika dopro onoliko daleko koliko mu je to dopuštala zmajeva uzica, a trećim je išao dok se uzica nije posve napela i već se namjeravao vratiti, kadli je u daljini nazro neku točkicu koja mu se učinila nalik na danje svjetlo. Ispustio je uzicu i otpuzao onamo, provukao glavu i ramena kroz maleni otvor i ugledao široki Mississippi kako se valja ispod njega! Da je slučajno bila noć, ne bi bio vidio tu točkicu danjega svjetla i ne bi više nikada pretraživao taj prolaz! Ispriča im kako se vratio po Becky i saopćio joj radosnu vijest, a ona mu je rekla da je ne muči takvim izmišljotinama jer je umorna i zna da će uskoro umrijeti, a i to i želi. Opisa kako se mučio da je uvjeri, kako je gotovo umrla od radosti kada je dopuzala do mjesta s kojega je doista ugledala plavu točkicu danjega svjetla te kako se on najprije sam provukao kroz rupu, a onda i njoj pomogao da se izvuče. Onda su sjeli i zaplakali od sreće. Onuda su čamcem plovili neki ljudi pa ih je Tom zazvao, ispričao im u kakvu se stanju njih dvoje nalaze i koliko su izgladnjeli. Isprva ljudi ne povjerovaše u tu sumanutu bajku »zato što je«, kako rekoše, »ovo mjesto pet milja nizvodno od doline u kojoj se nalazi špilja«, a zatim ih ukrcaše i povezoše sa sobom do neke kuće, dadoše im večeru i pustiše ih da otpočinu do dva-tri sata nakon sumraka, a onda ih odvedoše kući.

Još prije zore, prateći uzicu što su je tragači za sobom odmatali, nađoše glasnici u špilji suca Thatcherera i šačicu ljudi koji su bili ostali s njim te im doniješe veliku novost.

Tri dana i noći provedenih u patnji i gladovanju nisu se mogli samo tako izbrisati, kao što Tom i Becky ubrzo otkriše. Cijelu srijedu i četvrtak ostadoše vezani za postelju, a činilo se da svakim časkom postaju sve umorniji i iscrpljeniji. Tom se u četvrtak malo pridiže, u petak pođe u mjesto, a u subotu je bio maltene zdrav kao i ranije, no Becky sve do nedjelje ne izađe iz sobe, a nakon toga se doimala kao da je preboljela tešku bolest.

Tom doznade da je Huck bolestan i pođe u petak da ga posjeti, ali ga ne pustiše u prijateljevu sobu, baš kao ni u subotu ni u nedjelju. Nakon toga ga počеше svaki dan puštati k Hucku, ali ga upozoriše da o svojoj pustolovini ništa ne govori i ne načinje uzbudljive predmete razgovora. Udovica Douglas stalno je bila u blizini pazeći da se on toga i pridržava. Kod kuće pak Tom doznade za događaj na Cardiff Hillu, kao i da je »odrpančevo« tijelo na kraju pronađeno u rijeci blizu pristaništa za skelu: vjerojatno se bio utopio pri pokušaju bijega.

Otrprilike dva tjedna nakon spasa iz špilje krenu Tom da obiđe Hucka koji

je sada već bio dovoljno ojačao da može slušati i uzbudljive priče, a on mu je pak, kako je mislio, imao štošta zanimljiva ispričati. Put ga je vodio pored kuće suca Thatchera pa svrati da posjeti Becky. Sudac i neki njegovi prijatelji u svoj razgovor uključiše i Toma pa ga jedan od njih podrugljivo zapita bi li se rado opet spustio u špilju. Tom reče kako najvjerojatnije ne bi imao ništa protiv toga, a sudac će na to:

»Eh, Tome, ima još takvih kao ti, uopće u to ne sumnjam, ali smo se za to pobrinuli. Više se u toj špilji nitko neće izgubiti.«

»Kako to?«

»Zato što sam prije dva tjedna dao velika ulazna vrata obložiti debelim željezom i zatvoriti ih trostrukom bravom, a ključeve ja čuvam.«

Tom probljedje kao krpa.

»Što ti je, dečko? Hej, brzo ovamo! Dajte čašu vode!

Donesoše vode i poliše njome Toma po licu.

»Ah, sad ti je bolje. Što ti je bilo, Tome?«

»Oh, suče, u špilji je ostao Crvenokožac Joe!«

Trideset i treće poglavlje

U nekoliko se minuta ova vijest proširi pa tucet čamaca krcatih ljudima krenu put McDougalove špilje, a za njima se otisnu i parna skela puna putnika. Tom se vozio u čamcu zajedno sa sucem Thatcherom.

Kada otključaše vrata na ulazu u špilju, u nejasnom se polumraku što je unutra vladao pred njima ukaza žalostan prizor. Crvenokožac Joe ležao je ispružen na tlu, mrtav, lica priljubljena uz pukotinu ispod vrata, kao da mu je čeznutljivi pogled sve do posljednjeg trenutka bio uprt u svjetlost i radost što su vladale u vanjskom svijetu. Toma ovo potrese jer je iz vlastitoga iskustva znao koliko je ovaj nesretnik morao patiti. U njemu se bila probudila samilost, no svejedno ga prože i silan osjećaj olakšanja i sigurnosti koji mu, u mjeri u kojoj to ranije nije u potpunosti cijenio, otkri koliko se golem teret straha bio navalio na nj od dana kada je ono bio podigao glas optužujući ovoga krvoločnog otpadnika od društva.

Lovački nož koji je pripadao Crvenokošcu Joeu, ležao je kraj njega, a sječivo mu je bilo slomljeno nadvoje. Veliku gredu na koju se naslanjao donji dio vrata, polutan je bio izdubao i prorezao mukotrpnim, a ujedno i uzaludnim trudom jer je s vanjske strane stanac kamen tvorio svojevrsan prag, a tu otpornu tvar nož nije uspio ni načeti: oštetio se pri tome jedino nož. No, da i nije bilo te kamene prepreke, trud bi mu svejedno bio uzaludan jer se Crvenokožac Joe, čak i da je potpuno izrezao gredu, ne bi, onako ogroman, mogao provući ispod vrata, a to je i sam znao. Znači da je rupu dubao samo zato da nešto radi, samo zato da mu nekako prođe tegobno vrijeme, samo zato da nečim zabavi izmučenu dušu. U ovom prostoru na ulazu u pećinu obično se po pukotinama u stijenju moglo naći i do pola tuceta nagorjelih svijeća što su ih tu ostavljali izletnici, no sada ondje nije bilo nijedne. Zatočenik ih je bio pronašao i pojeo. Isto je tako uspio uhvatiti i nekoliko šišmiša pa je i njih pojeo, ostavivši samo pandže. Jadni je nevoljnik bio na smrt izgladnio. Na jednom je mjestu malo dalje odatle stoljećima iz tla polako izrastao jedan stalagmit što su ga izgradile kapljice vode padajući sa stalaktita iznad njega. Zarobljenik je bio slomio stalagmit i na krnjadak stavio kamen u kojem je izdubao plitko udubljenje i hvatao dragocjene kapi što su svake tri minute

jedna po jedna padale u nj s jednoličnom točnošću nalik na kucanje sata – žličica vode za dvadeset i četiri sata. Te su kapi kapale još i onda kada su egipatske piramide bile tek izgrađene, u doba kada je Troja pala, u času kada su udarani temelji Rima, u trenutku Kristova raspeća, u vrijeme kada je Osvajač osnivaio Britansko carstvo, kada je Kolumbo plovio morem i kada je pokolj u Lexingtonu još bio »novost«. I sada kapaju, a kapat će još i onda kada sva ova zbivanja utonu u suton povijesti i sumrak predaje i kada ih proguta mrkla noć zaborava. Ima li sve neki cilj i svrhu? Jesu li ove kapi pet tisuća godina strpljivo kapale zato da jednom mogu zadovoljiti potrebe ovoga kratkovjekog ljudskog crva. I čeka li ih za idućih deset tisuća godina izvršenje još kakva važnog zadatka? Nije važno. Mnogo je, mnogo godina prošlo otkako je nesretni polutan izdubao taj kamen da u nj uhvati neprocjenjive kapi, no do dana današnjega posjetilac, kada krene u razgledavanje čuda u McDougalovoj špilji, najduže ostaje zagledan u taj dirljivi kamen i spore vodene kapi. Čaša Crvenokošca Joea prva je na popisu pećinskih znamenitosti pa joj po važnosti čak ni »Aladinov dvorac« nije ravan.

Crvenokožac Joe pokopan je u blizini ulaza u špilju pa ljudi nagruše onamo čamcima i kolima, i to iz svih mjesta, sa svih imanja i iz svih zaselaka u krugu od sedam milja, povedoše sa sobom djecu i ponesoše svakojake hrane te priznadoše kako su se na pogrebu isto tako dobro zabavili kao i da su promatrali vješanje.

Zahvaljujući pogrebu, prekinu se daljnji postupak u vezi s nečim drugim – s molbom za pomilovanje Crvenokošca Joea upućenom guverneru. Molba se naveliko potpisivala, održano je mnogo plačljivih i ljeporječivih skupova, a izabran je i odbor sastavljen od budalastih ženskinja koje su se spremale da u dubokoj crnini vape pred guvernerom, preklinjući ga da postupi kao milosrdan magarac i baci pod noge dužnost koju obnaša. Za Crvenokošca se Joea vjerovalo da je ubio petoricu mještana, ali što s tim? Da je bio i sam sotona, svejedno bi se našlo dovoljno mlakonja spremnih da svoje ime nažvrljaju pod molbu za pomilovanje i da na nju još i proliju koju suzu iz vječito pokvarenog i prošupljenog očnog vodovoda.

Sutradan ujutro nakon pogreba Tom povede Hucka na mirno mjesto da o nečemu važnom porazgovaraju. Huck je do tada od Velšanina i udovice Douglas već bio doznao sve o Tomovoj pustolovini, ali mu Tom reče kako misli da ima još nešto što mu njih dvoje nisu ispričali, a on upravo o tome želi s njim razgovarati. Huckovo se lice rastuži i on reče:

»Znam o čemu se radi. Uša' si u broj dva i tamo nisi naša' ništa osim viskija. Niki mi nije reka' da si to bija ti, al' sam ja pogodija da si mora bit' ti

čim san čuja za tu priču o viskiju. A zna' san i da nisi naša' lovu jer bi mi inače na neki način javija, čak ako pred drugizin nisi reka' ni riči. Tom, nekako san oduvik zna' da se tog plina nikad nećemo dočepat' .«

»Pa, Huck, gostioničara nisam prijavio ja. I sam znaš da se u njegovoj gostionici ništa nije događalo one subote kad sam ja otišao na izlet. Sjećaš se da si te noći ti trebao stražariti?«

»Jes', bome! Čini mi se ka' da je to bilo prije god'nu dana. Bilo je to baš one noći kad san Crvenokošca Joea slidija do udov'čine kuće.«

»Slijedio si ga?«

»Da, al' nikon ni riči o tome. Reka' bi' da okolo još ima Crvenokoščevi' prijana, a ne bi' tija da se okome na mene pa da izvučem svoje. Da nije bilo mene, on bi sad već bija u Teksasu.«

I Huck cijelu svoju pustolovinu u povjerenju ispriča Tomu koji je do tada bio čuo samo o Velšaninovu sudjelovanju u njoj.

»E, pa«, reče Huck, odmah se vraćajući na glavno pitanje, »ki god da je drpija viski iz broja dva, drpija je i lovu. 'Vako il' 'nako, izgleda mi da se s tim parama moremo oprostiti.«

»Huck, taj novac nikad nije ni bio u sobi broj dva!«

»Šta kažeš?« Huck je pažljivo promatrao Tomovo lice. »Tome, opet si tin paran uša' u trag?«

»Huck, novac je u špilji!«

Hucku bljesnuše oči.

»Tome, reci to još jedared!«

»Novac je u špilji!«

»Tome... majke ti... je l' ti to meni ozbiljno il' se šališ?«

»Najozbiljnije, Huck – nikad u životu nisam bio ozbiljniji. Ideš li sa mnom u špilju po taj novac? I pomoći ćeš mi da ga iznesemo?«

»Jašta da oću! Jasno, ako moremo doć' do njeg', a da usput ne zalutamo.«

»Možemo, Huck, i to bez trunčice opasnosti.«

»Ta ti valja! A zašto misliš da su pare...«

»Samo čekaj dok ne dođemo onamo, Huck. Ako ne nađemo novac, evo, dat ću ti svoj bubanj i sve što god imam na svijetu. Ti bokca, sve ću ti dati.«

»U redu, vridi! Kad ćemo ‘namo?’«

»Ovaj čas, ako se slažeš. Hoćeš li moći hodati?’«

»Je l’ to daleko unutra u špilji? Ima neka tri-četiri dana da ‘odam okolo, al’ me noge neće držat’ više od milje, Tome – bar mislin da neće.«

»Otprilike pet milja, ali tim putem bi pošao svatko drugi osim mene, Huck, a postoji i daleko kraća prečica za koju samo ja znam. Čamcem ću te odvesti ravno onamo, Huck. Veslat ću sam do onamo, a poslije i natrag. Nećeš morati ni prstom mrdnuti.«

»’Ajmo unda odma’, Tome.«

»Može. Treba nam malo kruha i mesa, a ponijet ćemo i lule, jednu-dvije vrećice i dvije-tri uzice za zmaja. I još nekoliko onih novih stvarčica koje zovu sumporače. Da samo znaš koliko sam puta tamo u špilji požalio što nemam bar jednu ili dvije sa sobom.«

Malo iza podneva dječaci posudiše čamčić nekoga mještana kojega nije bilo u blizini i smjesta se dadoše na put. Kada se nađoše na nekoliko milja ispod Pećinskog dola, Tom reče:

»Vidiš ovu strmu obalu, svugdje je jednaka, cijelim putem od Pećinskog dola – nema kuća, nema drvenika, sve samo grmlje. A vidiš ono bijelo mjesto, tamo gdje se zemlja odronila? E, po tome sam zapamtio kamo treba ići. Tu ćemo se iskrcati.«

I pristadoše.

»A sad, Huck, odavde gdje stojimo mogao bi štapom za pecanje dosegnuti do rupe kroz koju sam se izvukao iz špilje. Hajde, pokušaj je naći.«

Huck pretraži sve unaokolo, no ne nađe ništa. Tom ponosno zađe u gustu rujevinu i reče:

»Evo, tu ti je to! Pogledaj, Huck: ovo ti je najskrovitija rupa u našem kraju. Samo nemoj nikom ni zucnuti o tome. Oduvijek sam htio postati razbojnik, ali sam znao da mi treba ovakvo skrovište i mučilo me pitanje gdje da ga nađem. Sad ga imamo i držat ćemo ga u tajnosti, a u tajnu ćemo uputiti samo Joea Harpera i Bena Rogersa zato što, naravno, moramo osnovati družinu ili u svemu tome neće biti nikakvog smisla. Družina Toma Sawyera – Huck, je li da sjajno zvuči?’«

»Da, Tome, zbiljam sjajno. A koga ćemo mi na priliku pljačkat’?’«

»Oh, koga stignemo. Iz zasjede ćemo vrebati na ljude – to se uglavnom tako radi.«

»I ubijat' i'?'«

»Ne – ne uvijek. Strpat ćemo ih u špilju i tamo držati sve dok ne skupe otkupninu.«

»Što je to?'«

»Novac. Natjeraš ih da skupe sve što mogu, i to od prijatelja, a onda ih držiš kod sebe godinu dana, pa ako se za to vrijeme otkupnina ne skupi, onda ih ubiješ. Tako se to općenito radi. Samo se žene ne ubijaju. Žene možeš zatočiti, ali ih ne smiješ ubijati, a one su ti uvijek krasne i bogate i strašno se boje. Onda im oduzmeš satove i sve ostalo, ali uvijek moraš skinuti šešir i uljudno im se obraćati. Nitko se ne ponaša tako pristojno kao razbojnici – to ima u svakoj knjizi. Pa se te žene zaljube u tebe i nakon tjedan-dva koje provedu u špilji, prestanu plakati, a onda ih se više nikako ne možeš riješiti. Izbaciš ih van, a one se okrenu na peti i vrate natrag. Tako ti je u svim knjigama.«

»Ma, Tome, to mu dođe zbiljam lipo. Čak i bolje nego bit' gusar.«

»Da, a donekle je i bolje jer je blizu kuće i cirkusa i svega ostalog.«

Dotle je već sve bilo spremno i dječaci se provukoše kroz rupu, pri čemu je Tom išao naprijed. Probiše se do suprotnoga kraja prokopa, a onda svezaše zmajevu uzicu jednu za drugu, negdje ih učvrstiše i pođoše dalje. Koraci ih uskoro dovedoše do poznatoga vrutka i Tom osjeti kako mu cijelim tijelom prolaze hladni srsi. Pokaza Hucku ostatak dogorjele svijeće, grudicom ilovače pričvršćen o stijenu, te mu opisa kako su on i Becky promatrali plamen gdje treperi i izdiše.

Dječaci su govorili sve tiše pa se na kraju stadoše došaptavati jer su im tišina i tmina tištale srce. Idući dalje, doskora uđoše u onu drugu galeriju kojom je svojevremeno bio prošao Tom pa krenuše njome sve dok ne stigoše do »skoka« U svjetlu se svijeća otkri da zapravo nije riječ o ponoru, već samo o strmom brežuljku od ilovače, visokom nekih dvadeset-trideset stopa. Tom prošapta:

»A sad ću ti nešto pokazati, Huck.«

Podiže svijeću uvis i reče:

»Pogledaj iza ugla što dalje možeš. Vidiš... tamo na onoj velikoj stijeni... nacrtano čađavim plamenom svijeće.«

»Vidim križ, Tome!«

»E, pa to ti je onaj broj dva! 'Ispod križa', sjećaš se? A baš tamo sam

vidio Crvenokošca Joea kad je podigao svijeću uvis, Huck!«

Huck se na tren zagleda u tajanstveni znak, a onda reče drhtavim glasom:

»Tome, 'ajmo mi odavlen!«

»Što! A blago ćemo ostaviti?«

»Bome, pust' mo mi sve to! Oko njeg' ti se mota Crvenokošćev duh, to ti je sasma sigurno!«

»Ma, ne, Huck, neće biti tako. Njegov duh obilazi mjesto gdje je Crvenokožac Joe umro – tamo kraj ulaza u špilju, pet milja daleko odavde.«

»Ne, Tome, nije t' on tamo. Mota t' se on oko para. Znaden ja kako se dusi ponašaju, a znadeš i ti.«

Toma poče hvatati strah da je Huck u pravu. Zle mu slutnje obuzeše srce. No, čas zatim pade mu na um jedna misao:

»Čekaj malo, Huck, e, jesmo bedasti! Pa duh Crvenokošca Joea neće prići ni blizu mjestu gdje ima neki križ!«

Bio je to jak dokaz, a i pokazao se uspješnim.

»Nisan na to ni mislija, Tome. Pravo kažeš. Prava je srića za nas taj križ. Ajmo mi sić' doli i potražiti tu škrinju!«

Tom pođe naprijed, pri silasku urezujući u ilovači nekakve grube stepenice. Huck pođe za njim. Iz malene su dvorane u kojoj je stajala velika stijena vodila četiri hodnika od kojih dječaci tri bezuspješno pretražiše. U onome pak koji je bio najbliži podnožju stijene nađoše maleno skrovište i u njemu ležaj načinjen od pokrivača, pa jednu staru naramenicu, nešto kožice od slanine i dobro oglodane kosti od dva-tri pileta. Sanduka s novcem, međutim, nije bilo. Dječaci pretražiše cijelo mjesto uzduž i poprijeko, no uzalud. Tom reče:

»Rekao je ispod križa. E, pa ovo je najbliže što može biti ispod križa. Ispod same stijene ne može biti jer je ona čvrsto usađena u tlo.«

Još jednom sve pretražiše, a onda obeshrabreno sjedoše. Huck nije imao nikakva prijedloga, no Tom domalo reče:

»Čekaj malo, Huck, s jedne strane ove stijene u ilovači se vide otisci nogu i loj od svijeće, a s drugih strana toga nema. Kako to? Kladim se da je novac ipak ispod stijene. Raskopat ću ilovaču.«

»Tome, nisi se to tako lošo ni sitija!« reče Huck živnuvši.

Tom smjesta izvuče svoj pravi Barlow, ali ne iskopa ni četiri palca, kadli naleti na nešto drveno.

»Ej, Huck! Čuješ ti ovo?«

Sada se i Huck prihvati kopanja i struganja. Uskoro otkopaše neke daske i ukloniše ih. Daske su skrivale prirodni procijep što je vodio pod stijenu. Tom virnu unutra i gurnu svijeću što je dublje mogao ispod stijene, no reče da ne vidi kraja pukotini te predloži da je istraže. Saže se i zavuče pod stijenu: uzani se puteljak postupno spuštao. Tom je slijedio njegovo vijuganje, najprije nadesno, pa potom nalijevo, a Huck mu za petama. Prošavši jedan kratak zavoj, Tom povika:

»Nebesa, Huck, gle ti ovo!«

Bila je to bome škrinja s blagom, spremljena u skrovitoj maloj udubini, zajedno s praznom bačvicom za barut, dva revolvera u kožnatim koricama, dva-tri para starih mokasina, kožnatim pojasom i još nešto odbačenih koještarija, sve već dobrano namočeno od vodenih kapi.

»Napokon smo ga našli!« reče Huck zaronivši rukom u potamnjele zlatnike. »Ajoj, Tome, pa mi smo bogati!«

»Huck, uvijek sam bio uvjeren da ćemo ga naći. Ovo je naprosto prelijepo da bi bilo istinito, ali bome smo ga našli! Čuj – nemojmo se ovdje puno motati. Daj da ga izvučemo odavde. Čekaj da vidim mogu li podići sanduk.«

Škrinja je težila oko pedeset funti. Tom ju je uspio podići, i to nakon mnogo naprezanja, ali je nikako ne bi bio mogao nositi.

»To sam i mislio«, reče on. »I ona dvojica su ga teško nosila onaj dan u 'ukletoj kući', primijetio sam. Izgleda mi da sam dobro napravio što sam ponio one vrećice.«

Novac je uskoro bio u vrećicama pa ga dječaci odnesoše do stijene s križem.

»'Ajde da sad uzmemo i livorvere i ostalo«, reče Huck.

»Ne, Huck, ostavit ćemo ih ovdje. Ionako ćemo sve to trebati kad se dadnemo u razbojнике. Stalno ćemo ih ovdje držati, a tu ćemo priređivati i orgije. Ovo je skrovište pravo mjesto za orgije.«

»A šta mu to dođu orgije?«

»Nemam pojma, ali razbojници uvijek priređuju orgije pa ćemo to morati i mi. Dođi, Huck, već smo dugo ovdje unutra. Prilično je kasno, rekao bih. A ja sam i gladan. U čamcu ćemo nešto pojesti i popušiti koju.«

Brzo se proveraše do grmlja rujevine, oprezno izviriše, vidješe da je zrak čist pa su doskora večerali i pušili u čamcu. Kada se sunce stalo kloniti prema obzoru, gurnuše čamac u vodu i dadoše se na put. Tom zavesla uz obalu, usput veselo čavrljajući s Huckom: sumrak se spuštao sporo pa se u gradiću iskrcaše malo iza mraka.

»A sada, Huck«, reče Tom, »sakrit ćemo novac u potkrovlju udovičine drvarnice, pa ću ja ujutro doći do tebe da izbrojimo novac i podijelimo ga, a onda ćemo u šumi naći nekakvo mjesto gdje ćemo ga spremiti na sigurno. Ti samo mirno leži ovdje u čamcu i pazi na lov, a ja jurim po kolica Bennyja Taylora da ih dovučem ovamo. Začas sam natrag.«

Nestade i brzo se vrati s kolicima, natovari obje vrećice na njih, preko vreća prebaci nekoliko starih krpa pa krenu vukući taj teret za sobom. Stigavši do Velšaninove kuće, dječaci stadoše da se odmore. Baš kada su se spremali da pođu dalje, Velšanin izađe pred njih i reče:

»Hej, tko je tamo?«

»Huck i Tom Sawyer.«

»Izvršno! Dođite sa mnom, dečki, čekali smo još samo na vas. Hajde, brže malo, potrčite – ja ću vam dovući ta kolica. E, pa, i nisu tako lagana kako izgledaju. Što to vozite? Cigle ili staro željezo?«

»Staro željezo«, reče Tom.

»I mislio sam tako. Dečki u našem mjestu radije će se izmučiti i potratiti svu silu vremena na skupljanje starog željeza za koje će u talionici dobiti tri četvrt dolara nego da poštenim poslom zarade dvaput toliko novaca. Ma, ljudi su takvi – hajde, brže, brže!«

Dječake je zanimalo zašto moraju toliko žuriti.

»Pustite sad to. Vidjet ćete kad stignemo do udovice Douglas.«

Pomalo bojažljivo, jer je već odavno bio navikao da ga optužuju ni kriva ni dužna, Huck reče:

»Gospodine Jones, mi ama baš ništa nismo učin'li.«

Velšanin se nasmija.

»E, ja ti o tome ništa ne znam, dragi moj Huck. Ama baš ništa. Pa zar se ti i udovica dobro ne slažete?«

»Da. Pa, u svakom slučaju ona dobro postupa sa mnom.«

»Onda je to u redu. Čega se bojiš?«

Još i prije no što je u njegovu sporom umu to pitanje dobilo potpun odgovor, Huck se zajedno s Tomom nađe usred salona udovice Douglas. Gospodin Jones ostavi kolica pred vratima i uđe za njima.

Prostorija je bila blistavo osvjetljena, a ondje se bilo okupilo sve što je u mjestu išta značilo. Bili su ondje Thatcherovi, Harperovi, Rogersovi, tetka Polly, Sid, Mary, svećenik, novinski urednik i još mnogi, mnogi drugi, a svi odjeveni u svoje najbolje ruho. Udovica dočeka dvojicu dječaka onoliko srdačno koliko netko uopće može srdačno dočekati dva ovakva stvora – potpuno umrljana ilovačom i lojem od svijeće. Tetku Polly od stida obli grimizno rumenilo te se ona namršti i odmahnu glavom pri pogledu na Toma. Nikome, međutim, nije bilo tako neugodno kao dvojici dječaka. Gospodin Jones reče:

»Toma još nije bilo kod kuće pa sam od njega bio već i odustao, ali sam onda naletio na njega i na Hucka ravno pred svojim vratima, a onda ih brže-bolje doveo ovamo.«

»I dobro ste učinili«, reče udovica. »Dodite sa mnom, dečki.«

Odvede ih u jednu od spavaonica i reče im:

»Sada se operite i presvucite. Ovdje su vam nova odijela – košulje, čarape i sve ostalo. Oba su Huckova – ne, ne trebaš mi zahvaljivati, Huck – gospodin Jones je kupio jedno, a ja drugo, ali će vam obojici pristajati. Obucite se. Čekat ćemo vas, a vi siđite kada se pristojno uredite.«

Pa izade.

Trideset i četvrto poglavlje

Huck reče: »Tome, mogli bi mi kidnit' da nađemo kaki konop. Prozor i nije baš visoko od tla.«

»Koješta, zašto bismo trebali kidnuti?«

»Pa, nisan ti ja naučit na ovol'ko svijeta. Ne merem ti ja to podnit'. Tome, ne iden ja doli.«

»Daj ne gnjavi! Nije to ništa. Meni to nimalo ne smeta. Samo se ti na mene osloni.«

Uto se pojavi Sid.

»Tome«, reče on, »tetica te čeka već cijelo poslijepodne. Mary ti je pripremila nedjeljno odijelo i svi se pitaju što je s tobom. Čuj, imaš li ti to loja i ilovače po odjeći?«

»Vi, gospodine Siddy, gledajte svoja posla. Nego, kakva je to proslava?«

»To udovica priređuje jednu od onih svojih zabava. Ovaj put u čast Velšanina i njegovih sinova zbog toga što su joj one noći pomogli u nevolji. A čuj – ako te zanima, ima još nešto.«

»Što to?«

»Pa, stari gospodin Jones namjerava večeras ljudima tamo prirediti neko iznenađenje, ali je to tajna, tako sam danas čuo da je rekao tetici, ali mi izgleda da to sada više i nije baš tako velika tajna. Svi već znaju za to – pa i udovica, koliko god se pravi da ne zna. Gospodin Jones pošto-poto hoće da i Huck bude tamo – jer bez Hucka ne može otkriti tu svoju veliku tajnu, tako da znate!«

»Kakvu tajnu, Side?«

»O tome kako je Huck slijedio razbojнике do udovičine kuće. Izgleda mi da je gospodin Jones namjeravao sve zblenuti tim svojim velikim iznenađenjem, ali se kladim da će mu to pasti u vodu.«

Sid se sretno i zadovoljno zasmijucka.

»Side, jesi li se to ti izbrbljao?«

»Ma, nema veze tko se izbrbljao. Netko jest, što ćeš više!«

»Side, u našem mjestu postoji samo jedan stvor koji je dovoljno pokvaren da to napravi, a to si ti. Da si ti bio na Huckovom mjestu, zbrisao bi niz brdo i nikom nikad ne bi ništa ni zucnuo o razbojnicima. Sposoban si samo za pokvarenost i ne možeš podnijeti kad se nekog hvali zato što je nešto napravio kako treba. Evo ti zato... i ne trebaš mi zahvaljivati, kako kaže udovica«, pri ovim riječima Tom opali Sidu jednu-dvije za uho i s nekoliko ga udaraca nogom isprati do vrata. »A sad idi i tuži me tetici ako se usuđuješ pa ćeš sutra dobiti svoje!«

Nekoliko su časaka kasnije, prilikom večere, udovičini gosti sjedili za velikim stolom, a tuce se djece, po običaju koji je u ono doba vladao u tom kraju, posadilo za manje pomoćne stolove u istoj prostoriji. U danom trenutku gospodin Jones održa svoj govorčić u kojem zahvali udovici na časti što ju je ukazala njemu i njegovim sinovima, ali reče i da tu ima još netko čija skromnost...

I tako redom, i tako redom. Tajnu o Huckovu udjelu u cijeloj pustolovini otkri na najljepši i najuzbudljiviji način kojemu je bio i inače vičan, no iznenađenje koje je time izazvao uglavnom je bilo hinjeno te ni izdaleka onako bučno i neobuzdano kakvo je moglo biti u sretnijim okolnostima. Udovica, međutim, prilično dobro odglumi zaprepaštenje te obasu Hucka tolikim pohvalama i tolikom zahvalnošću da on, zbog potpuno nepodnošljive nelagode što je postao metom svih pogleda i svačijih hvalospjeva, gotovo i zaboravi na maltene nepodnošljivu nelagodu koju mu je pričinjalo novo odijelo.

Udovica reče kako joj je namjera da Hucka primi pod svoj krov i dadne ga u školu, a ako se za to nađe novaca, pomoći će mu da pokrene kakav skroman posao. Sada je kucnuo Tomov čas. On reče:

»Hucku to nije potrebno! Huck je bogat!«

Samo je zahvaljujući snažnom osloncu što ga je našlo u svojem dobrom odgoju prisutno društvo uspjelo zatomiti opravdan i umjestan smijeh kojim bi inače dočekalo ovu zabavnu šalu. No, šutnja je bila pomalo neugodna. Tom je prekinu:

»Huck ima novaca. Vi možda ne vjerujete u to, ali Huck ima gomilu para. Oh, nemojte se smješhati – sad ću vam pokazati. Samo časak pričekajte.«

Tom izjuri kroz vrata. Uzvanici se sa smetenom znatiželjom zagledaše

jedan u drugoga, a potom ispitivački u Hucka koji je šutio kao zaliven.

»Što je Tomu, Side?« reče tetka Polly. »Taj dečko... ma, s njim nikad ne znaš na čemu si. No, tako nešto...

Uto uđe Tom tegleći teške vreće pa tetka Polly ne dovrši rečenicu. Dječak istrese na stol gomilu žutih kovanica i reče:

»Eto, što sam vam govorio? Pola je od ovoga Huckovo, a pola moje!«

Od ovoga prizora svim prisutnima zastade dah. Svi se zabezeknuše i na tren nitko i ne zucnu, a onda svi kao jedan zatražiše razjašnjenje. Tom reče da će im ga dati pa tako i učini. Priča je bila duga, no više nego zanimljiva. Jedva da je itko prekidao njezinu čaroliju. Kada Tom završi, reče gospodin Jones:

»Mislio sam da ću vas ovom prilikom uspjeti malčice iznenaditi, ali se moje iznenađenje ne može ni usporediti s ovim. Rado priznajem da ga je ovo novo iznenađenje posve zasjenilo.«

Izbrojaše novac. Svota je nešto malo prelazila dvanaest tisuća dolara. Bilo je to više novaca no što ga je itko od prisutnih ikada vidio na hrpi, premda su neki od njih u nekretninama imali znatno veći imutak.

Trideset i peto poglavlje

Čitalac i sam može zamisliti kako je dobitak koji je Tomu i Hucku ovako pao s neba, podigao popriličnu prašinu u jadnom i bijednom seocetu St. Petersburg. Da može postojati tako velika svota, i to u čistoj gotovini, bilo je teško i povjerovati. O tome se govorilo, naklapalo i hvalilo na sva usta, sve dok se mnogima nije i pamet pomutila od nezdrava uzbuđenja. Svaka je »ukleta« kuća u St. Petersburgu i obližnjim selima rastavljena na dijelove, dasku po dasku, a temelji joj prekopani i isprevtani u potrazi za skrivenim blagom – i nisu to učinili dječaci, već odrasli muškarci, među kojima je bilo i podosta ozbiljnih, neromantičnih muževa. Gdje god bi se Tom i Huck pojavili, svi su im laskali, divili im se i zurili u njih. Dječaci nisu pamtili da su njihove primjedbe ranije imale kakvu težinu, no sada im je svaka riječ bila na visokoj cijeni i dalje se ponavljala. Što god bi učinili, na to se nekako gledalo kao na nešto značajno: očevidno su bili izgubili sposobnost da naprave i kažu sasvim obične stvari. Štoviše, nakon prekapanja po njihovoj prošlosti, otkriše se ondje mnoga obilježja izrazite osebnosti. U vezi s obojicom dječaka, seoske novine objaviše prikaze njihova životopisa.

Udovica Douglas uloži Huckov novac uz kamatu od šest posto, a na molbu tetke Polly sudac Thatcher isto tako postupi s Tomovim novcem. Svaki je od dvojice dječaka sada raspolagao prihodom koji je bio naprosto raskošan – po jedan dolar tokom cijele godine za svaki radni dan, a pola dolara po nedjelji. Točno je toliko dobivao i svećenik – ne, toliko mu je bilo obećano, ali nikada nije uspio toliko i utjerati. U ta je pak stara i skromna vremena dolar i četvrt tjedno svakom dječaku bilo dovoljno za stan, hranu i školovanje, a od toga se još mogao i oblačiti i plaćati pranje rublja.

Sudac je Thatcher stekao o Tomu visoko mišljenje. Govorio je da neki običan dečko nikada ne bi uspio njegovu kćer izbaviti iz špilje. Kada je Becky ocu, u strogom povjerenju, ispričala kako je Tom u školi na sebe primio batine namijenjene njoj, suca je to vidljivo ganulo, a kada se zauzela za to da se Tomu oprostí ta krupna laž zahvaljujući kojoj je Tom šibe s njezinih pleća prebacio na svoja, sudac u pravoj provali krasnorječivosti izjavi kako je to bila plemenita, velikodušna, širokogrudna laž – laž koja zavređuje da kroz

povijest korača uzdignute glave i rame uz rame s Georgeom Washingtonom i njegovom toliko hvaljenom istinom o sjekiri.²² Becky se učini da joj otac još nikad nije djelovao tako veličanstveno i uzvišeno kao u času dok je, hodajući po sobi i udarajući nogom, izgovarao ove riječi. Odmah pođe do Toma i sve mu ispriča.

Sudac se Thatcher nadao da će jednoga dana Toma vidjeti kao velikog odvjetnika ili slavnog vojskovođu. Rekao je da će se zauzeti za to da Toma prime u Državnu vojnu akademiju te da kasnije pohađa najbolje pravničke škole u zemlji tako da bude spreman za jedno ili drugo od ta dva zvanja odnosno za oba.

Hucka Finna njegovo bogatstvo i činjenica da je sada živio pod krovom udovice Douglas uvedoše u društvo – ne, uvukoše ga, gurnuše ga u nj – a muke mu postadoše veće no što je mogao podnijeti. Udovičina ga je služinčad umivala i uređivala, češljala i četkala, a uvečer ga otpremala u postelju, među odbojne plahte koje na sebi nisu imale ni jedne jedine mrljice ili traga nečistoće što bi ga mogao privinuti na srce i nazvati prijateljem. Morao je jesti vilicom i nožem, morao se služiti ubrusom, čašom i tanjurom, morao učiti molitve i ići u crkvu, morao govoriti tako ispravno da su mu riječi postajale bljutave u ustima. Kamo go da se okrenuo, posvuda su ga rešetke i okovi civilizacije zaslužnjivali i sputavali mu ruke i noge.

Tri je tjedna hrabro podnosio svoj jad, a onda jednoga dana nestade. Četrdeset ga je osam sati udovica, u silnu očaju, posvuda tražila. I svi su se mještani duboko zabrinuli: tražili su ga uzduž i poprijeko, pretražili čak i dno rijeke. Trećega dana rano ujutro Tom Sawyer promućurno pronjuška među praznim starim bačvama kraj napuštene klaonice i ondje pronađe bjegunca. Huck bijaše ovdje prespavao i upravo je bio završio s doručkom koji se sastojao od nekih ukradenih ostataka hrane pa se sada udobno izvalio s lulom u ruci. Bio je neuredan i nepočešljan, obučen u iste stare dronjke u kojima se doimao tako slikovito u danima dok je još bio slobodan i sretan. Tom ga izvuče iz bačve, objasni mu kakvu je zbrku izazvao i uze ga nagovarati da se vrati kući. Huckovo lice izgubi smirenost i dobi utučen izraz. On reče:

»Nemoj mi to ni spominjat', Tome. Pokuša' san i ne ide pa ne ide. Nije to za me, Tome, nisam ja na to naučit. Udov'ca lipo postupa sa mnon, sušta dobrota, al' ja ti ne meren to podnit'. Ujutru me ćera da ustanen svaki dan u isto vrime, ćera me da se umivan, a onda me još i češljaju sve u šesnaes'. Ne da mi spavat' u šupi i moran nosit' ono đavolje odilo koje mi samo smeta. Tome, kroz njegov kan'da ni mrva zraka ne mere proć' i tako, a prokletinja je tako krasna da mereš u njoj ni sist', ni leć', a bome se ni neđere izvalit'. Nisan

se već spušč'o po podrumskin' vratin' – ma, ka' da su otad' godine prošle, al' zato moran ić' u crikvu đe se samo znojnin i preznojavan, a one nesnosne propovidi ti ja ne podnosin! Ne smin vatat' muve ni žvakat' duvan i cile nedilje moran u postolan' 'odat'. Udov'ca ti ide jist' sve po zvonu, po zvonu ide u posteju i ustaje kad zvono zazvoni – sve ti je kod nje tako stra'otno po propisu da to živ čouk podnit' ne mere.«

»Ali, Huck, svi tako rade.«

»Tome, mene ti to ni mrvu ne dira. Nisan ja svaki i ne meren to podnit'. Stra'otno mi je bit' tako vezan. A za klopu ne moraš brinit' pa meni onda više i nije do njupe. Kad bi' da oden na pecanje, moran je pitat', kad bi da oden na kupanje, moran je pitat' – đava' ga izija, za sve je moran pitat'. A moran još i govorit' tako pristojno da je to grozno – ja ti svaki dan oden na tavan i malo se ondi izvičen, tek tol'ko, Tome, da ositin kako je od tog u ustin', inače bi krepa'. Udov'ca mi ne da pušit', ne da mi vikat', ne da mi zivat', ne da mi se protezat' ni češat' se pred drugizin...« A onda iz njega provališe ogorčenost i jad: »I Bog te maz'o, cilo vrime se moli! Take ženskinje ja ti nikad nisan vidija! Mora san kidnit' Tome, naprosto san mora'. A sad će počet' i škola pa ću još i to morat' – e, pa, Tome, to neću podnit'. Vid' 'vamo, Tome, bit' bogat nije baš tako sjajno kako se priča. Samo ti se vaja brinit' i brinit', potit' i potit', a cilo vrime bi volija umrit'. U ovoj robi je meni lipo 'odat', u ovomu buretu je meni lipo spavat' i više i' neću napuštat'. Tome, ništo se od tog ne bi dogod'lo da nisan ima' oni novac. Evo, uzmi ti moj dio skupan s tvojin pa mi moreš samo tu i tamo dat desetaka – ne prečesto jer se meni živo fućka za ono za što se ne treba ni mrvu pomučit', a ti samo nagovori udov'cu da me pusti.«

»Oh, Huck, pa znaš da to ne mogu napraviti. Ne bi bilo pošteno, a osim toga, ako još malo pokušaš, s vremenom će ti se takav život i svidjeti.«

»Svidit! Da, isto kako mi se sviđa predugo sidit na užaritoj peći. Ne, Tome, ne želin bit' bogat i ne želin živit' u onim vražjin zagušljivin kućan'. Meni se sviđaju šuma, rika i bačve pa ću se nji' i držat'. Vrag ti sriću odnija! Baš kad smo nabavili livorvere i pećinu i sve pripravili da možemo poč' robit', dođe ti ovaka prokleta glupost i sve ti pokvari!«

Tom uluči zgodu...

»Pazi ovamo, Huck, to što sam bogat, meni ništa neće smetati da odem u razbojnike.«

»Ma nemoj mi reć'! Oh, kamo lipe sriće... ti to zbiljam i ozbiljno govoriš, Tome?«

»Ozbiljno kao što ovdje sjedim. Ali, Huck, znaš, ne možemo te primiti u

družinu ako ne budeš pristojan i ugledan.«

Huckova radost splasnu.

»Ne morete me primit' u druž'nu, Tome? A u gusare si me primija?«

»Da, ali to nije isto. Razbojnik ti je nešto mnogo više od gusara – onako općenito gledano. U većini zemalja razbojnici pripadaju strašno visokom plemstvu – vojvodama i njima sličnim.«

»Tome, pa uvijek smo bili prijateji? Ne's me valjda isključit', a, Tome? Pa ne's mi to uradit', Tome, je l' da ne's?«

»Huck, ne bih želio i ne želim to učiniti, ali što će ljudi reći? Pa svi će reći: 'Hm! Razbojnička družina Toma Sawyera! Svakakvih mamlaza ima u njoj!' A mislit će na tebe Huck. Tebi to ne bi bilo drago, a bome ni meni.«

Huck je neko vrijeme šutio boreći se sam sa sobom. Napokon reče:

»U redu stvar, Tome, vrat't ću se udov'ci na cili misec i primit se posla da vidin 'oću l' to moć' podnit' – samo ako mi ti dopustiš da uđem u družinu.«

»Dobro, Huck, važi! Hajde sa mnom, stari, pa ću ja zamoliti udovicu da malo popusti.«

»Zbiljam 'oćeš, Tome, zbiljam? Baš krasno. Ako 'oće samo mrvu popustit' u najgorin stra'otan', ja ću pušit' i psovat' di me ni'ko ne vidi i ne čuje pa ću već to nekako progurat' il' ću svisnit'. Kad ćeš ti počēt' sazivat' druž'nu i dat' se u razbojnike?«

»Oh, smjesta. Možda ćemo još noćas skupiti dečke i obaviti posvećenje.«

»Što ć'mo to obavit'?«

»Posvećenje.«

»A što ti je to na priliku?«

»To ti je kad se zakuneš da ćemo se držati jedan uz drugog i da nikad nećemo odati tajne naše družine, pa da nas sjeckaju na sitne komadiće, a ako tko naudi nekom iz družine, ubit ćemo i njega i cijelu njegovu obitelj.«

»Predivno – ma, baš predivno, Tome, šta da t' pripovidan.«

»Bome jest. A zakletvu moramo obaviti u ponoć, na najusamljenijem i najstrašnijem mjestu što ga igdje možeš naći – najbolje u nekoj 'ukletoj' kući, ali su one sada sve porušene.«

»Pa, ponoć svejedno vridi, Tome.«

»E, to da. A moraš se i zakleti na lijes i krvlju se potpisati.«

»Ma, to t' je prava stvar! Mil'jun puta bolje neg' bit' gusar. Od udov'ce neću ni mrdnit' pa makar i crk'o, a ako jedared ispanen razbojnik nad razbojnic'ma pa izađen na glas, izgleda mi da će se i ona ponosit' što me sad izvukla iz blata.«

Zaključak

Ovako se završava ova pripovijest. Kako je to samo priča o dječaku, ovdje se i mora zaustaviti: pripovijedanje se ne bi moglo nastaviti, a da ne prijeđe u priču o odraslu čovjeku. Kada netko piše roman o odraslim ljudima, točno zna gdje mora prekinuti – to jest, kada dođe do vjenčanja, no kada piše o mladeži, mora stati tamo gdje mu se to učini najbolje.

Likovi koji se u ovoj knjizi pojavljuju, većinom i danas žive, i to kao uspješni i sretni ljudi. Jednoga će se dana možda pokazati kako bi se isplatilo opet prihvatiti pripovijedanja o tim dječacima i djevojčicama te pokazati u kakve su muškarce i žene izrasli: najmudrije će, prema tome, biti da za sada ne odajemo ništa o tom razdoblju u njihovu životu.

Kraj

Notes

[←1]

Ispravan završetak ovoga navoda glasi: »... jer će se utješiti.« (*Biblija*, Stvarnost, Zagreb 1968.)
– nap. prev.

[←2]

Džepni nož s jednom oštricom, nazvan tako prema nožarskoj obitelji iz Sheffielda koja je navodno proizvodila takve noževe još u 16. stoljeću – nap. prev.

[←3]

Izraz »čovjek i brat« dio je mota koji se nalazio na pečatu Proturobovlasničkog društva, a napomena o boji kože još je jedna aluzija na robovlasništvo – nap. prev.

[←4]

Paul-Gustave-Louis-Cristophe ili kraće samo Gustave Doré (1832 – 1883), francuski slikar, kipar i grafičar, jedan je od najplodnijih i najuspješnijih ilustratora svojega vremena – nap. prev.

[←5]

Tom i Joe ovdje izraz »with one back-handed stroke«, što zapravo znači »zamac ili udarac s lijeve nadesno«, krivo shvaćaju kao »udarac u leđa«, jer je, dakako, nezamislivo da se u viteškom dvoboju neki od protivnika, a pogotovo slavni Robin Hood, posluži takvim kukavičkim udarcem – nap. prev.

[←6]

* Da je g. Harbison imao roba po imenu Bull, Tom bi o njemu govorio kao o »Harbisonovu Bullu«, no Harbisonov sin ili pas za njega je »Bull Harbison« (piščeva napomena).

[←7]

Aluzija na Ivanovo *Otkrivenje* 6, 8: I najedanput se pred mojim očima pokaza konj »zelenko«, a onomu što je jahao na njemu bilo je ime »Smrt«, a pratio ga je »podzemni svijet« (*Biblija*, Stvarnost, Zagreb 1968.) – nap. prev.

[←8]

Balzam gileadski, odnosno tzv. melem iz Meke ili pravi balzam, od davnina se proizvodio od smole grma *Commiphora gileadensis*, a u Bibliji se spominje na nekoliko mjesta (Jr 8,22, Pj 5,1, Pos 37,25). Istim se nazivom katkada označavalo i drvo *Abies balsamea* te grmolika biljka *Dracocephalum canariense*, a postoji i tzv. američki gileadski balzam koji se dobiva od jedne vrste jablana (*Populus candicans*) – nap. prev.

[←9]

Pain-killer Perryja Davisa bio je u 19. stoljeću omiljeno sredstvo za ublažavanje bolova, a primjenjivao se kako za vanjsku, tako i za unutrašnju upotrebu; danas je to opći naziv za svako sredstvo protiv bolova – nap. prev.

[←10]

Stih iz drame *Sin divljine* austrijskoga romantičnog dramatičara, prozaista i pjesnika Friedricha Halma (pravim imenom baruna Eligiusa Franza Josepha von Münch-Bellinhausena) – nap. prev.

[←11]

Prilikom gađanja »sa zemlje« igrač se člancima prstiju oslanja o zemlju, špekulu drži na jagodici kažiprsta, a ispuca je palcem. Bacanje »iz kruga« kod nas je nepoznato: u krug promjera deset stopa (oko 3 m) složi se trinaest špekula u vidu križa, a pobjeđuje igrač koji iz kruga prvi uspije izbaciti sedam od njih. Kod igranja »za ozbiljno« svaki igrač zadržava osvojene špekule – nap. prev.

[←12]

Šest plemena naziv je indijanskoga saveza nastalog 1722. godine pridruživanjem plemena Tuskarora ranijem savezu Pet plemena. Osnivanje se toga ranijeg saveza u kojem je sudjelovalo pet irokeških plemena (Mohavci, Oneide, Kajuge, Onondage i Seneke) pripisuje legendarnom Hijavati – nap. prev.

[←13]

Stari Stoti (Old Hundred ili Hundredth) poznati je protestantski napjev koji je prvi put zapisan 1551. u Ženevskom psaltiru i na koji se pjevao Stoti psalam u tzv. »starom« prepjevu. Na isti su se napjev kasnije pjevali i drugi hvalospjevi, kao što je ovaj koji se spominje u tekstu, a autor mu je engleski biskup Thomas Ken (1637 – 1711), no isto je tako u 19. st. na njega spjevana i abolicionistička himna – nap. prev.

[←14]

Milum ili *Milam apple* – odlika jabuke koja donosi srednje velike crvenkasto-zelenkaste plodove, u nas nepoznata, a u Sjedinjenim Državama uzgajana u 18. i 19 stoljeću i omiljena zbog sočnosti i slatko-gorkog okusa te trajnosti prilikom skladištenja. Danas uspijeva još samo ponegdje kao divljaka, a ime je dobila prema prvom uzgajivaču koji se zvao Joseph Milum odnosno Thomas Milam, prema drugom izvoru – nap. prev.

[←15]

Riječi iz govora što ga je 1775. godine održao Patrick Henry (1736 – 1799), odvjetnik i sjajan govornik, zalažući se za pravo američkih kolonija na nezavisnost – nap. prev.

[←16]

Prvi stihovi dviju često upotrebljivanih recitacija: »Dječak na brodu sred plama« (u izvorniku *The boy stood on the burning deck*, tj. »na zapaljenoj palubi dječak stajaše«) početak je poznate pjesme *Casabianca* koju je napisala engleska sentimentalno-romantična pjesnikinja Felicia Dorothea Hemans (1793 – 1835), dok riječima »Sruči se Asirac kao vuk na stado« (u izvorniku *The Assyrian came down like the wolf on the fold*) počinje *Propast Senaheribova* engleskoga romantičnog pjesnika i satiričara Georgea Gordona Byrona (1788 – 1824) – nap. prev.

[←17]

Daniel Webster (1782-1852) – američki govornik, pravnik i političar – nap. prev.

[←18]

Jedno od brojnih društava u sklopu trezvenjačkog pokreta u Americi u 19. st.: osnovano 1848. godine, sastojalo se mahom od dječaka mlađih od 18 godina koji su se obvezivali na potpuno suzdržavanje od uživanja alkohola – nap. prev.

[←19]

U izvorniku *Negro minstrel show* – predstava u kojoj kao izvođači nastupaju bijelci nacrnjenih lica i ruku, a program se sastoji od crnačkih, pseudocrnačkih i sentimentalnih pjesama – nap. prev.

[←20]

Serape ili sarape – veliki šal odnosno kratki ogrtač, obično tkan u prugama različitih boja, dio je meksikanske odjeće, ali za razliku od ponča nema otvora za glavu, već se omata ili prebacuje preko ramena – nap. prev.

[←21]

Danas je to Špilja Marka Twaina, a postala je poznatom turističkom atrakcijom zahvaljujući upravo ovom romanu. Jedan od vlasnika špilje bio je, polovicom 19. stoljeća, dr. Joseph Nash MacDowell, kirurg koji je u špilji izvodio različite pokuse na leševima, slično kao i dr. Robinson u romanu, a navodno je ondje držao i oružje namijenjeno borbi za “južnjačku stvar” u toku američkog Građanskog rata – nap. prev.

[←22]

Riječ je o priči koja navodno potječe iz djetinjstva Georgea Washingtona, a pokazuje njegovu veliku istinoljubivost još od malih nogu – nap. prev.